-୪୩-୦୦

ସରପଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଜ

0/384

ଲେଖକ:—

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ତାମଣି ଜେନା

ମୂଲ୍ୟ:—[illegible]-୦୦

ପ୍ରକାଶକ:

ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା

ବାଙ୍କାବଜାର

କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ—୧୯୬୭

ମୁଦ୍ରାକର :—

ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କୁମାର ଦାସ

ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେସ

କଟକ-୧

(୧)

ଶରତ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଶାଳଆ ନଦୀର ସେପଟେ, ପଳାଶ ବଣ ତଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି—ତାଙ୍କର ସୁନେଲି କିରଣକୁ ଲୁଚାଇ ଦେଇ । ଦୂରରୁ ଶୁଭୁଛି ଗୋଠବାହୁଡ଼ା ବଇଁଶୀ ସ୍ୱନ । ବିହଙ୍ଗଦଳ ମାଳ ମାଳ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ନୀଡ଼କୁ । ଶାଳଆ ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ମଧୁପୁର ଗ୍ରାମଟି ଅସ୍ତ ରବିଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିମ ସ୍ପର୍ଶରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିଛି । ତୁଳସୀ ମାଠିଆଟି ଧରି ଭୁଠ ପଥରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଚାହିଁଲା ଶାଳଆର ଜଳକୁ । ଅସୁମାରି ଲହରୀ ଉପରେ ଅସ୍ତରାଗର ଲୁଚକାଳି ଖେଳରେ କୂଳର ଆଲୁଳାୟିତ ନାରିକେଳ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିବିମ୍ବ । ତୁଳସୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଚାହିଁଲା କି ସୁନ୍ଦର ସଂସାର ! ଅପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟି । ତୁଳସୀ ଆଖିଫେରାଇ ଚାହିଁଲା ନିଜକୁ । ପ୍ରକୃତିର କାଇଁଚ ପରଶ ଲାଗିଛି ତା' ଦେହରେ । ସଜଫୁଟା ଯୌବନ ହସୁଛି ତାର ତନୁତୀର୍ଥରେ । ଚକ୍ଷୁରେ ମନ ମତାଣିଆ ଚାହାଣି । ମୁଖରେ ଯୌବନର ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ସାତସିଆ ଦରବା ଖଣ୍ଡିକ ମଧ୍ୟରୁ ତାର ମୂନାକନ ମନଭୁଲା ରୂପମାଧୁରୀ ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ସେ ରୂପକୁ ଆହୁରି ମନୋରମ କରି ଦେଇଛି ଆଜିର ଏ ଶରତ ସନ୍ଧ୍ୟା ।

ଗିରମା' ଲୁଖୁରାନାନୀ—ଦୁହେଁ କଳସୀ ଧରି ନଦୀ ବନ୍ଧରୁ ତଳକୁ ଖସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ତୁଳସୀ ତରତରରେ ପାଣିଟି ବୁଡ଼ାଇ ବାହାରି ଆସିଲା ଘାଟ ଉପରକୁ । ଗିରମା' ପଚାରିଲା—ହଇଲୋ ଟୋକୀ, ତୋର ତ ବଡ଼ ସାହସ ! ଏ ଘାଟରୁ ଠାକୁରଙ୍କ ପାଇଁ ପାଣି ଯାଉଛି ଆଉ ତୁ କିପରି ପାଣି ନେଲୁ ? ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୁଳରେ ତ ଜନମ ପାଇଚ, ବଡ଼ହେବାକୁ ମନ କରୁଚୁ ନା କଣ ? ତୁଳସୀ ଜବାବ ଦେଲା—ସୁଅ ପାଣିରେ ମଇଳା ଲାଗିପାଇନି ସାଆନ୍ତାଣୀ ? ଗିରମା'ର ଗୋଡ଼ ରକ୍ତ, ମୁଣ୍ଡକୁ ଉଠିଗଲା । କ'ଣ କହିଲୁ ଲୋ ଛତରଟୋକୀ ? ମୋତେ ପୁଣି ମୁହଁ ଫେରାଇ ଜବାବ ଦେଉଛୁ ? ଦେଖିବୁ ଏଇନେ—ଗାଧୋଇବା ପଛେ, ତୋ ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବି ।

ଗିରମା' କଳସୀଟାକୁ ବାଲି ଉପରେ ରଖି ଦେଇ ହାତ ମୁଠା ମୁଠା କରି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ତୁଳସୀ ପାଖକୁ । ହାତ ତାର ତୁଳସୀ ଗାଲରେ ବାଜେ କି ନ ବାଜେ । କଦେଇ ପଚାରିଲା, "ଆଉ ଏ ତୁଠକୁ ଆସିବୁ ଲୋ ଖାଉଁରା-କୋଇଲାଣୀ ଟୋକୀ ?" ତୁଳସୀ ଥରି ଥରି କହିଲା, "ନାହିଁ ସାଆନ୍ତାଣୀ, ଆଉ କେବେ ନଈକୁ ଆସିବି ନାହିଁ ।"

ଗିରମାଆର ରାଗ ଟିକିଏ ଥମିଗଲା । କହିଲା— ନଈକୁ ଆସିବାକୁ ତତେ କିଏ ମନା କରୁଛି ? ଏଇ ତୁଠ ତଳକୁ ତୁଠ କରି ଦେଇ ତୋର ଗାଧୋଇ ଥା, ପାଣି ନେଉଥା । ତତେ ଆଉ କାହିଁକି କହିବୁ । ତୁଠ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଦେଇବୁ ନାହିଁ । ତମ ଗାଧୁଆ ପାଣି ଆମ ଦେହରେ ଲାଗିବ । କହିଲେ କହୁ ନାହୁଁ ଲୁଖୁରା ନାନୀ କହିଲା—'ଠିକ୍ କଥା ନା, ଯେ ଯେତକ ସେ ସେତିକେ

ରହିବା ଉଚିତ । ଆଉରି ଗୋଟିଏ କଥା ଲୋ ଗିରିମା' । କଂଗରେସ୍ ସରକାର ପରା ତାଙ୍କ ମୁହଁ ବନ୍ଦେଇ ଦେଇଛି । ଗିରିମା' କୁନ୍ଥାଣଟେ ମାରି କହିଲା—କଂଗରେସ କଣ ଆମ ଜାତି ମହତ ନେବ ? ଆଲୋ—ଆ, ବେଳ ବୁଡ଼ିଲାଣି, ପାଣି ଗଲେ ଠାକୁର ଘରେ ଆଳତି ହେବ ।

ଗିରିମା', ନୁଖୁରା ନାଗା ମୁହଁମୋଡ଼ି ଦେଇ କଳସୀ ଧରି ପାଣିରେ ପଶିଲେ । ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହପୋଛି ଦେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ନଦୀ ବନ୍ଧ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । କେତେ ଆଉ କେତେ କଥା ମନେପଡ଼ିଲା ତାର । ଗରିବ ଘରର ଝିଅ ବୋଲି ସିନା ଗିରିମା' ଆଜି ତାକୁ ମାରି ଗୋଡ଼ାଇଲା । ଏଇ ଗାଁର ଆଉ କାହା ଝିଅ ହୋଇଥିଲେ ସେ କ'ଣ ପାଟି ଫିଟାଇଥା'ନ୍ତା । କାହା ଆଗରେ ଆଉ ସେ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇବ । ଏଇ ସାହୁକାରମାନଙ୍କ ଦାଉରୁ ତ ରକ୍ଷା ପାଇବାପାଇଁ ବାପା ତାର ଯାଇ [illegible] ଦୁଃଖ ଭୋଗୁଛି । ମା'ଟି ଏକା । ବାରଘରେ କାମ ପାଇଁ ନ କଲେ ନ ଚଳେ । ତା କଥା ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ କ'ଣ ଶୁଣିବେ ? ଗିରିମାକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବେ ? ଗିରି ମହାନ୍ତି ଯେ ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତ । ତାଙ୍କ ବାପ ଅମଳରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଗୁମାସ୍ତାଗିରି କରିଆସୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ନାୟବ ସରପଞ୍ଚ । ନା, ଗରିବର ଗୁହାରି କେହି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ହରିଜନର କେବଳ ହରି ଭରସା ।

ତୁଳସୀ ମନକୁ ମାରି ଦେଇ କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଭାବି ଚାଲିଛି; ନଦୀ ବନ୍ଧ ଉପରେ । ପଛରୁ—ଠିକ୍ ତାର ପାଖରେ ସାଇକେଲ୍‌ବେଲ୍ ବାଜିଲା । ତୁଳସୀ ଚମକିତ ହେଲା । [illegible]

ଆଡ଼େଇ ଯିବ କରୁ ଭାବ ନ ପାରି ଏପଟ ସେପଟ ହେଲା । ଫଳରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁଙ୍କ ସାଇକେଲ ଧକ୍କା ହେଲା ତା'ଦେହରେ । ପାଣି ମାଠିଆଟି ତାର କାଖରୁ ଖସି ପଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ମାଠିଆଟିକୁ ଧରୁ ଧରୁ ତୁଳସୀର ଆଖି ପଡ଼ିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉପରେ । କଣ କହିବ ସେ, କଉ ତାର ଲେଉଟିଲା ନାହିଁ । ବଡ଼ଲୋକ ପୁଅ । ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡ ଗାଁର ହାକିମଭ, ଭଲମନ୍ଦ ତାଙ୍କ ବାପା ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଅଭାବ ପଡ଼ିଲେ ଧାନ, ଟଙ୍କା ଦେଇ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନ ରଖୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସେ କ'ଣ କହିବ ? ଖାଲି ଭଙ୍ଗା ମାଠିଆଟି ଆଡ଼େ ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍‌ଟିକୁ ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ କହିଲା—ତୁମର କରୁ ଭୁଲନାହିଁ ଭଉଣୀ, ମୋର ସାଇକେଲ୍‌ର ବ୍ରେକ୍ ଧରୁ ନାହିଁ । ତୁମ ଦେହରେ ଧକ୍କା କରି ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ । ମାଠିଆଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା, ଗରିବ ଲୋକ ହଇରାଣ ହେବ । ଯାହା କରୁ ନ ଭାବ—ଏଇ ପଇସା ନିଅ; ମାଠିଆଟିଏ କିଣିବ । ତୁଳସୀ ଲଜରେ ଶଙ୍କିଯାଇ ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠିରେ ମାଟି ଖୋଳାଉ ଖୋଳାଉ କହିଲା—ନାହିଁ ବାବୁ ! ବୋଉ ଗାଳିଦେବ ।

ଭଙ୍ଗା ମାଠିଆ ଦେଖିଲେ ତମ ବୋଉ ଖୁସି ହେବେ ? ମୋ କଥାଟି ମାନ, ମାଠିଆର ଦାମ୍‌ଟା ନେଇଯାଅ ।

ତୁଳସୀ ବନ୍ଧ ତଳକୁ ଖସି ଯାଉଥିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାଟ ଓଗାଳି ଯୋର କରି ତା' ହାତରେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କିଆ ନୋଟଟିଏ ଧରାଇ ଦେଲା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତୁଳସୀ ଚାହିଁ ରହିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମୁହଁକୁ ; ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଆଖିରେ ଅକୁହା ଭାଷା । ତୁଳସୀ ଆଉ ଚାହିଁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆଖିରେ ଆଖିର ମିଳନ ଉଭୟଙ୍କ ମନପ୍ରାଣରେ ଚମକ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ଗିରିମା', ଲୁଖୁରି ନାନୀ ଉଠି ଆସୁଥିଲେ ନଦୀ ବନ୍ଧ ଉପରକୁ । ପଡ଼ିଲା ତାଙ୍କର କୋପଦୃଷ୍ଟି ଦୁଇ ତରୁଣ ତରୁଣୀଙ୍କ ନୀରବ ମିଳନ ପଥରେ । ଗିରି ମା' ହଠାତ୍ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସି କହିଲା—ଦେଖିଲୁ ଲୁଖୁରି ନାନୀ ?

—ଇ ଲୋ, ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମିଳନ । ହାରାମଯାଦି ଟୋକୀ ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କ ପୁଅକୁ ଫୁସୁଲେଇ ସାଇଲାଣି । ଲୁଖୁରି କହିଲା—ସେମିତି ରୂପ ଖଣ୍ଡେ ପାଇଛି ଲୋ ସେ ଟୋକୀ, ବାଟଗଲା ଲୋକ ପରି ଚାହିଁ ରହିବ । ସାନବାବୁ ତ ସହଜେ କଲେଜ ପଢୁଆ ପୁଅ । ସେବା ନ ଭୁଲିବେ କାହିଁକି ? ତୁ ତୁଠ ତଳକୁ ଖସିଆ'—ସେ ଯାଇ ସାରନ୍ତୁ ।

ଦୁହେଁ ବନ୍ଧ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ତୁଳସୀର ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ଖରତୁଣ୍ଡୀ ପରଘର ବୁଡ଼େଇ ଦେଖିଲେଣି, ମିଛରେ ସତରେ ଲଗାଇ ଜୁଟାଇ କହିବେ । ଠଙ୍କା ପାଞ୍ଚଟିକୁ ଥୋଇ ଦେଇ ସେ ବନ୍ଧ ତଳକୁ ଖସିଗଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନୋଟଟିକୁ ଉଠାଇ ଆଣି ଡାକିଲା—ତୁଳସୀ ! ମୋ କଥା ମାନିବୁ ନାହିଁ ? ତୁଳସୀ···

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର କଅଁଳିଆ ଡାକ ତା କାନରେ ବାଜୁଛି । ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି—ଫେରି ପଡ଼ି ପଦେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ବଡ଼ ଲୋକ ପୁଅ । ଗରିବ ଝିଅର ମନ କ'ଣ ସେ ବୁଝିବେ ? ଅଳପ ଦିନକୁ କହୁଚ କଥା—ଖାଲି ଝୁରି ମରିବାଟି ସାର ହେବ ସିନା—

ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ତୁଳସୀ ଚାଲିଲା ଆଗକୁ ।

ଦିନସାରା ଉପବାସ । ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସବୁ ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ସଳଖି ଚାଲିପାରୁ ନାହିଁ ତୁଳସୀ । ଗୋଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ତାର ଛନ୍ଦି ହେଉଛି । ଦିନକର ମୂଲ ଚାଉଳ ସେରେ, ବେଳ ଘଡ଼ିଏ ଥିଲା ଆଣି ଦେଇଯାଇଛି ବୋଉ—ଭାତଗଣ୍ଡିକ ଫୁଟାଇ ଦେଇ ସେ ଆସିଥିଲା ନଈକୁ । ତିନି ବରଷର ଭାଇ ବସନ୍ତଟି ବସି କାନ୍ଦୁଥିଲା ଭୋକରେ—ପାଣି ନେଇଥିଲେ ଭାତ ପଖାଳ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତା । ମାଠିଆଟି ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା—ପାଣି କିପରି ନେବ ? ନୂଆଟିଏ କିଣିବାକୁ ବ ହାତରେ ପାହୁଲାଏ ନାହିଁ । ବୋଉ ଶୁଣିଲେ ବାଡ଼େଇ ପକାଇବ ।

ତୁଳସୀ ବୋଉର ଭୟରେ ଆଉ ଘରକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ଘର ପଛରେ ତଳାଟ ଗଛଟିଏ—ନୂଆ ପତର ଧରୁଛି । ପେନ୍ଥାକୁ ପେନ୍ଥା ଫୁଲ ଫୁଟିଛି ଗଛଟି ସାରା । ସେଇ ଗଛକୁ ଆଉଜି ସେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନଦୀ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଚାହିଁଛି ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତୁଳସୀକୁ । ତୁଳସୀ ଏକ ମୁହାଁ ହୋଇ ଯାଇ ଭିତରେ [illegible] । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମନ ହଠାତ୍ ଚଳନଶକ୍ତି ହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଅସୀମ ବ୍ୟାକୁଳତାରେ ସ୍ମୃତି ଭିତରଟା ତା'ର ପଡ଼ିଲା ଉଠିଲା । ଅନୁଭବ କଲା ସେ—ମସ୍ତକରେ ବେଦନା, ବକ୍ଷସ୍ଥ ଅବୟବମାନଙ୍କରେ ଦୁର୍ବଳତା । ଶରତର ସଞ୍ଜୁଆ ପବନରେ ଶୀତେଇ ଉଠିଲା ତାର ଦେହ । ପ୍ରତି ଲୋମ ମୂଳଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ଅଶରୀର କର ପଲ୍ଲବ ପରଶରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠିଲା । ଜ୍ୟୋତିହୀନ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା ଦୁଇଟୋପା ଅଶ୍ରୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଉ ଚାହିଁ ପାରିଲା ନାହିଁ ଦୂରକୁ । ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି ମୁଦ୍ରିତ ନୟନରେ

ସାଇକେଲ୍‌କୁ ଆଉଜା ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ଭାବନା ତାର ଅସୀମ । ହଠାତ୍ ମନରେ ତାର ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁକି ? କେତେକେତେ ସୁସଜ୍ଜିତା, ଆଧୁନିକାଙ୍କୁ ସେ କଟକ ସହରର ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, ରାସ୍ତାଘାଟରେ ଦେଖିଛି । କିନ୍ତୁ କେବେ ତ ତାର ଯୁବକ ମନ ଅସ୍ଥିର ହୋଇନାହିଁ । ତେବେ ତୁଳସୀ କ'ଣ କାଉଁରୀ ଦେଶର କୁଆଁରୀ କନ୍ୟା ? ସେ କ'ଣ କମିଆ କରି ଚାଲିଗଲା ? କି ସୁନ୍ଦର ମନୋହର କାନ୍ତି ତାର ! କାମଧନୁ ବିନିନ୍ଦିତ ନୟନ ଭ୍ରୂଲତା ! ଫୁଲଶର ଭଳି ତାର ଅପାଙ୍ଗକଟାକ୍ଷ । କି ଅମୃତ ଦେଇ ବିଧି ଗଢ଼ିଛି ତା' କିନ୍ତୁ କି କଳାକୌଶଳେ, କେତେ ଯୁଗେ ଶେଷ କଲା ତା' ରୂପ ଗଠନ ? ନିତି ପ୍ରକୃତି ଯାହାକୁ ବିଭୂଷିତା କରୁଅଛି ନୂଆ ନୂଆ ରୂପେ, ତା'ର ଆଉ କୃତ୍ରିମ ପ୍ରସାଧନ ଦରକାର କ'ଣ ? କିନ୍ତୁ କାହାକୁ ସେ କୂଳରେ ଏପରି ରୂପର ପୂଜାରୀ ? ତେବେ କ'ଣ ବଣ ମଲ୍ଲୀ ବଣେ ଫୁଟି ବଣେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବ ?

ନୁଖୁରୀ ବୁଢ଼ୀ, ଗିରାମା'—ଦୁହେଁ ଠରା ଠରି ହୋଇ ବନ୍ଧ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ନୁଖୁରୀ କହିଲା--ପାନ ବାବୁ ତ କ'ଣ ସେଇଠି ପଥର ପାଲଟିଗଲେଣି । ଦେଖିଲ ଟୋକୀକୁ ଦେଖି ପାଗଳ ହୋଇ ଗଲେନା କ'ଣ ? ଗିରାମା' ହୁମ୍ କ'ନା କରୁଛି ଦେଲା—ତା ବାମ ଗୋଡ଼ଟା ରାସ୍ତାଉପରେ, ମଲା ମୋର—କୋଉ ସୁନ୍ଦରୀଟା, ନା ଗୁଣବତୀଟା ଲୋ, ବାବୁ ତା' ପାଇଁ ଝୁରିବେ ? ବାବୁ ତ ଛୁଇଁଲେ ତୁଳସୀ ପଡ଼ର ପାଣି ପିଇ ଘରକୁ ଯିବା ଲୋକ । ସେଇଟା ଠେଇଁ ତାଙ୍କ ଆଖି କଅଁ ଲାଖି ରହିବ ଲୋ ? ରଜାଘରକୁ କ'ଣ ଝିଅ ଅପୁରିବ ? ଆଜ ରହିଁଲେ କାଲିକି ସରଗର ଅପସରୀ ପରି ରଜା ଝିଅଟିଏ ଘରକୁ ଆସିବ ମୁଲିଆ ଝିଅ ମୁଲିଆକୁ ସାଜେ

ମିନା । ରଜାପୁଅଙ୍କୁ ନୁହେଁ । କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘରୁ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି ଝିଅ ଦେବା ପାଇଁ—ପୁଣି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଯାଚୁଛନ୍ତି । ସାନ ବାବୁଙ୍କର ପଢ଼ାସରି ନାହିଁ ବୋଲି ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ମନା କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଆଉ ତୁ କହୁଛୁ—ଏ ମୂଲିଆ ଝିଅ ତୁଳସୀ ସେ ଘରକୁ କ'ଣ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ?

ଦୁହେଁ ଗପ କରିକରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖରେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜାଣି ଶୁଣି ଗିରିମା' କଥାଟାକୁ ଉପରେ ଯୋର୍ ଦେଇ ଦେଖେଇ ଦେଖେଇ କହିଦେଲା ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । କଥାଟା ଯେପରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କାନରେ ବାଜୁ । କାମଟା ବି ସେମିତି ହେଲା । ତୁଳସୀ ନାମଟା ଶୁଣି ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଫେରିପଡ଼ି ପଛକୁ ଚାହିଁଲା । ଗିରିମା ହଠାତ୍ ପଚାରି ଦେଲା—ବାବୁ କଟକରୁ କେବେ ଆସିଲେ କି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—କାଲିପରା ଆସିଲାବେଳେ ତୁ ଆମ ଘରେ ବସିଥିଲୁ । ପୁଣି ପଚାରୁଛୁ କିପରି ? କଥାଟାକୁ ସୁଧାରିନେବା ପାଇଁ ଗିରିମା କହିଲା—ବାବୁ, ପରଣ ହେଉଁଲିଣି, ଆଉ ଆଖିକୁ ଦିଶୁନାହିଁ । ଆପଣ ଗଲେ କି ଆଉ କିଏ ଗଲା—ଚିହ୍ନି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏଠି ବାବୁ ଠିଆ ହେଇଛ କାହିଁକି ? ସଞ୍ଜ ହେଲାଣି, ଅନ୍ଧାର ରାତି, ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ଡର କଣ ? ଏଇ ହରିଜନ ସାଇର ଝିଅଟିଏ ପାଣି ନେଇଯାଉଥିଲା ଯେ ହଠାତ୍ ମୋର ସାଇକେଲ୍ ଧକ୍କା ଲାଗି ମାଠିଆଟି ତାର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପଇସା ଜାଚିଲି ନେଲା ନାହିଁ । ଘରେ ତାର ବାପ, ମା କେତେ ଗାଳିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଭାବୁଛି ତାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇଁ ଦାମ୍‌ଟା ଦେଇ ଆସିବି । ଗରିବ ଲୋକ—ନୂଆଟିଏ କିଣିବାକୁ ପଇସା ପାଇବେ କେଉଁଠୁ ?

ଗିରମା' କହିଲା, ହଁ ବାବୁ, ସେଇଆ କର । ଆଠଅଣା ପଇସାର ମାମଲା । ଗ୍ରେଟଲୋକ ଗୁଣ୍ଡା ପଛରେ କହିବେ କାହିଁକି ?

ଏତିକ କହି ଗିରମା' ନୁଖୁରିକୁ ଆଖିଠାର ମାରିଦେଲା । ଦୁହେଁ ସେଠୁଁ ଚାଲିଆସିଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍‌ଟିକୁ ଧରି ବନ୍ଧ ତଳକୁ ଖସିଲା ।

—୨—

ଫୁଲ ସଞ୍ଜ । ଗାଁର ମହାଦେବ ମନ୍ଦିରରେ ଆରତି ହେଉଛି । ରେଣୁକା ଫେରିଲା ଧାନ ବିଲରୁ । ଘର ଅନ୍ଧାର । ବସନ୍ତ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି କାନ୍ଦୁଛି । ବୋଉକୁ ଦେଖି ସେ ଆହୁରି ଟିକିଏ ଜୋରରେ କାନ୍ଦି ଉଠି କହିଲା— ଦେଈ ଭାତ ଦେଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ରେଣୁକା ଡିବିରିଟି ଲଗାଇଲା । ଦେଖିଲା— ଭାତ ଗଣ୍ଡିକ ରନ୍ଧାହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ହାଣ୍ଡିଶାଳେ ପାଣି ମାଠିଆ ନାହିଁ । ଜାଣିଲା—ତୁଳସୀ ନଈକୁ ଯାଇଛି । ବିରକ୍ତିରେ କହି ପକାଇଲା, "ଦିନବେଳେ ପାଣି ଆଣିବାକୁ କ'ଣ ଡର ହେଲା ନାହିଁ ?" ସଞ୍ଜ ଗୁଞ୍ଜୁଗୁଞ୍ଜୁବେଳେ ନଈକୁ ଯାଇଛି ? ବାସି-ଭୁଗଣିରେ ଭାତ ଗଣ୍ଡେ ପଖାଳ ବସନ୍ତକୁ ଦେଲା କାନିସିର ଶାଗ ଆଣିଥିଲା—ବାଛି ବସିଲା । ଏତେବେଳ ଯାଏଁ ଆଜି କୁଆଡ଼େ ଗଲା ତୁଳସୀ ?"

ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କ ଚାକର ମଧୁଆ ଚିଠିଟିଏ ଧରି ପହଞ୍ଚିଲା । ମାଉସୀ ! ତୁମର ଚିଠି ଆସିଛି । ରେଣୁକା ଚମକି ପଡ଼ିଲା—ଚିଠି ? କିଏ ଦେଇଛି ବାପା ? ତୋ ମଉସା ନା ହେମନ୍ତ ?

ମଧୁଆ ଭାଗବତ ପଢ଼ିବା ଯାଏ ପାଠ ପଢ଼ିଛି । ଚିଠିଟି ଆଣି ଖୋଲି ପଢ଼ିଲା । ହେମନ୍ତ ଦେଇଛି ଗୋପାଳପୁର ହାଇସ୍କୁଲରୁ ।

ଷ୍ଟାଇପେଣ୍ଡ୍ ଗୃରମାସ ହେଲା ମିଳ ନାହିଁ । ମେସ୍‌ର ବାକି ତିରିଶି ଟଙ୍କା ତୁଟାଇ ଦଶଟଙ୍କା ଜମା ନ ଦେଲେ ଖୋରାକ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁବନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା ଆଉ ମାସେ ରହିଲା । ଘରକୁ ଗୃଲିଗଲେ ବାର ବରଷର ତପସ୍ୟା ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ାରେ ଯିବ । ମଧୁଆ ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ଦେଇ ଗୃଲିଗଲା ।

ରେଣୁକାର ମସ୍ତକରେ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା । କ'ଣ କରିବ, କୁଆଡ଼ୁ ଆଣିବ ଟଙ୍କା ? ବାପ କଲିକତାରେ ଅଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଅଛି । ଗୃରି ଗୃରି ମାସ ହେଲା ଟଙ୍କା ପଇସା କି ଚିଠିପତ୍ର କିଛି ପଠାଉ ନାହିଁ, ତିନି ତିନୋଟା ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଁ କପରି ପାଳିବ ? ଏ ଦୁଇଟି' ଘରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଯୁଆଡ଼ୁ ଆଣୁଛି, ପାଣିପଖାଳ କରି ଖାଉଛି । ସେ ତ ରହିଲା ବିଦେଶରେ, ତା'ପାଇଁ କୁଆଡ଼ୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଟଙ୍କା ଆଣିବ ?

ସାଇକେଲ୍ ବେଲ୍ ବଜାଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଡାକିଲା---ମାଉସୀ ଘରେ ଅଛ ? ରେଣୁକାର ଚିନ୍ତା ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଓଢ଼ଣୀଟି ଧରି ବାହାରି ଆସିଲା ପଦାକୁ । ବାବୁ ! ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ? ଆଜି ଆମର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ । ବସ ବାବୁ ! ପଅପ ଖଣ୍ଡେ ଦେଖାଇଦେଲା ରେଣୁକା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ନା' ମାଉସୀ, ମୋତେ ବସିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ତୁଳସୀ କଣ କହୁଥିଲା ତୁମ ପାଖରେ ?

କାହିଁ ବାବୁ ତୁଳସୀ ?

ତୁଳସୀ ଆସି ନାହିଁ ? ତେବେ ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ଗୋଟିଏ କଥା ମାଉସୀ ! ତୁଳସୀ ପାଣି ନେଇ ଫେରୁଥିଲା ବନ୍ଧ ଉପରେ । ମୁଁ ଘଣ୍ଟି ଦେଲି । ଡରିଛି ଯାଉଁ ଏପଟ ସେପଟ ହେଲା ସେ—ମୋ ସାଇକେଲଟା ତା ଦେହରେ ବାଜିଲା । ତା' କଳସୀଟି ଖସିପଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପଇସା ପାଇଁକି ଆଣିଲି ନାହିଁ, ପଳାଇ ଆସିଲି ।

ରେଣୁକା ଏଣିକତେଣିକ ଗୃହିଁ କହିଲା—ଆଜ କୁଆଡ଼େ ଗଲ ସେ ? ମୋ ଭୟରେ କୋଉଠି ବସିଥିବ ବାବୁ ! ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ତୁମେ ତାକୁ କଛୁ କହିବ ନାହିଁ ମାଉସୀ, ଏଇ ପଇସା ନିଅ, କଲସୀଟେ କଣି ଆଣିବ । ତା'ର କଛୁ ଦୋଷ ନାହିଁ ।

—ନାହିଁ ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ପଇସା ତଣ୍ଡି ନେବୁ ? ଆମେ ଆପଣଙ୍କର ପର ଖାଉଛୁ—

ମୁଁ ତଣ୍ଡ ଦେଉ ନାହିଁ ମାଉସୀ—ଖୁସିରେ ଦେଉଛୁ । ତୁମେ ଗରବ ଲୋକ । ନୂଆଟିଏ କଣିବାକୁ ପଇସା ନ ଥିବ । ପୁଣି ଚଳବ କପର ? ମୋ କଥା ରଖ, ପଇସା ନିଅ । ପଇସା ନ ନେଲେ ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବ ନାହିଁ ।

ରେଣୁକା ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଲ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କିଆ ନୋଟଟି ଦେଇ ଗୃଲିଗଲ । ଜୀବନରେ ପାଞ୍ଚଟା ଟଙ୍କା ସେ କେବେ ଏକସ ଦେଖି ନାହିଁ, ଆସି ବୁଢ଼ି ହେଲଣି । ମାଠିଆ କଣିବ କ'ଣ—ହେମନ୍ତର ଚଠିକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲ । ଗ୍ରଷ୍ଟ ପାହିଲେ ଏ ଟଙ୍କାକୁ ପଠାଇଦେବ ତା' ପାଖକୁ । ଭଗବାନଙ୍କର ପ୍ରେରିତ ଟଙ୍କା ଅପବ୍ୟୟ ହେବ ନାହିଁ । ଲୁଗାକାନିରେ ଟଙ୍କାକୁ ରଖିଦେଇ, ରେଣୁକା ପୁଣି ଶାଗ ବାଛୁ ବସିଲା । ଆସୁ ସେ କୋଉଠି ଅଛୁ, କଲସୀକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ କାହା ଘରେ ବସିଛୁ ।

ତୁଳସୀ ବାଡ଼ପଟ ତଗଟଚେଳକୁ ଆଉଜି ସବୁ ଶୁଣୁଛୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବାଡ଼ିପଟ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଗାଁ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ, ତୁଳସୀ ତଗଟ ମୂଳେ, ଅନ୍ଧାରଟାରେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲ । ଆଗେଇ ଗଲ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ତୁଳସୀ ଉଠି ଠିଆ ହେ । ଗୃହିଁଲ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନ୍ଧାରରେ

ମିଶି ଯାଉଛି । ସାଇକେଲ୍‌ର ଚକା ଦ'ଟା କେତେ ଶୀଘ୍ର ଘୂରି-ଚାଲିଛି ! ପୁଣି ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୋ ପାଇଁ କେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ ! ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଠେଲି ଠେଲି ଅନ୍ଧାରରେ ଏତେ ବାଟ ଆସିଲେ । ଏତେ ବଡ଼ ଲୋକର ପୁଅ, କ'ଣ ସେ ଭାବିବେ ? ଏଇ ବାଟେ ଗଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମାଗି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି—ଦେବତା—ଗରିବଙ୍କ ମା' ବାପ । ଯେଉଁ ଝିଅଟି ଏପରି ମହାମାନବର ପାଦସେବା କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇବ, ସେ କେଡ଼େ ଭାଗ୍ୟବତୀ ହୋଇ ନ ଥିବ ? କି ସୁନ୍ଦର କଥା ପଦକ ତାଙ୍କର, ଆଉ କ'ଣ କେବେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇବି ନାହିଁ ? ଏଁ—ମୁଁ କ'ଣ ଭାବୁଛି ? ଭଗବାନ ମୋତେ କ୍ଷମାକର । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଗରିବ ଅଛବ ଘରର ଝିଅ ମୁଁ ଅଭିଶପ୍ତା ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲା ତୁଳସୀ । ମୁଣ୍ଡଟା ତା'ର ବାଉଳା ହୋଇଗଲା ତରାଟ ଗନ୍ଧରେ । ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚାହିଁଲା—ମହାଜନ ସାହି ଆଡ଼କୁ । ବିଜୁଳି ଆଲୁଅରେ ଦେଖାଗଲା—ପୋଖରୀ ବନ୍ଧରେ କିଏ ଜଣେ ତା' ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇଛି । ସେହି ହେବେ । କଣ ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପୋଖରୀ ବନ୍ଧକୁ ଉଠି ଫେରି ଚାହିଁଛି—ତୁଳସୀର ଘରଆଡ଼କୁ । ଅନ୍ଧାରରେ କିଛି ବାରି ହେଉ ନାହିଁ । ତୁଳସୀଘରକୁ ଯାଇ ନାହିଁ ତ—ଗଲା କୁଆଡ଼କୁ ? ଗରିବ ଘରେ ଜନ୍ମହେଲା କାହିଁକି ସେ ? ଭଗବାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ସୃଷ୍ଟିରେ ପୁଣି ଏ କି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ? ଗୋବରଗଦାରେ ପଦ୍ମଫୁଲ । କୋଇଲି ଦେହ ପୁଣି କଳା । କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ପୁଣି ଖାରି—ଆଉ ଗୋଲାପ ଗଛରେ କଣ୍ଟା ବାହାରେ କୁଆଡୁ ! ଏହିସମୟରେ ମେଘଟା ଗର୍ଜି ଉଠିଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଫେରି ଆସିଲା ଅବସ୍ଥାକୁ । ସାଇକେଲ୍‌ଟି ଧରି ଖସିଲା ବନ୍ଧ ତଳକୁ ।

ତୁଳସୀ ଚଗ୍ୱଠ ମୂଳେ ଚୁହିଁଛି ।

କିନ୍ତୁ ଆଜି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ଅନ୍ଧାରରେ । ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ କଳାମେଘ ଖଣ୍ଡେ ଉଠାଇଆସି ଆକାଶକୁ ଆବୋରି ସାରିଲାଣି । ଏହିକ୍ଷଣି ବର୍ଷା ହେବ । ତୁଳସୀର ଛାତି ଥରିଉଠିଲା । ଯୌବନର ସାଗର ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଜୁଆର ! ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନବ ବୟସ ଏ ଦଶା ଦିଏ । ତା’ ଦେହରେ ବି ସେ ବୟସ ଲାଗିଛି । ସେ ଗରିବ ଝିଅ—ତଥାପି ତା’ର ତ ମନ ପ୍ରାଣ ଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ପ୍ରକୃତି ତାକୁ ଭଲ ପାଇବାକୁ ଶିଖାଇଛି । ଉପକାରୀ ଲୋକର ମଙ୍ଗଳ କାମନା ସେ ଅବା ନ କରିବ କପରି ? ଭଗବାନଙ୍କୁ ହାତ-ଯୋଡ଼ିଲା—ବର୍ଷା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଯେପରି ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତୁ ।

ରେଣୁକା ଶାଗ ବାଛୁ ବାଛୁ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଡାକିଲା—‘ତୁଳସୀ, ତୁଳସୀ’ । ତୁଳସୀ ବାଡ଼ିପଟରୁ ବାହାରି ଆସିଲା “କଲେ, ସେଠି କଣ କରୁଥିଲୁ ?” ରେଣୁକା ପଚାରିଲା । ତୁଳସୀ କିଛି ନ କହି ପଟିକ ପକାଇ ଶାଗ କାଟି ବସିଲା । ରେଣୁକା ଭାବିଲା—ଏତେ ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ ତା’ ପାଇଁ ଆପତ୍ତି କରିଗଲେ, ସେ ପୁଣି ତାକୁ ବାଡ଼େଇବ କି ଗାଳିଦେବ କପରି ? ଆଜି ତାକୁ କିଛି ନ କହି ବାହାରୁ ହାଣ୍ଡିଟିଏ ନେଇ ନଈକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ମଧୁପୁର ଗାଁର ଭାଗବତ ଘର । ଇଲାକାର ଭୂତପୂର୍ବ ଜମିଦାର ଓରେଫ୍ ବର୍ତ୍ତମାନର ନ୍ୟାୟବାନ୍ ସରପଞ୍ଚ ବସିଛନ୍ତି—ଖଣ୍ଡେ ସଫା ସତରଞ୍ଜି ଉପରେ । ବାମକୁ ଗିରି ମହାନ୍ତି, ଦକ୍ଷିଣରେ ନିଧି ବାରିକ୍ । ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶ ପନ୍ଦର ଜଣ—ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ ସାମନାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଗୋଲାକାର କରି ବସିଛନ୍ତି । ପଣ୍ଡା ପୁଅ—ଭାଗବତ ଗାଦି ପାଖରେ ଠାକୁରଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଭୋଗ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମ ସଜାଉଛନ୍ତି । ମଧୁ ମଲିକ କିଛି ଦୂରରେ ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଜି ଖୁଁ ଖୁଁ କରି କାଶୁଛି । ଗିରି ମହାନ୍ତି ନରହରି ବାବୁଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ—ଆଜ୍ଞା, ମାଲଟା ଆଜି ଚୋଖା ଅଛି । ଦନ୍ତୁଦନ୍ତୁ ବାସି ଉଠିଲାଣି । ପଣ୍ଡା ପୁଅ ! ଏ ମାଲ୍ କାହାର ? ଦଧି ପଣ୍ଡା କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ମଧୁ ମଲିକର ପରି ମାନସିକ ଥିଲା । ଭାଗବତ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନଜାଣି ସେ ଗଞ୍ଜେଇ ଆଣିଛି । ତା ମନ ନିଶ୍ଚୟ ମହାପ୍ରଭୁ ଜାଣିବେ । ରୋଗିଆ ହୋଇ ବିଚରା ବର୍ଷେ ହେଲା ରହିଲାଣି । ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଉଛି । ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ମନସ୍କାମନା ପୂରଣ ହେବ । ମଧୁଆ କହିଲା—କାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଭାଗବତ ମହାପୁରୁ ମୋ ଦୁଃଖ କେଉଁଠି ଶୁଣୁଛନ୍ତି ? ଦୋବେଇ ବୋଲି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ ତ କେହି ପାଖ ପଶୁ ନାହାନ୍ତି । ହଉ ଦେବତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯେତେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲିଣି—ରଖିଥିଲେ ଶଏଟଙ୍କା ହୁଅନ୍ତାଣି । ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ ଦେଉ ଦେଉ ନିଧିବାରିକ୍ କହିଲା—ଏତେ କଥା କଲୁଣି, ଠାକୁରେ ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି ? ତାହାହେଲେ ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ବାଲୁଆ ଛୁଟିଛିରେ ମଧୁଆ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ହସର ଢେଉ ଖେଳିଗଲା । ପଣ୍ଡାପୁଅ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଭାଗବତ ଗାଦି ତଳେ ଥୋଇ ଦେଲେ । ମଧୁ ମଳିକ ସେଇ ବାରଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟ ପାଖରୁ ଲମ୍ବ-ହୋଇ ଅଧିଆ ପଡ଼ିଗଲା । ଶିବ ମହାନ୍ତି କହିଲେ—ହରି ବୋଲ ହଅ—ମଧୁଆର ମନକାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । ସମସ୍ତେ ଏକ ସମୟରେ ହରି ବୋଲ ଦେଲେ । ଗାଁ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲା । ତା' ପରେ ପଣ୍ଡାପୁଅ ଚିଲମଟିକୁ ଉଠାଇଆଣି ଧରାଇ ଦେଲେ ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କୁ । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ନ୍ୟାୟପଞ୍ଚ ଶିବ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା, ସେଠୁ ପୁଣି ନିଧି ବାରିକ ହାତକୁ—ଏହିପରି ଚିଲମଟି ଚାରିପାଖ ବୁଲି ବୁଲି ପୁଣି ଆସି ସରପଞ୍ଚଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲା । ଆଉ ଦି' ଢୋକ ଟାଣିଦେଇ ସରପଞ୍ଚବାବୁ ଡାକିଲେ—ମଧୁଆ ଅଛୁ କାହିଁରେ ?

—ହଁ ହଜୁର, ବସିଛି ।

—ଆବେ ଏଠାକୁ ଆ—ଏତେ ଦୂରରେ କାହିଁକି ବସିଛୁ ? ଦେବ ମନ୍ଦିର, ଗଞ୍ଜେଇ ଖଟି, ମଦଭାଟି ଆଉ ଭଙ୍ଗା ଘାଟି—ଏ ଜାଗାରେ ପରା ଜାତି ଅଜାତି ବାରଣ ନାହିଁ । ଉଠିଆ—ଢୋକେ ଟାଣି ଦେ । ଖୋସାମତିଆ ନିଧି ବାରିକ ବାବୁଙ୍କ ପିଠିରେ ତେଲ ମାରୁ ମାରୁ କହିଲା-ଆରେ ଉଠି ଆ ସୁନାହୁଁ ? ବାବୁ ପରା ଡାକୁଛନ୍ତି । ବାବୁ ତ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ଆଉ କନ୍ତୁ କନ୍ତୁ ହେଉଛୁ କାହିଁକି ?

ବାମ ହାତରେ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରକୁ ଲୁଗାକୁ ଚିପି ଧରି ଡାହାଣ ହାତଟି ତଳକୁ କରି ମଧୁଆ ଆସି ପାଖରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ହୋଇ ବସିଲା । ନିଧିଆ ବଢ଼େଇ ଦେଲା—ଚିଲମଟି ଦୁଇ ଜଣ ଢୋକ—ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ ଟାଣିଦେଲା ମଧୁଆ । ବାହାର

ପୁଅ—ମାଲଟା ପ୍ରକୃତରେ ବଢ଼ିଆ । ନିଧି ବାରିକ କହିଲା—ଆରେ, ମାଲ୍‌କୁ ପିଇ ବାବୁଙ୍କର ମିଜାସ୍ ଖୁସ୍ ଅଛି । ଲମ୍ବହୋଇ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ଯା' । ବାବୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ— କାଲି କାହା ହେବୁ । ବାବୁ ତ ସବୁ—ଆଉ କ ଠାକୁର ବେ ? ବର୍ଷେ ହେଲାଣି ଟୋ ଭିତରି ମଲାଣି । ହଇରେ କ'ଣ କମ୍ ହେଲୁଣି ?

—ହଁ ବାବୁ, ସେକଥା ଆଉ, କାହିଁକି କହୁଛ ।

—ସେଇପାଁ' ଯଦି ବୁଝିଛୁ ମୋ କଥା କର । ମଧୁଆ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଗଲା—ହଜୁର, ମୋତେ ରକ୍ଷାକର । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ନିଶାଖୋରରେ ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ପଚାରିଲେ—ଆବେ ତୋର କ'ଣ ଆପତ୍ତି ଅଛି କହ ? ବାରିକ ଜବାବ ଦେଲା—ହଜୁରଙ୍କର ଆଉ ସବୁ କାମ ସରୁ—ସେ କହିବ ନାହିଁକି ?

ନ୍ୟାୟପଞ୍ଚ ଗିରି ମହାନ୍ତଙ୍କର ଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଦେଖିଥିବ—ସେଦିନ ଜାଜପୁର ଜମିଦାର, ତାଙ୍କ ଝିଅଟିକୁ ଆମ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେବେ ବୋଲି ଆସିଥିଲେ । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯାହା ଦେଖିଲୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ମନଟା ଟିକେ ଅନ୍ୟ ରକମ ହେଲାଣି । ନଇଲେ ସେ କ'ଣ ଆଜ ହରିଜନ ସାହି ଫକୀର ଝିଅ ସାଙ୍ଗରେ କଥା ହେଉଥା'ନ୍ତେ ? ଏ କଥା ଶୁଣି ବାବୁଙ୍କର ମନ ବଡ଼ ଦୁଃଖ । ମୁଁ ରାତି ପାହିଲେ ଜାଜପୁର ଯିବି । କାମଟା ଆସନ୍ତା ମାର୍ଗଶିରରେ କରିବା କି ନାହିଁ, ଆପଣମାନେ ଜବାବ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ସମସ୍ତେ କହିଲେ—ହଁ କରିବା । ମହାନ୍ତଏ ପୁଣି କହିଲେ— ହଁ, କରିବା ବୋଲି କହିଲ ଯେ—ବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ

ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ସେ ଆମକୁ କଣ୍ଟ କଣ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗୁଛନ୍ତି । ମାନେ ସେ ବେଳତ ଗଲାଣି । ଜମିଦାରୀ ଥିଲେ—ଆମେ ସମସ୍ତେ କଣ୍ଟ କଣ୍ଟ ତ ଭେଟି ଦେଇଥାନ୍ତେ । ଜମିଦାରୀ ସିନା ଉଠିଗଲା— ହେଲେ ଆମର ଜମିଦାର ତ ବସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ତ ଟିକିଏ ଚାହିଁବାକୁ ହେବ ।

ପଣ୍ଡା ପୁଅ କହିଲା—ସେଇଟା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତେବେ ଆମେ କ'ଣ ଦେବାକୁ ନାହିଁ କରୁଛୁ ? କ'ଣ କହୁଛ, ଭାଇମାନେ କହୁନାହଁ ? କାହାର କଣ୍ଟ କହିବାର ଅଛି ? ସମସ୍ତେ ନୀରବ ରହିଲେ । ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବାବୁ ସଳଖ ବସିଲେ । ମହାନ୍ତିଏ ଦେଖିଲ ପ୍ରଜାମାନେ ସମସ୍ତେ ରାଜି ଅଛନ୍ତି । ତୁମେ କାଲି ଜାଜପୁର ଯାଅ । କଥାଟା କାଇମି କରି ଆସିବ, ଦବା ନବା ବୁଝିଆସିବ—ଆଉ ପିଲାଟିକୁ ଦେଖି ଆସିବ । ତା'ପରେ ମୁଁ ଯିବି । ଏ କୁଳାଙ୍ଗାର ପୁଅଟାକୁ ଆଉ ବେଶି ଧନ ଅଟକେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଆରେ—ତୋର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି—ତାର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ? ତୋର ଜାତି କ'ଣ, ତା ଜାତି କ'ଣ ? ଛୁଇଁଲେ ପରା—ପାପ ? କଣ କହିବ, ଇଂରାଜ ପାଠଗୁଡ଼ା ସବୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଖରାପ କାମ ଶିକ୍ଷା ଦେଲା ।

ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା—ମଧୁଆ ଉପରେ । ଆରେ, ତୁ ଅଧିଆ ପଡ଼ିଛୁ କାହିଁକି ? ବାରିକ କହିଲା—ବାବୁ, ବର୍ଷେହେଲା ଘରଜାମଲାଣି । ବଡ଼ରୀ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଉଛି । କେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲେ—ବଡ଼ରୀ—! ନିଧି ବାରିକର କଥା ନ ସରଣୁ ନରହରି ବାବୁ କହି ପକାଇଲେ, ଏଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା କ'ଣ ? ଫକିର ଝିଅ ତୁଳସୀକୁ ତୋତେ ବାନ୍ଧି

କରି ଦେବ । ମଧୁଆ ଉଠି ବସିଲା—ବାବୁ ସେ କ'ଣ ରାଜି ହେବ ? ମହାନ୍ତି କହି ପକାଇଲା—ତୁ ଯା' ପଇସା ପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କର । ଠାକୁର ଘରକୁ ପଚିଶ୍ ଟଙ୍କା ସଲମି ଦେ, ଆମକୁ ପଙ୍ଗତ ଦେ—ତୋ ବାହାଘର ହେବ କି ନାହିଁ—କହିବୁ ।

ମଧୁଆ ଚୁପ । ହାଧୁ ବାରିକ କହିଲା—ମଧୁଆ ତୋ ଭାଗ୍ୟରେ । ନହେଲେ—ତୁଳସୀ ପରି ଝିଅ—ତୋତେ ମିଳିଥାନ୍ତା ? ଏ ଆଖ ପାଖ ଦଶକୋଶରେ, ଭଦ୍ରଲୋକ ଘରେ ଏମିତି ଝିଅଟେ ନାହିଁ । କିଏ କହିବ ତାକୁ ହରିଜନ ଝିଅ ବୋଲି ?

ନରହରି ବାବୁଙ୍କୁ ବେଶି ନିଶା ଘାରିଲା । ସେ ଆଉ ବସି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏତିକିରୁ ସଭା ଭାଙ୍ଗିଲା । ପଣ୍ଡାପୁଅ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗିରେ ତାଲା ଦେଲା ।

—*—

(୪)

ଦଶ ବାଜିଲାଣି, ମାଧୁଆ ପାଧୁଆ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବୈଠକ-ଖାନାରେ ବସି—କେତେ କଣ ଭାବୁଥିଲା । ଦୁଇଦିନ ହେଲା ବାପା କାହିଁକି ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । କଟକ କେବେ ଯିବ ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଅଛନ୍ତି । ନୂଆ ମା' ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ମୁହଁ ଫୁଲଉଛି । ଏହାର କାରଣ କ'ଣ ? କିଏ ତା'ର ପ୍ରକୃତ ଜବାବ ଦେବ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଚାହିଁଲା କାନ୍ଥ ଉପରକୁ । ପାଖକୁ ପାଖ ଲାଗି ଦୁଇଟି ଫଟୋ । ନରହରି ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ ଗୌର-

ଧରଙ୍କର ପିଲାଦିନର ଫଟୋ । ଫଟୋରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି—କିଏ କିପରି ଲୋକ । ଦୁଇ ମା' ପେଟରୁ ଦୁଇଟି ଭାଇ—ବାପ ଏକା, ଜଣେ ଦୁଷ୍ଟ, ନିଷ୍ଠୁର ଆଉ ମୂର୍ଖ—ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଶାନ୍ତ, ସାଧୁ ଏବଂ ଦୟାଳୁ । ବଡ଼କୁ ଭଗବାନ ସବୁଦିନେ ବଡ଼ କରିଛନ୍ତି । ସାନ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ସବୁ ଦିନେ ସାନ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଗିରି ମା'ଠାରୁ ଶୁଣିଛି—ବଡ଼ ବାପାଙ୍କର ମା' ମରିଗଲା ପରେ ବୁଢ଼ା ଜମିଦାର ପୁଣି ବିଭା ହେଲେ । ଜନ୍ମ ହେଲେ ସାନବାବୁ । ବୁଢ଼ା ଜମିଦାରେ ଗୌରହରି ଓ ନରହରି ଦୁଇପୁଅଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ଦେଖିଲେ ଭାତ ଖାଉ ନ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସାନ ମାଆଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁ ଗଲା ନାହିଁ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବୁଢ଼ାବି ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧିରେ ଚ- ଚାଲିଲେ । ନରହରି ବାବୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ମା' କଥାରେ ପଡ଼ି ରାମ ପରି ଭାଇଙ୍କୁ ନାନା ଦୁଃଖ ଦେଲେ । ମିଛରେ ସତରେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ନିଜ ମା' ପାଖରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ଲଗାଇ କହିଲେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଶେଷରେ ସେ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପାଦ୍ରୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ଆଜିଯାଏ ଫେରି ନାହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଭାବିଲା—ମୋର ବି ଆଜି ଠିକ୍ ବଡ଼ ବାପାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ହେବ—ଆଜି ତାର ସୂଚନା ମିଳିଲାଣି । ସାନ ମା'ତ ଆଜି—ଏ ବଡ଼ ଯେନା ଘରେ ମାଲିକ । ବାପା ତ ଏ ମାୟାବିନୀର ମାୟାରେ ପଡ଼ି ଏକ ମାତ୍ର ପୁତ୍ରକୁ ତାଙ୍କର ଅବହେଳା କଲେଣି । ମାୟାବିନୀ ଏ ଘର ଭାଙ୍ଗିବ—ବାପ ଘରେ ସାଇଁ କୋଠା ତୋଳିବ । ଆଜି ଯଦି ମୋର ମା' ଥାନ୍ତା—ସାଧୁ ସୁହୃଦ ବଡ଼ ବାପା ଥାନ୍ତେ—ଏ ଘରେ କ'ଣ ପାପ ପଶିଥାନ୍ତା ? ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉଠିଲା—ଚେୟାର୍ ଉପରୁ । ଭାବିଲା—ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ସମୟ ଆସି ନାହିଁ । ନୀରବ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ।

ପଛରୁ ଡାକଲେ ଗିରି ମହାନ୍ତି—ସାନବାବୁ ! ବାପା ଘରେ ଅଛନ୍ତି ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲା—ଉତ୍ତର ଦେଲା—ହଁ । ନରହରି ବାବୁ ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ—କ'ଣ ମହାନ୍ତିଏ ? ମହାନ୍ତି କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ମଧୁଆ ସକାଳୁ ଆସି ଆମ ଘରେ ବସିଛି । ଠାକୁର ଘରକୁ ସଲାମି ପଚାଶ୍ ଟଙ୍କା ଦେଇଛି । ଆଉ ଗୋଟେ ଖାସି ଆମ ପାଇଁ ଆଣିଛି । ଆନନ୍ଦରେ ନରହରିବାବୁ କହିଲେ—ବେଶ୍, ତୁମେ ତାକୁ କୁହ—ସେ ଫକିର ଖଟିଆକୁ ଡାକିଆଣୁ । ମହାନ୍ତି କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ତାକୁ ପଠାଇସାରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ଗରିବ ଲୋକଟା କାନ୍ଦୁଛି । କଥାଟା ସ୍ଥିରକରି ମୁଁ ଜାଜପୁର ଯିବ । ନରହରି ବାବୁ ଘରଭିତରକୁ ଯାଉଁଯାଉଁ କହିଲେ—ହଉ ବସ, ସେ ଆସନ୍ତୁ । ମୁଁ ଘରେ ଅଛି—ମୋତେ ଡାକିବ । ବୈଠକଖାନା ସେପାଖ ରୁମରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପଢ଼ାଘର । ସେଇଠି ସେ ବସିଥାଏ ନୀରବରେ । ବୁଝିପାରିଲା ଗିରିମହାନ୍ତିଙ୍କର ପାରିଧି ! ତୁଳସୀ ଆଉ ମଧୁଆ ମଳିକର ଚିକ୍କିଟିଲା ବନ୍ଧନର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଛଟିଆ । କାହିଁ ଆକାଶ ପାତାଳ ତଫାତ୍ । କଳାବଜାରୀ ଦଳ କଳା ପୋଟେଇ ଖାଇ ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଭଗବାନ କପରି ସହୁଛନ୍ତି—ଏମାନଙ୍କର ପାପ ଭରକୁ । ସନ୍ଦେହଟାକୁ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ ସେ ରେଣୁକାର ଅପେକ୍ଷାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ରହିଲା । ଗିରି ମହାନ୍ତି ବୈଠକଖାନାରେ ବସି ମଧୁଆର ସଲାମି ଟଙ୍କାକୁ ବାରମ୍ବାର ଗଣୁଥାଏ ।

ମଧୁଆ ରେଣୁକାକୁ ଡାକଟେ ମାରିଦେଇ ନିଜ ଘରକୁ ଗଲା । ତାର ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ତା' ଖାସି ଓ ପଚାଶ ଟଙ୍କା

ତା ପାଇଁ କଥା କହିବେ । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବାକୁ ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି, ମଧୁପୁର ଇଲାକାରେ ? ରେଣୁକା ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣି, ସବୁକାମ ପଛକୁ ପକାଇ ଚାଲିଆସିଲା । ତୁଳସୀର ମନକୁ ପାପ ଛୁଇଁଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ତା ପାଖରେ ବନ୍ଧଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବେଳେ କଳହଣ୍ଡୀ ଗିରି ମା' ଓ ନୁଖୁରୀ ବୁଢ଼ୀ ଦେଖିଥିଲେ । ସେମାନେ ଯଦି ବାବୁଙ୍କ ଆଗରେ ଲଗାଇ ଜଣାଇ କହିଥିବେ, ଏକ୍ଷଣି ବାବୁ ଏ ଗାଁରୁ ଆମକୁ ଛଡ଼ ଦେବେ । କଥାଟା ମନଭିତରେ ରଖି ବୋଉର ଲେଉଟାଣି ବାଟକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ତୁଳସୀ ।

ଗିରି ମହାନ୍ତି ବୈଠକଖାନାରେ ବସି ଗୋଡ଼ ହଲଉଥାଏ ଖୁସିରେ । ରେଣୁକା ପହଞ୍ଚି ଓଳଗି ହୋଇ ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଜି ବସିଲା । ମହାନ୍ତି ଡାକିଲା ବାବୁ ! ଫକିରା ଘରପା ଆସିଲାଣି । ନରହରି ବାବୁ ଶୋଇଥିଲେ । ଉଠି ଆସିଲେ । ରେଣୁକା ତାଙ୍କୁ ଓଳଗି ହେଲା । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ଚେୟାର୍ ଉପରେ ବସୁ ବସୁ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତୁଳସି ବୋଉ, ମୁଁ ତୋତେ ଡାକିଛି କେତେଟା କଥା ପଚାରିବ ବୋଲି । ପ୍ରଥମରେ ତୋ ସ୍ୱାମୀ ଫକିରା ମୋ ଘରେ ଶହେ ଟଙ୍କା ନେଇ ମୂଲ ଲାଗୁଥିଲା । କାମଦାମ ନ କରି କାଳିମାଟିରେ ପଶିଛି । ସେ ଟଙ୍କା ଦେବ କିଏ ? ରେଣୁକା କହିଲା—ବାବୁ ! ଦେଖୁଛ ତ ସେ ଚାରିମାସ ହେଲା ଗଲେଣି ଯେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର କି ଟଙ୍କା ପଇସା କିଛି ପଠାଉ-ନାହାନ୍ତି । ଯେତେଲୋକ କାଳିମାଟିରୁ ଆସୁଛନ୍ତି, କେହି ତାଙ୍କର ଠିକଣା କହି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ମାଇପୀ ଲୋକ କ'ଣ କରିବ ? ଗିରି ମହାନ୍ତି ରେଣୁକାର କଥା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କହିଲା—ତେବେ

ଫଙ୍କର୍ ବୋଧେ ଆଉ ନାହିଁ । କିଏ ତାକୁ କେଉଁଠି ମାଶଦେଲାଣି । ରେଣୁକା ଗୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ର ଚଡ଼ିଲା । ଚମକି ପଡ଼ି ଚିତ୍କାର କଲା— ବାବୁ !

ଚାହିଁ ଦେଲେ ସରପଞ୍ଚ ରେଣୁକାର ମୁହଁକୁ । କୋଟର ଗତ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିରେ ତାର ଲୁହ ଜକେଇ ଆସୁଛି । ଛଳ ଛଳ ନୟନରେ ସେ ଚାହିଁଛି—ଶିବ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ । ମୁଖରେ ତାର ପ୍ରଶବାଚୀ ଚିହ୍ନ । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁଙ୍କର ପାଷାଣ ହୃଦୟ ଟିକଏ ତରଳିଗଲା । ଶିବ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ସେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ତୁମେ ମହାନ୍ତିଏ କଥା କହି ଜାଣ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏମିତି କହନ୍ତି ? ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଡକାଇଛ ସେ କଥା କୁହ । ବାଜେ ଗପ କର ନାହିଁ ।

ମହାନ୍ତିଙ୍କ କଥା ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱୟଂ ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବାବୁ ଧରି ପକାଇଛନ୍ତି ସେକଥା ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲେ ବି ଭୁଲ । ଏ ଇଲାକାରେ'ଆଉ ଯିଏ କେହି ଏକଥା ଭୁଲ ବୋଲି କହୁଥା'ନ୍ତା— ଦେଖି ନେଇଥାନ୍ତା ମହାନ୍ତି—ତାହା ଜନ୍ମରେ କେତେ ହାଡ଼ ଉଠିଲାଣି । ବଡ଼ଲୋକକୁ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ତେଣୁ ତା' ଭଳିଆ ଲୋକ ସରପଞ୍ଚବାବୁଙ୍କ ପାଖରୁ ଏ ପଦକ ଶୁଣିଲା । କାହା ପାଇଁ ଶୁଣିଲା ? ଏଇ ରେଣୁକା ହେଲା ମୂଳ ପୋଡ଼ା । ଅଚ୍ଛା ! କାମଟା ଆଗ ସରିଯାଉ । ମହାନ୍ତି ସଳଖି ବସିଲା । କ୍ରୋଧରେ ଚାହିଁଲା ସରପଞ୍ଚଙ୍କ ଆଡ଼କୁ । ସରପଞ୍ଚ କ'ଣ ଭାବି ଭାବି ଡାକିଲେ— ତୁଳସୀ ବୋଉ ! ମନ ଦୁଃଖ ହେଲାକି ?

—ନାହିଁ ହଜୁର୍, ବାବୁ ଅଳ୍ପରେ କହିଲେ·· ···କହନ୍ତୁ । ମନ ଦୁଃଖ ହେବ କାହିଁକି ?'' —ବେଶ୍, ପ୍ରଥମ କଥା ତ ଶୁଣିଲୁ ।

ଫକରା କାଲମାଟିରୁ ଫେରୁ ବା ନ ଫେରୁ ତୋତେ ମୋ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ । ପନ୍ଦର ଦିନ ସମୟ ଦେଲି ।

ଜମିଦାର ବାବୁଙ୍କର ଧାଗଦା ଶୁଣି ରେଣୁକା ଭୟଭୀତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ପନ୍ଦର ଦିନ ଛାଡ଼ ମାସେ ସମୟ ଦେଲେ ବି ସେ ଟଙ୍କା ଆଣିବ କେଉଁଠୁ ? କାତର କଣ୍ଠରେ ସେ କହିଲା—ଟଙ୍କା ଏକ୍ଷଣି ଆଣିବ କୁଆଡୁ ବାବୁ ?

ଗିରି ମହାନ୍ତି ମଝିରୁ ବାହାର ପଡ଼ି କହିଲା—ଟଙ୍କା ଆସିବ କୁଆଡୁ—ତୁ ଜାଣୁ ନା ବାବୁ ଜାଣନ୍ତି ? ନେଲାବେଳେ ଖୁସି ଲାଗୁଥିଲା, ଦେଲାବେଳକୁ ବାଧୁଛି କାହିଁକି ? ରେଣୁକା ଚୁପ୍ ।

ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ ନରହରି ବାବୁ—ହିଁ ଶୀଘ୍ରରେ ତୋ ଝିଅ ତୁଳସୀ ନାମରେ ବହୁତ ନିନ୍ଦାଅପବାଦ ମୋ କାନକୁ ଆସିଲାଣି । ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଏ ଗାଁ'ରୁ ବିଦାକର । ଚମକି ପଡ଼ି ରେଣୁକା କହିଲା, "ବାବୁ ! ଆପଣ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ? ଝିଅ ତ ମୋର ସୁନା ।" ରାଗିଗଲେ ନରହରି ବାବୁ । ସେ କୈଫିୟତ ମୁଁ ଦେଇପାରିବି ନି ତୋତେ । ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ତାହା କର । ବରପାତ୍ର ବି ସ୍ଥିର ହୋଇସାରିଛି, ତୋତେ ଚୂଡ଼ା ଗୁଡ଼ିଲ ଧରି ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ବର ଆମ ହାତ ମୁଠାରେ—ତୁମ ସାଇ ମଧୁଆ । ଝିଅଟି ପାଖରେ ରହିଲେ ତୋର [illegible]ଲ ମନ୍ଦ, ହାନିଲାଭ ବୁଝିବ । ତୁ'ତ ପନ୍ଦର ଦିନ ଭିତରେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ନାହିଁ କରୁଛୁ, ମଧୁଆକୁ କହିବି ତୁମ ପାଇଁ ଆଜ ବର୍ଷେ ସେ ମୋ ଘରେ କୋଠିଆ ରହିବ । ଯେପରି ହେଉ ଟଙ୍କା ଗଣ୍ଡାକ ପାଇଲେ ହେଲା । କଣ୍ଡୋ ମହାନ୍ତିଏ ! କହୁନା⋯⋯ । ମହାନ୍ତି ଠାଙ୍ଗରମୁଣ୍ଡିକୁ ଆଉଁସୁ ଆଉଁସୁ କହିଲା—ଠିକ୍ କଥା ନା'⋯⋯

ରେଣୁକାର ଛାତି ଥରିଉଠିଲା । କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ବାବୁ ! ଚନ୍ଦ୍ରମା' ଦେହରେ କଳଙ୍କ ଅଛି, ତୁଳସୀ ଦେହରେ ନାହିଁ । ଏପରି ଝିଅକୁ ମୁଁ ମଦୁଆ, ବଜାରଛତରା ମଧୁଆ ହାତରେ ଦେବ କପରି ? ତାହା ହେବ ନାହିଁ । ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ପାରିଲେ ତଣ୍ଟିଚିପି ମାରି ଦେବ ପଛେ—ମୁଁ ତାକୁ ଯମ ହାତକୁ ଠେକ ଦେଇ ପାରିବନି ।

ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ ନରହରି ବାବୁ—ତାହା ହେଲେ ତୁ ମୋ କଥା ରଖିବୁ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଯାହା କହେ ତା' ବେଦର ଗାର । ମୋ କଥା ନ ମାନିଲେ ଜାଣୁ ତୋର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବ ?

ଗିରି ମହାନ୍ତି ନରହରିବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ନିଜଭାଷାରେ କହି ପକାଇଲା—ଏ ଇଲାକାରୁ ଯିବୁ ତୁଳସୀ ବୋଉ । କଥାଟା ରଖୁନାହୁଁ କାହିଁକି ? ବାବୁ ତ ଖରାପ କହୁ ନାହାନ୍ତି । ବାହାଘର କରିବାକୁ ପଦେ ପଇସା ନାହିଁ, ତାହା ବି କହି । ବାବୁ ପାଞ୍ଚ ପଚାଶ ସାରି ଦେଇ କାମଟା ଚଳାଇ ନେବେ । କଣ କହୁଛୁ ?

ରେଣୁକା କହିଲା—ନାହିଁ ବାବୁ ! ହଜୁର ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ଆମରି ଆଖି ଆଗରେ ମଧୁଆ ମଦ, ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ ସୁନା କଣ୍ଢେଇ ପରି ବୋହୂଟାକୁ ପିଟି ପିଟି ମାରିଦେଲା । ଆଜି ପୁଣି ତାକୁ ଝିଅ କିଏ ଦେବ ? ହଜୁର କପରି କହୁଛନ୍ତି । ସେ କ'ଣ ତୁଳସୀର ସରି ହେବ ?

ନରହରି ବାବୁ ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ—ତୁଳସୀ ବୋଉ ! ତୁ ଜାଣୁ କାହାମୁହଁରେ କଥା କହୁଛୁ ? ଖାଲି ମାଇପିଟା ବୋଲି ତୋତେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି କହି ନାହିଁ । ଆଜି କେହି ହୋଇଥିଲେ

ଏତେବେଳକୁ ପିଠିରୁ ଚମଡ଼ା ନିକାଳି ସାରନ୍ତିଣି । ଭଲଗତି ଥିଲେ ମୋ କଥା ରଖ । ତୋତେ ଦୁଇଟି ଦିନ ଭାବିବାକୁ ସମୟ ଦେଲି । ଦୁଇ ଦିନ ଭିତରେ ହଁ, କି ନା, ଜବାବ ଦେବୁ । ଯା'-ମୋଆଗରୁ ଉଠି ଯା' । ମୋ କଥା ଯେ ନ ମାନେ ସେ ମୋର ପରମଶତ୍ରୁ ।

ନରହରିବାବୁଙ୍କ ପାଠି ଶୁଣି ରେଣୁକା ନୀରବ । ସେ ଏ ଗାଁକୁ ବୋହୂ ହୋଇ ଆସିଲା ଦିନରୁ ଦେଖିଆସୁଛି ତାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର । ଜମିଦାରୀ ଥିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଶୋଷଣ ନୀତିଥିଲା, ଏବେ ସରପଞ୍ଚ ହୋଇ ସେ ନୀତିକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଗରିବ ମଲା ମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ, ଗାଳିମାଡ଼ ପୁଣି ଜରିମାନା । ଯେ ପ୍ରତିବାଦ କଲା, ସେ ହେଲା ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଶୀଳ । ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ପାଇଁ କ'ଣ ଏଇ ଆଇନ ବିଧାନ ହୋଇଛି ?

ରେଣୁକା ତଳକୁ ମୁହଁପାତି କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଚାଲିଛି । ନରହରିବାବୁ ଭିତର ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଶିବ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କଲା ।

ବୈଠକଖାନାରେ ଏକୁଟିଆ ରେଣୁକା ବସିଛି ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥ କଡ଼ ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଜି । ଅଜଣା ଆଶଙ୍କାରେ ଛାତିଟା ତାର ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । କି ଉପାୟ କରିବ ସେ । ମନାକରିବ ଯଦି ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନେ ବଳପୂର୍ବକ ତୁଳସୀକୁ ଟାଣି ନେଇ ମଧୁଆକୁ ବାନ୍ଧି କରାଇ, ତାକୁ ଏ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେବେ ।

ରେଣୁକା ଚାହିଁଲା ମୁକ୍ତ ଆକାଶକୁ । କାହିଁ କେଉଁଠି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ପୁନେଇ ଚାନ୍ଦକୁ ସେ ରାହୁ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବନି ?

କଳ୍ପନାତରଙ୍ଗରେ ତୁଳସୀ ଭାସି ଭାସି ଆସି ରେଣୁକାର ଦୃଷ୍ଟି ପଥାରୂଢ଼ ହେଲା ତନ୍ମୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତୁଳସୀର ରୂପ ଲାବଣ୍ୟରେ । କି ସୁନ୍ଦର—ସରଗର ପରୀଟିଏ ସତେ । ଗରିବ ଘରେ ଏପରି ଝିଅଟିକୁ ଜନ୍ମଦେଲ କାହିଁକି ପ୍ରଭୁ ? ବଜ୍ରକୁଳଗତରେ ମଧୁଆର ରୌଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଚାଲି ଆସିଲା ରେଣୁକାର ଦୃଷ୍ଟିପଥକୁ । ରାହୁ ଚନ୍ଦ୍ରମା'କୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଧାଇଁଛି । ଏଇକ୍ଷଣି ଚନ୍ଦ୍ର ହେବ ରାହୁର କରଗତ । ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ମାଡ଼ି ଆସିବ ଅମା ଅନ୍ଧକାର । ରେଣୁକା ଆଉ ଭାବି ପାରିଲାନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ଛାତି ଭିତରଟା ତା'ର କରତି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନିଜର ପଢ଼ା ଗୃହରୁ ବାହାରି ଆସି ଡାକଦେଲା—ମାଉସୀ ! ରେଣୁକାର ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚାହିଁଦେଲା ସେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । କ'ଣ କୁହ ବାବୁ ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ମାଉସୀ ! ସେମାନେ ମଧୁଆଠାରୁ ଲାଞ୍ଚଖାଇ ତୁଳସୀକୁ ତା' ହାତରେ ଛନ୍ଦି ଦେବେ ବୋଲି ସ୍ଥିରକୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ରାଜି ନ ହେଲେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମର ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି—ମାନିବ ?

ରେଣୁକା ଚାହିଁ ରହିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମୁହଁକୁ । ଆଖିରେ ତାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ । ମନରେ ତାର କେତେ ଭାବନା ଖେଳିଗଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରେଣୁକାର କାତରଦୃଷ୍ଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା—ମାଉସୀ ! ଭୟ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ମୁଁ କାଲି କଟକଯାଉଛି, ତୁମେସମସ୍ତେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇପାରିବ ? ରେଣୁକାର ମୁହଁ ଖୋଲିଲା । ଭାବି ଭାବି କହିଲା—ବାବୁ ! କଟକରେ ଆମେ କ'ଣ କରିବୁ ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଲା—ତୁମର

କଷ୍ଟ କରିବାର ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ଛାଡ଼ି ଦେବି । ସେଠାକାର ମେନେଜର ବାବୁ ମୋର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ବାଦ । ତୁମେ ସେଇଠି ଅଚିନ୍ତାରେ ରହିବ । କାଲି ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ତୁମେ ସମସ୍ତେ ମଟରଷ୍ଟାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବ । ମୁଁ ସେଠାରେ ଥିବି ସାଥିହୋଇ କଟକ ଯିବା । ମଟରଭଡ଼ା କଥା ଭାବିବ ନାହିଁ—ସେ ସବୁ ମୁଁ ଜାଣେ । ତୁମେ ଏଠାରେ ରହିଲେ ବିପଦ । କାହା ଆଗରେ ଏ କଥା କହିବ ନାହିଁ ।

ରେଣୁକାର ମନ କୃତଜ୍ଞତାରେ ନଇଁ ପଡ଼ିଲା । କହିଲା— ବନ୍ଧୁ ! କହିବ ଆଉ କାହା ଆଗରେ । ସେଇ ଝିଅଟା ପାଇଁ ତ ସମସ୍ତ ମୋର ଶତ୍ରୁ । ଭଗବାନ ତୁମର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।

ରେଣୁକାର ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣଟା ଶୀତଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଣେ ମୁହାଁ ହୋଇ ସେ ଚାଲିଲା ତାର ମାଟିର କୁଡ଼ିଆ ଘରକୁ । ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ଶାନ୍ତିରେ ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା ।

—*—

(୪)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ରେଣୁକା, ତୁଳସୀ ଓ ବସନ୍ତ କଟକକୁ ଆସି ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ରହିଲେ । ଆଉ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଲା ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମ ଜୀବନ ସରଳ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ହେଲେ

ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଠାରେ ନାହିଁ ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସବଳ ଅତ୍ୟାଚାର, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଭେଦଭାବ, ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ, ଅଧର୍ମିକ କଳାବଜାରୀଙ୍କର ଗୋପନୀୟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର । ଅଛି କେବଳ ଭ୍ରାତୃଭାବ, ସତ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମର, ଅନାଥ ଅନାଥିନୀମାନଙ୍କୁ ସଂସାରର ଜଟିଳତା ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସମାଜର ଭୀଡ଼କୁ ତାଙ୍କର ଭୟ ନାହିଁ । ରାଜା, ଜମିଦାର ଧନୀ ହାକିମଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ ନାହିଁ । କାମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ସିନା ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବ । ନିଷ୍କାମ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଜୀବନରେ ଆତ୍ମାର ନିର୍ବାଣ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଇଠା ହିଁ ଆଶ୍ରମରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନାଥ-ଅନାଥିନୀଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ହୁଏ । ସଂସାରର ମାୟାବନ୍ଧନକୁ ଛିନ୍ନ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ତେବେ ସେ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବେ କାହିଁକି ?

କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ରମବାସିନୀ ତୁଳସୀ ଜୀବନରେ ଠିକ୍ ତାର ବିପରୀତ ଫଳ ଫଳେ । ଖାଲି ଆଖି ଆଗେ ତାର ଉଭାହୁଏ— ଅତୀତର କେତେ ଦରଭୁଲା ସ୍ମୃତି । ତରୁଣ ଜୀବନ ତାର କରୁଣ ହୋଇଉଠେ । ପେଟଭିତରେ କୋହ ଜାତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଚାହେଁ, ତେଣେ ଦିଶେ ତାକୁ ସେଇ ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି । କାନରେ ବାଜେ ତାଙ୍କର ଥିରି ଥିରି ଡାକ—'ତୁଳସୀ ! ମୋ କଥାଟି ରଖ ।...' ପ୍ରାଣ ତାର ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠେ । ମାୟା - ଖାଲି ମାୟା । ଦୌଡ଼ିଯାଏ ତୁଳସୀ ଚଉଁରା ପାଖକୁ । ସଞ୍ଜବତୀଟି ଲଗାଇ ଦେଇ ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷା । କେବେ କେବେ ପାଠ ସମୟ ମିଳେ ଆଶ୍ରମକୁ ବୁଲି ବୁଲି ଆସନ୍ତି । ତୁଳସୀର ଦଗ୍ଧପ୍ରାଣ ଶୀତଳ

ହୁଏ । ଆଖି ତାର ପବିତ୍ର ହୁଏ । ପାଦଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରେ । ପାଗଳୀଙ୍କ ପରି କେତେଆଡ଼ୁ କେତେକଥା କହି ବସେ । ବସନ୍ତର ଦୁଷ୍ଟାମୀ, ସାଙ୍ଗ ସାଥୀମାନଙ୍କର ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ—ସବୁ କଥା ଶୁଣିସାରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସରୁ ଗୁପୁଡ଼ାଟିଏ ଦିଏ ତୁଳସୀର ଗାଲରେ । ଲାଜକୁଳି ଲତା ଝାଉଁଳି ପଡ଼େ ।

ରେଣୁକା ଆସି ହେମନ୍ତର ଖବର ପଚାରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ହେମନ୍ତର ଚିଠି ଆଉ ତା ପାଖକୁ ପଠାଇଥିବା ମନିଅର୍ଡ଼ରର ରସିଦ ଦେଖାଇ ଦିଏ ତାଙ୍କୁ । କହେ—ତୁମେ ତା' ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରନାହିଁ । ତାର ହାନିଲାଭ ମୁଁ ବୁଝିବି । ଆଉ ଦୁଇଟା ମାସ ପରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ସେ କଟକ ଆସିବ । ଏଇଠି ପଢ଼ିବ । ରେଣୁକାର ମାତୃହୃଦୟ ନଇଁ ଆସେ । କହେ—କେତେ କଷ୍ଟ ସହୁଛନ୍ତି ବାବୁ ଆମ ପାଇଁ । ଭଗବାନ ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଯେତେବେଳେ ସାଇକେଲ୍‌ଟି ଧରି ଆଶ୍ରମର ଗେଟ୍ ପାଖକୁ ଆସେ—ତୁଳସୀ ଓ ବସନ୍ତ ଆସନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଫେରିଚାହେଁ—ତୁଳସୀ ଆଖିରେ ଲୁହ । ଛି ତୁଳସୀ ! ତୁ କାନ୍ଦୁଛୁ ? କଣ ଅସୁବିଧା ତୋର କହ ? କିଛି ଉତ୍ତର ଦିଏନା ସେ । ପଦେ କଥାରେ କ'ଣ ଅନ୍ତରର ନିବେଦନ ପ୍ରକାଶ କରି ହେବ ? ଖାଲି ପଚାରେ - ପୁଣି କେବେ ଆସିବେ ? 'ଏଇ ଆସନ୍ତା ରବିବାର' କହି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ବସେ । ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ତୁଳସୀ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ଗେଟ୍ ପାଖରେ । ଆଖିରୁ ଲୁହପୋଛି ଆଶ୍ରମକୁ ଲେଉଟେ ।

ଦୁଇମାସ ପରେ । କୁଆଡ଼ୁ ମହାମାରି ମାଡ଼ି ଆସିଲା । କଟକ ସହରରେ ଆତଙ୍କ ପଡ଼ିଗଲା । ପ୍ରତିଦିନ ଶହ ଶହ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁ-

ମୁଖରେ ପଡଲେ । ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ରେଣୁକା ଓ ବସନ୍ତ । ଦୁହିଁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏକସମୟରେ ହଇଜା ଧଇଲା । ସଞ୍ଜବତ୍ତୀ ଲାଗୁଛି— ମା' ପୁଅ ଦୁହିଁଙ୍କର ପାଟି ପଡ଼ିଗଲା । ତୁଳସୀ ମା', ଭାଇଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ମର୍ମଫଟା କାନ୍ଦ କାନ୍ଦୁଥାଏ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଖବରପାଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଧରି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା । ଡାକ୍ତର ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ଭୟଙ୍କର ଜାଣି ଫେରିଗଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ରେଣୁକା ଆଖିରୁ ଦୁଇଟୋପା ଗରମଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । କଥା କହିବାକୁ ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ । ଖାଲି ସେ ଚୃହିଁଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀକୁ । କି ସୁନ୍ଦର ଏ ଯୁଗଳମୂର୍ତ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ତାର ପ୍ରାଣ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେ ହାତଟି ଉଠାଇ ମାରିଲା ତୁଳସୀ କପାଳରେ । ଜଣାଇ ଦେଲା— ତୋର ଭାଗ୍ୟ ମା' । ପୁଣି ହାତ ବଢ଼ାଇଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଡ଼କୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଧରିନେଲା ତାର ହାତକୁ । ରେଣୁକା ଦେଖାଇ ଦେଲା ତୁଳସୀକୁ । ସେତିକି ବେଳେ ମହାଦେବ ମନ୍ଦିରରେ ଆଳତି ହେଉଛି—ମା' ପୁଅ ଦୁହେଁ ଆଖି ବୁଜିଲେ । ତୁଳସୀ ମା' ମା' ହୋଇ କଚୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । କୋଳ ଧରିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ !

—o—

—୭—

ଶୀତ ପ୍ରଭାତ । ରାତି ଚୁରିଟା ବେଳେ ଅଳ୍ପେ ବର୍ଷା ହୋଇ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି । ଶୀତରେ ବିଛଣା ଛାଡ଼ିବାକୁ ମନ ହେଉ ନାହିଁ । ଗୋପାଳପୁର ହାଇସ୍କୁଲ ହଷ୍ଟେଲରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା । ଛାତ୍ରାବାସର ଛାତ୍ରମାନେ ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ବାରଣ୍ଡାରେ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବସିଲେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ ବୋଲି । ହେମନ୍ତ ବିଛଣାରୁ ଉଠି-ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା ତାକୁ ଜ୍ୱର । ଖିଆପିଆ ନାହିଁ, ଶକ୍ତି

ନାହିଁ ଉଠିବାକୁ । ସେଇ ବିଛଣା ଉପରେ ସେ ହାତଯୋଡ଼ି ନିଜକୁ ସମର୍ପି ଦେଲା—ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଠାରେ । ବଧିର ଭଗବାନଙ୍କୁ କ'ଣ ତାର ଡାକ ଶୁଭୁଛି ? କେଉଁଥିରେ ତାକୁ ସୁଖି କରୁଛନ୍ତି ? ଖାଇବାକୁ ଦାନା ନାହିଁ କି ପିନ୍ଧିବାକୁ କନା ନାହିଁ । ବାପା ପୁଣି ଛ' ମାସ ହେଲା କୁଆଡ଼େ ଗଲେଣି ଯେ, ତାଙ୍କର ପତ୍ର ମିଳୁ ନାହିଁ । ମା' ଭାଇ ଆଶ୍ରମରେ ଦୁଃଖ ଭୋଗୁଛନ୍ତି । ଏଇତ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ? ହଉ—ଆଉ କେତେଦିନ ତାଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅଛି କରନ୍ତୁ ।

ପ୍ରାର୍ଥନା ସରିଲା । ଛାତ୍ରମାନେ ନିଜ ନିଜର ବିଛଣାପତ୍ର ଗୁଡ଼ାଉଥାନ୍ତି—ହଷ୍ଟେଲ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ଓ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ସବୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରଙ୍କ୍ ଖୋଲା ହେଲା । ହେମନ୍ତର ବାକ୍ସଟି ଖୋଲିଲା ବେଳକୁ ମିଳିଲା—ହାତ ବନ୍ଧା ଘଡ଼ି । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଚିତ୍କାର କଲେ—ହେମନ୍ତ ! ଘଡ଼ି ତ ମିଳିଲା, ଟଙ୍କା କ'ଣ କଲୁ ?

ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ହେମନ୍ତର ମୁଣ୍ଡରେ । ସେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଚାହିଁଲା ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଆଉ ସେହି ହାତବନ୍ଧା ଘଡ଼ିକୁ । ପଚାରିଲା—ସାର୍ ଘଡ଼ି କଣ ? ଟଙ୍କା କ'ଣ ?

—ବେଶୀ ଚାଲାକି ଦେଖା ନା ହେମନ୍ତ । କାଲି ରାତିଟାବେଳକୁ ମୋର ଘଡ଼ି ଆଉ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଚୋରିଗଲାଣି । ଘଡ଼ି ତ ମିଳିଲା—ଟଙ୍କା କ'ଣ କଲୁ ଦେଇ ଦେ—

—ସାର୍ ମୁଁ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ବିଛଣାରୁ ଉଠି ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଘଡ଼ି, ଟଙ୍କା କିପରି ଆଣିଲି ।

—ବେଶୀ କଥା କହନା ଆଉ, ତୋ ଗୁଣ ଜଣାଗଲା । ହଷ୍ଟେଲରେ ଯେତେ ସବୁ ଚୋରିଯାଉଛି, ସେ ସବୁ ତୋର ହାତ ସଫେଇ । ଟଙ୍କାତକ କେଉଁଠି ରଖିଛୁ ଆଣି ଦେଇ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁ ହଷ୍ଟେଲରୁ ବାହାରିଯା - ହଁ ଏଇ ଗୋଟେ ଚିଠି ତୋର କାଲଠୁ ଆସିଲାଣି—ନେ' ।

ଚିଠିଟି ପକାଇ ଦେଇ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଓ ଅନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଦୁଇଜଣ ଛାତ୍ରାବାସରୁ ବାହାରିଗଲେ ।

ହେମନ୍ତ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା । ହେ ଭଗବାନ !! ଏକ ବିପଦ । କାହାର ମୁଁ କି ଦୋଷ କଲି । ଯେ ମୋତେ ଏ ଦୁଃଖ ଦେଲା । ଛାତ୍ରମାନେ ସବୁ ନିଜନିଜ ଭିତରେ ଠାରି ଠାରି ହେଉଥା'ନ୍ତି । ହେମନ୍ତ ଚିଠିଟି ଖୋଲିଲା ।

ଚକ୍ଷୁତାର ବିସ୍ଫାରିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଘୂରିଗଲା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରର ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ାକ । ଦୁର୍ବଳ ଛାତିଟା ତା'ର ଥରିଲା ଉଠିଲା । ପାଗଳପରି ସେ ତେଇଁ ପଡ଼ିଲା—ତା'ର ଖଟିଆ ଉପରୁ । "ମା' - ବସନ୍ତ - ମୁଁ କ'ଣ କରିବ ଏକ୍ଷଣି" ଦୌଡ଼ିଗଲା ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ରୁମକୁ । "ସାର ମୋର ମା', ଭାଇ ଦୁହେଁ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କହିଲେ ଟଙ୍କା କେଉଁଠି ରଖିଛୁ—ଆଣି ଦେଇ ଚାଲି ଯା କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ହେମନ୍ତ କହିଲା—ସାର୍, ଆପଣ ମୋର ଗୁରୁ, ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ଛୁଇଁ ନିୟମ କରୁଛି-ଚୋରି ମୁଁ କରି ନାହିଁ । କିଏ ମୋତେ ଏ ବିପଦରେ ପକାଇଛି । ମୁଁ ସତ କହୁଛି ସାର୍ ! ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କହିଲେ—ସେ ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁନା ।

ଆଗ ମୋର ଟଙ୍କା ଆଣ; ଗଣ୍ଠିଲିପଣ ଧରି ଘରକୁ ଯା' ।
ତୋ' ପରି ଗ୍ରୁପ ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ । ହେମନ୍ତ କିଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଠିଆହୋଇଛି କବାଟ ବନ୍ଧକୁ ଆଉଜି ।

ଗୋପାଳପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ସିଟି ମାରିଲା, "ହେଇ ସାର୍, ଗାଡ଼ି ଆସିଲାଣି—ମୁଁ ଯାଉଛି—ଏତିକି କହି ହେମନ୍ତ ଏକ ନିଶ୍ୱାସକେ ଷ୍ଟେସନରେ ଉଠିଲା । ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା ଉପରେ, ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଚଢ଼ିଗଲା ଗୋଟିଏ ଡବାକୁ ।

ଏକ୍ସ୍‌ପ୍ରେସ୍ ଗାଡ଼ି ବାଟରେ ଆଉ କେଉଁଠି ଅଟକିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ଯାଇ କଟକରେ । କ୍ଳାନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟରୁ ତା'ର ଝରିପଡ଼ୁଛି ଶ୍ରାବଣର ଧାର । ରୋଗ ଓ ଦୁଃଖଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପ୍ରାଣଟା ତା'ର ଦହଲି ହେଉଛି । ବନ୍ଧି ବାଧିଲା ହେମନ୍ତକୁ । ଡବାର ଏକ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ଟିକିଏ ।

କାଳନିଦ୍ରା ଘାରିଲା ତାକୁ, କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଯାଇ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲାଣି—ତଥାପି ତା'ର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ସେଇଠି ଗାଡ଼ି ଚେକ୍ ହେବାକୁ ଥିଲା । ପଶି ଆସିଲେ ଡବା ଭିତରକୁ ଟି. ଟି. ଆଇ ବାବୁ, ହେମନ୍ତକୁ ଉଠାଇଲେ । ହେମନ୍ତ ତା'ର ଦୁଃଖର କାହାଣୀ କହିଗଲା; କିନ୍ତୁ କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ ତା' କଥା । ହେମନ୍ତ ଓ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କୁ ଚାଲାଣ କଲେ ଖଡ଼ଗପୁରକୁ । ସେଇଠି ତାଙ୍କର ବିଚାର ହେଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୁଇମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ।

ଜେଲରେ ରହି ଦୁଃଖର ଚାପରେ ହେମନ୍ତ ହେଲା ପାଗଳ । ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି ତା'ର କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ମୃତି ଅଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିଛି ମନେପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ତା'ର । ପୁଅ ପୁଅ ବୋଲି

ବନ୍ଦିଗଲା । ଜେଲରଙ୍କ ହୁକୁମ ଓ ଲାଠି ମାତ୍ର ଉପରେ ଯନ୍ତ୍ର ସଦୃଶ କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଏ କ'ଣ ଭଗବାନଙ୍କର ଆଶିର୍ବାଦ ନା ଅଭିଶାପ—

—*—

(୭)

ଏଇ ଦଶଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତିନି ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଚାଲିଗଲାଣି, ତାର ଉତ୍ତର ନାହିଁ କି ହେମନ୍ତର ଦେଖା ନାହିଁ । ଚୁହିଁ ଚୁହିଁ ଆଖିରୁ ପାଣି ମରିଲାଣି । ସନ୍ଦେହ ଓ ଆଶଙ୍କାରେ ତୁଳସୀ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମନ ବ୍ୟାକୁଳ । ଆଜି ଶୁଦ୍ଧବାର । ସକାଳ ଗାଡ଼ିରେ ତ ଆସିଲା ନାହିଁ, ପୁଣି ଦୁଇଟା ବେଳ ଗାଡ଼ି ଗଲାଣି । ଆଉ କେତେବେଳେ ଆସିବ ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଭାବିଲା—ଚିଠିଗୁଡ଼ା କ'ଣ ସେ ପାଉ ନାହିଁ ? ତେବେ ତାର ହେଲା କ'ଣ ! ହଁ ପରୀକ୍ଷା ନିକଟ, ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ଆସି ପାରୁ ନାହିଁ ବୋଧହୁଏ । କଥାଟା ଲେଖି ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ ଆମକୁ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତାନି ।

ମା'ଙ୍କର ମଳିନବଦନରୁ ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବନ୍ଦ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ସେ ତାର କୋଠରୀରେ ବସି ସୁଁ, ସୁଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତୁଳସୀକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ନିଜେ କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲା ।

ସବୁ କାମ ସାରି କଲେଜ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ରାତି ଆଠ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲା । ଏମ୍. ଏ., ପରୀକ୍ଷା ଅସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ । ସବୁ ପିଲାମାନେ ପଢ଼ାରେ

ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତୁଳସୀଟା ପାଇଁ ସେ ବହୁତ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି ସାରିଲାଣି । ପୁଣି ମନକୁ ବୁଝାଇଲା—ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣ ସେବା କ'ଣ ବିଫଳ ? ଖାଲି ପୁସ୍ତକକୀଟ ହୋଇ ସୁପାରିଶ ପତ୍ର ହାସଲ କରିବା ତ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ଯଦି ତାକୁ ଜଗତର ସେବାରେ ନିୟୋଜିତ ନ କଲି—ସେ ଜ୍ଞାନର ମୂଲ୍ୟ କ'ଣ ?

ସାଇକେଲ୍ ଟି ଥୋଇ ଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କୋଠରୀର ତାଲା ଖୋଲିଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥିବା ବିଜୁଳିବତୀଟିକୁ ଲଗାଇ ଦେଇ ପୋଷାକପତ୍ର ଖୋଲିଲା, ଦେଖିଲା ଟେବୁଲ ତଳେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି । ବାହାରୁ ଥାଇ ଭିତରକୁ କିଏ ଗଳାଇ ଦେଇଛି । ଚିଠିଟି ଆଗ୍ରହରେ ଉଠାଇଆଣି ପଢ଼ିଲା । ଗୋପାଳପୁର ହାଇସ୍କୁଲ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ! ହେମନ୍ତ ପାଖରୁ ସମସ୍ତ ଶୁଣିଥିବେ । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହିଁ । ଚେୟାର ଯିଏ ଧରା ପଡ଼ିଛି । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ହେମନ୍ତର ଟ୍ରଙ୍କରୁ ତାଙ୍କର ଓ୍ୱାଚ୍ଟି ପାଇଲେ ବୋଲି ଆମେ ତାକୁ ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲୁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଅନୁତପ୍ତ । ପରୀକ୍ଷା ଖୁବ୍ କମ୍ ଦିନ ଅଛି । ହେମନ୍ତକୁ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇ ଦେବେ । ଇତି ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ! ତେବେ ଏପରି କିଛି ଘଟଣା ଘଟିଛି । ହେମନ୍ତ ନାହିଁ ହଷ୍ଟେଲରେ, କଟକ ବି ଆସି ନାହିଁ । ଗାଁ କୁ'ତ ଯାଇ ନ ଥିବ । ଆଜି ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ହଉ—ରାତି ପାହୁ, ଚିଠିଟି ଥୋଇ ଦେଲା ଟେବୁଲ ଉପରେ ।

ସବୁ ଚିନ୍ତା ଓ ଭାବନାକୁ ପଛକୁ ପକାଇ ଦେଇ ଆଲମୀରାରୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡିଏ ଟାଣି ଆଣି ପଢ଼ି ବସିଲା । ଦୁଇଘଣ୍ଟାର ପୃଷ୍ଠା

ପଡ଼ିଛନ୍ତି କ ନାହିଁ; କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ଅବସାଦରେ ଆଖି ଦୁଇଟା ତାର ତାଙ୍କି ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଧରମେଲା ପୁସ୍ତକଟି ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ସେ ଶୋଇଗଲା ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ । କୋଠରୀର କବାଟ ମେଲା, ବିଜୁଳିବତୀଟି ଜଳୁଛି ଟେବୁଲ ଉପରେ ।

ଆଖି ଆଗେ ଉଭା ହେଲେ ମହାମାନବ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ପ୍ରଣାମ କଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ବାବୁଜୀ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୋର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିପାରିବ ?

—ପାରିବ ସାର୍, ଯେତେ କଠିନ ହେଲେ ବି ପାଳନ କରି ପାରିବ । ଜୀବନ ବି ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । କହନ୍ତୁ ସାର୍—

—ତେବେ ତୁଳସୀକୁ ତୁମେ ବିବାହ କର । ତାର ପିତୃଋଣ ସୁଝ । ତୁମେ ଭାବନା ଯେ ତୁମର ବାପାଙ୍କ ଅର୍ଥରେ ତୁମେ ଏତେ ଦୂର ଆସିଛ । ଭାବ ଦେଖ, ସେ ଅର୍ଥରେ ବି ତୁଳସୀ ବାପର ମୁଣ୍ଡଝାଳ ଓ ଶରୀର ରକ୍ତ ମିଶିଛି । ପିଲାଟି ଦିନରୁ ତା' ବାପ ତୁମ ଘରର କୋଠିଆ ଥିଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡଝାଳ ତୁଣ୍ଡରେ ମାରି, ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ ସହି ଧନ ଅର୍ଜେ, ଆଉ ତୁମ ବାପା ସେ ଧନକୁ ସାଇତି ରଖନ୍ତି । ତେବେ କୁହ, କାହା ଧନରେ ତୁମେ ମଣିଷ ହୋଇଛ ? ତୁଳସୀକୁ ବିବାହ କର । ପତିତ ଦଳିତ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ବାପୁଜୀଙ୍କୁ । ପୁନଶ୍ଚ ବାପୁଜୀ ଆରମ୍ଭ କଲେ—

ଅଯଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ସେ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ତୁମେ ତାର ସ୍ୱାମୀ—ଏତ ବିଧିର ବିଧାନ । ଆଜି ନୁହେଁ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତୁମେ ଦୁହେଁ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛ । ପ୍ରେମ ତୁମର

ଅନାବିଳ । ସେଥିପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଏ ବିଡ଼ମ୍ବନା । ଏ ଜନ୍ମରେ ତୁମେ ଉଚ୍ଚକୁଳ ସମ୍ଭୂତ ଆଉ ସେ ଆଭିଯାତ ହୀନା । ଜଗତର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ଏ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ତୁମେ ତୁଳସୀକୁ ବିବାହ କରି ଅନ୍ଧ ସମାଜକୁ ଚକ୍ଷୁଦାନ କର । ବିଶ୍ୱକୁ ଦେଖାଇ ଦିଅ ଏକ ଅଲୌକିକ ଆଦର୍ଶ । ଗଢ଼ ନୂଆ ଧର୍ମ । ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରଚାର କର । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁଳସୀ ଅନାଥିନୀ । ଜୀବନକୁ ତା'ର ହରାଇ ଦେବାକୁ ବସିଛି । ତୁମେ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ବାପୁଜୀ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚାହିଁଲା—କାନ୍ଥଦେହରୁ ବାପୁଜୀଙ୍କ ବନ୍ଧାଇ ଫଟୋଟି ଖସି ତଳ ଟେବୁଲ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି । ଭକ୍ତିଭରେ ଫଟୋଟିକୁ ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲା । ଭାବିଲା, ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଦେବତାର ଆଦେଶ, ଆଉ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପୂଜ୍ୟପାଦ ପିତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଦାନ । ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ମୁଖୀ ଦୁଇଟି ସ୍ରୋତର ସଂଘର୍ଷ । କେଉଁଟି ଶ୍ରେୟସ୍କର ?

କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ତା'ର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଖେଳିଗଲା । ସେ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲାନି । ସେଇ ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପି ଦେଲା । ସେ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ଚଳାଇବେ, ସେ ଆଡ଼େ ସେ ଯିବ । ସେଇ କେବଳ ଏ ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିବାକୁ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ।

ତୁଳସୀ ନିଜର ଜୀବନକୁ ହରାଇ ଦେବାକୁ ବସିଛି । ବାପୁଜୀଙ୍କ ଉପଦେଶ । ଶୀଘ୍ର ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବ । ତା'ର ଖବର ବୁଝିଆସିବ । ଆସିଲାବେଳେ ଚପ୍ରାଶୀ ଘର କାନ୍ଦୁଥିଲା । ସାଇକେଲ୍‌ଟିକୁ ପଦାକୁ ବାହାରକରି ଆଣି କୋଠରୀରେ ତାଲା ଦେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ।

ରାତି ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟା । ବିଜୁଳି ଯୋଗାଣରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ହଠାତ୍ ସହରଟି ସାରା ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା । ଅମାବାସ୍ୟାର ରାତି । ରାସ୍ତାଘାଟ କିଛି ବାରି ହେଉନାହିଁ । ଚୋର, ଡକାୟତ ଗୁଣ୍ଡା ଏଣେ ମାତି ଉଠିବେ । ଅନ୍ଧାରରେ ଛୁଟିଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଆଶ୍ରମ ଅଭିମୁଖରେ । ମନେପଡ଼ୁଛି ତାର—ରେଣୁକାର ଅନ୍ତିମ ଅନୁରୋଧ । ପୁଣି ମହାମାନବଙ୍କର ଆଦେଶ । କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଭାବି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଶ୍ରମ ଫାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଆଶ୍ରମଟି ଶୁନ୍‌ସାନ୍ । ଘରଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ରାଜୁତି କରୁଛି । ଆମ୍ବ ବଗିଚାରେ ବସି ପେଚାଟା କୁହୁଳେଇ ହେଉଛି । ଚେଁଚେଁଇଁ ଟା ଆଶ୍ରମ ଘରପାଖ ଏଗଛରୁ ସେ ଗଛକୁ ଉଡ଼ି ବୁଲି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ଫାଟକ ପାଖରେ ମଣିଷର ପାଟି ତୁଣ୍ଡ କେଉଁଆଡ଼େ ଶୁଭୁ ନାହିଁ । ଉପରେ ଗୁଣ୍ଡିଟା ତାର ଥର ଉଠିଲା । ଅନ୍ଧାରର ଭୂତ ତା' ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ତାକୁ ଜଣାଗଲା । କିଛି ସମୟପରେ ସେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା—ଦୂରରେ ଏକ ରମଣୀର କ୍ରନ୍ଦନରୋଳ । କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ମଧ୍ୟରୁ ରହି ରହି ପବନରେ ଭାସିଆସୁଛି ଆଶ୍ରମ ଆଡ଼କୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଦେହଟା ଆହୁରି ଫୁଲି ଉଠିଲା । କିଏ କାନ୍ଦୁଛି ଏତେ ରାତିରେ ? ଡାଆଣୀ ନା' ଚିରଗୁଣ୍ଡୀ ? ପୁଣି କାନଡେରି ଶୁଣିଲା । ନା'—ଏତ ମଣିଷର କଣ୍ଠ ସ୍ୱର । କିଏ ଜଣେ ଦୁଃଖିନୀ କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲି ମଧ୍ୟରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଖୋଜି ବୁଲୁଛି, ତା'ର ଚିର ଶାନ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ! ତେବେ ସେ କ'ଣ ତୁଳସୀ !

ମନକୁ ତାର ପାପ ଛୁଇଁଲା । ସାଇକେଲ୍‌ଟି ଧରି ଆଗେଇଲା କାଠଯୋଡ଼ିର ସାହିବଘାଟ ଆଡ଼କୁ । ନଦୀର ଅପରପାର୍ଶ୍ୱରୁ

ଶୁଭୁଛି ପାହାନ୍ତିଆ ବଲୁଆ ଗୁଡ଼ାକର 'ହ୍ୱକେ ହୁଆ' ରଡ଼ି । ଏପଟରୁ ଦେଶୀ କୁକୁର ଗୁଡ଼ାକ ଭୁକ ଉଠୁଛନ୍ତି । କଛି ବିପଦର ସୂଚନା ପ୍ରାଣକୁ ଶତ ଆଶଙ୍କାରେ ବିବ୍ରତ କରଦେଲା । ରାସ୍ତାର ଦୁଇକଡ଼ରେ ଦୁଇଧାଡ଼ି ଦେବଦାରୁ ଗଛ—ଦୂରରୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଭୂତ ପରି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି । ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ାକର ଡେଣା ଫଡ଼ ଫଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚମକ ପଡ଼ୁଛି, ତଥାପି ସେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ।

ସାଇକେଲର ବେଗ କ୍ରମେ କ୍ରମେ କ୍ଷୀଣରୁ କ୍ଷୀଣତର ଅନୁଭବ କଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ସାହେବଘାଟ ଉପରକୁ ଉଠି ଚାହିଁଲା ଏଣିକି ତେଣିକି, ଅନ୍ଧାରରେ କଛି ବାରି ହେଉନାହିଁ । ଗାଡ଼ିଘରର ମାରିବଙ୍କା ଭଗ୍ନକର ଝିଙ୍କାରି ପୋକଗୁଡ଼ାକ ଝିଁ ଝିଁ କରି ଉଠିଲେ । ସେପାଖରୁ ଡାଆଣୀ ଆଲୁଅ ରହି ରହି ଜଳି ଉଠୁଛି । କାନ୍ଦଣା ତ କେଉଁଆଡ଼ୁ ଶୁଭୁନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ପିଚେଇଶୁଣୀ କାନ୍ଦୁଥିଲା ? ଭୟରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଛାତିଟା । ଚଉଦମ୍ଭ କରି ସନ୍ଦେହରେ ଥରୁଟିଏ ସେ ଡାକଦେଲା—'ତୁଳସୀ !" ଘାଟତଳେ ପାଣିଟା ଚହଲି ଯିବାର ଜଣାଗଲା । ପୁଣି ଡାକିଲା—ତୁଳସୀ !

ନଦୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା—'ବାବୁ' !

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ସାଇକେଲଟିକୁ ଠିଆ କରି ଦେଇ ତୁଠତଳକୁ ଖସିଲା । ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଚାହିଁଲା—ବେକେ ପାଣିରେ ତୁଳସୀ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଡାକିଲା - ତୁଳସୀ, ତୁମର ଏ କି ବୁଦ୍ଧି ? ବାହାରି ଆସ ପାଣି ଭିତରୁ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଯେ ମହାପାପ—ଏତକ ତୁମେ ଜାଣ ନାହିଁ !

ତୁଳସୀ ଥର ଥର କଣ୍ଠରେ କହିଲା—ଆଉ କାହିଁକି ବାବୁ ଏ କାଳଟା ଦେହ ଧରି ବଞ୍ଚି ରହିବି । ଆପଣ ଫେରିଯା'ନ୍ତୁ ।

ମୋତେ ବଳାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗିପାରିବି ନାହିଁ ।

ପାଣି ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ଭୁଲବୁଝିଛ ତୁଳସୀ । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ତ ଭଗବାନଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ । ସେ ଦୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି, ପୁଣି ସୁଖ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି - ଏଇ ତ ତାଙ୍କର ଖେଳ । ଏ ଦୁଃଖ ଗହନ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ସବୁଦିନେ ସୁଖରେ କିମ୍ବା ଦୁଃଖରେ କଟେନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ନେଇ ଦୁଃଖ ସୁଖକୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥା'ନ୍ତି । ଦେବତା ବି ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଦୁନିଆର ଦାଉରୁ ରକ୍ଷାପାଇ ନାହାନ୍ତି । ତା' ବୋଲି କ'ଣ ସେମାନେ ଜୀବନକୁ ଅକାଳରେ ନଷ୍ଟକରି ଦେଇଛନ୍ତି ? ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାକାରୀର ଦୋଷ ଅକ୍ଷମଣୀୟ । ଆତ୍ମାର ନିର୍ବାଣ ନାହିଁ । ଏ କଥା କ'ଣ ଆଶ୍ରମ ଶିକ୍ଷାରୁ ଜାଣି ପାରିନ ?

ତୁଳସୀର ମୁହଁରୁ ଉତ୍ତର କିଛି ବାହାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ପାଣି ଭିତରେ ବରଡ଼ାପତ୍ର ପରି ଥରୁଛି ଆଉ ଭାବୁଛି—ବାବୁ ଏସବୁ ଜାଣି ଏଠାକୁ ଆସିଲେ କିପରି । ପଚାରିବାକୁ ବି ମୁହଁ ଖୋଲୁ ନାହିଁ । ଦୋଷୀଙ୍କ ପରି ସେ ଖାଲି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତା' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତା'ର ହାତକୁ ଧରି କୂଳ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲା । ନିଜର ଓଦା ଲୁଗାକୁ ଚିପୁଡ଼ି ଚିପୁଡ଼ି କହିଲା—ତୁଳସୀ, ମୋ ରାଣ ! ତୁମେ ଆଉ ଏପରି କର୍ମ ଆଉ ଜୀବନରେ କେବେ କରିବନି । ତୁମେ ଅନାଥିନୀ ବୋଲି ଭାବୁଛ

କାହିଁକି ? ମୁଁ ଯେ ତୁମର ପାଖେ ପାଖେ ଅଛି । ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ତୁମର ବୋଉ ମୋତେ ତୁମର ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତୁମେ ମୋର ଅଧୀନା । ମୋର ବିନା ଅନୁମତିରେ ଆଗକୁ ପାଦେ ଘୁଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ନାହିଁ । ତେବେ—କେଉଁ ସାହସରେ ତୁମେ ଏପରି କର୍ମ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲ ? କି ଦୁଃଖରେ ?

ତୁଳସୀ ନୀରବ । ଲଜ୍ୟା ଓ ଭୟରେ ସେ ମର୍ମାହତ । ମନେମନେ କେତେ ନିଜକୁ ଧିକାର କରୁଛି, ନିଜର ଅପକର୍ମ ପାଇଁ ବାବୁଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ସେ କେତେ ଦୋଷୀ ହୋଇପଡ଼ିଲା ? ଭାବୁଛି—ଅନୁତାପ କରି ଆଉ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷମା ମାଗିନେବ । ଆଉ ଜୀବନରେ ଏପରି ଅପ କର୍ମ କେବେହେଲେ କରିବ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓଦାଲୁଗାକୁ ଚିପୁଡ଼ି ପାଲଟି ସାରି ସାଇକେଲ୍‌କୁ ଆଉଜି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ତୁଳସୀ ଲୁଗାଚିପୁଡ଼ି ତୁଠ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଦୁହେଁ ବନ୍ଧତଳକୁ ଖସିଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା ତୁଳସୀ, କେହି ଯେପରି ଏକଥା ନ ଜାଣନ୍ତି । ଜାଣିଲେ ଛି ଛି କରିବେ । ନିଜର ମୂଲ୍ୟ କମିଯିବ । ଭଲ ପିଲାଟି ପରି ଯାଇ ଶୋଇପଡ଼ିବ । ତୁମେ ମା', ଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ଚିନ୍ତାକଲେ କ'ଣ ସେମାନେ ଆଉ ଫେରିଆସିବେ ? ମୋର ପରୀକ୍ଷା ସରୁ । ହେମନ୍ତକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ମୁଁ କଲିକତା ଯିବି । ତୁମ ବାପାଙ୍କୁ ଯେଉଁଠି ପାଇବି ନେଇ ଆସିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବା ମୋର ଉଚିତ ନୁହେଁ—ମୁଁ କଲେଜ ଯାଉଛି । ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରମର ଗେଟ୍ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଗେଟ୍‌କୁ ଆଉଜି ଠିଆହେଲା ତୁଳସୀ । ଗେଟ୍ ଖୋଲି ସେଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ତାର ପାଦ ଚଳୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—

ଭାବୁଛ କ'ଣ ? ଯାଅ, ମୋର ପର ଡେରି ହେଉଛି । ତୁଳସୀ ନୀରବ । ଅନ୍ତର ତଳୁ ତାର କୋହ ଉଠୁଛି । ଶତଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାକୁ ଦବାଇ ପାରୁନାହିଁ । ଅଜାଣତରେ ତାର ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଝରି ପଡ଼ୁଛି ଶ୍ରାବଣର ଧାରା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଶୁଭୁଛି ତୁଳସୀର କଇଁ କଇଁ କାନ୍ଦ । ସେଇ କନ୍ଦାହିଁ ସୁଝାଇ ଦେଉଛି ତାକୁ ନାରୀର ଚିରନ୍ତନ କ୍ଷୁଧା । କ୍ଷୁଧାତୁର ତୁଳସୀର ସାହସ ହେଉନି ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ପଚାରିବାକୁ, ବାବୁ ତୁମେ କ'ଣ ମୋତେ ଅନ୍ତରରେ ଭଲ ପାଅ ? କାହିଁକି ମୋତେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲ ?

ଧର୍ମଖିରୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଛି ତୁଳସୀକୁ । ମାଯ୍ୟାବନ୍ଧନ ପୂର୍ବରୁ ଥରୁଟିଏ ତାକୁ ତାର ବିସ୍ତୃତ ବକ୍ଷ ଉପରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ଦଗ୍ଧପ୍ରାଣକୁ ତାର ଶୀତଳ କରିବାପାଇଁ ସାହସ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ତୁଳସୀର ଆଖିରୁ ନିଜ ରୁମାଲରେ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲା । କହିଲା—ତୁଳସୀ, ଯଦି ତୁ ମୋତେ ଖୁସି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ମନରୁ ସବୁ ଅବସାଦ ପୋଛିପକା । ଆଶ୍ରମକୁ ଯା— ମୁଁ ଯାଉଛି କଲେଜକୁ । ଆଜି ଅନେକଦିନ ପରେ ଶୋଭିଲା ମୋର ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସାନ୍ତ୍ୱନାବାଣୀ ଶୁଣି ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲା । ଭାବିଲା, ସେ ଅନାଥିନୀ ନୁହେଁ । ଦୁଃଖବେଳେ ଆଶ୍ୱାସ ଦେବାକୁ ତାର ଜଣେ ସାହା ଅଛନ୍ତି । ପଚାରିଲା, ଆଉ କେବେ ଆସିବେ ବାବୁ ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଁବ । ରାତି ବେଶୀ ହୋଇଗଲାଣି—ତୁମେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଅ । ତୁମେ ଘରେ ପଶିଲେ, ମୁଁ ଯିବ ।

ତୁଳସୀ ବାଧ ଶିଶୁଟିପର ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁ କରୁ କହିଲା, ବାବୁ ରବିବାର ଦିନ ଆସିବେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । ତୁମେ ଆଉ କାନ୍ଦିବ ନାହିଁ । ମୋ ରାଣ ।

ଆଶ୍ରମ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଉଠିଲା ତୁଳସୀ । ହାତଠାରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଯିବାକୁ କହିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ପାହାନ୍ତିଆ ତରାଟି ଉଙ୍କି ମାରିଲାଣି ସେତେବେଳକୁ ।

—o—

—ଆଠ—

ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲାଣି । ଗିରି ମା' ବାବୁଆଣୀ ହରଦେଈଙ୍କର ମୁହଁ ... ଦେଉଛି । କେତେଆଉ କେତେ କଥା ପକାଉଛି ଗିରି ମା, ହରି ସବୁ ଶୁଣୁଛି । ଆଗ ହରିର ଶ୍ୱଶୁର କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କ ପାଖରୁ କଥା ଆରମ୍ଭ । ସେ ଘରର ସୁନ୍ଦର ଲୋକ ଥିଲେ । ମାଛିକୁ 'ମ' ବୋଲି କହି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ରାମ ରାଇଜ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଏତେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଲୋକ ନା'ରେ ପୁଣି ଏଗାଁ ଲୋକେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇଲେ । କ'ଣ କହିବ ବାବୁଆଣୀ, ଗିରିଟି ମୋର ସେତେବେଳେ ପିଲା । ତା' ବାପ ମରିଗଲା । ମାଇପି ଲୋକ ଚଳିବାକୁ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଲି । ଦୁଃଖ କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ଥିଲା; କିନ୍ତୁ କରଣ ଘର ତମେ ତ ଜାଣୁଛ । ଭିତରେ ଯାହାହେଉ ପଛେ—ବାହାରେ ବଡ଼ଲୋକୀ ଆ... ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ବାବୁ ମୋ ଦୁଃଖ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭଲରେ ମନ୍ଦରେ ସେ ମୋତେ ଚଳାଇ ନେଲେ । ଜମିବାଡ଼ି

ଦ'ଖଣ୍ଡ ବ ମୂଲିଆଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଇଦେଲେ । ସେଇଠୁ ଏ ଯୋଗିମାଗିଆମାନେ ଫୁସୁଫୁସୁ ହେଲେ । ଏଠି ସେଠି ପଲେ ପଲେ ବସି ଚୁପଚାପ ହେଲେ । ବାବୁ ଥିଲେ ସିନା ତାଙ୍କ ଗୁଣ କହନ୍ତେ । ସେ ତ ଯାଇ ସରଗରେ ରହିଲେଣି । ଯେଉଁ ଗାଡପଶାଯାକ ତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦେହରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ଏଇ ଦେଖ ନର୍କ ଭୋଗୁଛନ୍ତି ।

ଆଉ ତୁମ ଆଗ ଶାଶୁ ଭାରି ଭଲ ଲୋକ ଥିଲେ । ବିଲେଇ କୁକୁରର ବି ସେ ମନ ଜାଣି ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ । ଆଜଯାଏ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ଝୁରୁଛନ୍ତି । ଭଲ ମଣିଷଟା—ବସୁ ବସୁ ମରିଗଲେ । ତାପରେ ତୁମ ନିଜ ଶାଶୁ ଆସିଲେ । ସେ ବି ଭଲ ଲୋକ; କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ କଡ଼ା । ତାଙ୍କର ପୁଅ ତୁମ ସ୍ୱାମୀ । ଆଉ ତୁମ ଆଗ ଶାଶୁ ପୁଅ ଗୌରହରି ବାବୁ । ଦେଖୁନା, ବୈଠକ-ଖାନାରେ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଫଟୋ ଅଛି । ସେ ବି ତାଙ୍କ ମା' ପରି ଭାରି ଭଲ ଲୋକ ଥିଲେ । ତୁମ ଶାଶୁଙ୍କର କଡ଼ା କଥା ସହି ନ ପାରି କୁଆଡ଼େ ଇଂରେଜ ହୋଇ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଆଉ ଫେରି ନାହାନ୍ତି—ପଚିଶ ତିରିଶ ବର୍ଷ ହେଲାଣି ।

କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବାବୁ ବାହା ହେଲେ ତୁମ ଆଗ ସଉତୁଣୀକୁ । ଆଜି କାଲିକା କୁଆଡ଼େ ଲୋ ମା'—ସେଇ ରାଇଜର, ଝିଅ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ତାଙ୍କର ପୁଅ । ବାହାଘରର ବର୍ଷ ନ ପୂରୁଣୁ ତୁମ ଶାଶୁ ବାଟ କାଟିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ କହିଲେ—ଏ ବୋହୂଟା ହେଲା କାଳ । ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଶାଶୁଙ୍କୁ ଖାଇଲା ।

ସେ ତ ନିଜେ ତେରସ୍ତା ବର୍ଷ ମଲେ—ତା'ପରେ ତୁମେ ଆସିଲ । ତୁମେ ଆସିଲାଦିନୁ ତ ଧନ ଦଉଲତ ହୁ ହୁ ବଢ଼ୁଛି । କେବଳ ଏତିକି, ଗରିବ ଘରର ଝିଅ ତୁମେ । ବାପ ଟଙ୍କା ନେଇ ବୁଢ଼ାବରରେ ଦେଇଛି । ନ ହେଲେ ତୁମେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧା ସରିଲା—ଗିରି ମା'ର କଥା ସରିଲା ।

ସ୍ୱରର ମୁହଁ ଖୋଲିଲା । କହିଲା— ମୁଁ କି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୋ ଗିରିମା'—ମୁଁ ଆସିଲାରୁ କୁଆଡ଼େ ପରା ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଗଲା ?

ଗିରିମା' ସଲକ ବସୁ ବସୁ କହିଲା—କିଏ କହୁଛି ଗୋ ସେ କଥା ? ମୁଲକ ଯାକର ଜମିଦାରୀ ଗଲା—ତା' ସାଙ୍ଗରେ ଆମର ବି ଗଲା । ଏଥିରେ ତୁମର ଦୋଷ କଣ ?. ଜମିଦାରୀ ଗଲା ସିନା, ବାବୁ ତ ସରପଞ୍ଚ ଗାଦି ପାଇଛନ୍ତି । ପରକଥା ତୁମେ ଶୁଣ ନାହିଁ । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି ?

—ଅଫିସ କରୁଛନ୍ତି ପରା । ତୁମ ପୁଅ ?

—ସେତ ଅଫିସ ଯାଇଛି । ଆସିବାବେଳ ହୋଇଗଲାଣି ଗୋ

ମା' ମୁଁ ଯାଉଛି । ଗରିବ ବୋଲି ତ ଆଜଯାଏ ତାକୁ ହାତକୁ ଦିହାତ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଗିରିର ଚାଳିଶ ପୂରି ଆଉରି ବର୍ଷକୁ ଧକ ଦେଲାଣି । ଆଉ କିଏ ଝିଅ ଦେବେ । ମୁଁ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ଖଣ୍ଡେ ଫୁଟାଇ ଦେଉଥିବି—ଆଖି ବୁଜିଲେ ତେଣିକି ତା' ଭାଗ୍ୟ

ହଁ ଗୋ ବାବୁଆଣି, କଥାଟେ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ଏ ବର୍ଷ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ବାହାଘର କରୁଛ ?

— ନ କଲେ ଏତେ ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ସହ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ।

—ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିଛୁ ଗୋ' ବାବୁଆଣୀ, ଆଉ କାହା କଥା କହିବ କ'ଣ । ପୁଣି କ'ଣ ଶୁଣୁଛୁ ତାଙ୍କ ମା' ଝିଅାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ-ବାବୁ କାଲେ ଏଠୁଁ ନେଇଯାଇ କଟକରେ କେଉଁଠି ରଖାଇଛନ୍ତି । ବଡ଼ଜେନା କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଲଗିଲା ଗୋ ବାବୁଆଣୀ । ଆମେ ଖାଲି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ହାତ ଯୋଡ଼ୁଛୁ, ତୁମର କୋଳରେ ବକଟେ ପିଲା ହେଲେ ଏକୁଳ ଉଦ୍ଧାର ହେବ

ପିଲା ନା' ଶୁଣି ହିରାର ମନ ଖୁସି ହୋଇଗଲା ? ବରଷେ ହେଲାଣି ସେ ଏ ଘରକୁ ଆସିଲାଣି । ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ କ'ଣ ଜାଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପିଲାର ମା' ହେବାକୁ ସେ ଇଚ୍ଛା କରିବ କପରି

ବାହାରେ କବାଟ ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶୁଭିଲା । ହିରା ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲା । ଦାଣ୍ଡକବାଟ ପାଖକୁ ଯାଇ କଳିଣି ଖୋଲି ଦେଲା । ନରହରି ବାବୁ ପଶି ଆସିଲେ ଘର ଭିତରକୁ । ଗିରିମା' ବାହାରି ଗଲା ପଦାକୁ । ଫେରି ପଡ଼ି ନରହରି ବାବୁ କହିଲେ—ମାଉସୀ, ଶୀଘ୍ର ତୁମ ପୁଅକୁ ଡାକଦେବ, ଗାଡ଼ି ବେଳ ହୋଇଗଲାଣି । ଗିରିମା—'ହଁ' କହି ଚାଲିଗଲା ।

ବାବୁ ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଗଲେ । ହିରା ଅଇନା, ପାନିଆଁ ଧରି ସେ ଘରକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଚାହିଁ ଦେଲା ଅଇନାକୁ । ମୁଣ୍ଡରେ ନାଇଲନ୍ ଫିତା ଦେଇ ଖଳସି ପାରିଛି । ମୁହଁରେ ଲଗିଛି ହିମାଳୟ ସ୍ନୋ । ଦୁଇଭୂଲତା ମଝିରେ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁଟି ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ତାର ଶତଗୁଣ ମନୋରମ କରି ଦେଉଛି ! ହିରା ପୁଣି ଚାହିଁଲା ତାର ବକ୍ଷକୁ । ସଜପୁଟା ଯଉବନ ଉକୁଟି ଉଠୁଛି । ଦେହଟା ତାର ଶୀତେଇ ଉଠିଲା । ଦୌଡ଼ିଗଲା ସେ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ

ପାଖକୁ । ବାବୁ ସିଲ୍‌କର ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧି, ତହିଁରେ ସୁନା ବୋତାମ ଲଗାଉଥିଲେ । ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲା ହିରା ସେ ବୋତାମକୁ । ନିଜେ ବୋତାମଗୁଡ଼ିକୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଉଁ ଦେଉଁ କଣେଇ ଚାହିଁ ଦେଲା ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ । ଦରଫୁଟା ହସଟିଏ ଖେଳିଗଲା ତାର ଗୋଲାପି ଅଧରରେ । ଢଳି ପଡ଼ୁଥିଲା ସେ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ ଛାତି ଉପରେ । ନରହରି ବାବୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ କିଛି ଦୂରକୁ । କହିଲେ—ସବୁବେଳେ ମୋତେ ଏଗୁଡ଼ା ଭଲ ଲାଗେ ନା ।' ତୋର କ'ଣ ସମୟ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ? ଯିବା ଆସିବାବେଳେ⋯⋯

ହିରାର ହସ ହସ ମୁହଁଟି ମଳିନ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଖାଲି ଅବାକ୍ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଲା ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ । ସେ ପକେଟରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ବାହାର କରି ମିଜ୍ ଉପରେ ଥୋଇ ଦେଇ କହିଲେ— ଏ ଚିଠି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖକୁ ଯିବ । ମଧୁଆ ହାତରେ ପୋଷ୍ଟ କରି ଦେବ । ମୁଁ ଜାଜପୁର ଯାଉଛି । ଏତିକ କହି ନରହରି ବାବୁ ବାହାରିଗଲେ ଘରୁ । ହିରା ଖାଲି ବଲବଲ କରି ତାକୁ ଚାହିଁଥାଏ ।

ହିରାର ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଦୁଇଟୋପା ତତଲା ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ତାର ଛାତି ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ । ଅଜାଣତରେ କହି ପକାଇଲା—ବୁଢ଼ା କି ବୁଝିବ ଯୁବତୀର ମନ ? ଟେନ୍-ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଜୀବନଟାକୁ ମୋର ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା—ମୋ ବାପା ।

—୦—

ରବିବାର ସକାଳ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ଚାହିଁଲା ଟେବୁଲ କ୍ଲକ୍‌କୁ । ଆଠଟା ବାଜିଲାଣି । ଚମକି ପଡ଼ିଲା ସେ, ବିଛଣାଗୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ବାହାରିଗଲା ଗାଧୋଇବାକୁ ।

ଓ. ଏ. ଏସ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ସେ ଗତକାଲି ତାକୁ ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁକୁ ଡକା ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଫେରୁ ଫେରୁ ସଞ୍ଜ ପାଞ୍ଚଟା । ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମର ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର କଟକ ଆସିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗପସପ କରି ହେମନ୍ତର ଖବର ନେଉ ନେଉ ରାତି ସାତଟା । ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ବୁଝିଲା ହେମନ୍ତ ଘରକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ମନ ଦୁଃଖରେ ଗୋପାଳପୁର ହାଇସ୍କୁଲ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠିଖଣ୍ଡେ ଲେଖି ବସିଲା—ହେମନ୍ତ କଟକ ଅସି ନାହିଁକି ଘରକୁ ଯାଇନାହିଁ । ସ୍କୁଲକୁ ଗଲାଣିକି ନାହିଁ ଦୟାକରି ଜଣାଇବେ । ଚିଠିଟି ଲେଖି ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୋଇଦେଲା । ଖୋଲିଲା ଘରୁ ଆସିଥିବା ଲଫାପାଟି ।

ବାପା ଲେଖିଛନ୍ତି—ତୁ ଆସିଲେ ଲଗ୍ନ ଧରାଯିବ । ଜାଜପୁର ମୁଁ ଯାଇଥିଲି, ସେମାନେ ତାଗିଦା କରୁଛନ୍ତି । ଆଠଦିନ ପାଇଁ ଛୁଟି ନେଇ ଆସିବୁ । ଜମିଦାର ଘର, ମଟରକାର୍ ଦେବେ, ଆଉ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି । ଆମର ଏଣେ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ ସରିଲାଣି ।

ବଡ଼ ବିରକ୍ତି ଲାଗିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ଚିଠିଟି ଟିକିଟିକି କରି ଚିରି ଦେଲା । ମନେପଡ଼ିଲା ତାର ସେ ରାତିର ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଖି ଆଗେ ଉଭାହେଲେ ସତ୍ୟ, ଶାନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି—ମହାମାନବ ବାପୁଜୀ ।

ଶୁଭିଗଲା ତାଙ୍କର ଆଦେଶ—ବଂଶର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ତୁମେ ତୁଳସୀକୁ ବିବାହ କର । ନଇଁ ଆସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମଥା ।

କଲମ କାଗଜ ଧରିଲା । ବିବାହ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ଚିଠି ଲେଖି ବସିଲା । ପରଧନରେ ବାପାଙ୍କର ଆଖି । ମଠର ଦେବେ, ହାତୀଘୋଡ଼ା ଦେବେ ଲେଖିଲେ । କନ୍ୟାଟି କପରି ତ ଲେଖିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଧନଲୋଡ଼ା; କିନ୍ତୁ ମୋର ଲୋଡ଼ା କ'ଣ, ସେ କଥା ତ ଚିନ୍ତା କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ମନ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ—ଧନକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି । ଧନବଳରେ ସେ ବୃଦ୍ଧବୟସରେ ଗୋଟିଏ ଷୋଡ଼ଶୀକୁ ବିବାହ କରି ତାର ନାରୀ ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ବେଶିଗୁଡ଼େ ଭାବିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡଉପରେ ପରୀକ୍ଷା । ଚିଠିଟି ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପଢ଼ି ବସିଲା । ଆଜି କୁଆଡ଼କୁ ନଜର ନାହିଁ । ପୂଜାରୀ ଭାତ ତରକାରୀ ଥୋଇ ଦେଇ-ଗଲଣି । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି—ବହିଟି ଶେଷହେଲେ ଖାଇବ । ସଦର-ଥାନାରେ ବାଜିଲା—ରାତି ଦୁଇ । ବହିଟି ଶେଷ ହେଲା । ଶୁଖିଲା ଭାତ ଦୁଇଗ୍ରାସ ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇଦେଇ ବିଛଣା ଧରିଲା । ସେଇଥି ପାଇଁ ଆଜି ନିଦ ଭାଙ୍ଗୁ ଭାଙ୍ଗୁ ଦିନ ଆଠ ।

ଗାଧୋଇ ଆସି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରବିବାର ରୁଟିନ୍ ଦେଖିଲା । ଇଂରେଜୀ ବହିଗୁଡ଼ାକ ଆଜି ଉପରେ ବିଖରିଜ ସରିବ । ତରତର ହୋଇ ଜଳଖିଆ ଗଣ୍ଡେ ଖାଉଛି—ମନେପଡ଼ିଲା ତୁଳସୀର ଅନୁରୋଧ । ନିଶ୍ଚୟ ଆଜି ତା' ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ନ ଗଲେ ପାଗିଳୀଟା କିଛି ବୁଝିବ ନାହିଁ—କାନ୍ଦିବ । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଆଉ ତାର କିଏ ଅଛି ? ହେମନ୍ତର ଖବର ସେ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଶୁଣିଲେ

ଅବସ୍ଥା ତାର କ'ଣ ହେବ—କିଛି ଠିକଣା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଥିକଏ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେବା ନିହାତି ଉଚିତ ।

ଟେବୁଲ କ୍ଲକ୍‌ରେ ନଅ ବାଜିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍ ଧରି ବାହାରିଲା ଆଶ୍ରମକୁ । ବାଟରୁ ତୁଳସୀ ପାଇଁ "ସହଜ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା" ବହିଖଣ୍ଡେ କିଣି ନେଲା । ଆଶ୍ରମର କାମ ସାରି ଖାଲିଖାଲି ବସିବାରୁ ବାର କଥା ମନେ ପକାଇ ସେ କାନ୍ଦୁଛି । ସେଇ ସମୟଟା ପଢ଼ାରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ସେ ଆଉ କିଛି ଭାବିପାରିବ ନାହିଁ । ଏମିତି କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଭାବି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଗଲା ଆଶ୍ରମ ଗେଟ୍ ପାଖରେ । ସାଇକେଲ୍‌ଟା ଠିଆକରାଇ ଦେଇ ପଶିଗଲା ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ । ଭାବିଲା—ସବୁଦିନେ ତ ତୁଳସୀ ମୋର ଆସିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁଥାଏ ! ଆଜି କ'ଣ କେଉଁଠି ଦିଶୁନାହିଁ । ପୁଣି କ'ଣ ହେଲାକି ତାର ?

ତୁଳସୀର କୋଠରୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ତୁଳସୀ ଶୋଇଥାଏ ତାର ଖଟିଆ ଉପରେ । ଯୋତା ମଚ ମଚ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ଉଠି ବସିଲା । ନମସ୍କାର କଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପଚାରିଲା—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୋଇଛ କାହିଁକି ? ତୁଳସୀ କହିଲା—ବାବୁ, କାଲି ରାତିରୁ ଜ୍ୱର ।

—ଚାଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା ଯିବା ।

—ନାହିଁ ବାବୁ, ଏମିତି ସେ ଭଲ ହେବ । ବେଶି କିଛି ସାଙ୍ଘାତିକ ଜଣାପଡୁ ନାହିଁ । ଆନାସିନ୍ ଖାଇଛି ।

—ହଉ, ବେଶି ଖରାପ ଲାଗିଲେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଚାଲିଯିବ । ଏଇ ବହିଟି ଆଣିଛି ତୁମ ପାଇଁ । ତୁମେ ଇଂରେଜି ଶିଖିବ । ମାଷ୍ଟର

ଦରକାର ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନିଜେ ଶିଖିଯିବ । ତୁମେ ପଲ୍ଲୀ ଗାଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲ ?

—ହଁ, ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିଛି ।

—ବେଶ୍, ଏଣିକି ଇଂରେଜୀ ଶିଖ । ଆରବର୍ଷକୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପଢ଼ିବ । ମୋର ପରୀକ୍ଷା ବୁଧବାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ । ଦେଢ଼ମାସ ପ୍ରାୟ ଲାଗିଯିବ । ତେଣୁ ତୁମ ପାଖକୁ ଆସିପାରିବ ନାହିଁ । ପରୀକ୍ଷା ସରିଲେ ଆସିବ । ଏହା ଭିତରେ ତୁମେ ଏବହିଟି ମୁଖସ୍ଥ କରି ସାରିଥିବ ।

ତୁଳସୀ ନୀରବ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବହିଟିକୁ ତା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଗେଟ୍‌ପାଖକୁ ଚାଲିଆସିଲା । ସାଇକେଲ୍‌ର ଚାବି ଖୋଲୁ ଖୋଲୁ ଚାହିଁଦେଲା ଆଶ୍ରମ ଆଡ଼କୁ । ତୁଳସୀ ଝରକା ପାଖରେ ତାକୁ ଚାହିଁଛି । ଆଖିରୁ ତାର ଝରିପଡ଼ୁଛି ଲୁହ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ହାତଠାରି ତୁଳସୀକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲା । ସାଇକେଲ୍ ଛୁଟିଲା ଆଗକୁ । ତୁଳସୀ ଚାହିଁଥାଏ ସେହିପରି ଝରକା ଫାଙ୍କରେ ।

(୧୦)

ଇତିମଧ୍ୟରେ ପନ୍ଦରଟି ଦିନ ଅତୀତ ହୋଇଛି । ବିଭାଘରର ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ସରପଞ୍ଚ ନରହରିବାବୁ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ । ବାହାଘରର ଦିନ, ବାର ଆସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ । ତଥାପି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କଟକରୁ ଫେରିନାହିଁ । ନରହରିବାବୁ ବଡ଼ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପାଞ୍ଜିରେ ଆଉ ଦିନ, ବାର ନାହିଁ । ଏଇ ତିଥିରେହିଁ ବାହାଘର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନରହରି ବାବୁ କ'ଣ କରିବେ—

କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ସେ ମନ୍ଦହୁଅ ଥାନ୍ତୁ ନ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କ'ଣ ସତରେ ତାଙ୍କୁ ହତାଶ କରିଦେବ ? ଅପମାନରେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଟା ନଇଁଯିବ କିନା ! ନରହରିବାବୁ ନାଗ ଦଂଶନର ତୀବ୍ରଜ୍ୱାଳା ଅନୁଭବ କଲେ ।

ଗୋଟାଏ ଲକ୍ଷାକୁ ସାପର ଦାନ୍ତ ଫୁଟିଲା ପରି ଗିରି ମହାନ୍ତି ଲଫାପା ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି ନରହରିଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସାନବାବୁ ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହି ଲଫାପାଟି ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସରପଞ୍ଚ ନରହରିବାବୁ ଲଫାପାଟି ଭିତରୁ ଚିଠିଟି ବାହାର କରି କହିଲେ, "ମହାନ୍ତିଏ, ପଢ଼ିଲ କ'ଣ ଲେଖିଛି ।"

ଗିରି ମହାନ୍ତି ଚିଠି ପଢ଼ିଲା । ସରପଞ୍ଚବାବୁଙ୍କ ରକ୍ତ ତାତି-ଉଠିଲା । ଚିତ୍କାର କଲେ—କ'ଣ...ବିବାହର ସ୍ଥଗିତ ରଖିବ ? ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଇଛି କ'ଣ ଅପମାନ ପାଇବାପାଇଁ ? ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ତା ପାଇଁ ଏତେ ବଡ଼ ହେଲା ? ବାପର ମାନସମ୍ମାନ କିଛି ନୁହେଁ ? ତୁମେ ଆଜି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଟକ ଚାଲ ମହାନ୍ତିଏ । ଏ ଭିଥିରେ ବାହାଘରଟା ଅଲବତ୍ତ ହେବ । ଚାଲ—

ଗିରି ମହାନ୍ତି କହିଲା— କ'ଣ ଏଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ?

ହଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍—ଏଇଠୁ ଚାଲ—ନରହରିବାବୁ କହିଲେ । ଅବସ୍ଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗିରି ମହାନ୍ତି ମନା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କଟକ ଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ମଧୁଆ ବେଗ୍‌ପତ୍ର ଧରି ବସ୍ ଘାଟୀକୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଲା । ବସ୍ ଆସିବାକୁ ଟିକିଏ ଡେରିଥାଏ । ସରପଞ୍ଚବାବୁ ଓ ଗିରି ମହାନ୍ତି ଦୁହେଁ ବୁ'

ଦୋକାନରେ ବସି ଚ଼' ଖାଇଲେ । ଦୋକାନ ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ମଧୁଆ । ମହାନ୍ତି ଚ଼ ଗ୍ଲାସ୍‌ଟି ଶେଷ କରିଦେଇ ପଚାରିଲେ—ଆଉ ତୋର ହାଲ କ'ଣରେ ମଧୁ ? ଘରବର ଠୁଙ୍ଗି ଆଡ଼କୁ ଆଉ ତ କଆଁ ଯାଉନାହୁଁ ?

ମଧୁଆ କହିଲା—ମୋ କପାଳକୁ ଠାକୁର ତ ପଥର ହେଲେ । ଆପଣମାନେ ତ ତହୁଁ ବଳ ! ଯାହାପାଇଁ ଏତେ ସବୁ ଭିଆଣ ଭିଆଇ ବସିଥିଲି—ସେ ତ ଯାଇ କଟକରେ । ହେଇଟି ବାବୁ, ଯାହା ତ ହେବାର ହେଲା···ମୋ ପଚାଶଟା ଟଙ୍କା ଭଲ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଗରିବ ଲୋକ···

ଗିରି ମହାନ୍ତି କହିଲେ—ଆରେ ବୋକା, ଟିକିଏ ଥୟ ଧର । ଆମେ ତ ଯାଉଛୁଁ । ସାନବାବୁଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବୁ । ଆଉ ତା ସାଙ୍ଗରେ ତୁଳସୀକୁ ବି । ଦୁଇଟା ଦିନ ସମ୍ଭାଳି ଯା । ମଧୁଆ କହିଲା, "ଆଜ୍ଞା, ତୁଳସୀ କଥା ଛାଡ଼—ଆଉ କୋଉଠି ଦେଖନ୍ତୁ ।"

ସରପଞ୍ଚବାବୁ ଚ଼' ଗ୍ଲାସ୍‌ଟା ଥୋଇ ଦେଇ ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ—ଏଷଣି ହେଲେ ହେବ ନଇଲେ ନାହିଁ ? ତଣ୍ଡୀଟା ଏକାବେଳକେ ଅସ୍ଥିର ହେଇଯିବ ? ଆମେ କଟକରୁ ଫେରିଆସୁଁ, ଏତେ ଅସମ୍ଭାଳ କାହିଁକି ?

ମଧୁଆ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ନୀରବ ରହିଲା । ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ ତ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ବସ୍‌ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସରପଞ୍ଚ ନରହରିବାବୁ ଓ ନ୍ୟାୟ ପଞ୍ଚ ମହାନ୍ତି ଉଠିଗଲେ ବସ୍‌ ଉପରକୁ । ମଧୁଆ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ବାସଟେ ଛାଡ଼ି ରାସ୍ତା ତଳକୁ ଗଡ଼ିଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନରହରି ବାବୁଙ୍କୁ ଧରି ଦେଲା ନାହିଁ । ଗାଁରୁ ବାପା ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣି ଆଉ ହଷ୍ଟେଲକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ଜଣେ

ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ଝୁଲିଗଲା କଟାଇ ଦେଲ । ନରହରିବାବୁ ଓ ଗିରି ମହାନ୍ତି ରାତି ବାରଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ବଡ଼ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସକାଳ ହେଲ । ତଥାପି ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପତ୍ତା ନାହିଁ । ଗିରି ମହାନ୍ତି କହିଲ—ବାବୁ ଅନାଥାଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଯିବା । ସେଇଠି ହୁଏ ତ ସାନ ବାବୁ ଥିବେ । ମୁଁ ପରା ଜାଣେ – ସେ ଟୋକା ସାନ ବାବୁଙ୍କୁ କମିଆ କରି ଦେଇଛି । ଏଠାକା ପିଲମାନେ ତ କହୁଛନ୍ତି—ଏଠି ଖାଇ, ସେଠି କୁଳ ଠକାଉଛନ୍ତି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ – ସେଇଠି ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଥିବେ । ଆମେ ଏଠି ବସିବା କାହିଁକି ? ସେ ଆଜ ଆସି ନ ପାରନ୍ତି । ମଝିରେ କୁଆଡ଼େ ତିନିଦିନ ତାଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ନାହିଁ । ତିନିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କ'ଣ ଏଇଠି ବସିଥିବା ? ଉଠନ୍ତୁ—ଯିବା ଆଶ୍ରମକୁ ।

ଦୁହେଁ ଛୁଟିଲେ ଆଶ୍ରମକୁ । ଆଶ୍ରମର ମେନେଜର ଗୋପାଳ-କୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲେ । ମେନେଜର ବାବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନର ସହ ବସାଇଲେ । ଆରମ୍ଭ ହେଲା କଥା । ମେନେଜର ବାବୁ ପଚାରିଲେ—କୁଆଡ଼େ କମିତ ଆସିଲେ ଆଜ୍ଞା ? କଟକରେ କ'ଣ କାମଥିଲା ?

ନରହରି ବାବୁ କହିଲେ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା । କାଲିଠୁ ହଷ୍ଟେଲରେ ବସିଛି—ତାର ଦେଖା ନାହିଁ । ଭାବିଲି ଆପଣଙ୍କ ଘରଆଡ଼େ ଆସିଥିବ । ମେନେଜର ବାବୁ କହିଲେ — ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କେବେକେବେ ଆସେ କିନ୍ତୁ କାଲି ତ ଆସିନାହିଁ । ତାର ଏମ୍‌ ଏ, ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଛି । କେଉଁଠି ପଡ଼ୁଥିବ । ତାକୁ ଏତେ ଜଗରି କରି ଖୋଜୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ତାର ବାହାଘରର ତିନିଟା ଦିନ ରହିଲା । ଯିବାକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି । ପରୀକ୍ଷା ବାହାନାରେ ଏଠି ପଡ଼ି ରହିଛି । କ'ଣ କରିବ ? ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଅପଦସ୍ତ ହେବ ସିନା ?

ଅପଦସ୍ତ କାହିଁକି ହେବେ ? କହନ୍ତୁ—ପୁଅର ପରୀକ୍ଷା ସରିନାହିଁ । ମଝିରେ ମାସଟିଏ ଛୁଟି । ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ବାହାଘର ହେବ । ବାହାଘର କରିବେ ବୋଲି କ'ଣ ପରୀକ୍ଷା ବନ୍ଦ ହେବ ? ମୋ ମତରେ ଆପଣମାନେ ତାକୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳରେ ନ ପକାଇ ଫେରିଯାଆନ୍ତୁ । ସେ ଶାନ୍ତିରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇସାରୁ । ମୁଁ ଜାଣେ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଭଲ ପିଲା । ମୋ ପୁଅ ରମେଶର ସେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ । ତା' ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ସେ ମୋ ଘରକୁ ଆସେ । ରମେଶ ପ୍ରାୟ ଚାରିମାସ ହେବ ଆମକୁ ଶୋକସାଗରରେ ଭସାଇ ଦେଇ ଚାଲିଗଲାଣି । ସେଇଦିନଠୁ ସେ ଆଉ ସେତେ ଏଣେ ଆସେ ନାଁ । ପଢ଼ ଆସେ—ଆଶ୍ରମ ଯାଏ ; ମୋ ବସାକୁ ଯାଏନା ।

ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କ ଆଖିକୋଣରେ ଲୁହ ଜମା ହୋଇଗଲା—କଥା କହୁକହୁ । ନରହରିବାବୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ତାଙ୍କ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ବଦନକୁ । ଶିବ ମହାନ୍ତି କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ସେ ଯାଇଛି, ତା ପାଇଁ କାନ୍ଦିଲେ ସେ କ'ଣ ଆଉ ଫେରିବ ! ମନକଷ୍ଟ କରନ୍ତୁ ନି । ମେନେଜର ବାବୁ ଆଖିରୁ ଲୁହପୋଛି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲେ ।

ନରହରି ବାବୁ ପଚାରିଲେ—ତୁଳସୀ କ'ଣ ଆଜ୍ଞା, ଏଇଠି ଅଛି ? ହଁ କଲେ ମେନେଜର ବାବୁ । ମା'ଭାଇତ ତାର ମରିଗଲେ । ଏକୁଟିଆ ଏଠି ଅଛି । ଘର ଭଲ ଝିଅଟିଏ । ମୁଁ ତାକୁ ନିଜ ଝିଅଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଭଲପାଏ । ରୂପରେ ଯେମିତି, ଗୁଣରେ

ମଧ୍ୟ ସେମିତି । ରମେଶ ପଦ୍ମ କହୁଥା'ନ୍ତା—ତୁଳସୀକୁ ମୁଁ ବୋହୂ କରିଥା'ନ୍ତି ।

ଗିରି ମହାନ୍ତ କହି ପକାଇଲେ, "ଆପଣ ପରା ବ୍ରାହ୍ମଣ ?"

"ହଁ, ବ୍ରାହ୍ମଣର କର୍ମହିଁ ଅଲୌକିକ । ଅଜାତିକୁ ଜାତି କରାଇବା, ପତିତକୁ ପବିତ୍ର କରିବା, ଅନାଥକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଆଉ ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚକ୍ଷୁରେ କୀଟ ପତଙ୍ଗଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମାଏ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୁଣର ପୂଜାରୀ । ତୁଳସୀ ତ ଗୁଣବତୀ । ଗୁଣର ଆଦର କେବଳ କରିଛି ?"

"ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି—କାଳେ ତା'ର ଜାତିଟା ଜାଣି ନ ଥିବ ।"

"ସବୁ ଜାଣେ ।"

"ସେମାନଙ୍କୁ ଏଠିକି ଆଣିଲା କିଏ ?"

"ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ପର ଉପକାରୀ ପୁଅ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ ଅତି ଭଲପାଏ । ତା'ର କର୍ମଯୋଗୁଁ ସେ ଦିନେ ମହାନ୍ ହେବ । ତୁଳସୀକୁ ଏଠାରେ ଭରତି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୋତେ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସବୁ ଶୁଣାଇଛି । ନିଜେ ବି ଦୁସ୍ଥ ପରିବାରଟି ପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଛି । ଅନ୍ତିମରେ ସ୍ଥାନ ନଥିଲେ ବି ବାଧ୍ୟ ହେଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ । ଅଚ୍ଛା, ତୁଳସୀ ବାପାର କ'ଣ କିଛି ସନ୍ଧାନ ମିଳୁନି ?

ମେନେଜର ବାବୁ ଚାହିଁଲେ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଉତ୍ତର ଆଶାରେ । ନରହରି ବାବୁ ଅଟେନ୍ଥ କରିଲେ-ବିଶ୍ୱସ୍ତ

ସ୍ୱରରୁ ଜଣାଯାଏ, ସେ ଆଜ ଜୀବନରେ ନାହିଁ । ମୋ ଇଲାକାର ଜଣେ କଲିକତାରେ କାମ କରୁଥିଲା । ସେ କୁଆଡ଼େ ମାସେ ଗୋଟିଏ ଲୁଗାକଲରେ କାମ କରିଛି । ପ୍ରଥମ ମାସର ଦରମା ଗଣ୍ଠାକପାଇ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସକୁ ଆସିଲା--ଘରକୁ ଟଙ୍କା ମନିଅର୍ଡ଼ର କରିବାକୁ ! ବଡ଼ ଡାକଖାନା । ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଝରକା ପାଖରେ ପେଲାପେଲି । ତୁଳସୀ ବାପ ଫଙ୍କିବା ବି ଲୋକଙ୍କ ଭିଡ଼ରେ ପଶିଛି । କିଏ ପକେଟମାର କରିଦେଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର କଷାଘାତରେ ସେ ହେଲା ପାଗଳ । ତା'ପରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଗଲା—ଆଜ କେହି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ।

ମେନେଜର ବାବୁ ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକଲା ପରେ କହିଲେ— ତୁଳସୀର ବାପା ଦେଖିବାକୁ କିପରି ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ? ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ଆଜ୍ଞା, କଳା ମଚ ମଚ ପାଞ୍ଚ- ହାତିଆ ମରଦ । କପାଳରେ ତାର କଟା ଦାଗ ଅଛି । ସେତେବେଳ ସେ ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ପୋଲିସଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା । ଏଇ ରକମର ଲୋକ କେବେ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼େ—ଅନୁଗ୍ରହ କରି ତାକୁ ଆଶ୍ରମରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବେ । ସେ ଥିଲେ କ'ଣ ତୁଳସୀ ଏତେ ହିନସ୍ତା ହୁଅନ୍ତା । ଆପଣ ତ ଭାରତ- ସାରା ବୁଲୁଛନ୍ତି । କେଉଁଠି କ'ଣ ଏପରି ଲୋକ ଦେଖିନାହାନ୍ତି ମେନେଜର ବାବୁ ?

ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି, ଆଜକୁ ଛ' ମାସ ତଳେ ମୁଁ ବମ୍ବେ ଯାଇଥିଲି ! ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ମଣିଷ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପାରି ଜଣେ ପାଗଳ ମୋ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିଆସି ହାତ ପତାଇ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଥିଲା । ସେ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ । ତାର ରୂପ ମନେ ପଡ଼ୁଛି— ଠିକ୍ ଆପଣଙ୍କ

ବର୍ଣ୍ଣନା ମୁତାବକ । ଦଶପଇସା ମୁଁ ତାକୁ ଦେଲି । ସେ ଗୋଟାଏ ଅଟ୍ଟହାସ ହସି, କହି କହି ଚାଲିଗଲା—ମୋ ଟଙ୍କା ତ ତୁ ନେଲୁ । ମୋ ପିଲା ବଞ୍ଚିବେ କପରି ? ତା ପରେ ମୁଁ ଚାଲିଆସିଲି ମୋ ବସାକୁ । ଠିକ୍ ତା’ ପରଦିନ ଶୁଣିଲି— ଯେଉଁ ପାଗଳଟି ବୁଲୁଥିଲା—ସେ—ସେ ପର ପାଇଁ ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିଛି । ରାତି ଦୁଇଟାବେଳେ ଡକାୟୂତ ଦଳ ଜଣେ କୋଟିପତି ଘରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । କୋଟିପତି ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାଣ—ବିକଳରେ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଏକମାତ୍ର ନୟନପିତୁଳୀ । ଦଶବର୍ଷର ଝିଅଟି ତାଙ୍କର ଉପର ତାଲାରେ ଶୋଇଥାଏ । କୋଟିପତି ଝିଅଟି ପାଇଁ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପାଗଳଟି କେଉଁଠି ଥିଲା କେଜାଣି—ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ଘଟଣା ସ୍ଥଳକୁ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ଉପରତାଲାକୁ ଉଠିଯାଇ ଝିଅଟିକୁ ଧରି ତଳକୁ ଖସିଲା । ଝିଅଟି ବଞ୍ଚିଗଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ କୁକୁରଟିର ବିକଳ ସହି ନ ପାରି ସେ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଆଉ ତଳକୁ ଖସି ନାହିଁ । ଡକାୟୂତମାନେ ଅଗ୍ନିନିବାରଣ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଉପର ତାଲାକୁ ଉଠି ସାରିଥିଲେ ସେତେବେଳକୁ । ଗୁଳିକଲେ ସେ ପାଗଳକୁ ପାଗଳର ମୃତ୍ୟୁହେଲା । ନିଆଁଲିଭାଳି ଦଳ ଆସିଲାବେଳକୁ ଡକାୟୂତମାନେ କୋଟିଏ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି ନେଇ ଚାଲି-ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଗ୍ନି ଲିଭାଇ ସାରିଲା ପରେ—ପାଗଳର ଶବକୁ ବାହାର କଲେ । କୋଟିପତିଙ୍କର ଅନ୍ତର କୃତଜ୍ଞତାରେ ପୂରିଉଠିଲା । ସେ ତାର ଠିକଣା ଖୋଜିଲେ; କିନ୍ତୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ନିଜପ୍ରାସାଦର ସମ୍ମୁଖ ଉପବନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପାଗଳର ଶବକୁ ସମାଧି କରାଇଲେ । ମୋର ମନେ ହେଉଛି ସେଇ ଆମର ତୁଳସୀ ବାପ ଫକୀର ହେବ ।”

—"ହଁ ଆଜ୍ଞା, ସେଇ ଠିକ୍'। ପୁଣି ତ କ'ଣ ଆଜ୍ଞା—ତାର ଭାଇ ହେମନ୍ତଟି ସ୍କୁଲରୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛି ଯେ—ମାସେ ହେଲା ଖୋଜ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଆମ ଗାଁର ପିଲମାନେ ତା'ସଙ୍ଗରେ ପଢୁଥିଲେ—ସେମାନେ ଆସି ଗାଁରେ କହୁଛନ୍ତି ।"

—କ'ଣ ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ?

— ସତ କଥା ଆଜ୍ଞା, ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ ।

—ତେବେ, ମା'ଭାଇଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଶୁଣି ସେ କ'ଣ ପାଗଳ ହେଲା କି ଆଉ ? ହଉ, ମୁଁ ଗୋପାଳପୁର ସ୍କୁଲକୁ ଚିଠି ଲେଖୁଛି ।

—ଆପଣ ଏକଥା ତୁଳସୀକୁ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେ ଶୁଣିଲେ ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଦେବ ।

—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା; ସେ ଶୁଣିବ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଭାବୁଛି—ତୁଳସୀକୁ ଆଶ୍ରମରୁ ନେଇ କେଉଁଠି ହେଲେ ବାହା କରାଇ ଦେଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ତା ବାପ ମୋର ଉପକାରୀ ଲୋକ, ପୁରୁଣା କୋଠିଆ । ସେ ତ କୁଆଡ଼େଗଲାଣି । ଝିଅଟିକୁ ପରଘରୀ କରି ଦେଲେ—ମୋ ନାଁ ରହନ୍ତା ।

—ଆପଣ ଯଦି ନେଇଯିବେ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତୁଳସୀ ଯଦି ରାଜି ନ ହୁଏ—ମୁଁ ତାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

—ନ ହେଲେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ତା'ରି ଭଲପାଇଁ କହୁଥିଲି ।

ମେନେଜର ବାବୁ ଉପରକୁ ଚାହିଁ ଆକାଶ ପାତାଳ ଭାବି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଗିରି ମହାନ୍ତି—ମନେମନେ ଭାବୁଛି, ମଧୁଆ କପାଳରେ ତୁଳସୀ ନାହିଁ । ତୁଳସୀ ତ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଯିବନାହିଁ । ମଧୁଆ ବାହାହେବ

କାହାକୁ ? ଗାଁରେ ଚହଅଲକ୍ଷଣୀ ତ ମଧୂଆ କନ୍ୟା କାହିଁ ବୋଲି ଖାଇଯିବ । ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲରେ ପଡ଼ିଲି ତା'ଠାରୁ ଖାସିଟା ଆଉ ଟଙ୍କାଟା ନେଇଯାଇ । ସରପଞ୍ଚବାବୁ ତ ଖାଇଦେଇ ମୁହଁପୋଛି ଦେବେ । ମୁଁ ମରିବି । ବଷେଇ ଉଠିଲା ଗିରି ମହାନ୍ତିର ମନ । ଷାଙ୍ଗି ମୋଡ଼ିହୋଇ ଉଠିବସି କହିଲା ବାବୁ, ଚାଲ ଏଥର ଆମେ ଯିବା । ନରହରିବାବୁ ଉଠିଲେ । ଦୁହେଁ ଶୁଭ ବିଦାୟ ଜଣାଇଲେ ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କୁ । ମେନେଜର ବାବୁ ପ୍ରତି ବିଦାୟ ଜଣାଇଲେ । ଯିବାବେଳେ ନରହରିବାବୁ କହିଲେ—ହଁ ମେନେଜର ବାବୁ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଆଉ ଆଶ୍ରମ ଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ ।

କାହିଁକି ନରହରିବାବୁ—ଚମକି ପଡ଼ି ପଚାରିଲେ ମେନେଜର ବାବୁ—

- ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି ଆଜ୍ଞା । ବର୍ତ୍ତମାନ କହିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ । ସବୁ ମୋର ଦୋଷ । ଆଜିଠାରୁ ତା'ର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବନ୍ଦ କରିଦେବି । ନାଚୁ ସେ କେତେ ନାଚୁଛି ।

ଏତିକି କହି ସରପଞ୍ଚ ନରହରିବାବୁ ଏବଂ ଗିରି ମହାନ୍ତି ବାରଣ୍ଡା ତଳକୁ ଖସିଲେ । ମେନେଜର ବାବୁ ତାଙ୍କର ଏପରି କଥାଶୁଣି ତଳକୁ ଚାହିଁ କେତେ କଣ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଏ ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଥିଲେ କାହିଁକି ? ଏହାପଛରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି କାରଣ ରହିଛି । ତୁଳସୀକୁ ନେବାପାଇଁ କହୁଥିଲେ କାହିଁକି ?

ସେପାଖ କୋଠରୀରେ ତୁଳସୀ ବସି ସହଜ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ବହିଟି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ମେନେଜର ବାବୁ ଓ ନରହରି ବାବୁଙ୍କର କଥୋପକଥନ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ଯେତେବେଳେ ବାପାର

ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଶଇର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଖବର ତା' କାନରେ ବାଜିଲା, ସେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ବାଡ଼େଇ ଦେଲା । ସେତେବେଳୁ ସେ ସେଇଠି ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ମେନେଜର ବାବୁ ଦୁଃଶ୍ଚିନ୍ତା ରାଜ୍ୟରୁ ଫେରି ଆସିଲେ—ବାସ୍ତବକୁ । ଡାକିଲେ ତୁଳସୀକୁ । ସେପଟ କୋଠରୀରୁ ଉତ୍ତର କିଛି ଆସିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଡାକିଲେ, ତଥାପି ଉତ୍ତର ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନିଜେ ଯାଇ ଯାହା ଦେଖିଲେ—ତାଙ୍କର ଚେତା ହଜିଗଲା । ତୁଳସୀ ଅଚେତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଚଟାଣ ଉପରେ । ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ଧାରଧାର ରକ୍ତ ବହିଯାଉଛି । ଜାଣିପାରିଲେ ସବୁ କଥା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖକୁ ପିଅନ ହାତରେ ଖବର ପଠାଇ ନିଜେ ତୁଳସୀକୁ ନେଇଗଲେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ । ତୁଳସୀର ଚେତନା ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାନ ବତ୍ସଳ ମେନେଜର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଝରି ପଡୁଥାଏ ଧାର ଧାର ଲୁହ ।

—*—

(୧୧)

ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଗୋଧୂଳିର ସେ ଏକ ଅଳସ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତା'ର ବନ୍ଧୁ ଘରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ହଷ୍ଟେଲରେ । ହଷ୍ଟେଲ ପିଅନ ପାଖରୁ ଚିଠି ପାଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଅବଗତ ହେଲା । ଛୁଟିଲା ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ ।

ତୁଳସୀ ଶାନ୍ତରେ ଖଟିଆ ଉପରେ ଶୋଇଥାଏ । ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି ପଟି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନର୍ସଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଲା—

ତାର ଅବସ୍ଥା ଟିକଏ ଭଲ । ଆଉ ଉଠାଇଲା ନାହିଁ ସେ ତୁଳସୀକୁ । ଷ୍ଟୁଲ୍‌ଟିଏ ଟାଣି ଆଣି ତା' ପାଖରେ ବସିଲା । ଏତେ ଡେରିରେ ଆସିଛୁ ବୋଲି ନିଜେ ଅନୁତାପ କରିବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଅସ୍ତମୁଖୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ସୁନେଲି କିରଣ ଗବାକ୍ଷଫାଙ୍କ ଦେଇ ପଡ଼ୁଥାଏ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଉପରେ । ଘୂରନ୍ତ ଚଳେ ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖାଟି ମୃଦୁମଳୟ ସୃଷ୍ଟି କରି କେତେକାଂଶରେ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ରୋଗ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଘବ କରିଦେଉଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଗଲେ ବାରୁଣୀ ରାଣୀଙ୍କ କୋଳରେ । ପ୍ରାଚୀକୋଳରୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ଅନ୍ଧକାର, ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ । ଜାଗ୍ରତ ରୋଗୀମାନେ ହାତଯୋଡ଼ି ନିଜ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇଲେ ବିଭୁଙ୍କୁ ।

ତୁଳସୀର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଆଖି ମେଲି ଚାହିଁଲା । ପାଖରେ ବସିଛନ୍ତି ତା'ର ମନର ମଣିଷ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଯାହାର ଇଙ୍ଗିତ ବଙ୍କିମ ରହସ୍ୟର ମୋହରେ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର ଉନ୍ମାଦ କରିଛି— ସେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାର ଅତି ନିକଟରେ । ତୁଳସୀ ଉଠି ବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାର ଦୁଇବାହୁକୁ ଧରି ଶୁଆଇ ଦେଉଁ ଦେଉଁ କହିଲା—ଉଠିବା ଦରକାର ନାହିଁ, ଶୋଇପଡ଼ । ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଲା କିପରି ?

କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଲା ନି ତୁଳସୀ । ଖାଲି ଆଖିରୁ ତାର ଝରିପଡ଼ିଲା ଦୁଇ ଟୋପା ଲୁହ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପାରିଲାନି । ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ତୁମେ ଅବିରତ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ଯେତେ କହିଲେ ମନା ମାନୁନା ।" ଡରି—ଡରି ତୁଳସୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା—ବାବୁ ମୋ କାନ୍ଦ ବନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁକି;

ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖିବ ନାହିଁ । ବାପା ମୋର ବସ୍ୱେରେ ପୋଡ଼ି ମରିଛନ୍ତି । ଆଜି ହେମନ୍ତ ଭାଇ କୁଆଡ଼େ ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସବୁ ତ ଗଲେ, ମୋର ହୋଇ ଆଉ ରହିଲା କ'ଣ ? କାହା ପାଇଁ, କେଉଁ ସୁଖ ଆଶାରେ ଏ ପୋଡ଼ା ଜୀବନଟାକୁ ଗଣ୍ଠି ଧନ ପରି ସାଇତି ରଖିବ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ନିୟତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ କିଏ ରୋଧି ପାରିବ ତୁଳସି ? ଦୁଃଖ ସଙ୍ଗରେ ଆମକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦୁଃଖର ଅବସାନ ପରେ ସୁଖ ଆସେ । ଏଇଟା ତ ଦୁନିଆଁର ନୀତି । ତେବେ, ଏତେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ! ମୋର ପରୀକ୍ଷା ସରିଯାଉ ମୁଁ ନିଜେ ହେମନ୍ତକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯିବି । ହୋଷ୍ଟେଲରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ହେଡ଼୍ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରୁ ଚିଠି ପାଇଥିଲି—ସେ ସବୁକଥା ଆଜି ତୁମକୁ କହିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ବି, ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କଲେଣି । ଥାନାରେ ହୁଲିଆ କରିଛନ୍ତି । ଖବର କାଗଜରେ ବିଜ୍ଞାପନ ମଧ୍ୟ ବାହାର କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହେମନ୍ତର କିଛି ଖବର ମିଳୁନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କର କଣ ଯେ ଇଚ୍ଛା—ସେ କେବଳ ଜାଣନ୍ତି । ତୁମେ ବାଡ଼େଇ ପିଟିହେଲେ, ସେ କ'ଣ ଆସିଯିବେ ?

ଏତିକିବେଳେ ମେନେଜର ବାବୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତୁଳସୀ ଟିକିଏ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲା । ମେନେଜର ବାବୁ ପଚାରିଲେ - କେତେବେଳୁ ଆସିଲଣି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ?

—ଏଇ ଅଧ ଘଣ୍ଟାଏ ହେବ ସାର୍ ।

—ତୁଳସୀର ଦେହ କିପରି ?

— ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛି ସାର୍ !

—ଆଚ୍ଛା ହେଉ । ଆଜି ତ ତୁମ ବାପା ଆସିଥିଲେ, ଆଶ୍ରମକୁ । ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି, ଆଉ କହି ଯାଇଛନ୍ତି —ଏଇ ମାସଠାରୁ ତୁମ ଖର୍ଚ୍ଚପତ୍ର ବନ୍ଦ କରିଦେବେ ! ଆଶ୍ରମ ବି ତୁମକୁ ମନା । ତୁମେ ତୁମ ବାପାଙ୍କର ଅବାଧ ହେଉଛ କାହିଁକି ?

—ସାର୍ ସେ ସବୁ ବହୁତ କଥା—କଣ କହିବି, ଆପଣଙ୍କୁ ।

—ମୁଁ ସବୁ ଜାଣିଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ମୋତେ ଆଉ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ତୁମର ବାପା, ତାଙ୍କପ୍ରତି ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ପରୀକ୍ଷା ପରେ ତୁମେ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଶୁଝାଇ ଆସ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନୀରବରେ ସବୁ ଶୁଣିଲା ତଳକୁ ମୁହଁପୋତି । ପୁଣି କହିଲେ ମେନେଜର ବାବୁ । ହଉ; ବର୍ତ୍ତମାନ ସେସବୁ କିଛି ଚିନ୍ତା କରନି । ପରୀକ୍ଷା ତୁମର ସରୁଛି କେବେ ?

—ଆଉ ମୋଟେ ଦୁଇଟା ପେପର୍ ଅଛି । ଏଇ ସପ୍ତାହରେ ସରିବ ।

—ବେଶ, ପରୀକ୍ଷା ସରୁ, ସବୁ ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ । ମୁଁ ଯାଉଛି—ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଅଛି ଆଶ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ । ତୁମେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝି ହଷ୍ଟେଲକୁ ଯିବ ।" ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସମ୍ମତି ଜଣାଇଲା ।

ମେନେଜର ବାବୁ ବାହାରି ଆସିଲେ—ଦ୍ୱାରକୁ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ମେନେଜର ବାବୁ ରିକ୍ସାରେ ବସିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ।

ବେଡ଼୍ ଉପରୁ କଡ଼େଇ ଚାହିଁଲା ତୁଳସୀ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାରଣ୍ଡାରେ ଠିଆହୋଇ ନୀଳ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଚାଲିଛି । ମନେପଡ଼ିଲା ତାର ତା ଅଙ୍ଗେ ଲିଭାଇଲା ଦୁଃଖ—ସୁଖ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ତାର କିଏ ? କାହିଁକି ସେ ଏତେ ସବୁ ଦୁଃଖସୁଖରେ ଭାଗ ନେଇ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କ ଠାରେ ଅପ୍ରିୟ ହେଉଛନ୍ତି ? ଆଖିରୁ ତାର ଝରିପଡ଼ିଲା କୃତଜ୍ଞତାର ଝର । ଅନ୍ତର ତଳୁ ଛୁଟି ଆସିଲା—ଭକ୍ତିର ଜୁଆର । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବଡ଼ ଉଦାର । ଅତି ମହତ । ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି—ଦେବତା ।

ଡାକ୍ତର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ୱାର୍ଡ ଦୁଆର ମୁହଁରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଶୁଭ ସନ୍ଧ୍ୟା ଜଣାଇ ନିଜ ରୋଗୀର ପରିଚୟ ଦେଲା । ଡାକ୍ତର ବାବୁ ୱାର୍ଡ ଭିତରକୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ତୁଳସୀର ଅବସ୍ଥା ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ ।

ପରୀକ୍ଷା ଶେଷକରି ଡାକ୍ତରବାବୁ ନିଜର ମତାମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ଶାରୀରିକ ଅବସ୍ଥା ଅପେକ୍ଷା ରୋଗୀଟିର ମାନସିକ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଭୀଷଣ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଛି । ରକ୍ତଚାପର ସଙ୍କେତ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଛି । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ନ ହେଲେ ଏ ପ୍ରକାର ରୋଗୀ ପାଗଳ ହୋଇଯିବା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ, ରୋଗୀଟିର ମନପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଶୀଘ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଦରକାର । ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନରେ ସେ ଦ୍ରୁତ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରନ୍ତି ।

× × ×

ଡାକ୍ତର ବାବୁ ୱାର୍ଡର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗୀଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ଶେଷକରି ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ ମନରେ

ଝରକା ବାହାରର ଖୋଲା ମେଲା ଆକାଶ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରୁଛି । ଶୁଭ୍ର ଆକାଶରେ ଧୀରେ—ଧୀରେ ଉଇଁ ଆସୁଥିଲା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା ଜହ୍ନ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଫେର ଗୁହାଁଲା ।

ତୁଳସୀର ଆଖିରେ ଲାଗି ରହିଛି କେତେ ଗୋପନ ଭାଷା ! ବାହାରେ, ବଗିଚାର ଫୁଲ ପାଖୁଡ଼ାରେ ଶିହରଣ···ପୁଣି କେତେ ଗୁଣୁ—ଗୁଣୁ ଗୁଞ୍ଜନ । ଝୁଲୁ—ଝୁଲିଆ ପବନ ବଡ଼ ଅମାନିଆ ହୋଇଉଠିଛି । ଏଇତ ସୃଷ୍ଟି ଆଉ ତାର ସ୍ଥିତି । ସୁନ୍ଦର··· !

—*—

(୧୨)

ନାରୀର ମନ ଖୋଜେ ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ । ଅଗାଧ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ଗଜଦନ୍ତ ପଲଙ୍କ, ଶତ ଶତ ଦାସଦାସୀ ଥିଲେ କ'ଣ ହେବ—ଯଦି ମନଜାଣି ସାଥୀ ନାହାଁ । ସବୁବେଳେ ଏହିକଥା ଭାବି ଭାବି ହୀରା ଦେଈର ଶରୀର କ୍ଷୀଣ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ବୃଦ୍ଧ ନରହରି ବଡ଼ଜେନାଙ୍କ ହାତ ଧରି ଏଘରେ ନଇଁ ପଶିଲା ଦିନଠୁଁ କେବେ ସେ ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ ପାଇଁ ନାହାଁ । ବରଂ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦରି ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀର ସେବା କରିଛି । ତଥାପି ନରହରି ବାବୁ ତାର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିନାହାନ୍ତି । ଯୌବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆତ୍ମତୃପ୍ତ କରିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ଯୌବନର ଉତ୍ତେଜନା ମରି ଯାଉଛି । ତେଣୁ ସେ ନୀରବ । ପଙ୍ଗୁ । ଯୁବତୀ ହୀରା ବା ସୁଖୀ ହେବ

କେମିତି ? ତା' ବୋଲି କ'ଣ ସେ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀର ଚକ୍ଷୁରେ ଧୂଳି ପକାଇ ଦେହର କ୍ଷୁଧାକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବ ? ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାରେ ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚିରଦିନ ପାଇଁ କ'ଣ ବଡ଼ଜେନା ବଂଶରେ କଳଙ୍କର କାଳକୂଟ ବିଷ ବୋଳି ଦେବ ?

ସୀମା ହୀନ ଭାବନାରେ, ଉତ୍ତେଜନାର ଉଗ୍ର ଚାପରେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୋଇଉଠେ ହୀରା । ପୁଣି ସେ ଲେଉଟି ଆସେ ବାସ୍ତବର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରକୁ । ସେ ଏ ଘରର ବୋହୂ । କୁଳର ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସାବତ ହେଲେ ବି ଘରେ ଭେଣ୍ଡା ପୁଅ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ରାତି ପାହିଲେ ହାତକୁ ଦି ହାତ ହେବ । ଏ ଘରକୁ ବୋହୂ ଆସିବ । ହୀରା ହେବ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁରବି । ସାନ୍ତାଣୀ । ବାର ଲୋକ ତା' ହାତକୁ ଚାହିଁ ରହିବେ । ଭୋକା ଶୋଷୀଙ୍କର ପେଟ ଚଳିବ । ଦୀନ ଦୁଃଖିଙ୍କୁ ଆଶ୍ରା ଦେବ । ଏଇତ ତାର ସୁଖ । ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ କେବଳ ଦୁଇଦିନର ଧୂଳି ଖେଳ । ତେବେ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ କାହିଁକି ? ଯେଉଁ ଦେହ ମାଟିରେ ମାଟି ହୋଇଯାଏ—କେବଳ ତାଆରି ସୁଖ ପାଇଁ ସେ ନିଜର ଚଲା ବାଟକୁ ଛାଡ଼ି ଅଣବାଟରେ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ସବୁ ଦିନପାଇଁ ଗୋଟାଏ ବୁନିଆଦି ବଂଶର ଉନ୍ନତ ପରଂପରାକୁ ସେ କଳଙ୍କିତ କରି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ହୀରାର ବନ୍ଧୁ ଭାବନାର ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ଛିନ୍ନ କରି ମଧୁଆ ଡାକିଲା—'ମା' ତୁମର ଚିଠି ନିଅ । ଚିଠି ଆସିଛି ଶୁଣି ହୀରାଦେଈ ଉଠିଗଲା—ପଲଙ୍କ ଉପରୁ ବାହାରକୁ । ମଧୁଆ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ତା' ହାତକୁ । ଲଫାପାଟି ଖୋଲି ପଢ଼ିଲା । ଟଙ୍କା ପାଇଁ କଟକରୁ ଲେଖିଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ତା'ଉପରେ ରାଗି ବାପା ଖର୍ଚ୍ଚ ପଠ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଅଟା ଚଳିବାକୁ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଉଛି ।

ମଧୁଆ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା । ହୀରାଦେଈ ପଛରୁ ତାକୁ ଡାକି କହିଲା—ମଧୁଆ, ଗିରି ମହାନ୍ତି ତୁମ ଟଙ୍କା ଦେଲା ?

—ନାହିଁ ମା' ଟଙ୍କା ନାହିଁକି କଣିଆ ନାହିଁ । ଖାସିଟା ଗଲେ ଗଲା—ମୋ ଟଙ୍କା ପଚାଶଟା ଭଲା ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତେ । କଥାରେ ପରା ଅଛି ମା'—ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶୁଣି ନାହିଁକି ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ନାହିଁ ।

—ହଉ, ତୁମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ ଟଙ୍କା ଦେଇଦେବି । ତୁମେ ଗୋଟେ କାମ କର । ମୁଁ ତୁମକୁ ପାନଖିଆ ପାଇଁ ଟଙ୍କାଟାଏ ଦେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କା ଶହେଟା ନେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖକୁ ମନିଅର୍ଡ଼ର କରିଦେଇ ଆସ । ଏ କଥା ବାବୁ ଯେପରି ନ ଜାଣନ୍ତି—ବୁଝିଲ ?

ହୀରା ଦେଈ ସିନ୍ଦୁକ ଖୋଲି ଶହେ ଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍ ଟିଏ, ଡାକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ମଧୁଆର ପୁରସ୍କାର ଅଧ ଅଣି ମଧୁଆ ହାତରେ ଦେଲା । ମଧୁଆ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ ଆଡ଼େ ମୁହାଁଇଲା । ହୀରା ଦେଈ ହସ—କାନ୍ଦର ଦ୍ୱନ୍ଦ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ହସର ଲହରୀ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ଚାହିଁ ରହିଲା ମଧୁଆର ଯିବା ବାଟକୁ ।

—o—

(୧୩.)

ଦୁଇମାସ ପରେ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ହେମନ୍ତ ତାର ଭାଗ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରି, ଘୂରି ଘୂରି ଶେଷରେ ବମ୍ବେ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଓ ନାନା ଚିନ୍ତା ଯୋଗୁଁ ଶରୀର ତାର କ୍ଷୀଣ

ହୋଇଗଲାଣି । ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକ ଓ କାମିଜ ଖଣ୍ଡିକ ମଇଳା ହୋଇ ଠାଏଁ ଠାଏଁ ଚିରିଗଲାଣି । ତଥାପି ସେ ଦୁଃଖକୁ ଖାତିର ନ କରି ଚାଲିଛି ଆଗକୁ । କେଉଁଠି ତାର ଯାତ୍ରା ଶେଷ ହେବ—ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ! ସୂର୍ଯ୍ୟ ମା' କୋଳରେ ଲୁଚି ଯାଉଛନ୍ତି । ହେମନ୍ତ ରାଜଦାଣ୍ଡରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଆତୁର ହୋଇ ଦୌଡ଼ିଗଲା—ଦ୍ୱି'ତଳ ପ୍ରାସାଦ ତଳେ ଲାଗିଥିବା ଏକ ପାଣି କଳ ପାଖକୁ । କଳରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ପେଟେ ପିଇଗଲା । ଗୋଟିଏ କଣ୍ଡକୁ ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ କୁସୁନ୍ ଚେୟାରରେ ବସିଥିଲେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ । ବେକରେ ତାଙ୍କର ସୁନାଚେନ୍‌ରେ ଝୁଲୁଥିଲା—ଭଗବାନ ଯୀଶୁଙ୍କର କ୍ରୁଶାଙ୍କିତ ପଦକଟିଏ । ହେମନ୍ତ ପାଣି ପିଇସାରି ଚାଲିଗଲା ବେଳକୁ ସେ ଡାକିଲେ—ହେ ପୁଅ ।

ହେମନ୍ତ ଫେରି ଚାହିଁଲା ।

ପୁଣି ଡାକିଲେ—ଶୁଣି ଯାଅ ।

ହେମନ୍ତ ଭାବିଲା—ତାଙ୍କ କଳରୁ ପାଣି ପିଇ ଭୁଲ କରିଛି ବୋଧହୁଏ । କ'ଣ ନାହିଁ କ'ଣ କହିବେ ଏକ୍ଷଣି । ମନରେ କେତେ ଆଶଙ୍କା କରି, ଗଲା ବାରଣ୍ଡା ତଳକୁ । ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ନମସ୍କାର କଲା ବାବୁଙ୍କୁ । ବାବୁ କଅଁଳେଇ ପଚାରିଲେ—

—ପୁଅ, ତୁମର ନାମ କ'ଣ ?

—ହେମନ୍ତ ।

—ତୁମ ଘର କେଉଁଠି ?

—ବାବୁ—ଓଡ଼ିଶାରେ ।

—ଏଣେ କୁଆଡ଼େ ଆସିଛ ?

—ଚାକିରି ଖୋଜୁଛି ।

—କ’ଣ ଚାକିରି କରିବ ? କେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଠ ପଢ଼ିଛ ?

—ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇନାହିଁ ବାବୁ । ଅର୍ଥାଭାବ, ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ପଢ଼, ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ମହାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ଆଶା ଖାଲି ଆଶାରେହିଁ ରହିଲା । ଆଉ କେତେ ଦିନ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବି; ଭାବୁଛି—ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ କେଉଁଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଚାକିରି ମିଳିଲେ—ରହିଯା’ନ୍ତି ।

ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ହେମନ୍ତର କଥା ଶୁଣି ଟିକିଏ ଚମକିତ ହେଲେ । କହିଲେ—ପୁଅ, ତଳେ ଠିଆହୁଅନା । ବାରଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଆସ । ବସ ଏଇ ଚେୟାର ଉପରେ ।

ହେମନ୍ତ ବାରଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠି ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆ ହେଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ କହିଲେ - ଚେୟାର୍‌ରେ ବସ ପୁଅ । ଠିଆହେଲ ଯେ ? ହେମନ୍ତ କହିଲା— ବାବୁ, ମୁଁ ଅଯୋଗ୍ୟ ।

—“କ’ଣ ହେଲା ? ଭଗବାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ତୁମେ ତ ମଣିଷ । ମୋର ଧନୀ, ଗରିବ, ପର, ଆପଣା କିଛି ବାରଣ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ—ସମସ୍ତେ ଆମେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପୁଅ । ଧନରେ କମ୍ବା ଜାତିରେ ବଡ଼ ସାନ ହେଲେ କେହି ପୂଜାର ଅଯୋଗ୍ୟ କମ୍ବା ଘୃଣାର ପାତ୍ର ହୁଏ ନାହିଁ । ବ୍ୟବହାରହିଁ ମଣିଷକୁ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଆସନ ଦେଇଥାଏ ।

ହେମନ୍ତ କହିଲା—ନାହିଁ ବାବୁ, ମୁଁ ଏଇଠି ଠିଆହେବି । ବାବୁ କହିଲେ—ହଉ । ତୁମର ଘରେ ଆଉ କିଏ ଅଛି ପୁଅ ? ଓଡ଼ିଶାରେ, କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତୁମ ଘର ?

ହେମନ୍ତ ଆମୂଳ ଚୂଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ନିଜର ପରିଚୟ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସବୁ ଦୁଃଖଗୁଡ଼ିକ କହିଗଲା । ସମସ୍ତ ଅବଗତ ହେଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ । ହେମନ୍ତର ଦୁଃଖରେ ଦୁଇ ଆଖିରୁ ତାଙ୍କର ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ଚହ୍ନିପାରିଲେ ସେ ହେମନ୍ତକୁ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଆଉ ଚହ୍ନା ଦେଲେ ନାହିଁ ।

କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତିତ ରହି ଚାହିଁଲେ ସେ ହେମନ୍ତର ମୁହଁକୁ । ହେମନ୍ତ ନିଜର ମଇଳା ପିନ୍ଧା କାମିଜ୍‌ରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁଛି । ପିତୃ ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ତରଳିଗଲା । କହିଲେ— କାନ୍ଦ ନାହିଁ ପୁଅ । ବିଧିର ବିଧାନକୁ ଶତଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆନ କରିହେବ ନାହିଁ । ସବୁ ସେ ହରିଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ତୁମେ ଚାକିରୀ କରିବ କହୁଛ । ଆଉ କିଛି ପଢ଼ିଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ତୁମେ ତ ପିଲା, ଆଜିଠୁ ଖଟିବ କ'ଣ ?

ହେମନ୍ତ କହିଲା—ପଢ଼ିବି କିପରି ସାର୍ ? ମନଥିଲେ ବି ଧନ ନାହିଁ ।

ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ । କହିଲେ— ତୁମେ ଆମଘରେ ରହି ପାଠପଢ଼ି ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ······ଆମେ ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ।

—ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ସାର୍ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅତି ନୀଚ । ଆପଣ ଶୁଣିଲେ·········

—ତୁମେ ଉଚ୍ଚ ହୁଅ ବା ନୀଚ ହୁଅ—ତୁମେ ମୋ ଘରେ ରହିବ । ପଢ଼ିବ । ଆଉ ମୋର ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ପଢ଼ାଇବ, ପାରିବନି ?

—ହଁ ସାର !

—ଆଚ୍ଛା, ବସ୍ । ମୁଁ ଆସୁଛି ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଚାଲିଗଲେ ଘର ଭିତରକୁ । ହେମନ୍ତ ଠିଆହୋଇଥାଏ—ସେଇଠି ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଲାଗି ଠାକୁର ଘର । ଭଗବାନ ଯୀଶୁ, ବୁଦ୍ଧ, ରାମକୃଷ୍ଣ ଓ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଆଦି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଖଟୁଲି ଉପରେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । କୋଠରିଟି ସାରା ଝୁଣାଧୂଆଁର ମହକରେ ପୁରି ଉଠୁଛି । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ରାଧାରାଣୀ ଖଟୁଲି ପାଖରେ ସଞ୍ଜବତୀ ଜାଳିଦେଇ ନିଜକୁ ସମର୍ପି ଦେଇଛନ୍ତି ପଞ୍ଚଦେବତାଙ୍କ ପାଦତଳେ । ଏତେ ସେବାବ୍ରତ କରିସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଡାକ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଶୁଭୁନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ନୀରବ, ମୂକ । ବୁଢ଼ୀକାଳକୁ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଝିଅ ସନ୍ଧ୍ୟା । ସାତବର୍ଷବେଳେ ତାକୁ ଦାନକରି ଦେଇଥିଲେ ପର ପୁଅକୁ । ବରଷଟେ ପୂରିନାହିଁ, ତା ହାତରୁ ଚୂଡ଼ି, ମଥାରୁ ସିନ୍ଦୂର ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଉଭେଇଗଲା । ସେ ବାରବର୍ଷର ଝିଅ ହେଲାଣି । ତଥାପି ସନ୍ଧ୍ୟା ନିଜର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ କାହାଣୀ ଜାଣିନାହିଁ । ଦିନେତ ଜାଣିବ । ସେତେବେଳେ ତାର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବ ? ଏ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି କିଏ ଭୋଗ କରିବ ? ସନ୍ଧ୍ୟାର ଚିନ୍ତାରେ ରାଧାରାଣୀ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଖି ଶୁଖି କଣ୍ଟା ହେଲେଣି । ପୂଜା ସରିଗଲା ପରେ ସେ ପଛକୁ ଫେରିଚାହିଁଲେ - ସ୍ୱାମୀ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି । ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ରାଧାରାଣୀ—କ'ଣ କହୁଛ ?

— ପୂଜାକାମ ସରିଗଲା ?

—ହଁ

—ହଁ, ପିଲାଟି ଆମ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଛି । କଥା ହେଉଛି ମୁଁ ତା'ର ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସବୁ ଜାଣିପାରିଲି । ଅତିଶାନ୍ତ । ସଂସାରର କୂଟନୀତି, ଛନ୍ଦକପଟ ତାର ଅନ୍ତରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ । ସେ ପିଲାଟି କହୁଛି—ଆମଘରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିବ । ମାଟ୍ରିକ୍ ପଢ଼ିଛି ।

—ସେ କ'ଣ ରହିବ ଆମ ଘରେ ? ଆଜି କାଲି ତ କାହାରିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିହେଉନି ।

—ନିରାଶ୍ରୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଯିଶୁଙ୍କର ଆଦେଶ । ତାପରେ ଯଦି କେହି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରେ—ତାର ଫଳ ସେ ଭୁଞ୍ଜିବ । ମନୁଷ୍ୟର କର୍ମ—ତାକୁ ଲୋକଲୋଚନରେ ଘୃଣ୍ୟ ଅଥବା ପୂଜ୍ୟ କରିଗଢ଼େ । ଦୁନିଆକୁ ଚିହ୍ନି ଚିହ୍ନି ମୁଁ ଆସି ବୁଢ଼ା-ହେଲିଣି । ପିଲାଟି ଜଣାଯାଏ—କୃତଘ୍ନ ହେବ ନାହିଁ ।

—ଜାତି

—ମଣିଷ । ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଭେଦା ଭେଦର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜନକ । ତେଣୁ ସେ ଯାହାକୁ ଆମ ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି, କାହିଁକି ଆମେ ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ନ ଦେବା ? ସାରା ଘରତରେ ମୋର ଦଶ ହଜାର ଶ୍ରମିକ କାମକରନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ତୁମର ସନ୍ତାନ । ତୁମର ଅନ୍ନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ । କେହି କେବେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ନାହାନ୍ତି । ତୁମେ ଭାବୁଛ—ଆଜି ଏହି ଯୀଶୁ ପ୍ରେରିତ ପିଲାଟି ଅସତ୍ ପଥରେ ଚାଲିବ ? ଏଇ ଚାହଁ ମହାପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁଙ୍କୁ, ବୁଦ୍ଧ—ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଉ ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା-ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶୁଛି । ସମସ୍ତେ ମୋତେ

ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି—ସେ ପିଲାଟିକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦିଅ । ସେହି ଦେବତାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଆମେ ଅମାନ୍ୟ କରିବା କପରି ?

ରାଧାରାଣୀ ଚାହିଁଲେ ଥରେ ଥରେ ସବୁ ଦେବତାଙ୍କ ମୁଖକୁ । ସମସ୍ତେ ହସିଲା ପରି ଜଣାଯାଉଛନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲେ—ତୁମେ ପିଲାଟିକୁ ପଚାର—ସେ ରହିବ କି ନାହିଁ । ଆମେ ତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ।

—ତୁମେ ଆସ ପଚାରିବ । ମୁଁ ଆଗରୁ ପଚାରିଛି ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ରାଧାରାଣୀ ବାହାର ଆସିଲେ ଘରଭିତରୁ ବାରଣ୍ଡାକୁ । ହେମନ୍ତ ପ୍ରଣାମ କଲା ରାଧାରାଣୀଙ୍କୁ । ରାଧାରାଣୀ ପଚାରିଲେ, "ପୁଅ, ତୁମ କଥା ସବୁ ଶୁଣିଲିଣି ବାବୁଙ୍କ ପାଖରୁ । ତୁମେ ଆମ ଘରେ ରହିବ ?"

ହେମନ୍ତ ନୀରବ ରହିଲା । ତାର ନୀରବତା ସମ୍ମତିର ଲକ୍ଷଣ ଜାଣି ପୁଣି କହିଲେ—ବାପ, ଆମ ଘରେ ତୁମର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମର ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଅଛି । ପାଗଳୀଟା ସେ । ତାକୁ ତୁମେ ପଢ଼ାଇବ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ପଚାରିଲେ—ପୁଅ, କିଛି କହୁନାହଁ କାହିଁକି ? ଆମେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ବୋଲି କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁଛ କି ? ଚମକି ପଡ଼ିଲା ହେମନ୍ତ—ନା଼ ! ଜଗତଚକ୍ଷୁରେ ଆପଣ ପୂଜ୍ୟ । ମୋର ନମସ୍ୟ । ଭାରତର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସ୍ଥାନ ମୁଁ ଭାଗ୍ୟ ଦୋଷରୁ ବୁଲି ଆସିଲିଣି, ଅଛିବ ବୋଲି ମୋତେ କେହି ସ୍ଥାନ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଆଜି ପୁଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବି ? ସେ ଧୃଷ୍ଟତା ମୋର ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ।

—ବେଶ୍ । ଆଜିଠାରୁ ଏ ତୁମର ଜନନୀ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ତୁମର ସବୁ ଅଳଦଳ । ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ମୋର ସନ୍ଧ୍ୟା ! ସେ ତୁମର ଭଉଣୀ । ତାର ଦାୟିତ୍ୱ ତୁମ ଉପରେ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଡାକଲେ—'ସନ୍ଧ୍ୟା ! ସନ୍ଧ୍ୟା ।' ଉପର ତାଲରୁ 'ବାପା' ବୋଲି ଜବାବ ଦେଇ ଛୁଟି ଆସିଲା ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷୀୟା କୁମାରୀ କନ୍ୟା ସନ୍ଧ୍ୟା । ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ ହେମ ଗୌର କାନ୍ତିଟି ତାର କମନୀୟ ଦିଶୁଛି । ଦ୍ୱାରବନ୍ଧରେ ଠିଆହୋଇ ବାପାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲା । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ କହିଲେ, "ମା' ସନ୍ଧ୍ୟା ! ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ତୋପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭାଇ । ଆଜିଠୁଁ ସେ ଆମ ଘରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିବ । ତୋତେ ପଢ଼ାଇବ । ତୁ' ତୋ ଭାଇର ଖିଆ ପିଆ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବୁ ।"

ସନ୍ଧ୍ୟା ଚାହିଁଲା ହେମନ୍ତକୁ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ତାର ଅସ୍ଥି-କଙ୍କାଳ ସାର ଶରୀରରେ ମଧ୍ୟ କମନୀୟ କାନ୍ତି ଫୁଟି ଦିଶିଯାଉଛି । କୋଟରଗତ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିରୁ ଶାନ୍ତ ରଶ୍ମି ନିର୍ଗତ ହେଉଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା କିଛି କହି ପାରିଲାନି । ବିଜୁଳି ପରି ପୁଣି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା—ନିଜ ପଢ଼ା କୋଠରୀକୁ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ହେମନ୍ତର ହାତଧରି ତାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ରାଧାରାଣୀ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲେ ।

(୧୪)

ନିୟତିର ରଥଚକ୍ର ଗଡ଼ିଚାଲେ । ସୁଖ ପରେ ଦୁଃଖ, ଦୁଃଖପରେ ସୁଖ—ଏଇତ ଦୁନିଆଁ । ହେମନ୍ତ ଦିନକୁ ଦିନ ନିଜଚରିତ୍ର ବଳରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ପାତ୍ର

ହେବାକୁ ବସିଲା । ରାଧାରାଣୀ ଭୁଲିଗଲେ ଅପୂର୍ବିକା ଦୁଃଖ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଏପରି ଏକ ଗୁଣବନ୍ତ ଭାଇକୁ ପାଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟା ମନେ କଲା । ମୋଟ ଉପରେ ହେମନ୍ତ ହେଲା ସେ ପରିବାରର ନୟନ ପିତୁଳା ।

ବ୍ୟବସାୟରେ ବ୍ୟସ୍ତରହି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ କ୍ୱଚିତ ଘରକୁ ଆସନ୍ତି । ରାଧାରାଣୀ ପୁଅ ଝିଅ ଦୁହିଁଙ୍କର ଖବର ଓ ଘରର ଯାବତୀୟ କର୍ମ ନିଜେ ବୁଝନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ହେମନ୍ତ ଦୁହେଁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାବେଳେ ମା'ଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମକରି ବିଦାୟ ନେଇ ଯା'ନ୍ତି । ରାଧାରାଣୀଙ୍କର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠେ ।

ସେ ଦିନ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ରାଜଦାଣ୍ଡ ପାଖ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସି କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଚାହିଁଛନ୍ତି ରାସ୍ତା ସେ ପାଖ ଆମ୍ବ ବଗିଚାକୁ । ବଗିଚା ଭିତରୁ ଦିଶୁଛି ଗୋଟାଏ ସମାଧି ମନ୍ଦିର । ଆଖି ତାଙ୍କର ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସୁଛି । ହେମନ୍ତର ପରିଚୟ ପାଇଲା ଦିନଠୁଁ ଅନ୍ତରରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳତା କ୍ଷଣକୁ କ୍ଷଣ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । କେଉଁ ଉପାୟରେ ସେ ସେଥିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ—ଏଇ ଚିନ୍ତାରେ ସେ ବ୍ୟଥିତ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ହେମନ୍ତ ବାହାରି ଆସିଲେ ଘରୁ । ହେମନ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ଆଜି ଆରମ୍ଭ । ଦୁହେଁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ । ଦୁହିଁଙ୍କୁ କୋଳକୁ ଆଉଜାଇ ଆଣି କହିଲେ—ରାସ୍ତାର ସେପଟେ କ'ଣ ଦେଖୁଛ ପିଲେ ?

ହେମନ୍ତ କହିଲା—ଆମ୍ବ ବଗିଚା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମନ୍ଦିର । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ କହିଲେ—ହଁ, ସେଇ ମନ୍ଦିରଟି ଜଣେ ମହାମାନବଙ୍କ ସମାଧି ଉପରେ ନିର୍ମିତ । ମୋତେ ତୁମେ

ଭକ୍ତି କରିବାକୁ ମୁଁ କହୁନାହିଁ । ତୁମେ ଯଦି ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କୁହିଁ ପ୍ରଣାମ କର—ଯୁଆଡ଼େ ଯିବ—ସିଆଡ଼େ ତୁମେ ବିଜୟୀ ହେବ । ଆଜିଠାରୁ ଦୁହେଁ ସେହି ମହାମାନବର ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କର । ସଞ୍ଜ ହେଲେ ସଞ୍ଜବତି ଜାଳି ତାଙ୍କର ପାଦରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଅ । ତାଙ୍କର ଅତୃପ୍ତ ଆତ୍ମା ତୁମକୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦେବ । ଏତିକି ମୋର ଆଦେଶ ।

ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ । ଛାତିଟା ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା । କି ସୁନ୍ଦର ଦୁହେଁ ! ଏଇମିତି ପୁଅ ଝିଅ ଦୁଇଟି ଯାହାର ଅଛନ୍ତି—ତାର ଧନ କ'ଣ ହେବ ?

—ଏଇତ ଧନ, ଚାହିଁ ଦେଲାକ୍ଷଣି ଦୁଃଖ ପାଶୋରି ଯାଉଛି । ପୁଣି କାହିଁକି ମନଟା ତାଙ୍କର ବିଷେଇ ଉଠିଲା । ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ କହିଲେ—ଯାଅ, ଡେରି ହୋଇଯିବ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଲା ସ୍କୁଲକୁ । ହେମନ୍ତ ଗଲା କଲେଜକୁ । ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କର ସନ୍ଧ୍ୟାର ବୈଧବ ଦଶା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦେହରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିଛି ।

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ—"ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁ, ତୁମରି ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣହେଉ । ସର୍ଜନା ମୂଳରେ ତୁମେ । ଧ୍ୱଂସ ବି ତୁମରି ଲୀଳା । ତୁମେ ସବୁ ।

ବାରମ୍ବାର ହେମନ୍ତର ମନେପଡ଼େ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କ—କଥା ପଦକ । ସେଇ ମନ୍ଦିରଟି ଜଣେ ମହାମାନବଙ୍କ ସମାଧି ଉପରେ ନିର୍ମିତ । କିଏ ସେ ମହାମାନବ ? ତାଙ୍କର ପରିଚୟତ ଦେଲେ

ନାହିଁ । ବହୁତଥର ଚେଷ୍ଟାକଲଣି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟରେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ଦେଖି ପଚାରି ପାରୁନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଦିନଗୁଡ଼ିକ ବିତିଯାଏ । ହେମନ୍ତର ରୂପ ବଦଳେ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଓ ରାଧାରାଣୀଙ୍କର ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ପାଇ ସେ ଭୁଲିଯାଏ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ।

—*—

(୧୪)

ଦିନ ଦି'ପ୍ରହର । ବୈଶାଖୀ ଝାଞ୍ଜି ବହୁଛି । ତୁଳସୀ ଖୋଲିଲା ନଈକୂଳ ପାଖ ଝରକାଟିକୁ । ଧୂଳି ବାଲିମିଶା ଗରମ ପବନ "ସୁଁ" କରି ପଶି ଆସିଲା ଘରକୁ । ତୁଳସୀ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଚଟ୍‌କିନି ବନ୍ଦ କରିଦେଲା ଝରକାକୁ । ଅଳ୍ପ ଫାଙ୍କଥାଏ । ସେଇ ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଚାହିଁଲା ବାହାରକୁ । ରାସ୍ତାର ପିଚୁ ସବୁ ତରଳି ଯାଇଛି ଗରମରେ । ସେ ବାଟରେ ଯାନବାହାନ ଆଜି କେହି ଯା'ଆସ କରୁନାହାନ୍ତି । ନିର୍ଜନ ରାସ୍ତା । ନଈ କୂଳ ବରଗଛ ମୂଳେ, ଗାଈ ଦୁଇଟି ଶୋଇ ରୋମନ୍ଥନ କରୁଛନ୍ତି । ଉପରେ ମାଙ୍କଡ଼ ଦଳେ ବସି ବର ଫଳ ଖାଉଛନ୍ତି । ନଈ ମଝିରେ କାଶତଣ୍ଡି ପଠା ଉପରେ ଘୁରୁଛି ଖଣ୍ଡିଆ ଭୂତ । ବାଲିଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଛି । ସେଇ ପଠାର ପଙ୍କରେ ମିଶିଛି ତା ମାଆ ଓ ଭାଇର ଦେହ । ନିଷ୍ଠୁର ମଶାଣୀଟା ସେ । ଦିଶିଲା ତୁଳସୀକୁ—ରେଣୁକା ଆଜି ବସନ୍ତର ମୁହଁ । ଛାତିଟା ତା'ର ଘଡ଼ିଲା ଉଠିଲା । ଧଡ଼୍ କରି ସେ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା

ଦରଆଉଜା ଝରକାଟିକୁ । ବିଚଳିତ ହୋଇ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ତାର ଖଟିଆ ଉପରେ । ସାଥି ପିଲାଟି ନିଦରେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରୁଛନ୍ତି ।

ବ୍ୟଥାଭରା ଅନ୍ତରଟା ତା'ର ଜଳି ପୋଡ଼ିଗଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ଅବ୍ୟକ୍ତ ବେଦନାର ସୁଅ ଖେଳିଲା । ମୋ'ର କେହି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନାଥିନୀ । ଅନାଥାଶ୍ରମର ଆଶ୍ରିତା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ! ସେ ମୋର କିଏ ? ସେ କାହିଁକି ପ୍ରାଣଭରି ମୋତେ ଭଲ ପାଉଛନ୍ତି ? ପଚାରିଲେ କହୁଛନ୍ତି, "ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ମୋର କାମନା" । ତେବେ ସେ କ'ଣ ମୋତେ···। କ'ଣ ମୁଁ ଭାବୁଛି ! ପ୍ରଭୁ, କ୍ଷମାକର ! ମୁଁ ଚାହେଁନା ତାଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ···ମୋ ପାଇଁ ସେ କାହିଁକି ଜଗତ ଚକ୍ଷୁରେ ଘୃଣ୍ୟ ହେବେ ? ଏଇ ଆଶ୍ରମରେ ମୋର ଜୀବନ ଦୀପ ଲିଭି ଯାଉ । ଏ ଆଶ୍ରମର ଆଶ୍ରିତଙ୍କ ସେବାରେ ମୋ ଜୀବନ କଟିଯାଉ ।

ତୁଳସୀ ମନକୁ କେତେ କ'ଣ ବୁଝାଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲା । ଟିକିଏ ନ ଶୋଇଲେ ରାତିକୁ ନିଦ ଆସିବ । ରାତିରେ ପୁଣି ସେଷେଇ ପାଳି । ତୁଳସୀ ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ।

× × × ×

ଆଜ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଗୋଟିଏ ପେପର୍ ଥିଲା । ଗୋଟାଏ ବାଜିବା ପୂର୍ବରୁ ପେପର୍‌ଟି ଦେଇସାରି ମନ ଖୁସିରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଫେରିଲା ହଷ୍ଟେଲକୁ । ଆଉ ପରୀକ୍ଷା ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଲେଖିଛି—ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀଟା ସୁନିଶ୍ଚିତ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ବି ଏତ ପାଶ୍‌କରି ନ ପାରେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀଟି ନିଶ୍ଚିତ । ନାନା'

ବାଧାବିଘ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଯେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଛି, ଏଥିପାଇଁ ମିନିଟକ ପାଇଁ ଆଖିବୁଜି ନିଜକୁ ଲୋଟାଇ ଦେଲା ତକ୍ତପୋଷ୍ ଉପରେ ।

ବାବୁ, ତୁମର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଚିଠି ଆଉ ମନିଅର୍ଡ଼ର । ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ୍‌ଟି କୋଠରୀ ଦୁଆରେ ଠିଆ ହୋଇ ଡାକିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁଲା—ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ । ଶହେଟଙ୍କା ବୋଉ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ବୋଉ ତାକୁ ଭଲପା'ନ୍ତି । ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଭୁଲ ବୁଝିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଅନୁତାପ କଲା । ପୁଣି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଆଣି ଖୋଲିଲା । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଉଠିଲା ତାର ଚକ୍ଷୁଦୁଇଟା । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଡେପୁଟି ଚାକିରୀ । ପଅର ଦିନ ତାକୁ ଜଏନ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମଝିରେ କମାରୁ ଗୋଟିଏ ଦିନ ।

ପୁଣି ଥରେ ପଢ଼ିଲା—ଚିଠିଟିକୁ । ପ୍ରତିଧାଡ଼ିରେ, ପ୍ରତି ଶବ୍ଦରେ···ପ୍ରତିଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ସେ ଦେଖିଲା, ତୁଳସୀକୁ । କାନରେ ବାଜିଲା—ମହା ମାନବର ଉପଦେଶ, "ଜଗତର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ତୁମେ ତୁଳ ୀକୁ ବିବାହ କର" । ତେବେ ଉପାୟ କ'ଣ ? ଏକଦିଗରେ ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କର ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସମାଜର କଠୋର ନିୟମ ଆଉ ବାପାଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅନ୍ୟଦିଗରେ ଗରିବ ଅଛିବର କନ୍ୟା ତୁଳସୀ ଆଉ ମହାମାନବର ଆଦେଶ, "ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତୁମେ ତୁଳସୀକୁ ବିବାହ କର ।" କଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ?

କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଙ୍କି ମାରିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମନ ମଧ୍ୟରେ । ସବୁର ମିମାଂଶା କଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ସମାଜ ସଂସ୍କାରହିଁ ଜଗତର

ପରମ ସୁକଲ୍ୟାଣ । ଏଥିପାଇଁ ମହାମନୀଷୀମାନେ ଅଶେଷ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ବା ନ ପାରିବ କାହିଁକି ? ଏ ତ କିଛି ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ତୁଳସୀ ଉପଯୁକ୍ତା—ଅନ୍ତର ତାର ନିର୍ମଳ ! ଏଇ ପୃଥିବୀର ପବିତ୍ର ରକ୍ତ ମାଂସର ମଣିଷ ସେ । ତା ରକ୍ତର ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ବେରଙ୍ଗ ହଉଛି ଦେଖିଲା ଲୋକର ହୀନ ଆଖିରୁ କେବଳ । ମଣିଷ ମଣିଷକୁ କେବଳ ମଣିଷର ସମ୍ମାନ ସେ ଦେଇ ଶିଖିଛି । ଏ ସୃଷ୍ଟି ଟା ତା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର । ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅତି ମହତ୍ ।

—*—

(୧୭)

ଏକ କମନୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟାର ନମନୀୟ ଶୁଭ ଲଗ୍ନରେ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସାଇକଲ୍ କେତେ ଗଳି କନ୍ଦି ରାସ୍ତା କଟାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ଆଶ୍ରମର ଫାଟକ ମୁହଁରେ । ଫାଟକଟି ବନ୍ଦ ଥାଏ । ସାଇକେଲ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାହିଁଲା ଫାଟକ ଫାଙ୍କରେ—ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ । ଚଉଁରାମୂଳେ ତୁଳସୀ ସଞ୍ଜଦୀପ ଜାଳି ଲୋଟିପଡ଼ିଛି ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ । ସଞ୍ଜୁଆ ପବନରେ ଚଉଁରା ଉପରେ ତୁଳସୀ ଗଛଟି ଦୋହଲୁଛି । ଦୋଳି ଖେଳିଲା ପରି ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଝରିପଡ଼ୁଛି ମିନତି ଭରା ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁ । ସବୁ ବାରି ହେଉଛି—କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୀପାଲୋକରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଅନ୍ତର ତଳ ଧୁମୁରି ଉଠିଲା—କାହାପାଇଁ ଏ କୋଠର ସାଧନା ? ଏ ଅଶ୍ରୁତର୍ପଣ ?

ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହପୋଛି କୂଅ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ପାଣି ଟାଣିବାକୁ । ବାଲ୍‌ଟିରେ ପାଣି ଟାଣି ମାଠିଆରେ ଢାଳୁଛି—ପଶି ଆସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଗେଟ୍‌ଟି ଖୋଲିଦେଇ । ଡାକିଲା—ତୁଳସୀ !

ଚମକ ଚାହିଁ ଦେଲା ତୁଳସୀ । ଦରିଦ୍ରକୁ କୋଟିନିଧି ମିଳିଲା ପରି ତା'ର ଗୁଡ଼ିତା ଫୁଲ ଉଠିଲା । ଚାହିଁଛି ସେ— ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ପାଣିଗୁଣ୍ଡା କଳସିରେ ନ ପଡ଼ି ତଳେ ଢାଳି ହୋଇ-ଯାଉଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଡାକିଲା—ପାଣି ତଳେ ଢାଳୁଛ ? ନା' ମାଠିଆରେ ? ନରମି ଗଲା ତୁଳସୀର ଗୁଡ଼ି । ସଚେତ ବାଲ୍ଟି ଯାକ ପାଣି ତଳେ ଢାଳି ସାରିଲାଣି । ଲଜ୍ଜିତା ହେଲା ସେ ।

ତୁଳସୀ କୂଅ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ— ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଚଢ଼ି ଦେଇ ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କ କୋଠରୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲା ।

ସେଇଠି ଠିଆ ହୋଇ ତୁଳସୀ ଚାହିଁଥାଏ— ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସାଇକେଲ୍‌କୁ—ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ । ନୂଆ ସାଇକେଲଟା, ପୋଛା ପୋଛି ନାହିଁ । ରଜନୀ ପଛରୁ ଚୂପ୍ ଚୂପ୍ ଆସି ତା'ର ଆଖି ଧରି ପକାଇଲା । ଚମକି ପଡ଼ିଲା ସେ ।

—କିଏ ?

—ତୋ ନଟନାଗର···ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ହାତ ଛାଡ଼ିଦେଲା ରଜନୀ ।

—ରଜନୀ ଅପା, ତୁ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ ।

—ସତ କଥାଟି କହିଲେ—ଦୁଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ତ ଶିଷ୍ଟ ହେବ ?

—ଅପା, ତୋ ଗୋଡ଼ ଧରୁଛି, ତୁ ଆଉ ପାଟି କରନା । ଗୋଟିଏ କଥା ମୋର ରଖିବୁ ?

—କ'ଣ କହ ।

—ମୋର ଆଜ ରୋଷେଇ ପାଳି । ବାବୁ ଆସିଛନ୍ତି—ମୁଁ ତାଙ୍କର କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ନାହିଁ । ରୋଷେଇ କରିବାକୁ ଗଲେ ସେ ଚାଲିଯିବେ । ଏତେ ଦିନରେ ଆସିଛନ୍ତି । କ'ଣ ଭାବିବେ କହିଲୁ ? ସେ ତ ଭାରି ଲାଜକୁଳା । ତୁମେମାନେ ଥିଲେ—ମୋତେ କିଛି ସେ ଭଲମନ୍ଦ ପଚାରିବେ ନାହିଁ । ସହଜ ଇଂରାଜି ଶିକ୍ଷା ବହିଟି ସାରିଲଣି । ଆଜ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ ବହି ପାଇଁ କହିବ—ଆଣି ଦେବେ ।

—ହଉ, ବେଶି କହନା । ତୁ ଯା' ବାବୁଙ୍କ ଖବର ନେ' । ମୋ ପାଇଁ କହିବୁ ବାବୁଙ୍କୁ—ଖଣ୍ଡେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁରାଣ ଆଣି ଦେବେ । ମୁଁ ଲୁଗା ଧୋଇ ଯାଉଛି । ତୋ ପାଇଁ ରୋଷେଇ କରିବ । ପାଣି ଡ' ବାଲ୍ଟି ରୋଷେଇ ଘରେ ଥୋଇଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଆ' ।

ରୋଷେଇ ଘରେ ପାଣି ଥୋଇ ଦେଇ ତୁଳସୀ ଆସିଲା ଜଳ ରୁମକୁ । ବସି ଶୁଣିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କ କଥୋପକଥନ । ମେନେଜର ବାବୁ କହୁଛନ୍ତି—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ତୁମେ ତ ବଡ଼ ହାକିମ ହେଲ । ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଚାଲି ଯିବ । ତୁଳସୀର ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ନେଇପାରିବି ନାହିଁ । ତାକୁ ଏଠାରୁ ନେଇ ତୁମେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଅ । ଭାବିବ କି—ମଉସା ତୁମର ଖରାପ କହୁଛି । ତୁଳସୀର ଅନାସ୍ଥାଭାବ ମୁଁ ବହୁଦିନରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲଣି । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ସେ ଏ ଆଶ୍ରମରେ ରହି ପାରିବନି । ସଦାବେଳେ ବସି କ'ଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛି । କାନ୍ଦୁଛି । ଜୀବନକୁ ତାର ଲୋଭନାହିଁ । କେତେବେଳେ ଯେ କ'ଣ ଘଟାଇବ ତାହା ଭାବିବାର କଥା । ତୋର ନା' କହି ତାକୁ ଭଗାଇ ଭୁଲାଇ ମୁଁ ରଖିଛି । ତୁମେ ତାର କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯାଅ । ହଁ, ତୁମେ ତାର ।......

—ମୁଁ ଆଜ କ'ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି ମଉସା ? ଆପଣ ଗୋଟାଏ କାମ କରି ଦିଅନ୍ତୁ ।

—ଜଣ କରିବ କୁହ ।

—ତୁଳସୀର ବିବାହ—

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଲେ ମେନେଜରବାବୁ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମୁହଁକୁ । ପାଟିରୁ ତାଙ୍କର କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ବାକ୍ୟ ସ୍ଫୁରଣ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ନାରିହଙ୍କ ପରି ।

ସେ ପାଖ କୋଠରୀରେ ତୁଳସୀ ବସି ଶୁଣୁଥିଲା ସବୁ । ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ମହାମେରୁ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସରଳପ୍ରାଣରେ ତାର ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ବାବୁଙ୍କର ସବୁ ଅଭିନୟ କ'ଣ କୃତ୍ରିମ ? ମାୟାବୀ ମୋତେ ମାୟା କରି ଆସୁଥିଲେ ? ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ଏକ୍ଷଣି ? ମା' ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନ ନେଇ କାହିଁକି ଦୁଃଖ ଭୋଗାଉଛୁ ?

ତୁଳସୀ ତାର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଶତ ବୃଶ୍ଚିକର ଦଂଶନ ଅନୁଭବ କଲା । ଅସହ୍ୟ ହେଲା ତାକୁ ଦୁନିଆଁର ଚଳାଣି । 'ଉ' କରି ବାଡ଼େଇ ଦେଲା ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଖଟିଆ ବାଡ଼ରେ । ସଂଜ୍ଞାହୀନା ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା—ଚଟାଣ ଉପରେ ।

ମୁହଁ ଖୋଲିଲା ପୁଣି ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କର । ତୁମେ କ'ଣ ଜାଣୁନା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରତିପାଳିତା କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ କେହି ସମ୍ମତ ନୁହନ୍ତି । ଲୋକଦୃଷ୍ଟିରେ ଏମାନେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ହୀନା । ପଚିଶଟି ଝିଅର ଯୌବନ ଫୁଲ ମଉଳି ଗଲାଣି—ଭୋଜିଜ୍ଞାସର ନିଷ୍ଠୁର କଷାଘାତରେ । ସେଇମାନଙ୍କ ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଏ ବୁଢ଼ା ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖିଗଲା—କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ହେଲାନି - ପୁଣି ତୁଳସୀ ପରି ଝିଅକୁ କାହା ହାତରେ ଏବେ

ମୋତେ ଲୁହ । ମରଗଲେ ବରଂ ନଈ ମଝି—କାଶତଣ୍ଡି କୁଦରେ ଶୋଇଦେଇ ଆସିବ । କେତେ ଅନାଥମାର ହାଡ଼ ମାଂସ ଧର ସେ ବାଲିଚର ଉଚ ହୋଇଛୁ । କେତେ ଅବନାଶୀ ଆତ୍ମା ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ରୂପରେ ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘୂର ବୁଲୁଛନ୍ତି । କାଳର କରାଳ ଗର୍ଭରେ ଦିନେ ପୁଣି ତୁଳସୀକୁ ସେ କୋଳରେ ଧରବ । ଏଥିପାଇଁ ଚନ୍ତା କ'ଣ ? କନ୍ତୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ନ ପାଇଲେ ମୋର ସୁନା କୁଣ୍ଢେଇକୁ ମୁଁ ଯାହା ତା' ହାତରେ ଦେବ ନ । ତୁମେ ଯଦ ତାର କଛୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କର ପାରବ—ତେବେ ଚାଲିଯାଅ ନଜବାଟରେ । ବଗଧର କଥା ମୋତେ ଲୁହ ନାହିଁ ।'

ଆପଣ ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରପାରବେ ମଉସା ?

—ଲୁହ କ'ଣ ଆଉ କହବ ।

—ତୁଳସୀର ମଙ୍ଗଳ ଛଡ଼ା କୌଣସି ଦିନ ତାର ଅମଙ୍ଗଳ ମୁଁ କାମନା କରନ । ଆପଣ ଯଦ ମୋତେ ବଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ତୁଳସୀକୁ ମୋର ହାତରେ ଅର୍ପଣ କର··· ।

—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ! କ'ଣ କହୁଛ ତୁମେ !

—ହଁ ମଉସା, ମୋତେ ବଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ—।

—ଅବଶ୍ୱାସ ବ ମୁଁ କରୁନାହିଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ତଥାପି ଆଉ ଥରେ ଭାବବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ମଧୁପୁରର ଖ୍ୟାତନାମା ସରପଞ୍ଚ ନରହର ବାବୁ ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ତୁମେ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାପା ତୁମର ସମ୍ମତ ହେବେ ନାହିଁ । ସମାଜ ତୁମକୁ ଘୃଣା କରବ । ଜୀବନର ମୀମାଂସା ଏତେ ଶସ୍ତା ନୁହେଁ । ବହୁତ ଚନ୍ତା କରଛ ମଉସା । ଚାହିଁଲୁ କାନ୍ଥ ଉପରର ବାପୁଜୀଙ୍କ ମାଜିବ ଫଟୋକୁ ।

ହସି ହସି ମୋ ଉପରେ ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି । ସେ ମହାମାନବ ହରିଜନ ବନ୍ଧୁ—ବାପୁଜୀଙ୍କର ଆଦେଶକୁ କିପରି ମୁଁ ଅମାନ୍ୟ କରିବି ? ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ଓ ସମାଜର କୁ ସଂସ୍କାରକୁ ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବାପା ସମ୍ମତ ନ ହୋଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଛୁଆବୋଉଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଜ ଚିଠିଲେଖି ଜଣାଇବି । ସେ ମୋତେ ଭାରି ଭଲପା'ନ୍ତି ।

ଉଠି ବସିଲେ ମେନେଜର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣବାବୁ । କହିଲେ—ତେବେ ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମେ ଯେପରି ତୁଳସୀକୁ ହିନସ୍ତା ନ କର ।

—ସେ ଚିନ୍ତା ମନରୁ ପୋଛି ଦିଅନ୍ତୁ ମଉସା । ଆଉ ବେଳ-ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏଠାରୁ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଚାଲିଯିବି । ଅତି ଶୀଘ୍ର କାମରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ହେବ ।

—ବେଶ୍, ମୁଁ ବି ତାହା ଚାହୁଁଛି । ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ମୋ ମୁଣ୍ଡରୁ ବୋଝ ଖଲାସ ହେବ ସେତେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବି । କାଲି-ବାରଟାବେଳକୁ ସବୁ କାମ ସରି ଯାଇଥିବ । ତୁମେ ସନ୍ଧ୍ୟାଗାଡ଼ିରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଅ—ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

—ହଁ, ମୋତେ ଆଉ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ ମଉସା ?

—ନା, କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ସବୁ ମୋର ଅଛି । ତୁମର ଧୋତି ହଲେ ଆଉ ଝିଅ ପାଇଁ ଶାଢ଼ୀ ଦି'ଟା, ଶଙ୍ଖାମୁଠେ ମୁଁ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ ? ତୁମେ ଆଜି ଏଇଠି ରହିଯାଅ । କାଲି ପ୍ରଭାତର ସିନ୍ଦୁର ଫାଟି ନ ଥିବ, ମୁଁ ସମସ୍ତ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବି ।

ତୁଳସୀ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସତରେ ସେ ଯାହାସବୁ ଶୁଣିଗଲା—ସେ ଗୁଡ଼ାକ ତା ବିକାର ମନର ବାତୁଳତା ନୁହେଁ ତ ? ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ ନାହିଁ ତ ! ତା ଭାଗ୍ୟରେ ପୁଣି ଏତେ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଛି । ସତରେ ସେ ହେବ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ···ଧର୍ମପତ୍ନୀ···ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ । କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ ତୁଳସୀ ନିଜର ମନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

କାନ୍ଥ ଘଣ୍ଟାରେ ବାଜିଲା ଦ'ଟା । ମେନେଜର ବାବୁ ବାହାରକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ—ପିଲାମାନେ ସବୁ ଖାଇପିଇ ଯେ' ଯାହା ରୁମ୍‌ରେ ଶୋଇଲେଣି । ଭାବିଲେ, ତୁଳସୀକୁ ଉଠାଇ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଚାରିବାର ଦରକାର କ'ଣ ? ସେ ତ କିଛି ଆପତ୍ତି କରିବ ନାହିଁ ବରଂ ଖୁସି ହେବ ।

ମେନେଜର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଡାକିନେଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ନିଜ ରହିବା ଘରକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତା ହେଲେ । ମନେପଡ଼ିଲା—ତାଙ୍କ ପୁଅ ରମେଶର କଥା । ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଏକମାଆ ପେଟ ଭାଇ ପରି । ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ଫାଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ବାହୁନି କରି କାନ୍ଦିଲେ । ମେନେଜର ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଖୋଇ ପେଇ ଶୋଇ ପକାଇ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ ବିଭାଘର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ପୁଅ ବାହାହେବ ।

—*—

ରାତ୍ତ ପାହିଲେ ବାହା ଘରର ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବ । ଏଇ ଶୁଭ ବିବାହରେ ବାହାରର ଆଡ଼ମ୍ବର ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ-ଦୁଇଟି ପବିତ୍ର ଆତ୍ମାର ଅହେତୁକ ପ୍ରୀତିର ନିରାଡ଼ମ୍ବର ବାତାବରଣ ଭିତରେ—ଦୁଇଟି ଶୁଦ୍ଧ-ପୂତ ଜୀବନର ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ । ସମାଜ ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ନାହିଁ । ପୁରାଣ—ଶାସ୍ତ୍ରର ବୃଥା ଅହଙ୍କାର ହୁଏତ ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନରେ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣହେବ । ତଥାପି ଏ ସୁନ୍ଦର ସୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନେ ଐକ୍ୟର ବିଜୟ ଡିଣ୍ଡିମ ବଜାଇବେ । ସଂସାରର ସାର ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅସାର ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ । ସଂସାର କରିବେ । ସୃଷ୍ଟି କରିବେ । ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନ ଥିବ । ମନଗଢ଼ା ସମାଜର ହିଂସା କେବଳ ଅଗ୍ନି ବୃଷ୍ଟି କରିବ । ତଥାପି—ସେମାନେ ଦମ୍ପତି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ତାରୁଣ୍ୟ ମନରେ ଅସୁମାରି କଳ୍ପନାର ସ୍ରୋତ । ତରୁଣ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଶୁଭ ପର୍ବରେ ସେ ଉନ୍ମାଦ କିନ୍ତୁ ପଥ ଭ୍ରଷ୍ଟା ନୁହେଁ ।

ସୁ—ସ୍ୱପ୍ନରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ତରୁଣମନ ଜାଗରି ଉଠିଲା କାଳିଲା । ତୁଳସୀ ! ଯୁବତୀ । ତାର କମନା ଆଜି ଉନ୍ମାଦନା ଅତି ଅକାଂକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ—ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ ।

ରାତି ପାହିଲା ।

ଶୁଭ କାଳି ଆସନ୍ନ ଦିନର ଶୁଭବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଗଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଜି ତୁଳସୀର ବିବାହ ! ସମାଜର ସମ୍ମତି ନାହିଁ । ମନରେ ଐକ୍ୟ ବହୁ ଆଗରୁ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏଇ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ

ଦେଶପାଇଁ, ଜାତି ପାଇଁ, ସମାଜ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଆଦର୍ଶ । ଏଥିରେ ପାପ ନାହିଁ । ମଣିଷ—ମଣିଷର ସୁ-ସମ୍ପର୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କେବଳ !

ତୁଳସୀର ବହୁ ଆକାଂକ୍ଷୀତ ବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାର୍ଥକ ହେଲା । ବିବାହ ସରିଲା ।

ଶୁଭ ଶଙ୍ଖ ବାଜୁଥିଲା—ଭୁଂ—ଭୁଂ—ଭୁଂ

—*—

—୧୮—

ମେନେଜର ବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ଦୁହେଁ ବଜାରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ଦରକାରୀ ଜିନିଷ ପତ୍ର କିଣା କିଣି କରିବାକୁ । ଆଶ୍ରମର ପିଲାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତୁଳସୀ ବସି ତା'ର କୋଠରୀ ଭିତରେ ଚୁପ୍ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛି । ଆଜି ତା'ର ବାପ ମା' ଥା'ନ୍ତେ, କେତେ ଆନନ୍ଦ ହେଉ ନ ଥାନ୍ତେ । ଦୁଃଖରେ ଛାତି ଫାଟି ଯାଉଛି, ଭୁଲ କରି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁନ ଥା'ନ୍ତା । ହତଭାଗିନୀ ସେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇ ବସିଛି ।

ମେନେଜର ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ—ତୁଳସୀ, ତୁଳସୀ, ଡାକ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ତୁଳସୀ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପଣତରେ ଲୁହପୋଛୁ ହେଉଥାଏ । ତା'ର କାନ୍ଦଣା ଦେଖି କହିଲେ—ଛି, ତୁଳସୀ ! ଆଜି ଏଭଳି ଶୁଭଦିନରେ ତୁ ପୁଣି କାନ୍ଦୁଛୁ ? ମା', ଭଗବାନ ତୋର ଡାକ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ଏଣିକି ଦୁଃଖ ତୋର ଅପସରି ଗଲା । ସଂସାର ଭଲ ମନ୍ଦ ତ କିଛି ଜାଣି

ନାହୁଁ । କପରି ଘର କରିବୁ ? ଝିଅଟିଏ ଥିଲୁ ବୋଲି ଚଳି ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ହାକମର ବୋହୂ ହେଲୁ । ପାଣିର ଜଳ ସଙ୍ଗେ ପୁରୋହିତ ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବହୁତ ଦାୟିତ୍ୱ ଢାଳି ଦେଲେ । କପରି ତୁ ସେ ସବୁ ବହନ କରିବୁ ? ଏଠି କିଏ ଅଛି ତୋତେ ଘରକରଣା ଶିଖାଇବ । ତେବେ -କେତୋଟି କଥା ମୁଁ ତୋତେ କହୁଛି—ତୁ ତାକୁ ଗୁରୁଜ୍ଞାନ କରିଥିବୁ ।

ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ ତୁଳସୀ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବସି ବସି କହିଲେ—ମା' ସ୍ୱାମୀ ସେବା ତୋର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେ ତୋର ଦେବତା । ଦେବତାର ସେବାକରି, ପୂଜାକରି ଜନ୍ମକୁ ସାର୍ଥକ କରିବୁ । ସେ ତୋର ଇଷ୍ଟ । ସ୍ୱାମୀହିଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସର୍ବସ୍ୱ । ମନ ମନ୍ଦିରର ଚଳନ୍ତି ବିଗ୍ରହ ।

ଜାୟା, ଜନନୀ, ଭଗିନୀ—ଏଇ ତିନି ରୂପର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନାରୀ । ତେଣୁ—ଜାୟା ରୂପରେ ପ୍ରେମ ଦେବୁ, ଜନନୀ ରୂପରେ ସେବା କରିବୁ ଏବଂ ଭଗିନୀ ରୂପରେ ସ୍ନେହ ଦେବୁ । ସ୍ୱାମୀ ତୋର ହାକମ ! ଗୋଟାଏ ମୂଲକର ହାନିଲାଭର ଜଞ୍ଜାଳ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ । ଆଉ—ଯେ ଏତେବଡ଼ ଭାର ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରିଛି—ତାର ପାଦ ତୋର ମଥା ଉପରେ । ତେଣୁ ଭାବୁଥିବୁ—ତୋତେ କେତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିଛି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲେ—ସମ୍ଭାଳି ନେବୁ । ଜଣା କିମ୍ବା ଅଜାଣରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେଲା ଭଳି କିଛି କହିବୁ ନି । ତାଙ୍କ ଅଜଣାରେ କିଛି କାମ କରିବୁନି । ତାଙ୍କଠାରେ ବେଶି ଅଭିମାନ କରିବୁ ନି । ଅଭିମାନର ଅଭିମାନୀ—ବିରକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରେ । ବିରକ୍ତିରୁ ରାଗ ବଢ଼େ । ଫଳରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ଅଶାନ୍ତିରେ କଟେ । ନାରୀପିଏ—ବସୁଧା

ସିଏ । ସବୁ ସହିଯିବୁ । ସମ୍ଭାଳି ଯିବୁ । ତେବେ ଯାଇ ଜୀବନରେ ତୁ ପାଇବୁ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦ । କ'ଣ ମୋ କଥା ମନେ ରହିଲାଟି ?

—"ହଁ ମାଉସୀ !

—ଆଉ ଶୁଣ ? ସ୍ୱାମୀ ସେବାଠାରୁ ବଡ଼ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା । ଭାବିବୁ—ସେ ତୋର ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁର ନୁହନ୍ତି – ପୁଅ-ଝିଅ । ତାଙ୍କର ମନ ଜାଣି ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବୁ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି—ତୋର ଜୀଅନ୍ତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ନାରାୟଣ । ସେ ଯେଉଁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବେ —ତାହା ଫଳିବ । ଆଜି ସିନା ତୋତେ ଘୃଣା କରୁଛନ୍ତି । କାଲି କି ଯୁଗ ବଦଳି ଯିବ । ତୋତେ କୋଳରେ ବସାଇବେ ।

ପୁଣି ପାଖ ପଡ଼ଶାଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କାହାରିକୁ ମୁହଁ ଛାଡ଼ି କିଛି କହିବୁ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ଦେବ । କାହାର ମନରେ ଦୁଃଖ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିଏ ଯଦି ଅଭାବରେ ଅସୁବିଧାରେ ତୋର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲା—ଥିଲେ ଦେବୁ ନ ଥିଲେ ମଧୁର ବଚନ କହି ଲେଉଟାଇ ଦେବୁ ।

ତା'ପରେ ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣ ସେବା । ଦେଖୁନୁ—ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣର ସେବା କରି ଆମ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ମଲେ । ପତିତ-ପାବନ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଗୁଳି ମୁହଁରେ ଗଲେ । ତୁ'ତ ସେପରି କରିପାରିବୁ ନାହିଁ । ତୋ ଦୁଆରକୁ ଦୁଃଖିରଙ୍କି ଆସିଲେ—ତାଙ୍କୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଠିଆ ନ କରାଇ ଖୁସିରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବୁ ।

ଏ ସବୁ ତ ଶୁଣିଲୁ—ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ମୋର ନାହିଁ—ତୋତେ କହିବାକୁ । ତୋର ମା' ମରିଗଲା—ମୁଁ ବଞ୍ଚିଛି । ଅଳ୍ପ ଦିନ ତା'ର ମୋର ସାଙ୍ଗ । ସେ ତା'ର ଦୁଃଖ ମୋ ଆଗରେ

କହୁଛି—କେତେ କାନ୍ଦୁଛି । ତା'ର ନା' ଯେପରି ରଖୁ । ତୋର ଭଲ ଶୁଣିଲେ ମୁଁ ଖୁସି ହେବ । ମନ୍ଦ ଶୁଣିଲେ—ତୋ ଦୁଆର ମାଟି ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଘଣ୍ଟାରେ ବାଜିଲା—ଦୁଇ । ମେନେଜର ବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ଦୁହେଁ ଫେରିଲେ ବଜାରରୁ । ଏତେ ବେଳଯାଏ ଖିଆପିଆ ସରିନାହିଁ ବୋଲି ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ପାଟି ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରା ତୁଳସୀ ପାଖରୁ ଉଠି ଆସି କହିଲେ—"ମଲା ମୋର ଏତେ ତରତର । ଧନ ଗାଡ଼ିଟା ଯାଉ । ରାତିରେ ତ ତିନିଟା କି ଚାରିଟା ଗାଡ଼ି ଅଛି । ସେଥିରେ ଯିବେ । ମିଛଟାରେ ତୁମେ ପାଟି କରୁଛ କାହିଁକି ? ପିଲାଲୋକ ବାଗ ପାଉ ନାହାଁନ୍ତି—ତାଙ୍କୁ କହିବୁଝା ଦିଅ ।"

ତୁମେ ସେଠି କ'ଣ କରୁଚ— ଷ୍ଟେସନ ଘରକୁ ଟିକେ ଆସ । ମୁଁ ଜିନିଷପତ୍ର ସଜାସଜି କରି ବାନ୍ଧି ଦିଏଁ । ଖିଆ ପିଆ ସରିଲେ—ତାଙ୍କୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ବିଦା କରି ଦେବ । କଲିକତା ବଗିରେ ବସିଥିବେ—ଚେଣିକ ଯେତେବେଳେ ଯା'ନ୍ତୁ ।

ମେନେଜର ବାବୁ ରିକ୍ସାରୁ ଜିନିଷ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ଫାଟକ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିଗଲେ । ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ—ଶେଷ ଘରକୁ ଗଲେ—ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ରଜନୀ ଓ ଆଉ କେତୋଟି ଝିଅ ଆସିଲେ—ତୁଳସୀର ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବାକୁ । ଖାଇ ସାରିଲେ ବିଦା ହେବେ ।

ରଜନୀ, ହୀରା, ଚମ୍ପା ଆଉ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଝିଅ ତୁଳସୀର ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ବସିଲେ । କେତେ ଆଉ କେତେ କଥା ପଡ଼ିଲା । କେତେ ହସ—କେତେ ଖୁସି । ରଜନୀ କହିଲା—ତୁଳସୀ, ତୁ

ଆଜ କ'ଣ ଆମକୁ ମନେ ପକାଇବୁ ? ସମସ୍ତେ ନୂଆ ସାଥି ପାଇ ପୁରୁଣାକୁ ଭୁଲିଯା'ନ୍ତି । ଏଇଟା ତ ଦୁନିଆର ନୀତି । ଏଇ ଆଶ୍ରମ ଅଛି, ତୋପରି କେତେ ଆସି କେତେ ଗଲେଣି । ଆମେ କେତୋଟି, ହଜମାମା ଏଇଠି ପଡ଼ି ରହିଛୁଁ । ଆମର କୁଆଡ଼ିକୁ ଆଶ୍ରା ନାହିଁ ଲୋ ଭଉଣୀ । ଏଇଠି ମରିବୁ । ସଂସାରର ସୁଖ କ'ଣ ଜାଣିବୁ ନାହିଁ । ତୁ ତ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଉଛୁ । କେତେ ଦୁଃଖ ସୁଖର ଦିନ ଏଇ ଆଶ୍ରମରେ ବିତିଛି ଲୋ ତୁଳସୀ—ଭଲଗୁଣ ପାଇଁ ତୋର ପ୍ରଶଂସା କରିଛୁ, ମନ୍ଦ ପାଇଁ ତୋତେ କେତେ ଗାଳି ଦେଇଛୁଁ । ସେ ସବୁ ମନରୁ ଭୁଲିଯିବୁ ।

ରଜନୀ ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଛାତି ତଳର ଛପିଲା ବେଦନା ତାର କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ କରିଦେଲା । ଦୁଇ ତିନି ଟୋପା ବ୍ୟଥା ଭରା ଉଷ୍ଣ ଲୁହ, ଖସି ପଡ଼ିଲା ତା' ଆଖିରୁ—ତୁଳସୀର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ । ହୀରା, ଚମ୍ପା, ଆଦି ସମସ୍ତେ ସୁଁ, ସୁଁ, ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ପଣତରେ ଲୁହ ପୋଛୁଥାନ୍ତି । ସାଥିମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ତୁଳସୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିଜର ବ୍ୟାକୁଳିତ ହୃଦୟକୁ ସଞ୍ଜାତ କରି, ସେ ନିଜ ପଣତରେ ରଜନୀର ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲା । କହିଲା—"ମୋ'ରାଣ ରଜନୀ ଅପା ! ତୁମେ କାନ୍ଦନା ।"—କହୁ—କହୁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସୁଁ ସୁଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲା ।

ପ୍ରବେଶ କଲେ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ । ବାମ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଫେଣ ଶାଢ଼ୀ । ଡାହାଣ ହାତରେ ଟଙ୍କା ମୁଠେ । ସିନ୍ଦୁର ଡବାଟେ । ରଜନୀ ପାଖରେ ସେ ସବୁ ଥୋଇଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାନ୍ଦୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଛଳରେ କହିଲେ—ଜଲୋ, ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ଝିଅ ଜନ୍ମ ତ ପରଘରକୁ । ତାକୁ ସବୁ କଲ୍ୟାଣ କର ।

ଏତିକ କହି ସେ ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲେ । ରଜନୀ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିକ ଖୋଲି ଦେଖି ଦେଖି କହିଲା— ମାଉସୀ, ଶାଢ଼ୀଟା ତୁଳସୀକୁ ଭଲ ମାନିବ । ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ କହିଲେ—"କିଛି ନାହିଁ ମା' ମୋର ତାକୁ ଦେବାକୁ । ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର, ଆଶ୍ରମର ନା' ଧରି ଯାହା ଯୁଆଡ଼ୁ ଭିକ୍ଷା ଆସୁଛି, ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ଆମେ ଚଳୁଛୁ । ତୁଳସୀର ମନ ଲାଗି ଜିନିଷଟିଏ ଦେବାକୁ ଶକ୍ତିନାହିଁ ଆମର ମା' । ଏଥର ଯାଇଥିଲି ଯେ—ଭାଇ ମୋତେ ସେ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିକ ଦେଇଥିଲେ । ନଇଲେ—ମୋର ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଭଗବାନ ଭଲରେ ରଖନ୍ତୁ । ଲୁଗା ପଟା ଗହଣା ପତ୍ର ତୁଳସୀକୁ କ'ଣ ଅଭାବ ରହିବ ? ମୁଁ ଯାଉଛି, ତୁମ ମଉସାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ତୁମର ରୋଷେଇ ସରିଲାଣି—ରଜନୀ, ଯାଅ— ଦି'ଟା ଖାଇ ଦେଇ ବାହାରି ପଡ଼ । ସେମାନେ ଷ୍ଟେସନକୁ ବାହାରି ଗଲେ ଆମେ ଅଚଳ । ତୁଳସୀ, ଆରେ ତୁ କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ? ରଜନୀ ! ତୁ ପରା ମୋର ସୁନା ଝିଅ ! ଦି'ଟା ଖୋଇଦେଇ ଦେଇ ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧାଇ ଦେ'—ସେ ବାହାରି ଯା'ନ୍ତି ।

ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ ଚାଲିଗଲେ । ତୁଳସୀର ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧା ସରିଥିଲା । ରଜନୀ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀଙ୍କ ଶାଢ଼ୀ ଓ ଶଙ୍ଖା ସିନ୍ଦୂର ତାକୁ ପିନ୍ଧାଇ-ଦେଲା । ହୀରା ଚମ୍ପା ଆଦି ତିନି ଚାରୋଟି ଝିଅ ଭାତ ବାଢ଼ିଆଣି ଥୋଇଲେ । ସମସ୍ତେ ବହୁତ ବାଧ କଲେ ତୁଳସୀକୁ ଖାଇବାକୁ, କିନ୍ତୁ ସେ ପାରିଲାନି' ।

ତୁଳସୀର ହୃଦୟ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଆଶ୍ରମର ମାୟା, ମେନେଜର—ଗୋପାଳ ବାବୁ ଓ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀଙ୍କର ସ୍ନେହ, ହତଭାଗିନୀ ଭଉଣୀମାନଙ୍କର ଶରଧା—ସବୁ ତାର ଗୋଟି ଗୋଟି ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଏସବୁ ସେ ଭୁଲିପିବ କିପରି ?

ମେନେଜର ବାବୁ ହଠାତ୍ ପହଞ୍ଚି ପାଟି କରି ଉଠିଲେ, କ'ଣ କରୁଛ ରଜନୀ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପରା ରିକ୍ସାରେ ବସିଲାଣି । ତାକୁ ଷ୍ଟେସନରେ ବିଦା କରିଦେଇ ଆସିଲେ ମୋର କାମ ସରିଲା । ରଜନୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ସାର୍, ତୁଳସୀ ଜମା ଖାଉନି, ଖାଲି କାନ୍ଦୁଛି ।
—"ତେବେ ତାକୁ ବାଧ କରନା । ବାଧ କଲେ ବି ସେ ଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତାକୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ବିଦା କରିଦିଅ । ମେନେଜର ବାବୁ ଗେଟ୍ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଆଶ୍ରମର ଗେଟ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ରିକ୍ସା ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିକରେ ଜିନିଷ ପଡ଼ିଥାଏ ଅନ୍ୟଟିରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବସିଥାଏ । ତୁଳସୀକୁ କେତେ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଆଶ୍ରମ ବାଳିକାମାନେ ଓ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ ନେଇ ଆସିଲେ ଗେଟ୍ ପାଖକୁ । ତୁଳସୀ ପ୍ରଣାମ କଲା ବାପୁଜୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଆଉ ତାର—ତୁଳସୀ ଚଉରାକୁ । କେତେ ଯତ୍ନରେ ସେ ଗଛଟିକୁ ବଢ଼ାଇଥିଲା । ନିତି ତାର ମୂଳେ ସେ ସଞ୍ଜ ଦୀପ ଜାଳି କେତେ ତାର ଅନ୍ତର ବେଦନା ଜଣାଉଥିଲା । ଏବେ କିଏ ତା'ର ଯତ୍ନ ନେବ ? ତୁଳସୀ ବାଷ୍ପାକୁଳ କଣ୍ଠରେ ରଜନୀକୁ କହିଲା, "ରଜନୀ ଅପା, ଏଇ ଚଉରାଟି ତୋର । ନିତି ତୁ' ଏ ଗଛରେ ପାଣିଦେଇ ସଞ୍ଜ ଦେବୁ । ମୁହଁ ଫେରାଇ, ପୁଣି ଚାହିଁଲା ସେ ମେନେଜର ବାବୁ ଓ ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀଙ୍କୁ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ । ସଜଳ ନୟନରେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କଲା । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ମେନେଜର ବାବୁ କଲ୍ୟାଣ କଲେ—ମା' ତୋ କାଚ ବଜ୍ର ହେଉ ! ସୁଖରେ ତୁ' ସଂସାର କର । ଯାଉଛୁ, ଥରେ ତୋ ମାଆକୁ ଏଇଠି ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମ କର । ତାର ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ଘୂରି ବୁଲୁ ଥିବ । ସେ ଆଜି ବଞ୍ଚିଥିଲେ, କେତେ ଖୁସି ହେଉ ନ'ଥାନ୍ତା ।

ତୁଳସୀ ମା,ଜଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭୂଇଁରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମ କଲା । ତାପରେ ସାଥୀ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଧରି କେତେ କାନ୍ଦିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ କ୍ରନ୍ଦନର ଝଡ଼ ବ୍ୟାପିଗଲା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ । ଆକାଶ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ବୃକ୍ଷ ଲତା ଉପରେ ବସି କାଉ କୋଇଲି ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନେ ଦୁଃଖରେ ରାବ ଉଠିଲେ । ଗଛରୁ ଫୁଲ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା—ତୁଳସୀର ବିଦାୟ ବାରତା ପାଇଁ ତାର କୁକୁର ଝୁଆଁଟି କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନ ଥାଏ । ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଖାଲି ଭୁ, ଭୁ, ହେଉଥାଏ ।

ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ, ରିକ୍ସାରେ ବସିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଉ ଥରେ ବିଦାୟକାଳୀନ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲା ତୁଳସୀ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଶୋକର ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲାକି ଆଉ ? ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀ ଭେ' ଭେ' କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । କଲ୍ୟାଣ କଲେ —ମା' ତୋର ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହେଉ ।

ରିକ୍ସା ଚାଲିଲା । ମେନେଜର ବାବୁ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ପଛେ ପଛେ ଆସୁଥାନ୍ତି । ତୁଳସୀ ପୋଷିଥିବା—କୁକୁର ଝୁଆଁଟି କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ବୋଲି—ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ରିକ୍ସା ଆଗରେ ହାଜର । ଭୁ' ଭୁ' କରି ଚଢ଼ିଗଲା ରିକ୍ସାବାଲା ଉପରକୁ କାମୁଡ଼ିବାକୁ । ମେନେଜର ବାବୁ କହିଲେ—"ମା' ତା'କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯା, ସେ ରହିବ ନି ଏଠାରେ ।" ତୁଳସୀ ଚପି ବୋଲି ଡାକଦେଲା । ଏକା ଡିଆଁକେ ଚପି ଯାଇଁ ତା' କୋଳରେ ! ପାଟି ତାର ଫିଟୁ ନାହିଁ । ଖାଲି ସେ ତା' ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଭୁ' ଭୁ' ହେଉଛି । ସତେ ଯେପରି କହି ଚାଲିଛି ସେ--ଅପା, ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତୁ' କୁଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲୁ ଏକା ଏକା- ?

ରକ୍‌ସା ପୁଣି ଛୁଟିଲା ଷ୍ଟେସନ୍ ଅଭିମୁଖେ । ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲା ତୁଳସୀ । ଗେଟ୍. ବାହାରେ ସୁମିତା ଦେବୀ ଓ ସବୁ ସାଙ୍ଗସାଥିମାନେ ଚାହିଁଛନ୍ତି—ତା'ର ଚଲା ବାଟକୁ । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରିପଡ଼ିଲା ତୁଳସୀର । ହାତ ଯୋଡ଼ିଲା ସେ ପୁଣି ଥରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ଏଇ ତା'ର ଶେଷ ବିଦାୟ··· ।

—X—

(୧୯)

ସନ୍ଧ୍ୟା ଛ'ଟା । ପୁରୀ ହାଓଡ଼ା ଏକ୍‌ପ୍ରେସ୍‌ରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀକୁ ଉଠାଇ ଦେଇ ମେନେଜର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିଲେ ।

ଟ୍ରେନ୍‌ଟି ଛୁଟିଛି ଅତିବେଗ ବେଗରେ । ଚନ୍ଦ ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଛି—ତାରକା ଖଚିତ ମହାଶୂନ୍ୟର ଭଙ୍ଗା ବାଦଲ ସାଥିରେ । ଜ୍ୟୋସ୍ନା ଧୌତ ଧରଣୀରାଣୀ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭାର ପସରା ମେଲିଦେଇଛି । ଅନନ୍ତ ଦୂରରେ ଢେଉ ଢେଉକା ପାହାଡ଼ମାଳା ଜ୍ୟୋସ୍ନାର ପ୍ରାବୃତ ମଧ୍ୟରେ ମୀନାକ୍ଷୀର ଅଞ୍ଜନ ଗାର ପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ଯାତ୍ରୀବାହୀ ବାଷ୍ପୀୟ ଶକଟଟି ନିଜ ଦେହର ଆଲୋକମାଳାରେ ବିଭୂଷିତା କରି ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନ'ର ମଠ'ରେ ସାପେଇ ସାପେଇ ପଡ଼ିଥିବା ଲୌହପଥ ଉପରେ ଛୁଟିଛି ଆଗକୁ ।

ରିଜର୍ଭ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ୍ କମ୍ପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ବସିଛନ୍ତି ତୁଳସୀ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । କୁକୁର ଛୁଆଟି ବେଞ୍ଚ ତଳେ ଶୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରୁଛି । ତୁଳସୀ ବାହାରକୁ ଚାହିଁ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଭା ଦର୍ଶନରେ ବିଭୋର । ସତେ ଯେପରି ସେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଚଳନ୍ତ ରଥରେ ବସି—

ଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତା ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଣୟର ନୂତନତ୍ୱ ଉଦ୍ଭାବନ କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସେ ପାଖ ବେଞ୍ଚରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଆସି ତୁଳସୀର ଆଖି ଧରି ପକାଇଲା । ତୁଳସୀ ଧରିନେଲା ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର କରପଲ୍ଲବକୁ । କହିଲା—ଉଦ୍ଧବା ଭିତରେ ତ ଆମ ବ୍ୟକ୍ତିତ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ହସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ଆଗକୁ ଟିକିଏ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ି ପଚାରିଲା— "କଣ ଦେଖୁଚ ତୁଳସୀ !"

—କି ସୁନ୍ଦର ଏ ଜହ୍ନ ରାତି ।

—ହଁ ସେ ରାତିପରି ଏ ନୁହେଁ ।

—ସେ ରାତି ?

—ହଁ, ମନେପଡ଼ୁନି ? ଯେଉଁଦିନ ତୁମେ ତୁମ ବାପାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଭାଇଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଖବର ପାଇଁ ମେଡ଼ିକାଲରେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ । ମେଡ଼ିକାଲ୍‌ରୁ ଡିସ୍‌ଚାର୍ଜ ହେବା ପରେ ତୁମର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ ପାଇଁ ଏହିପରି ଏକ ମଧୁର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ବସିଥିଲେ ଯୋବ୍ରା ଅଣିକଟର ଏକ ପାଷାଣ ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରେ । ଚନ୍ଦ୍ର, ବ୍ୟୋମଚାରିଣୀ ଦେବ କନ୍ୟାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମହାନଦୀର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳ—ଦର୍ପଣରେ ତା'ର ମୁଖଦର୍ଶନରେ ରତଥିଲା । ତରଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତେଜ ଖେଳୁଥିଲା ନଦୀ ବକ୍ଷରେ । ପ୍ରକୃତି ମାଲୁଣୀ ବୁଢ଼ୀର ଉଦ୍ୟାନରୁ ଭାସି ଆସୁଥିଲା ହେନାର ମହକ କେତେ ବ୍ୟଥା ଭରା ମରମକୁ ପୁଲକିତ କରିବାପାଇଁ । ତୁମେ ଲଜକ ହୋଇବସିଥିଲ ମୋଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ । ସହରର କେଉଁ ଏକ ସପନପୁରୀରୁ ଭାସି ଆସୁଥିଲା—ମୋତେ ଏ ଆଜାମ୍—ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଙ୍ଗୀତ—"ଦେବ୍ ପ୍ୟାରେ କିୟା ତୋ

ତରନା କ୍ୟା··· । ତୁମେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ । କାହିଁକି କେ'ଜାଣି ମୋତେ ଟିକେ ସଲଜ ଆଖିରେ ଚାହିଁ ଦେଇ ମୁହଁ ପୁଣି ଫେରାଇ ନେଲ ।

— ମିଛ କଥା ।

ମୁହଁ ଫେରାଇ ନେଇଥିଲା—ତୁଳସୀ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତା'ର ଅଧର ଓଠକୁ ଧରି ପକାଇ କହିଲା—ତେବେ ସତ କଥା କ'ଣ ? ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟରେଖା ଖେଳିଗଲା ତୁଳସୀର ଗୋଲାପି ଅଧରରେ । ଢଳି ପଡ଼ିଲା ସେ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପ୍ରଶସ୍ତ ଛାତି ଉପରେ ।

ଏଇଟା ତେବେ ସତ୍ୟ ତୁଳସୀ ।

—ହଁ ବାବୁ, ନା । ନା·· ସବୁ ମିଛ ।

ମିନତି ଭରା ନୟନରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ସେ ଅଳ୍ପ ହସିଦେଲା । ଛାତିରେ ଛାତି, ଆଖିରେ ଆଖି ମିଳନ—କି ମାୟା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଙ୍କିଦେଲା ତାର ରଙ୍ଗିମା ଗଣ୍ଡରେ ଚୁମ୍ବନର ରେଖା ।

ଜୀବନର ନୂଆ ଅନୁଭୂତି । ଭୟଭୀତା ତୁଳସୀର ଅଧର ଛାତିଟା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଗରମ ଛାତିର ଆକର୍ଷଣରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲାଣି । ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଶାନ୍ତିମୟ କୋଳରେ ଶୋଇଯାଇଛନ୍ତି—ଦୁହେଁ । ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁରେ ଉକୁଟି ଉଠିଥିବା ଗରମ ଦିନର ସ୍ୱେଦ ମୁକୁତା ବିନ୍ଦୁକୁ ବେଗ ପବନ ଅପହରଣ କରୁଛି— ଝରକା ଫାଙ୍କଦେଇ । ଚିର ଇପ୍ସିତ କାମନାର ପୂରଣ ପରେ ଦୁହେଁ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି—ଜୀବନର କୋଟି ଅବସାଦ; ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ, ବର୍ତ୍ତମାନ; ଜଗତର ଦୁଃଖ ଶୋକ, ମାନ ଅପମାନ । କିନ୍ତୁ ଜଗତର ଗତି କେଉଁ—ଆଡ଼କୁ । ତାହା ତା'ଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ରାତି ପାହୁ—ଏଟା ଜାଣିଲ ।

ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଆସି ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଯାତ୍ରୀ କୋଳାହଳରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚଟ୍‌ପଟ୍ ଉଠାଇ ଦେଲା ତୁଳସୀକୁ । ପୋଷାକପତ୍ର ପିନ୍ଧା ପିନ୍ଧି କରି ଡବାଟିର କବାଟ ଖୋଲି ଚାହିଁଲା—ପଦାକୁ । କେତେଣ ନୂଆ ଧାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ—କେତେ ଜଣ ରେଳଓ୍ୱେ କର୍ମଚାରୀ—ଏପଟ ସେପଟ ଦୌଡ଼ି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଠେଲା ଦେଇ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା ଟ୍ରେନରୁ ।

ନୂଆ ବାବୁବାବୁଆଣି, ନୂଆ ସ୍ଥାନ, ନୂଆ ଜଗ୍ । ସବୁ ନୂଆ ଧରି ଜଗ୍ ଛୁଟିଲା ନୂଆବସା ଆଡ଼କୁ ।

—*—

(୦)

ସୁକାନ୍ତ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମାଉସୀ ପୁଅ ଭାଇ । ଯେଉଁଦିନ ସୁକାନ୍ତର ମେଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାର ଫଳ ବାହାରିଲା—ସେଦିନ ତା'ର ବାପାମା' ଦୁହେଁ ହଇଜାରେ ବାଟ କାଟିଲେ । ଆଜି ତା'ର ଆହା କରିବାକୁ କେହି ସାହା ନାହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଖକୁ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ସେ ଚିଠି ଲେଖିଲା ।

ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷାରେ ଆଠ ଦିନ ବିତି ଗଲା । ହତାଶର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସୁକାନ୍ତକୁ ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ୍ ଆଣି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଲେଖିଛି । ଏତେ ଦିନ ପରେ ଚିଠି ଆସିଛି । ସୁକାନ୍ତ ପଢ଼ିଲା ଚିଠିଟି । ଗର୍ବରେ ଛାତି ପୁଲକିଉଠିଲା ତା'ର । ମା'ଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ

ବାରତା ଶୁଣି ସେ ମର୍ମାହତ ହୋଇଛନ୍ତି—ଲେଖିଛନ୍ତି, "ସୁକାନ୍ତ ତୁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ବାଲେଶ୍ବର ଚାଲିଆ'। ମୋର ବସାରେ ରହି ପଢ଼ିବୁ। ଆଜଠୁଁ ଗୋଟେ ଚାକରୀ କରିବୁ କ'ଣ ?—ଯାହା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲୁ—ସେ ଚାଲିଗଲେ। ଆଜ କାହାପାଇଁ—ଚାକରୀ କରିବୁ। ତୁ ଚିଠିପାଇ ଯେତେ ଶୀଘ୍ରପାରୁ ବାଲେଶ୍ବର ଚାଲିଆ'। ଇତି।

ସୁକାନ୍ତର ବିରସ ବଦନରେ ହାସ୍ୟରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା। ଆଜ ତାଲା ଖୋଲିବ କ'ଣ—ବ୍ୟାଗଟି ଧରି ବାହାରି ଆସିଲା ରାସ୍ତା ଉପରକୁ। ପାଖରେ ତ ପଇସା ନାହିଁ। ପାଦରେ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା—କଟକ ଷ୍ଟେସନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ।

କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ସାତଟା। ଏପଟ ସେପଟ ହେଉଁ ହେଉଁ, ଦୁଇ ତିନି ଘଣ୍ଟା କଟିଗଲା। ଦଶଟା ବେଳେ ଆସିଲା ଜନତା। ସେଇଥିରେ ସେ ଗାର୍ଡଙ୍କୁ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ବାଲେଶ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଲା।

ବାଲେଶ୍ବରରେ ପହଞ୍ଚି ବାଟ ପଚାରି ପଚାରି ସୁକାନ୍ତ ଗଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ବସାକୁ। ସୁକାନ୍ତକୁ ପାଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀର ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ। ଶ୍ରୀବନର ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରି ଭାଇଙ୍କୁ ପାଇ ସୀତା ରାମ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରିଥିଲେ। ଆଜ ତୁଳସୀ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସୁକାନ୍ତ ପରି ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତ ଭାଇକୁ ପାଇ—ସମାଜ, ନିଜ ପିତା ମାତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ଅବହେଳା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଜୀବନକୁ ଜିନି ପାରିବା ପରି ଭାବୁଛନ୍ତି।

ବାଲେଶ୍ବର କଲେଜରେ ସୁକାନ୍ତ ନାମ ଲେଖାଇ ପଢ଼ିଲା। ବଡ଼ଭାଇ ବଡ଼ ଭାଉଜଙ୍କ ଠାରୁ ପୁତ୍ରସ୍ନେହ ପାଇ ସେ ପିତା-ମାତାଙ୍କର ବିୟୋଗ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଗଲା। ଭାଇଙ୍କୁ ତ ମୁହଁଟେକି କଥା

କହେନା ସୁକାନ୍ତ । ସେଇ ଗରିବ ଅଛିବ ଝିଅ ତୁଳସୀ ପାଖରେ ତା'ର ସବୁ ଅଳିଧଳି । ସେଇ ତାର ସମସ୍ୟା । ନାରୀ—ନୁହେଁ ଦେବୀ, ସାଉଜ ନୁହେଁ—ମା' ।

—*—

(୨୧)

ଦିନ ବିତି ଯାଏ । ହେମନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାଠାରୁ ଭଗ୍ନୀର ବ୍ୟବହାର ପାଇ—ଭୁଲିଯାଏ ସମସ୍ତ ଅଶାନ୍ତିର ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାକୁ । ତା'ର ଯାହା ଅଳି, ଅଭିମାନ ସବୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଖରେ ।

ସେଦିନ ହେମନ୍ତ ମୁହଁ ପାଖକୁ ଚା' କପ୍‌ଟି ନେଇ ନେଇ ଥୋଇ ଦେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ଚା' କପ୍‌ଟି ହେମନ୍ତର ମୁହଁ ପାଖକୁ ଉଠାଇ ଧରି କହିଲା—ଭାଇ ତୁମେ ଖାଅ । ଆଜି ବାପାଙ୍କୁ କହି ଚୂଡ଼ି ମଗାଇ ନେବି । କାଲି ମା'ଙ୍କୁ କହିଲି ଯେ—ସେ ମନା କଲେ । କହିଲେ,—"ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଛୁ, ଏବେଠି ଚୁଡ଼ି କ'ଣ ଦରକାର । ପାଠ ପଢ଼ି ସାରିଲେ ପିନ୍ଧିବୁ ।"

—ଆଉରି ଦଶବର୍ଷ ପାଠପଢ଼ିବୁ ହାତଟା କ'ଣ ସେତେ ଦିନ ଯାଏଁ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ଥିବ ? ଦେଖୁନୁ—ତୋ ସାଙ୍ଗ ସାଥିମାନେ କିପରି ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ତୁ' ବାପାଙ୍କଠାରୁ ପଇସା ମାଗି ଆଣ୍ । ତୋ ହାତକୁ ମାନିଲା ଭଳି ଚୁଡ଼ି ମୁଁ ଆଣି ଦେବି ।

—ତୁମେ ମୋତେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବ ଭାଇ ?

—ହଁ, ମୁଁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବି । ବାପା କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି ଦେଖିଲୁ ।

—ଦେଖି ଆସିଲି ପରା—ଠାକୁର ସେବା କରୁଛନ୍ତି ।

- ବଜ ଯା' ତା'ଙ୍କ ଠାରୁ ପଇସା ମାଗି ରଖିବୁ ।

ହେମନ୍ତ ଗ୍ଲ' କପ୍‌ଟି ସନ୍ଧ୍ୟା ହାତରୁ ନେଇ ଖାଇଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆନନ୍ଦରେ ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀପରି ଡେଇଁ ଡେଇଁକା' ପଦାକୁ ବାହାରି ଗଲା ।

ଗୋରାବୃନ୍ଦ ବାବୁ ଠାକୁର ସେବା ସା'ରି ପ୍ରସାଦ ପାଉ ପାଉ ଶୁଣୁଥିଲେ—ଦୁହିଁଙ୍କର କଥୋପକଥନ । ବାଜିଲା ତାଙ୍କ କାନରେ ହେମନ୍ତର କଥା ପଦକ—ହଁ ମୁଁ ତୋତେ ଚୂଡ଼ି ପିନ୍ଧାଇ ଦେବି । ବୁକୁ ଭିତରଟା ତାଙ୍କର ଥରିଉଠିଲା ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ! ପୁଣି ଜଳି ଉଠିଲା ଆନନ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷାଦର ବହ୍ନି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ବାଳୁତ ବିଧବା । ଅଜ୍ଞାନରେ ପିନା ବାଲ୍ୟ ପୌଗଣ୍ଡ ବିତିଗଲା ବୈଜୟନ୍ତୀ ବାନା ଟାଣି ବପୁସ ଆସିଛି । ତରଳ ଯୌବନର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଖା ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ତା'ର ଫୁଟି ଉଠିଲାଣି । କଥାରେ ତା'ର ମାଦକତା, ନୟନରେ ତା'ର ଲଜ୍ଜାର କଜ୍ଜଳ ରେଖା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଦେଲାଣି ? କିପରି ସେ ସମ୍ଭବ ଏ ଯୌବନର ଜ୍ୱାଳା । କିପରି ସେ ଆଚରିବ ତାପସୀ ସଂଯମ ? ଅଭିଶପ୍ତା ମା' ମୋର । ଭାବିଥିଲା—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମରେ ବିଧବା ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କଟକଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ କେହି ସଜ ହେଉନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ହେମନ୍ତ କ'ଣ ସବୁ ଜାଣି ଶୁଣି ସନ୍ଧ୍ୟା ହାତରେ ଚୂଡ଼ି ପିନ୍ଧାଇ ପାରିବ ? ହେ ପ୍ରଭୁ । ତୁମେ ମୋତେ କ୍ଷମାକର ! ମୁଁ କ'ଣ କରୁଛି ? ମୋତେ ମରଣ ଦିଅ ପ୍ରଭୁ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ଏ ଦୁଃଖ ମୁଁ ନ ଦେଖେ ।

ସଜଳ ନୟନରେ ନେଇଟି ପଢ଼ିଲେ ଗୋବିନ୍ଦବାବୁ—ଦେବତାଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ । ସନ୍ଧ୍ୟା—"ବାପା ବାପା" ! ଡାକ ଡାକ ଝପଟି ଅସିଲା । ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ । କବାଟରେ ହାତମାରି ଡାକିଲା—'ବାପା ! ବାପା !!" ବୃଦ୍ଧ ଗୋବିନ୍ଦବାବୁ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲେ । ପାଗଳୀଟା ଆଖିରେ ଯଦି ଲୁହ ଦେଖିବ—କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବ । ନ ଜାଣୁ—ସେ ବିଧବା ବୋଲି । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ ଗୋବିନ୍ଦବାବୁ କବାଟ ଖୋଲିଲେ –"କ'ଣ କରେ ସଞ୍ଜୁ" ?

କବାଟ ବନ୍ଧର ଜଞ୍ଜିରକୁ ଧରି ସନ୍ଧ୍ୟା କହିଲା—ହେମନ୍ତଭାଇ କହୁଛନ୍ତି–ମୁଁ ଚୂଡ଼ି ନ ପିନ୍ଧିଲେ ସେ ମୋ ହାତରୁ କିଛି ଖାଇବେ ନାହିଁ । ତୁମେ ମୋତେ ଚୂଡ଼ି ଆଣିଦିଅ—ସେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବେ ।

– ମା'ଙ୍କୁ କହୁନୁ ।

—ମା' ପରା ମନାକଲେ—କହିଲେ ପାଠ ପଢ଼ୁନୁ—ଏକ୍ଷଣି ଚୂଡ଼ି କ'ଣ ଦରକାର ।

—ଭଲ କହିଛି ।

—ହଁ—ଅନ୍ୟମାନେ କପର ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

—ସେ କ'ଣ ତୋ'ଠାରୁ ବେଶି ଭଲ ପଢ଼ୁଚନ୍ତି ?

ନିରବ ରହିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା । ସ୍କୁଲ୍ ତାଙ୍କ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭଲ ପଢ଼େ ବୋଲି କେବେ ନିଜର ପ୍ରଶଂସା କରି ଅନ୍ୟର ସମ୍ମାନହାନି କରେନା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ପୁଣି ସନ୍ଧ୍ୟା କହିଲା—ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରୁନାହିଁ ବାପା । ଚୂଡ଼ି ନ ଥିଲେ ଯେ ହେମନ୍ତ ଭାଇ ମୋ ହାତରୁ କିଛି ଖାଇବେନି ।

—ଅଚ୍ଛା ଡାକଲୁ ତାଙ୍କୁ—

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେମନ୍ତଙ୍କୁ ହୋଷ୍ଟେଲର ଦେଇ ଦୌଡ଼ିଗଲା—ତାଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ । ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଠିଆ ହୋଇ—ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି ତାର ଗତିବିଧି । ଜାଣିଲେ—ହେମନ୍ତ ପାଇଁ ତାର ମନ—କେତେ ବ୍ୟାକୁଳ । ହେମନ୍ତର ଅଭିମାନ ସତେ ଯେପରି ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତ୍ରୁଟିର ଅଭିଶାପ । ଦୁହେଁ ଆଗ ପଛହୋଇ ତାଙ୍କ ପଢ଼ା ରୁମରୁ ବାହାରି ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ବୃଦ୍ଧ ଭାବନା ରାଜ୍ୟରୁ ଫେରିଆସିଲେ । ଚାହିଁଲେ ଥରେ ତାଙ୍କର ସୁଶୀଳା କନ୍ୟାକୁ ଓ ଆଉ ଥରେ ସୌମ୍ୟବଦନ ହେମନ୍ତଙ୍କୁ । ଆଖିର ପଲକ ତାଙ୍କର ଚଳନ ଶକ୍ତି ହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ଭୁଲିଗଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା ! ଗମ୍ଭୀର ବୁକୁ ତାଙ୍କର ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଲା । ନିଜ କୋଠରୀରୁ ବାହାରି ଆସି ସେ ଅଧାବାଟରୁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ କୋଳ କରିନେଲେ । ଚିତ୍କାର କଲେ—"ହଞ୍ଜୁ ବୋଉ ! ଶୁଣୁଛ ? ରୋଷେଇଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ରାଧାରାଣୀ ।

—କ'ଣ କହୁଛ ?

—ଦେଖିଲ, ପୁଅ ଝିଅଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ମୁଁ କିପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ।

—ମଲା ମୋର ! ଏଇ କଥା ଦେଖାଉଛ ?

—ନାହିଁ ମ ଆଉରି ଗୋଟିଏ କଥା ।

—କ'ଣ ?

—ହେମନ୍ତ କହୁଛି, ସଞ୍ଜୁ ଆମର ଚୁଡ଼ି ନ ପିନ୍ଧିଲେ ସେ ତା' ହାତରୁ ଖାଇବ ନାହିଁ ।

ବିସ୍ମାରିତ ନୟନରେ ରାଧାରାଣୀ ଚାହିଁ ରହିଲେ ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁଙ୍କୁ । ମୁଖରୁ ତାଙ୍କର ବାକ୍ୟସ୍ଫୁରୁ ନାହିଁ । କି ଉତ୍ତର ସେ ଦେବେ ? ତାଙ୍କୁ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଅନ୍ତରର କୋହକୁ ଚାପି ରଖି କହିଲେ—ହେମନ୍ତ ମୋର ପାଗଳା ବାପାର ପାଗଳା ପୁଅ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଟାଳି ଧରିଲେ—ମୁଁ ତ ସେଇ କଥା କହୁଛି । ସଞ୍ଜୁର ଚୁଡ଼ି ପିନ୍ଧା ବେଳ କ'ଣ ଗଡ଼ିଗଲାଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି—ସୁନ୍ଦର ପୋଷାକ ପଟ, ଚୁଡ଼ି ଫୁଡ଼ି କ'ଣ ହେବ ? ପାଠ ପଢ଼ା ସବୁ ଆଗ— ।

— ହଉ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ପିଲାଙ୍କୁ ମୋ'ର ଭୋକ ହେଲାଣି । ଜଳଖିଆ କରି ଆସିବେ ।

—ଯାଅ, ବାପା ମା' ମୋର—ଆଗ ଖାଇ ଆସ । ତାପରେ ଆମର ଯେଉଁ ଅନାଥ ଆଶ୍ରମ ତିଆରି ହେଉଛି—କାମ ଶେଷହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନୁମାନିକ ଖର୍ଚ୍ଚର ତାଲିକା କରିବା । ଯେଉଁଦିନ ଆଶ୍ରମ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ହେବ, ସେ ଦିନ ସଞ୍ଜୁ ମୋର ଚୁଡ଼ି ପିନ୍ଧିବ । କାଚ ଚୁଡ଼ି ନୁହେଁ —ସୁନାଚୁଡ଼ି । ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ—ଦୁହିଁଙ୍କୁ ମୁକୁଳାଇ ଦେଲେ, ନିଜର ସ୍ନେହାଳୁଳ ବାହୁବନ୍ଧନରୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପବନ ପରି ଛୁଟିଗଲା ମା'ଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଭୋଷ ଘରକୁ । ଭୋଷ ଘର କବାଟ ବନ୍ଧରେ ଠିଆ ହୋଇ ଶୀଘ୍ର ଆସିବାକୁ ସେ ହାତଠାରି ଡାକୁଥାଏ ହେମନ୍ତଙ୍କୁ । ହେମନ୍ତ ଚାଲିଛି କଚ୍ଛପ ଗତିରେ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଦୁହିଁଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନକୁ ଦର୍ଶନ କରି ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି—ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ।

ଦୂରଆସି ପଛରୁ ଡାକିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା—'ବାପା !

ଫେରପଡ଼ି ସେ କହିଲେ ପାଗଳୀଟା ତୁ ! କ'ଣ କହୁଛୁ—କହ

—ତୁମେ କହିଲ ପରା ଆମେ ବୁଲିଯିବୁ ?

—କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?

—ରେବା କୂଳକୁ ।

—ପର୍ବତ ପାହାଡ଼ ଜାଗା, ଭୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ ?

— ନାହିଁ ବାପା, ଜଳପ୍ରପାତ ଦେଖି, ସିଂହେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କଠାରେ ଭୋଗ ଲଗାଇ ଫେରିଆସିବୁ । ବୁଲି ଆସିଲେ ଭାଇଙ୍କ ମନ ପୂର୍ତ୍ତି ହେବ ।

—ହଉ ଯାଅ !

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ଚାଲିଗଲେ ନିଜ କାମରେ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲଗୁ ନାହିଁ । ହେମନ୍ତକୁ ଟାଣିପକାଇ ସେ ଉଠାଇ ପକାଇଲା । ଜଳଖିଆ ଥାଳି ପାଖରୁ—କାନ୍ଥଘଣ୍ଟାରେ ବାଜିଲା ନଅ ।

(୨୨)

କେତେ ଡେଇଁ ଡେଙ୍ଗା ପାହାଡ଼ ସନ୍ଧରେ ବଙ୍କରେଖା ସଦୃଶ ନାଳରାସ୍ତା ଉପରେ ଆମ୍ବାସଡ଼ାର କାର୍‌ଟି ଛୁଟିଛି ମଣିଚୂଳ ସର୍ପପରି । ନିଜେ ଚଳାଉଛି କାର୍‌ଟିକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା । ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଚଉଦହୋଦଶା ଗୀତ ପଦେ ପଦେ ଗାଇ ଦେଉଛି ସେ । ପ୍ରଭୁ ସିଂହେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାରରେ କାର୍‌ଟି ଅଟକିଲା ।

ଆଜ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ରାସ୍ତା ପଡ଼ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେମନ୍ତର ହାତଧରି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା କାର୍ ଭିତରୁ । ଦୁହେଁ ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଚଲେ ।

ବର୍ଷ ଦର୍ଶନ ସାରି ଉଠିଲେ ପର୍ବତ ଉପରକୁ । ହେମନ୍ତ ଜୀବନରେ ଏତେ ବଡ଼ ପର୍ବତାରୋହଣ ଏ ହେଉଛି ପ୍ରଥମ । କିନ୍ତୁ ଶିଳା ବନ୍ଧୁର ପଥ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଘୋଡ଼ା ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଏ କିଛି ନୂଆ ନୁହେଁ । ସେ ହେମନ୍ତର ହାତକୁ ଧରି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବଢୁଥାଏ ।

ପାହାଡ଼ିଆ ସରୁ ରାସ୍ତା । ବୃକ୍ଷଲତାର ଗହଳୀ ଭେଦ ଭୂଇଁ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡୁନାହିଁ । କେଉଁଠି କପୋତ-କପୋତୀ ଲୁଚିରହି ବିଶାଳ ଅରଣ୍ୟର ନୀରବତାକୁ ଭଗ୍ନକରି ଘୁମୁରି ଉଠୁଛନ୍ତି । ହରିଣି ଦଳ ରାସ୍ତା ଏପଟରୁ ସେପଟକୁ ଆନନ୍ଦରେ ଡିଆଁ ମାରି ଝପଟି ଯାଉଛନ୍ତି । କଜଳପାତିର "ଝାମ୍ପି ଚିର୍" ଆଉ କଳପା ବସନ୍ତର "ଟୁକୁଲୁକୁ" ରାବରେ ବିଶାଳ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟଦେଶ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠୁଛି । ମୃଦୁ-ମଳୟ ପର୍ବତ ଶିଖରୁ ବହି ଆଣୁଛି—ଚନ୍ଦନର ସୁବାସ । ଝାଇଁ ବଣ ଝିଙ୍କାରିର ଝିଁ ଝିଁ ଶବ୍ଦରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପ୍ରକମ୍ପିତ ସିଂହେଶ୍ବର ଶୃଙ୍ଗକୁ ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ଭାସି ଯାଉଛନ୍ତି ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘମାଳା କି ସୁନ୍ଦର ସେ ଦୃଶ୍ୟ । ଅପୂର୍ବ ସେ ବନ ସ୍ଥଳ— ସତେ ଅବା ଦୁଃଖ ପାଶୋରା ଅପ୍ସରା ଭୁବନ । ଏଥି ପାଇଁ ବୋଧେ ମୁନିଋଷି-ମାନେ ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ସଂସାରର ଦୁଃଖ ଶୋକ—ରୋଗ ଆଉ ସମାଜର ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗିବାକୁ ବସ୍ତି ଜନପଦକୁ ଓହ୍ଲାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଦୁହେଁ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଭା ଦର୍ଶନରେ ଆତ୍ମବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ବଣମଲ୍ଲୀ ତୋଳି ଆଣି ହେମନ୍ତଙ୍କୁ ଦେଉଛି, ତାର ବେଣୀରେ ଖୋସି ଦେବାକୁ । ହେମନ୍ତ ସଜାଇ ଦେଉଛି । ତା'ର ଗଣ୍ଡ । ଅତି ଆଦରରେ ମାରି ଦେଉଛି ତା'ର ରକ୍ତିମ ଚିବୁକରେ ସରୁ ଚିମୁଟାଟିଏ । ଅଭିମାନରେ ଲୁଚିଯାଉଛି ସନ୍ଧ୍ୟା କେଉଁ କୃଷ୍ଣଶିଳା ତଳେ—ଅବା କେଉଁ ବୃକ୍ଷ ଅନ୍ତରାଳରେ ହେମନ୍ତର ଭୟାକୁଳ—"ସନ୍ଧ୍ୟା" ଡାକରେ ଦେଖା ଦେଇ ପୁଣି ଲୁଚିଯାଉଛି କେଉଁଠି ।

ଲୁଚକାଳି ଖେଳି ଖେଳି ଦୁହେଁ ପହଞ୍ଚିଲେ ସିଂହେଶ୍ୱର ଜଳ ପ୍ରପାତ ନିକଟରେ । ସକଳ କଳୁଷ ହାରିଣୀ, ସକଳ ଶୁଭ-ଦାୟିନୀ ସିଂହେଶ୍ୱର ଜଳପ୍ରପାତରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା ।

କାମନା ହୀନ ହେମନ୍ତ ଘାଟର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଶିଳା ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ବସି ପ୍ରପାତର ରୁଦ୍ରଭୈରବ ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନରେ ବିଭୋର । ମନେ ପଡ଼ୁଥାଏ—ତାର ଜନମ ଭୂଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ମହାବିନାୟକ ଓ ଚଣ୍ଡିଖୋଲର ଦୃଶ୍ୟ । ସେ ବର୍ଷ ଶିବରାତ୍ରୀକୁ ସେ ବାପା, ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚଣ୍ଡିଖୋଲ ଯାଇଥିଲା । ପର୍ବତ ଶିଖର-ବାସୀ ପ୍ରଭୁ ମହାବିନାୟକ ପାଦଧୌତ କରି ବହି ଆସୁଥିବା ସ୍ରୋତ ଝରଣାଟିର ପବିତ୍ର ଜଳରେ ସ୍ନାନକରି ସେ ନିଜକୁ କେତେ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରୁଥିଲା । ଆଜି ସେ ପୂତଭୂମି କେତେ ଦୂରେ ? ବାପା ମା' ଭାଇ ଭଉଣୀ ଏମାନେ କେଉଁଠି ? ନୟନରୁ ତାର ଝରି ପଡ଼ିଲା ଲୋତକ; ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା ହେମନ୍ତ । ଝରି ଝରି ମାଟିରେ ମିଶିଲେ ବି ଅଗଣିତ ଆଜି

ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଫେରି ଆସିବନି—ବରଂ ସେ ଚାଲି ଯାଉଥିବ ଆହୁରି ସୁଦୂର ଅତୀତକୁ—କେବଳ ସ୍ମୃତିଟି ଖାଲି ପଡ଼ି ରହିଥିବ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ନାନ ସାରି ଛୁଟି ଦେଲା ପାଣି ଚଳେ ହେମନ୍ତ ଉପରକୁ । ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହେମନ୍ତର ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚମକି ପଡ଼ିଲା ସେ । ହସି ଉଠିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା, "ଭାଇ ଚମକି ପଡ଼ିଲକି, ଏତେ କଣ ଭାବୁଥିଲ ?"

—ଆଜଯାଏ ତୋର ଦୁଷ୍ଟାମି ଗଲା ନାହିଁ । ଦେଖୁନୁ ପରା ମୋତେ ଭୀଷଣ ଶୀତ ।

—ଭୁଲ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି—କବିପ୍ରାଣ ଭାଇ ମୋର କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ଭାସି ବୁଲିଲେଣି । ପଡ଼ିଯିବେ ପଧ କେଉଁଠି—ଗୋଡ଼ହାତ ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ମୋର ପାଣି ଚଳାକ ତୁମର କିଛି ଉପକାର କଲାକି ନାହିଁ କହିଲ ? ଆଚ୍ଛା ଭାଇ ତୁମେ ତ କେବେ କବିତା ବି ଲେଖି ନାହଁ ?

—ମୁଁ ତ କବି ନୁହେଁ କବିତା ଲେଖି ବି କଣ ପରା ?

—ଆଉ କ'ଣ ଭାବୁଥିଲ ?

—ଆଶ୍ରମ କଥା । ଆଶ୍ରମଟି ଏହି ସ୍ଥାନରେ ହୋଇଥିଲେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

—ହଉ ବାପାଙ୍କୁ କହି ଆଜି ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ଏଠି ତିଆରି କରିବା ।

—ତୋର ଭାରି ବୁଦ୍ଧି ସନ୍ଧ୍ୟା !

— ମୋର ବୁଦ୍ଧି ବିଦ୍ୟା; ସବୁ—ଭାଇ କେବଳ ତୁମର ଜୀବନ ପଥରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ।

—କେତେ ଧନ ତୁ ଆଜ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବୁ ?

—କାହିଁକି ?

—ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବୁ ନାହିଁ ?

—ବାଜେ କଥା । ଆସ ଯିବା ବାପା ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ନ ପହଞ୍ଚିଲେ—ମୁସ୍କିଲ୍ ।

ଆଗେ ଆଗେ ସନ୍ଧ୍ୟା, ପଛେ ପଛେ ହେମନ୍ତ ପର୍ବତ ଉପରୁ ଖସିଲେ ମଟରକାର୍ ପାଖକୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା କାର୍‌ରେ ବସିଲାଣି । ହେମନ୍ତ ଚାହିଁଛି—ପର୍ବତର ପାଦଦେଶର ସବୁଜ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ । କି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ସେ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ପ୍ରାନ୍ତରର ଶ୍ୟାମଳିମା । ପ୍ରକୃତିର ଏ ଅପୂର୍ବ ରୂପ ମାଧୁରୀ ଦର୍ଶନରେ ମୂର୍ଖ ଦର୍ଶକର ଅନ୍ତରରେ ମଧ କବିତ୍ୱ ଜାଗରିତ ହେବ । ଧନ୍ୟ ସେ ସୃଷ୍ଟି, ଧନ୍ୟ ତାର କଳା କଉଶଳ । ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଉପରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ପୁଣି ସେ ଚାହିଁଲା—ଦୂରଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଳକୁ । ବମ୍ବେ ସହରର ରମ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରାସାଦ ଫୁଟି ଦିଶୁଛି—ଶିଳ୍ପପତି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କ ଶିଳ୍ପ ପୁରୀ । ଶତ ଶତ ଚିମ୍‌ନୀରୁ ନିର୍ଗତ କୃଷ୍ଣଧୂମ୍ର ନୀଳଆକାଶକୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଉଛି । ଆନନ୍ଦରେ ପ୍ରାଣଟା ତାର ନାଚି ଉଠିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାର ତୃତୀୟ ଡାକରେ ସେ ଜବାବ ଦେଇ ପ୍ରକୃତିର ଚିତ୍ରପଟରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ କାର୍‌ରେ ବସିଲା ।

କାର୍ ଷ୍ଟାର୍ଟ୍ ହେଲା ।

ବହୁଦିନ ପରେ ସରପଞ୍ଚବାବୁ ତାଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ମୁଣ୍ଡ ଭରଦେଇ ବସିଛନ୍ତି । ନ୍ୟାୟପଞ୍ଚ ଗିରି ମହାନ୍ତି ନିର୍ବୋଧଙ୍କ ପରି ସରପଞ୍ଚ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ନରହରି ବାବୁ କହିଲେ—ଦେଖୁଛ ତ ମହାନ୍ତିଏ ! ପୁଅ ଦଗା ଦେଲା ବେଳେ ମାଈପର କହୁଣୀ ଭିଡ଼ । ଏଥିରେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି ନା ମରିବି—କୁହ ? ମହାନ୍ତି ସଳଖ ବସି କହିଲା ଆପଣ କିଛି ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । କାଲି ମୁଁ ଯାଉଛି ବାଲେଶ୍ୱର । ଛଳେ ବଳେ କଉଶଳେ —ସାନବାବୁଙ୍କୁ ଏଠିକି ନେଇ ଆସିଲେ ଗଲା । ସେଣିକି ଫିକିର ଟିଏ ଭଲ ଧରିଥାଉ ।

—ତୁମେ ପାରିବ ମହାନ୍ତିଏ ?

—ନ ପାରିବି ଯଦି ଆଉ ଗାଁରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇବି ନାହିଁ ।

ଠିକ୍, ବକ୍‌ସିସ୍ ତୁମର ଟ୧୦୦ଙ୍କା; ଧୋତି ହଳେ ରହିଲା । କାମ ସରିଲେ ଏ ସବୁ ପାଇବ ।

—ଟଙ୍କା ଲୁଗା କ'ଣ ହେବ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର କ'ଣ ଖାଉନାହିଁ ?

— ଖାଅ ବରଂ --ତୁମକୁ ତ ମୁଁ ଦେବି । ତୁମେ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଅ । କାଲି କଥା ଛାଡ଼ । ଆଜି ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ଯାଅ !

—ହଁ ଆଜ୍ଞା ଭଲ ହେବ । କାଲି ସକାଳୁ ସେଠି ପହଞ୍ଚିବି । ହଁ ଆଜ୍ଞା, ଗୋଟେ କଥା; ମଧୁଆଟା ମୋତେ ରହି ଦେଉନାହିଁ ।

—ତା' ଟଙ୍କା ତାକୁ ଫେରାଇ ଦିଅ । ଆସି କଥା କହିଲେ ମୋପାଖକୁ ଡାକିଦେବ । ତୁମେ ଯାଅ ! ଡେରି କର ନାହିଁ । ନିଅ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା··· ।

—ହଁ ଆଜ୍ଞା ।

ଦୁଇଟି ଦଶଟଙ୍କିଆ ନୋଟ ଅଣ୍ଟାରେ ମାରି ଗିରି ମହାନ୍ତ ବୈଠକଖାନା ବାରଣ୍ଡା ତଳକୁ ଖସି ଯାଉଥିଲା । ନରହରି ବାବୁ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଥାନ୍ତି । ହାରି ଦେଈ ରଣଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପରି ଭିତରୁ ବାହାରିଆସି କହିଲେ, ଦେଖ ଗିରି ମହାନ୍ତ ! ତୁମେ ବାଲେଶ୍ୱର, ଯାଉଛ ଯାଅ ! ମନା ନାହିଁ, ଯଦି ମୋ ପୁଅଟେବାହୁର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କର ସେଦିନ ଲମାଟେ ରହିବ । ହଁ—ସତ କହୁଚି ତୁମକୁ ଜଅନ୍ତା ଖାଇ ଦେବି । ମୁଁ ଦେଖେଁ ଏ ବୁଢ଼ା ମାଙ୍କଡ଼ ପୁଅ ବୋହୂକୁ ଆଣୁଚି କି ନାହିଁ ଘରକୁ ।

ଏତିକ କହି ହାରି ଦେଈ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ନରହରି ବାବୁ ଉଠିଗଲେ—ଅଫିସ୍ ଘର ଆଡ଼କୁ ।

—o—

(୨୪)

ବାଲେଶ୍ୱର । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ହାକିମଙ୍କ କ୍ୱାର୍ଟର । କ୍ୱାର୍ଟର ସୁନ୍ଦରପଟେ ବଗିଚା । ଏଇ ଦୁଇ ମାସ ଭିତରେ ତୁଳସୀର ମେହେନତରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନୂଆ ନୂଆ ଫୁଲଗଛ, କଦଳୀବୁଦା, ସାଗଟୋଳି, କଲମି ଆମ୍ବ, ଲେମ୍ବୁ ଆଦି ଉଠୁଚନ୍ତି । ଡାଣ୍ଡି ଦୁଆରେ, ବାରଣ୍ଡା ତଳଠାରୁ ଦୁଇ ମାଞ୍ଜ ହାତ ଦୂରଯାଏ ଘାସ ସଫା ହୋଇ ଧାରେଧାରେ କେତେ ରକମର ଫୁଲ ଗଛ ଲାଗିଚି । ଦୁଇକଣକୁ ଦୁଇଟି ଟଗରଗଛ ଓ ଜୁଇ ବୁଦା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବଲାତି ଜଙ୍ଗଲବାଡ଼ର ପାଚେରି । ପ୍ରଧାନ ଫାଟକ ଉପରେ ଛିଆସି ଲତା

ମାଡ଼ୁଛି । ଫାଟକ ପାର ହୋଇଗଲେ ବୈଠକଖାନା । ସେଇଠି କଟକରୁ ଯାଇଥିବା କୁକୁର ଛୁଆଟି ଦାନବାକ୍ତ ବସି ବଶ୍ୟସ୍ତ ଭୃତ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି, କେହି ଆସିଲେ ଜଣାଇ ଦେଉଛି ଡାକମଙ୍କୁ ।

ସେ ଦିନ ସକାଳୁ ଆଗ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଗାଧୋଇ ପଡ଼ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ତର ତର ହେଉଛି କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବୋଲି । କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଅଇନା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଉଛି । ତୁଳସୀ ଚାଟିଆରେ ପାଣି ମନ୍ଦ ଧରି ପ୍ରବେଶ କଲା; ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିବାର ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ି ପଚାରିଲା, "ତୁମେ କ'ଣ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲଣି—ନିଜେ ନିଜେ ?"

—ବାହାରେ ଜରୁରୀ କାମ ଅଛି । ଅଧଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ଫେରି ଆସିବି !

— ତେବେ ମୁଁ ଆଜି ପାଦୁକା ପାଇବି ନି ?

—ସବୁ ଦିନେ ପାଉଛ; ଆଜି ନ ପାଅ । ଭଗବାନ ତୁମକୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦିଅନ୍ତୁ । ଯାଅ, ଟି' କରୁଥାଅ—ମୁଁ ଆସୁଛି ।

—ପାଦୁକା ନ ପାଇ ମୁଁ କିଛି କାମ କରିବି ନି । ମୋ କାମ ସାରି ତୁମେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ଯାଅ ।

ନଇଁ ପଡ଼ିଲା ତୁଳସୀ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଗୋଡ଼ ପାଖରେ, ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲା ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଡ଼ରୁ ବାଠାକମ୍ପାନୀର ପୁରୁଣା ଜୋତାକୁ । ପାଦୁକା ପାଇ ପୁଣି ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ନେକ୍‌ଟାଇଟିକୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ବେକରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଖାଲି ନିର୍ଜୀବ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଚାଟିଆଟି ଧରି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା ତୁଳସୀ । କହିଲା ଏଥର ତୁମେ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ଯାଅ, ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

—ତୁମର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ?

—ନା,

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଦୀର୍ଘବାହୁ ଦୁଇଟି ଟାଣି ଆଣିଲା ତୁଳସୀକୁ ତାର ସ୍ଫୀତ ବକ୍ଷ ଉପରକୁ । ଆଙ୍କି ଦେଲା ସେ ଗୋଟାଏ ସରୁ ଚୁମ୍ବନ ତାର ଥରିଲା ଚିବୁକରେ । ତୁଳସୀ ହାତରୁ ଠଣକରି ଚାଟିଆଟି ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ିଲା ।

—ଛି, ଗୃହିଣୀଙ୍କ ଅଇନାକୁ—

—ତୁମେ, ମୁଁ । ଆଜ ତୁମେ ମୋ ବାହୁବନ୍ଧନରେ ।

—ସୁକାନ୍ତ କଲେଜରୁ ଫେରୁଥିବେ ।

—ଦେଖୁ—ଦେଖିଲେ ସିନା ଶିଖିବ ।

—ତୁମେ ଘରି— —

ଠପି ଭୁକଲା । ବୈଠକଖାନାରୁ ଶୁଭିଲା—"ବାବୁ ! ଘରେ ଅଛନ୍ତି ?" ତୁଳସୀ ବଜାଇ ପଟେ ଭିତର ଘରକୁ ଗ୍ଲଲିଗଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାହାର ଆସିଲା ପଦାକୁ ! "କିଏ ? ମଉସା ! ଆସ ! ତୁଳସୀ ଗାଁର ଗିରି ମଉସା ଆସିଛନ୍ତି" ଡାକ ଶୁଣି ତୁଳସୀ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା; ଦୁହେଁ ମହାନ୍ତଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।

—ହଉ ବାପ ! ତୁମକୁ କିଏ ଅକଲ୍ୟାଣ କରୁଛି । ଭଗବାନ ତୁମକୁ ମଙ୍ଗଳରେ ରଖନ୍ତୁ । କୁଆଡ଼େ ବାହାରିଛ ବାପା ?

—ମୁଁ ଟିକେ ବାହାରକୁ ଯାଉଛି । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ଫେରିବି । ତୁମେ ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ କର—କାଲିଠୁଁ ଆସିଲଣି, ଭୋକ ହେବଣି !

—ତୁମକୁ ଦେଖି ମୋର ପେଟ ପୂରି ଉଠୁଛି ବାପା ? ଖାଇବି କ'ଣ ?

ତୁମ କଲ୍ୟାଣରୁ ମଉସା ସବୁ ଭଲ । ଘରକୁ ଯାଅ—ଲୁଗା ବଦଳାଇ ଧୋଇ ଧୂଆ ହୁଅ । ତୁଳସୀ, ମଉସାଙ୍କୁ ଚା' ଜଳଖିଆ ଦିଅ ?

—ନାହିଁ ବାପା—ସେ ସବୁ ଆମର ଚଳେ ନାହିଁ । ଆମର ସେଇ ଭାତ ମୁଠାକ ।

—ତେବେ ଶୀଘ୍ର ତୁଳସୀ ରୋଷାଇର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର—ମୁଁ ଆସୁଛି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାଲିଗଲା । ତୁଳସୀ ମହାନ୍ତିର ଛତା, ବାଡ଼ି ନେଇ ଗଲା ଘର ଭିତରକୁ । ସେଣେ ଯାଇ ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲା । ମଫସଲ ଲୋକ, ଚା' ଜଳଖିଆକୁ ତାଙ୍କର ପସନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଭାତତିଅଣ ତାଙ୍କର ଦରକାର ।

ଗିରି ମହାନ୍ତି ବୈଠକଖାନାରେ ବସି ବଟୁଆରୁ ପାନଗୁଆ ବାହାର କରି ସଜଲ କରୁ କରୁ ଭାବୁଥାଏ—ଚା' ଖାଇବାକୁ ମନାକରି କେଡ଼େ ଭୁଲ କଲି । କେତେବେଳେ ରୋଷେଇ ହେବ ? ଏଣିକି ତେଣିକି—ଗ୍ଲୋବରେ ବୁଲୁଥାଏ । କି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସଜା ହୋଇଛି ଘରଟା । ସୁକାନ୍ତ କଲେଜରୁ ଫେରି ସେଇବାଟେ ନିଜ ପଢ଼ାଘରକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ପଚାରିଲା—ଆପଣଙ୍କ ଘର ? ମହାନ୍ତିଏ ଜବାବ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ—ତୁଳସୀ ରୋଷେଇର ଭିତରୁ କହିଲା—ସେ ପରା ଗିରି ମଉସା ! ଆମ ଶଶୁରଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ହାତ ।

—ସତେ, ନମସ୍କାର ମଉସା !

—ତୁମେ କିଏ ବାପ, ମୁଁ ତ ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହିଁ ।

—ମୁଁ ପରା ବାବୁଙ୍କର ମଝିଆ ପୁଅ ଭାଇ । ମୋ ନା' ସୁକାନ୍ତ ।

—ହଁ ବୁଝିଲି । ତୁମେ କେତେଦିନ ହେଲା ଆସିଲଣି ?

—ମୁଁ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରହି କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଛି ।

—ହଉ ଭଲ । ଯା' ଲୁଗା ବଦଳା ।

ସୁକାନ୍ତ ଲୁଗା ବଦଳାଇ ମହାନ୍ତି ପାଖରେ ବସିଲା । ମଧୁପୁର ଇଲକାର ଭଲ ମନ୍ଦ, ନରହରି ବାବୁ ସ୍ୱାମଣୀ ଦେଈଙ୍କ ଗପ, ଆଉ କେତେ ଦେଶଦୁନିଆଁର କଥା ପଡ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ମହାନ୍ତି ପଚାରିଲେ—ଭଲ ଡାକ୍ତର ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? ଏ ପେଟ ମର ରୋଗ ପାଇଁ ଆସିଛି—ଯଦି ଭଲ ହୋଇଯାଏ——

—ହଁ, ଭାଇଙ୍କର ସାଙ୍ଗମାନେ ଏଠି ଡାକ୍ତର । ଭାଇ ଆସନ୍ତୁ ଖାଇ ପିଇ ସାର—ତୁମକୁ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନା ନେଇ ଯିବେ ।

—ସେଇ ପେଟ ମର ପାଇଁ ତ ବାପ ମୁଁ କିଛି କରିପାରୁନାହିଁ ।

—ଭଲ ହୋଇଯିବ । ଚିନ୍ତାକର ନାହିଁ, ମଉସା ।

ଏହାଭିତରେ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ବିତିଗଲଣି । ଗିରି ମହାନ୍ତି ଏଣେ ଭୋକରେ ଛଟପଟ, ତୁଳସୀ ହାତର ପାଣି ଛୁଇଁବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେଉଁ ଆଣି ଥିଲା ବନାଟିକଟରେ ଗାଡ଼ିରେ ଆସିଥିବାରୁ ଟିଃ ଟିଃ ଆଇ ସେ ପ୍ରାଣ ଭଙ୍ଗି ଦେଇଛି । ଭୋକରେ ମହାନ୍ତି ଘନ ଘନ ହାଇ ମାରିଲେଣି । ସୁକାନ୍ତ କହିଲା—ମଉସା ଭୋକହେଲାଣି ବୋଧହୁଏ—

—ନାହିଁ ବାପ, ସେତେ ଭୋକ ହୋଇନାହିଁ ଯେ—ଧକାକୁ ପଖାଳଖିଆ ଲୋକ । ମୁଁ ଟିକଏ ଡେରି ହୋଇଗଲାଣି ।

—ମୁଁ ଦେଖେ ଭୋଷେଇ କେତେ ଦୂର ଗଲାଣି ।

ସୁକାନ୍ତ ଉଠିଗଲେ ବେଷେଇ ଘରକୁ । ବୋଷେଇ ସାରି ତୁଳସୀ ଭାତ ବାଢ଼ିବ ବୋଲି ବାସନ ଧୋଉଥିଲା । ସୁକାନ୍ତ କହିଲେ—ନୂଆଁ'ଭ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖାଇବନି, ଘାଇ ଆସନ୍ତୁ—ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖାଇବୁ । ତୁମେ ମଉସାଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ବାଢ଼ । ଭୋକରେ ସେ ହାଇ ମାରିଲେଣି ।

ସୁକାନ୍ତ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକଦେଇ ପଡ଼ି ବସିଲା । ହାତ ଧୋଉ ଧୋଉ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ମଲି ଫୁଲଆ ଭାତ ଥାଳ ଓ ଥାଳ ଚାରିପାଖ ନ' ତିଅଣ ଛ' ଭଜା ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ଶୁଖିଲା ଓଠରେ ତାର ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ହସ ଖେଳିଗଲା । ଥାଳ ପାଖେ ବସୁ ବସୁ ଜିଭ ତଳର ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ପାଟି ଭରି ଉଠିଲା । ବାବୁଘର ଖାନା । ଜୀବନର ପ୍ରଥମ—ଏ । ଖାଇବ କ'ଣ । ଦେଖୁଦେଖୁ ତ ପେଟ ପୂରିଗଲାଣି । ଆଚମନ ବିଧି ସମାପ୍ତକରି ମହାନ୍ତି ମାଛଝୋଳରୁ ଆଗ ନିଶ୍ୱାସ ,ବୁଡ଼ା ଶୋଷଡ଼ାଏ ଟାଣିଦେଲା । ପଛକୁ ପଛ ଅନ୍ୟ ତରକାରୀରେ ହାତ ବାଜିଲା । ଭାତ ଟାଉଛି କିଏ ଖାଲି ତରକାରୀରେ ତ ପେଟ ପୂରିଯିବ । ଭାତ ତ ଅଲପ ବହୁତ ସବୁଦିନେ ମିଳୁଛି; କିନ୍ତୁ ଏ ତରକାରୀ ମିଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଖାଇବା ତ ଦୂରର କଥା, ବାପ ଗୋସାପ ବି ନା ଶୁଣି ନ ଥିବେ ।

ହିଷାପୁ ଥର ଭାତ ତିଅଣ ଚେକି ତୁଳସୀ କିଛି ଦୂରରେ କବାଟ ଉଡ଼ାଳରେ ବସିଲା । ବୁଢ଼ାର ଘଁ, ଘଁ, ସାଡ଼୍, ସାଡ଼୍, ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଶୁଣି କହିଲା—ମଉସା ଡାଲି ତିଅଣ କିପରି ହୋଇଛି ? ମୋତେ ତ ସ୍ୱାଦ ଆସେ ନାହିଁ ।

—ମା' ବାରିବାକୁ ନାହିଁ । ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ସବୁ ଭଲ ହୋଇଛି । ତୋ ଶାଶୁ ଶଶୁର ପାଖରେ କହିବି ସବୁ । ପ୍ରକୃତରେ ତୁ' ବଡ଼ଲୋକନା ଘରକୁ ଯୋଗ୍ୟ । ଆରେ ଜାତି ଭେଦ ତ ମଣିଷ

ଗଢ଼ିଛୁ, ସେ ପୁଣି ଘୁରି ପାରିବ କି ନାହିଁକି ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଦେଇ ଦେବି । ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ଆସି ତୋତେ ନେଇଯିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଦୁରେଇ ଦେଇଚନ୍ତି । ହେଉ—କହନ୍ତୁରେ ହାଣ୍ଡି ବଢ଼ିଲେ ଭଜାଯିବ ତ ?

—ତୁମେ ଆସିଲାବେଳକୁ ବାପା, ମା' କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?

—ତୋ ଶାଶୁ ଶଶୁର ନା' ? ସେ ତ ମୋତେ ତୁମ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ପୁଣି ମୋ ବାହୁଡ଼ାପଥକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିବେ—ସ୍ୱାଗତକ ପରି । ତୁମରି ଭଲ ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କ ମନ ଚଇନ ହେବ ।

—ଯାହା'ହେଉ ମଉସା ! ଏତେ ଦିନକେ ତୁମରି ଆମ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା ।

—ସବୁବେଳେ ମନେ ପଡ଼େ ଲେ ମା । ହେଲେ ଆସିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁକି ଅର୍ଥ ବି ନାହିଁ । ଏଇ ପେଟଟା ମାରୁଛି ବୋଲି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କାମ ଧାମ ଛାଡ଼ି ଆସିଲି । ତୋ ଶଶୁର ବି କହିଲେ—ତୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯା' । ଭଲ ମନ୍ଦ ଦେଖି ବେଗ ଭଲ କରି ଆସିବୁ ।

—ଭଲ କରିଛନ୍ତି ଆସିଛ । ବାବୁଙ୍କର ଡାକ୍ତରମାନେ ଚିହ୍ନା ଅଛନ୍ତି । ଦୁଇ ଦିନ ଭିତରେ ଭଲ କରି ଦେବେ । ଆଜି ଖାଇବ କ'ଣ ?

—ନାହିଁ ମା' ପେଟ କାହିଁ ? ଆଚ୍ଛା ମା'.ତୋ' ମାଆ ସାନଭାଇ ତ ଆଶ୍ରମରେ ମରିଗଲେ । ହେମ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

—ଭାଇଙ୍କର ବର୍ଷେ ହେଲା, କିଛି ଖବର ପାଉ ନାହୁଁ । ସ୍କୁଲରେ ଥିଲେ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ତାଙ୍କର ପତ୍ତା ପାଉ ନାହୁଁ ।

—ଆହାଃ—! ଭଗବାନ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର ? ସବୁ ଭାଗ୍ୟ ମା —କହିବୁ କାହାକୁ ?

ମହାନ୍ତ ଗ୍ଲାସ୍ ଉଠାଇ ଢକ୍ ଢକ୍ କରି ପାଣି ଗ୍ଲାସ୍‌ଟି ଶେଷକରି ଦେଇ ଆଉ ଗ୍ଲାସେ ପିଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବଜାରରୁ ଫେରି, ପଶି ଆସିଲା ଘର ଭିତରକୁ । ତୁଳସୀ ଉଠିଗଲା ତାକୁ ଦେଖି ।

— ମଉସା ଖାଉଛ ?

— ହଁ ବାବୁ ଖାଇ ସାରିଲିଣି ।

— ଆଉ କ'ଣ ଖାଇବ କୁହ ।

— ନାହିଁ ବାବୁ ମା'ତ ମୋର ଆଶା ବୋଧ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

— ହଉ ତୁମ ଇଚ୍ଛା—

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ମହାନ୍ତ ଟେଙ୍କୁ ଉଳଆ ପରି କରି ହାତ ଧୋଇ ହେବାକୁ ଉଠିଗଲା ।

—✳—

(୨୪)

ଚୈରଣ୍ଠା ଦିନ ବଢିଗଲାଣି । ଟିଗ୍ ମହାନ୍ତ ମିଛରେ ମିଛରେ ଔଷଧ ଖାଇ ଖଟିଆରେ ଗଡୁଛନ୍ତି । ଏତେ ବଡ ସୁନାର ସଂସାର ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଛିଦ୍ର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଛି; କିନ୍ତୁ ପୂଣ୍ୟ ଦେହରେ ତାପର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ।

ଦଶ ବାଜିଲାଣି । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ତୁଳସୀ ସିଲେଇ ମେସିନ୍ ପାଖରେ ବସିଲା । ପୂର୍ବରୁ ସୁକାନ୍ତ ପାଇଁ ପେଣ୍ଟ୍ କାମିଜ ସିଲେଇ କରି ସାରିଥିଲା, ବାକିଥିଲା ବୋତାମ ଲଗାଇବାକୁ । ଦୁଇ ଭାଇ ଖାଇସାରି ଉଠିଲାବେଳକୁ ତୁଳସୀର ସିଲେଇ

ସରିଲାଣି । ସୁକାନ୍ତ କଲେଜ ଯିବ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଯିବ କଚେରୀକୁ । ହାତ ଧୋଇ ହୋଇ ସୁକାନ୍ତ ନିଜ ବଖରାକୁ ଗଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲା । ତୁଳସୀ ତାର ଗୋଡ଼ରେ ଯୋତା, ବେକରେ ଟାଇ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆରାମ ଚେୟାରରେ ବସି ସିଗାରେଟ୍ ପିଉଥାଏ—ତୁଳସୀ ସୁକାନ୍ତକୁ ଡାକିଲା । ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ସୁକାନ୍ତ ।

କ'ଣ ନୂଆ'ଭ ?

—ଆସ, ତୁମ ପାଇଁ ପେଣ୍ଟ୍ କାମିଜ ସିଲେଇ କରିଛି ପିନ୍ଧ ।

—ବେଳ ହୋଇଗଲାଣି ନୂଆ'ଭ । କାଲିକୁ ପିନ୍ଧିବି ।

—ପେଣ୍ଟ୍ କାମିଜ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦଶ ଘଣ୍ଟା ଲାଗିବ ନାହିଁ ଯେ—

ସୁକାନ୍ତ ଆଉ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ନୀରବରେ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ତାର ଭାରି ଲାଜ । ମୁହଁ ଟେକି ସେ ତାକୁ କଥା ପଦେ କହେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା— କରେ ପେଣ୍ଟ୍ ସାର୍ଟ୍ ପିନ୍ଧୁ ନାହୁଁ ! ସୁକାନ୍ତ ପୋଷାକ ହ' ଖଣ୍ଡ ଧରି ନିଜ ରୁମ୍‌କୁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା । ତୁଳସୀ କହିଲା—ଶୀଘ୍ର ପିନ୍ଧିଆସ, ତୁମ ଭାଇ ଦେଖିବେ ତୁମକୁ କେମିତି ମାନୁଛି ।

ତୁଳସୀ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପାଇଁ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ସାରିନାହିଁ । ସୁକାନ୍ତ ପେଣ୍ଟ କାମିଜ୍ ପିନ୍ଧି ହାଜର । ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମ କଲା ଭାଇ ଓ ନୂଆ'ଭଙ୍କୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣି ଆଣି କହିଲା, "ଦେଖିଲୁ ରେ ନୂଆ'ଭର ତୋ'ଠାରେ କେତେ ସ୍ନେହ ?" ସୁକାନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ ସ୍ୱରରେ [illegible] ଲତାପରି ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାହିଁଲା ଥରେ ତୁଳସୀଙ୍କୁ, ଆଉ ଥରେ ସୁକାନ୍ତକୁ । ସେହ ଆଉ ଭକ୍ତିର ଆଧାର ଦୁଇଟି ମୂର୍ତ୍ତି । ଜଣେ ସୀତା ଆଉ ଜଣେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାନତା ଓ ଉଦାରତା ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପାଇ ସେ ଧନ୍ୟ—ଆନନ୍ଦରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ-ପଡ଼ିଲା ସେ । ଆରାମ ଚେୟାର୍‌ରୁ ଉଠି ବସି ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦୁଇ ବାହୁରେ ଭିଡ଼ି ଧରିଲା । ଆତ୍ମା ତାର ଲୁଚିଗଲା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅପାର କରୁଣା ତଳେ । ମୁଦ୍ରିତ ନୟନରେ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା—ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ଆଉ କିଛି ମାଗୁ ନାହିଁ, ମାଗୁଛି ଖାଲି—ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି ଆଉ ଶାନ୍ତି; ଦୁହିଁଙ୍କୁ ବାହୁବନ୍ଧନରୁ ମୁକୁଳାଇ ଦେଇ ଯୋଡ଼-ହସ୍ତେ ପ୍ରଣାମ କଲା—ଶାନ୍ତି ଉପାସକ—ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଫଟୋକୁ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସୁକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁଥାନ୍ତି । ଭାଇର ଅନୁମତି ପାଇ ସୁକାନ୍ତ ଚାଲିଆସିଲା କଲେଜ ଯିବ ବୋଲି—ତୁଳସୀକୁ ବକ୍ଷରେ ଚାପି ଧରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା— ତୁଳସୀ, ତୁମେ ମାନବୀ ନୁହଁ — ମୋର ଦେବୀ । — ତୁମେ ଆଜି କଚେରୀ ଯିବନି କି ?

—ନାଁ

—କାହିଁକି ?

— ଆଜି ମୋର ଆନନ୍ଦର ଦିନ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ହସ ହସ ମୁଖଟି କ୍ରମେ ନଇଁ ଆସିଲା—ପ୍ରାଣର ପ୍ରତିମା— ତୁଳସୀର ଗୋଲାପି ଗଣ୍ଡ ଆଡ଼କୁ ।

ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ଚିଗ୍ମହାନ୍ତ କାନଡେରି ଶୁଣୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦରେ ହସି ଉଠି କହିଲା—ସୁକାନ୍ତଟାକୁ କାହିଁକି ଏତେ ଭଲ ପାଏ ? ବାଟ ଠିକ୍ ମିଳିଲା ତାକୁ ସେ ଆହୁରି ହସିଲା । ହସରୁ ବାହାରୁ ଥିଲା—ବିଷ ।

—o—

(୨୭)

ପରଦିନ ସକାଳୁ । କୁଆ କା' ନ କରୁଣୁ ମହାନ୍ତ ବିଛଣା ଛାଡ଼ିଲା । ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ ଶେଷକରି କୋଥଳି ସେବାରେ ବସିଗଲା । ଚାରି ଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କାଲବାହିରେ ବନ୍ୟାଞ୍ଚଳରୁ ଫେରିଛନ୍ତି । ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯିବ । କଥାଟା କହି ଦେଇ ଏ ଜାଗାରୁ ପଳାଇ ଯିବା ଉଚିତ ।

ମହାନ୍ତ ଚନ୍ଦନ ଘୋରି ମସ୍ତକରେ ରାମାନନ୍ଦୀ ଚିତା ଟାଣୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୁହଁ ଧୋଇ ହୋଇ ପ୍ରାତଃ ଭ୍ରମଣକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହିଲା— ଆଜି କ'ଣ ମଉସା ସକାଳୁ ସକାଳୁ ସବୁ କାମ ସାରି ଦେଲଣି ? ମହାନ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଲେ— ବାପା ଘରୁ ଆସିଲଣି ଦଶ ବାର ଦିନ ହେଲା— ବନ୍ୟାରେ ଘରଦ୍ୱାର ଥିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଦେହ ତ ଟିକିଏ ଭଲ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ଆଜି କାହିଁକି ରହିବି ? ଭାବୁଛି ଏଇ ସକାଳ ଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିଯିବି । ମୋତେ ଟିକିଏ ବାପ ଷ୍ଟେସନରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବ ।

—ସୁକାନ୍ତ ଯିବ ତୁମ ସଙ୍ଗରେ—ମୁଁ ତାକୁ କହୁଛି ।

— ନାହିଁ ବାପା ! ତୁମ ପାଖରେ ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାର ଅଛି । ଏଠି କହିବି ନାହିଁ, ଷ୍ଟେସନରେ କହିବି । କିଛି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ ତୁମରି ମଙ୍ଗଳପାଇଁ କହିବି ।

— ହଉ, ମୁଁ ନଦୀରୁ ଗାଧୋଇ ଆସେ । ତୁମେ ଜଳଖିଆ ଖାଇ ବାହାରି ପଡ଼ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାଲିଗଲା । ମହାନ୍ତି ଚାହିଁଲା ଏଣିକି ତେଣିକି, ତଳକୁ ଉପରକୁ ଭାବିଲା—କ'ଣ ମୁଁ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । କଥା ପଦକରେ ଗୋଟାଏ ସୁନାର ସଂସାରକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ସେମାନେ ତ ମୋର କିଛି ଦୋଷ କରି ନାହାନ୍ତି । ବରଂ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି । କଥାଟା ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କ'ଣ ଭାବିବ ? କିନ୍ତୁ ନରହରି ବାବୁଙ୍କର ତ ଲୁଣ ଖାଇ ଆଜୀବନ ବଞ୍ଚି ଆସିଛି । ତାଙ୍କୁ ଏତେବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଜାଣିବ କିପରି, ନରମାୟା ତ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ।

ତୁଳସୀ ଜଳଖିଆ ଆଣି ଥୋଇଲା । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ମହାନ୍ତିର ପାଟି ସରସ ଉଠିଲା । ତୁଳସୀ ପାଣି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଅସମ୍ଭାଳ । ଅଧୁଆ ହାତରେ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା ।

ଗ୍ଲାସ୍ ଟିଏ, ପାଣି ଢାଳେ ମହାନ୍ତି ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇ ତୁଳସୀ ଗଲା ସୁକାନ୍ତ ପାଇଁ ସାଗୁ ରାନ୍ଧିବାକୁ । ସୁକାନ୍ତକୁ ଜର । କାଲିଠୁ କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ବିଛଣାରୁ ଉଠି ନାହିଁ ।

ଶିବ ମହାନ୍ତି ଖାଇ ସାରି ହାତ ଧୋଇ ହେଉଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ତରତରରେ ଦି'ଟା ଜଳଖିଆ ଖାଇଦେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ଦୁହେଁ ବାହାରିଗଲେ ଷ୍ଟେସନକୁ । ସେତେବେଳକୁ ଗାଡ଼ି ଟାଇମ୍ ହୋଇଚାଲିଲାଣି ।

ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଗାଡ଼ି ଆସି ଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଟିକେଟ ଖଣ୍ଡେ କାଟିଆଣି ମହାନ୍ତକୁ ଦେଇ ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠି ଯିବାକୁ କହିଲେ । ମହାନ୍ତ କହିଲା, "ବାପା ମୁଁ ତୋର ସବୁ ଭଲ ଦେଖିଲି; କିନ୍ତୁ ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ ସେମାନେ ତୋତେ ବିଷ ଦେଉଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ସନ୍ଦେହର ବାଦଲ ଘେରିଗଲା । ସେ ପଚାରିଲା, "ଏହାର ଅର୍ଥ କ'ଣ 'ମଉସା ?" ମହାନ୍ତ ଟିକିଏ ଆଣିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଗାଡ଼ି ପାଖରୁ କିଛି ଦୂରକୁ । କହିଲା—ମୋତେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁ ବାପା ?

—ନିଶ୍ଚୟ

ତୁଳସୀଟା ଭଲଲୋକ ନୁହେଁ । ଚରିତ୍ରହୀନା । ତୁ କ'ଣ ଜାଣିବୁ ? ନାରୀ କଥା ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ।

—କ'ଣ କହୁଛ ମଉସା ?

—ହଁ ବାପା, ମୁଁ ନିଜେ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଚି—ସୁକାନ୍ତର ତାର—

ଗର୍ଜି ଉଠିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ଧରିନେଲା ଦୁଇହାତରେ ଗିର ମହାନ୍ତ ବେକକୁ । କାଢି ଉଠିଲା ରାଗରେ—ମୁଁ ତୁମକୁ ମଉସା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଚି ମହାନ୍ତ, ତୁମେ କ'ଣ ମୋତେ କହୁଛ ? ସତ କହିବ ତ କୁହ ? ନହେଲେ ତୁମର ଜୀବନ ଶେଷ କରି ଦେବି । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେହରେ କଳଙ୍କ କାଳିମା ବୋଳୁଛ ।

ମହାନ୍ତ ଆଖିକାଢ଼ି ଗିଁ ଗିଁ ହୋଇ କହିଲା—ବାପ ! ତୁମେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ପର କହୁ ନ ଥିଲି । ସୁକାନ୍ତକୁ କି ଜର ହୋଇଛି ଜାଣ ? ଚିନ୍ତା କର । ଦେଖି ଦେଉଚି —କାଲେ ତୁମ ଆଗରେ କହି ଦେବ । ବାରଆଡ଼େ ସରକାର

କାମରେ ଯାଉଛ ବାପ ! —ଏମିତିକା ଲୋକଙ୍କୁ ଘରେ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଅବଶ ହୋଇଗଲା । ଆପେ ଆପେ ଖସି ଆସିଲା ହାତ ଦୁଇଟି ତାର ମହାନ୍ତଙ୍କ ବେକମୂଳରୁ । କେତେଲୋକ ଚୁଣ୍ଡ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଦ୍ରୁତପଦକ୍ଷେପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଟାଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରୁ ବାହାର ଆସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ମହାନ୍ତ ମୁହଁରେ ହାସ୍ୟରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା ।

ଅଣବାହୁଡ଼ା ଶର—ନିଷ୍ଠୁର କାମ ଦେବ ।

--୨୭--

—"ଦେହ କପରି ଲାଗୁଛି ସୁକାନ୍ତ ?"

—"ଅତି ଦୁର୍ବଳ । ଜ୍ୱର ରାତି ଚାରିଟାରୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଅଦ୍ୟପି ବିନ୍ଧୁଛି ।"

—"ହଉ ଛାଡ଼ି ଯିବ ଯେ । ମେଦୁଆ ପାଗ ଯୋଗୁ ଥଣ୍ଡାଟା ଧରି ନେଲା ।"

ଭିକସ୍ ଆଣି ତୁଳସୀ ସୁକାନ୍ତର ଛାତିରେ ମୁଣ୍ଡରେ ମାଲିସ୍ କରୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରକୁ । ଆଖି ପଡ଼ିଲା ତାର ତୁଳସୀ ଓ ସୁକାନ୍ତ ଉପରେ । କେବେ ତ ଏପରି ତୁଳସୀ ତାର ସେବା କରିନାହିଁ । ମହାନ୍ତ ଯାହା କହିଲା—ତାହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ଏହି ତାର ଚାକ୍ଷୁସ ପ୍ରମାଣ ।

ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଭରା ଦେଇ ବସିଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ତୁଳସୀ ଯାଇ ପଚାରିଲା —କ'ଣ ହେଲା କି ତୁମର ? ହର୍ଷ ନାହିଁ କି ଧର୍ଷ ନାହିଁ ? ଆସିଲ କି ନ ଆସିଲ ମୁଣ୍ଡଭରା ଦେଇ ବସିଛ— କ'ଣ କୁହ ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କେତେବେଳରେ ଚେୟାରରୁ ଉଠୁ ଉଠୁ କହିଲା—ନାହିଁ, କିଛି ନା, ତୁମେ ସୁକାନ୍ତକୁ କହି ଦିଅ—ସେ ହଷ୍ଟେଲରେ ଯାଇ ରହୁ ।

—କାହିଁକି ? କ'ଣ ତାର ଦୋଷ ?

—ସେ କୈଫିୟତ୍ ଦେବାକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ସେ ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ରହୁ ।

—ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିପାରିବନି ବୋଲି ତ ସେ ଆମ ପାଖରେ ଅଛି ।

—ଅର୍ଥାଭାବ ହେଲେ ନ ପଢ଼ୁ । ଚାଲି ଯାଉ—ଗାଁରେ ହଳ ଲଗାଉ । ସେ ଚରିତ୍ରହୀନ, କୃତଘ୍ନ । ତାର ଏ ଘରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

—କ'ଣ ତୁମେ କହୁଛ ? ମୁଁ ତ କିଛି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ।

—ନିଜକୁ ଏତେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ମନେକରନା ତୁଳସୀ; ଅନ୍ତରରେ କାଳକୂଟ ଭରି ମୁଖରେ ତୁମେ ଖୁବ୍ ମଧୁର କଥା କହି ଜାଣ ।

—କ'ଣ କହୁଛ ତୁମେ ? ଆଜି ଏକି ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତୁମର । ତୁମେ କ'ଣ ସେ ମଣିଷ ନୁହଁ ?

ତୁଳସୀ ପ୍ରଶ୍ନର ଜବାବ କିଛି ନ ଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲା । ସେପଟରେ ଥାଇ ସୁକାନ୍ତ ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଭାବୁଥାଏ—କେବେ କେଉଁଠି ମୁଁ ତ କିଛି

ସ୍ତୁତି କରନାହିଁ । ଭାଇ ଆଜି କାହା ପାଖରେ ମୋର କ'ଣ ଦୋଷ ଶୁଣିଲେ ? କେବେ ତ ଏମିତି ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନି । ସୁକାନ୍ତ ଖାଲି ଆକାଶ ପାତାଳ ଭାବି ଚାଲିଛି । ଭାଇଙ୍କୁ ତା'ର ଦୋଷ କ'ଣ ପଚାରି ବୁଝିବାକୁ ମନ କରୁଛି କିନ୍ତୁ ସେ ତ ତାଙ୍କ ଆଗରେ କେବେ ମୁହଁଟେକି କଥା କହି ନାହିଁ । ହଉ ସେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।

ତୁଳସୀ କୋଠା ପାଳିସ୍ କରୁ କରୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତର ତରରେ ପେଣ୍ଟ ସାର୍ଟ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଗଳାଇ ଦେଇ ଚପଲ ମାଡ଼ି ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ତୁଳସୀ ଡାକିଲା—କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ? ଜଳଖିଆ ଖାଇ ଯାଅ । କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଦେଲାନି—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ସୁକାନ୍ତର କୋଠରୀ ଦ୍ୱାରରେ ଠିଆହୋଇ କହିଲା—ତୁ ଆଜି ଘରକୁ ଚାଲିଯା ସୁକାନ୍ତ; ଘରୁ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହ । ଛ' ମାସ ଚଳାଇଲି ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲି ଯା' ।

ସୁକାନ୍ତ ଖାଲି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୁହଁକୁ ବଲ ବଲ କରି ଚାହିଁଥାଏ । ଦୋଷ କ'ଣ ପଚାରିବାକୁ ପାଟିରୁ ଭାଷା ଆସୁ ନାହିଁ । ତୁଳସୀକୁ ପଛରେ ଦେଖି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରୁ ବାହାରିଗଲା । ଭାଉଜ ଦିଅର ଦୁହେଁ ଚାହିଁଥାନ୍ତି —ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଗେଟ୍ ପାରି ହୋଇ ରିକ୍ସାରେ ବସିଲା ।

ସୁକାନ୍ତ ପଚାରିଲା— ନୂଆଁଉ ଘଟଣା କ'ଣ ? ଭାଇ ମୋ ଉପରେ ଏତେ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

—ସେ ବୋଧେ ତମ ନାଁରେ କେଉଁଠି କ'ଣ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ତମକୁ ମୋ ରାଣ, କହିଲ କେଉଁଠି କ'ଣ ଜାଣି କିମ୍ବା ଅଜାଣତେ ଭୁଲ କରିଛ ? ସେ ଆସିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେବି ।

—ତୁମ ପାଦଛୁଇଁ କହୁଛି ନୂଆଁଉ, କେଉଁଠି ମୁଁ କିଛି ଅପରାଧ କରି ନାହିଁ ।

ଆଜ୍ଞ—ଜାହିଁକି ସେ ଏପରି ହେଉଛନ୍ତି ? ଆଚ୍ଛା ହେଉ ତୁମେ ଆଜ୍ଞ ଶୁଅ ନାହିଁ । ଦେହ ବେଶି ଖରାପ ହେବ । ଦାନ୍ତଘସି ଜଳଖିଆ ଖାଅ—କନ୍ଥପଥ ଦେଖା ଦେଖି କର । ସେ ଆସନ୍ତୁ କାହାଠୁଁ କ'ଣ ଶୁଣି ଆମ ଉପରେ ଏପରି ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ମୁଁ ପଚାରିବି ।

ତୁଳସୀର ସାନ୍ତ୍ୱନା ବାଣୀ ଶୁଣି ସୁକାନ୍ତ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ଦାନ୍ତ ଘସିଲା । ଜଳଖିଆ ଖାଇସାରି ପଢ଼ି ବସିଲା । କେତେ ଆଉ କେତେ କଥା ତା'ର ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଅନାଥ ସେ । ଖରାରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ଛାଇକୁ ଡାକିବାକୁ କେହି ତାର ନାହାନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ଥିଲା । ଏ ବର୍ଷାରେ ସେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବଣି । ଯାହାକୁ ବାପ ମା' କରି ପଡ଼ି ରହିଥିଲା—ସେ ଆଜି ନିଷ୍ଠୁର, କାହିଁକି ଆଜି,ଗ୍ରାମ ପର ଭାଇଙ୍କର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ? ଭଗବାନ ତୁମର ଏ କି କୁଟ ଚକ୍ରାନ୍ତ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ମୋତେ ନିରାଶ କରୁଛ ?

ସୁକାନ୍ତର ଆଖିକୋଣରେ ଲୁହ ଜକା'ଇ ଆସିଲା । ଶତଚନ୍ତା, ବୃଶ୍ଚିକର ଦଂଶନରେ ମସ୍ତିଷ୍କ ତାର ବିବ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । ଦୁଃଖ ଗହନ ଜୀବନରେ ଟିକେ ଶାନ୍ତିର ଆସ୍ୱାଦ ସେଇ ହୃଦୟହୀନ ନିଷ୍ଠୁ ତନ୍ଦ୍ରା କୋଳରେ ସେ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଟି ତାର ମୁନ୍ଦି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ ।

ଏଗାରଟା ବାଜିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଦେଖା ନାହିଁ । ତୁଳସୀ ବାନ୍ଧି ରଖିଛି ଜଳଖିଆକୁ ସାଇତି ଦେଲା । ଏତେବେଳେ ଆସିଲେ ସେ ଆଉ ଜଳଖିଆ ଖାଇବେ ନାହିଁ—ଭାତ ଖୋଜିବେ, ତରତରରେ ସ୍ନେହରେ ବସାଇଲା ସେ ।

ବାରଟା ବାଜିଲା । ତୁଳସୀ ରୋଷେଇ ସାରି ଚାହିଁଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ବାହାରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲେ, ମଠରହଣ୍ଡି

ଶୁଣିଲେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ଝରକା ଫାଙ୍କରେ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କ ଦେଖା ପାଇ ନାହିଁ । ନିରାଶ ହୋଇ ଡାକିଲା ସେ ସୁକାନ୍ତକୁ । ପିଲାଲୋକ କେତେବେଳୁ କ'ଣ ଦି'ଟା ଜଳଖିଆ ଖାଇଥିଲା କି ସେ ଆଜିକ ଉପବାସ ରହିବ ଆମ ପାଇଁ ?

ଅତି ବାଧ୍ୟ କଲାରୁ ସୁକାନ୍ତ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଯାତନା ଭୋଳି ଦେଇ ଭାତ ଥାଳି ପାଖରେ ବସିଲା । ଡାକିଲା—"ନୂଆ ଭାଉଜ' ଆସ ସାଥି ହୋଇ ଖାଇବା" । ତୁଳସୀ କହିଲା—ତୁମେ ଖାଅ; ତୁମ ଭାଇ ଆସନ୍ତୁ, ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ମୁଁ ଖାଇବି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୋଜନ କରିବା ହିନ୍ଦୁ ନାରୀର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ତୁମେ ପିଲା ଲୋକ—ତୁମର କ'ଣ ଅଛି, ତୁମେ ଖାଅ ।

ସୁକାନ୍ତ ଖାଇ ବସିଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପହଞ୍ଚି କହିଲା—ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ନାହୁଁ ସୁକାନ୍ତ ? ଏଡ଼େ ଅବାଧ୍ୟ ହେଲୁ ତୁ ! ବାରମ୍ବାର କହିବା ପରେ ବି ତୁ, ମୋ କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରୁ ନାହୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ଗାଡ଼ି ସମୟ ଅଛି । ଖାଇସାରି ଚାଲିଯା । ତୋର ଯାହାଅଛି ବନ୍ଧା ବନ୍ଧି କର—ମୁଁ ଡାକ ଦେଉଛି ଗୋଟାଏ ରିକ୍ସା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରୁ ବାହାରି ଗଲା । ଭାତ ଥାଳିଟା ଥୁଆ ହୋଇଛି । ସୁକାନ୍ତ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି ଉଠି ଆସିଲା - ହାତ ଧୋଇ ହେବାକୁ । ଏସବୁ ଦେଖି ତୁଳସୀ କାଉଡ଼ାପଡ଼ ହୋଇ ଗଲା— ତାହାକୁ କିଛି କହିବାକୁ ମୁହଁରୁ ଭାଷା ବାହାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ନିର୍ଜୀବ ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଠିଆ ହୋଇଛି କବାଟକୁ ଆଉଜି ।

ସୁକାନ୍ତର ନଜରର ବୋଲି କହୁ ସେପରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କବାଟରେ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କଣି ଦେଇଥିଲା । ପୋଷାକ ପତ୍ର ତୁଳସୀ ମା’ ହାତରେ ସିଲେଇ କରି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦେଇଥିଲା । ସେସବୁ ଆଉ ସେ ନେବ କାହିଁକି ? ନିଜର ବୋଲି ଚିରା ଧୋତି ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା କାମିଜ ଖଣ୍ଡେ, ସେତକ ସେ ପିନ୍ଧିଲା । ବେଗ୍ ଖଣ୍ଡିକରେ ପୁରୁଣା ବହି କେତେ ଖଣ୍ଡ ପୁରାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ।

ବାହାରେ ରିକ୍ସାଟିଏ ଠିଆ ହୋଇଛି—ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଦେଖା ନାହିଁ । ସୁକାନ୍ତ ତୁଳସୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରିଲା । କାନ୍ଦାକୁଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲା,—“ନୂଆ’ଉ ମୁଁ ଯାଉଛି ।”

ତୁଳସୀ ମୁଣ୍ଡରେ ସତେ ଯେପରି ମେଘାସନ ପର୍ବତ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ତା’ର ମୁଣ୍ଡଟା ଆପଣାଛାଏଁ ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ଗଲା କବାଟ କଣରେ ।

ସୁକାନ୍ତ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ରିକ୍ସାରେ ନ ବସି ସିଧା ଚାଲିଲା ଷ୍ଟେସନ ଆଡ଼କୁ ! ପଇସା ତ ନାହିଁ । ରିକ୍ସାବାଲାକୁ ଦେବାକୁ । ଷ୍ଟେସନରେ ଅପଦସ୍ତ ହେବ କାହିଁକି ? ତୁଳସୀ [illegible] ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିଆସି ଡାକିଲା—ସୁକାନ୍ତ ! ପଇସା ନେଇ ଯାଅ—ଗାଡ଼ି ଭଡ଼ା···ଦୂରରୁ ହାତ ହଲାଇଲା ସୁକାନ୍ତ । ରାସ୍ତାରୁ ମୋଡ଼ବୁଲି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା ସେ । ତୁଳସୀ ଆଖିରୁ ଲୁହପୋଛି ଘରକୁ ଫେରିଲା ।

[illegible] ବେଳ—ସୁକାନ୍ତର ରୁମ୍‌ଟି ଶ୍ରୀହୀନ ପରି ଦିଶୁଛି । ବହିଖାତା ଏଣେ ତେଣେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ତାର । [illegible]ର ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ସହିତ ପାଟିରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା—ଏ ସୁନାର ସଂସାର କାହିଁକି ଚୂନା କଲ ପ୍ରଭୁ !

ତୁଳସୀକୁ ଭୋକ ଶୋଷ ଆଉ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମନର ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁକରୁ ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଏପରି ହେଲେ ସେମାନେ କିପରି ସୁଖର ସଂସାର ଗଢ଼ିବେ ? ମନରେ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ଜାଗି ଉଠିଲା—କିଏ ଆଉ କ'ଣ ତାଙ୍କୁ ଲଗାଇ—ପୋଡ଼ାଇ କହିଲା ? ତାଙ୍କର କିପରି ଏ ମନପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ? ଗିରି ମହାନ୍ତି କ'ଣ କହିଲା କି ଆଉ ? ନାହିଁ ତ, ଆମେ ତାଙ୍କର ସେବାରେ କିଛି ତ୍ରୁଟି କରି ନାହୁଁ, କାରଣ କିଛି ନ କହି ସେ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ତୁଳସୀ ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି କରି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ସୁକାନ୍ତ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା—ଟି. ଟି. ଆଇ ପାଇଁ ରେଲ୍‌ବାଇର ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ସେଦିନ ଲୋକ ନେଉଛନ୍ତି । କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ନିଜର ସୁପାରିଶ ପତ୍ର ଆଦି ଦାଖଲ କରିଦେଲା । ଠିକ୍ ଗୁରଟା ବେଳକୁ ଇଣ୍ଟରଭିଉକୁ ତାକୁ ଡକା ହୋଇଗଲା । ଉପରିସ୍ଥ ଅଫିସର ମାନେ ତାର ଉତ୍ତରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାକୁ ଇମିଡ଼ିଏଟ୍ ଟ୍ରେନିଂକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଟ୍ରେନିଂକୁ ନ ଯାଇଁ ସୁକାନ୍ତର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟରେ ଯେତିକି ଥିଲା ପଡ଼ିବାକୁ ସେତିକି ହେଲା । ଅମ୍ବାକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ଆଉ ଅଧିକ ଚେଷ୍ଟା କରି ହେବ ନାହିଁ ।

ରାତି ଦଶଟାରେ ସୁକାନ୍ତ ଓ ଆଉ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ କଲିକତା ଯାତ୍ରା କଲେ ।

—*—

ବ୍ରଜ ବାବୁ—ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍ ଇଂଜନିୟରର ରୋଡ଼ ଏବଂ ବିଲ୍ଡିଂ କହିଲେ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତୋର ଏପରି ପାଗଳାମି କେବେଠୁଁ ବାହାରିଲାଣି ? ଆରେ କଥାରେ ଅଛି—ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ଘର କରିଥିଲେ ପଥର ଫଡ଼ିଲେ ସହି । ତୁ ବୁଝିବା ଲୋକ ହୋଇ ଅବୁଝା ହେଉଛୁ । ଏକଥା ଜାଣିଥିଲେ କାଲି ତୋତେ ମୋ ଘରେ ରହିବାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଖୁସିରେ ତୁ ଆମ ଘରକୁ ବୁଲି ଆସିଛୁ । ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା—ତୁ ଏଣେ ବୁଲୁଛୁ—ଭାବିଲୁ ତୁଳସୀର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବଣି ? ପେଟରେ ପୁଣି ତାର ପିଲା । ମୁଁ ଜାଣେ— ସେ ମାନବୀ ନୁହେଁ—ଦେବୀ । ଏପରି ନାରୀରତ୍ନକୁ ପାଇ ତୁ ଘର ଚଳାଇ ପାରୁନାହୁଁ ? ମୋ ପରି ଯନ୍ତ୍ର ରାକ୍ଷସଗଣରେ ସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ପାଇଥାନ୍ତୁ, ତୁ ତ କେବେଠୁ କାଳିଆବୋଦା ମଠରେ ମାଳା ଗଡ଼ାନ୍ତୁଣି, ଦେଖୁଛୁ । ଯା, ବର୍ତ୍ତମାନ ବସାକୁ । ବିଚାରୀ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଉପବାସରେ ବସିଥିବ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ତୁ ବୁଝିନାହୁଁ ବ୍ରଜ ! ସେ ମୋତେ ଭଲ ପାଏନା । ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ । ତାର ମୃତ୍ୟୁ ମୁଁ ଚାହେଁ । କଥା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ବ୍ରଜବାବୁ କହିଲେ—ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା ଆସିଲୁଣି ତ ସେ ତୋତେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଉପାସରେ ମରିବଣି । ଯା' ଶଳଟାକୁ ଉଠାଇ ଦେବୁ, ଲୋକ ହସା କଥା କହନା—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ଶୁଣିଲେ ଲୋକମାନେ ଛି'ଛି କହିବେ । ତୁଳସୀକୁ ତୁ ଭୁଲବୁଝିଛୁ—ସେ ମାନବୀ ନୁହେଁ—ଦେବୀ । କଥାପଦକରୁ ମୁଁ ତା'ର ଅନ୍ତର ବୁଝିଛି । ଚାଲିଲୁ ଯିବା ଦେଖିବା ତୁଳସୀ ବଞ୍ଚିଛି

କି ନାହିଁ । ଛୁଟା ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର । ବ୍ରଜବାବୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଟାଣି ଟାଣି ନେଇ ରିକ୍ସାରେ ବସିଲେ ।

ପୂର୍ବ ଦିନ ଦୁଇଟା ବେଳୁ ସୁକାନ୍ତ ପାଇଁ ରିକ୍ସାଟେ ଡାକ ଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଯାଇଛି ଯେ ପୁଣି ରାତି ପାହି ଦିନ ଦୁଇଟା ବାଜିଲାଣି ଆଉ ଦେଖା ନାହିଁ । ଉପାସରେ ତୁଳସୀ ଛଟପଟ ହେଉଛି । ଭାବୁଛି—"ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ତୁମେ କେଉଁଠି ଖାଇପିଇ ଦିନ କଟାଉଛ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଠି ସନ୍ତୁଳ ହେଉଛି ।" ସବୁ ବାହାରକୁ ଯା' ଆସି କରି ତା'ର ପାଦ ଥକିଗଲାଣି । ରାତି ସାରା ଉଜାଗର ପୁଣି ଉପବାସ ଆଉ ଚାଲିବାକୁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଖାଲି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା କରିଛି—ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଆଗମନକୁ ।

ରିକ୍ସା ଆସି ଲାଗିଲା ଫାଟକ ପାଖରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ବ୍ରଜବାବୁ ପଶି ଆସିଲେ ଦୁଆର ଭିତରକୁ । ବ୍ରଜବାବୁ ଦାଣ୍ଡ କବାଟରେ ହାତ ମାରିଲେ । ତୁଳସୀ ଘଟରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । 'ଆସିଲେଣି—କହି ଉଠି ଗଲା ସେ । ଖୋଲି ଦେଲା ଭିତରୁ କବାଟ, ନମସ୍କାର କଲା ବ୍ରଜ ବାବୁଙ୍କୁ । ବ୍ରଜବାବୁ ପ୍ରତି ନମସ୍କାର ଜଣାଇ କହିଲେ—ଆପଣମାନେ ଏମିତି ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ନିଜ ଘର କଲ ତ ଭାଙ୍ଗି ପାରୁ ନାହଁ—ନାକମ ହୋଇ ପର ଘର ଭାଙ୍ଗିବ କିପରି ? ତୁଳସୀ କହିଲା ଅଜ୍ଞା—କଥା ନାହିଁ କାହିଁ ନାହିଁ ଖାଲିଟାରେ ସେ କାଲି ସକାଳଠାରୁ ବାହାରି ହେଉଛନ୍ତି, ଖାଇ ନାହାଁନ୍ତି, କୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଛନ୍ତି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମୁଁ ଆଉ ବୁଝାଇବି ଯା'ନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ।

ବ୍ରଜବାବୁ କହିଲେ—କିରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, କିଛି କାରଣ ନାହିଁ ତୋର ପାଗଳାମୀ ବାହାରୁଛି କାହିଁକି ? ଏଏ ଲୋକେ କଣ

ଶୁଣାଇ ଦେଉଛୁ କାରେ ? ଭଲ ମନ୍ଦ ନ ବୁଝି ନ ଶୁଣି ବିରକ୍ତ ହେବା, ଘରଗୁଡ଼ ପଳାଇ ଯିବା—ଜଣେ ଅଫିସର ପକ୍ଷରେ ସମୁଚିତ ନୁହେଁ । ଯା' ଘରକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ତୁଳସୀ ଡାକିଲା । ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ ଘରକୁ ଚା' ଖାଇଯିବେ ।

—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଚା' ବର୍ତ୍ତମାନ ଖାଇ ଆସିଲି । ସମସ୍ତ ଜାଣିଛି ତେଣେ ମୋର ଜରୁର କାମ । କରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରକୁ ଯାଉନାହୁଁ କାହିଁକି ? ବାବୁଆଣୀ ! ତୁମେ ଆସି ବାବୁଙ୍କର ହାତ ଧରି ଟାଣି ନେଇଗଲ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରକୁ ଗଲା । ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କୁ ଶୁଭ ସନ୍ଧ୍ୟା ଜଣାଇ ତୁଳସୀ ଭିତରୁ କଲଣି ଦେଲା ।

—୦—

(୨୯)

ରାତି ଆଠଟା ହେଲାଣି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆରାମ୍ ଚେୟାର୍ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇଛି । ତୁଳସୀ ଭାତ ବାଢ଼ି ଦେଇ ତାର ଗୋଡ଼ ପାଖରେ ବସି କାନ୍ଦୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ମୁଁ ଖାଇବାକି କହୁଛି, ଭାତ ବାଢ଼ି ଥୋଇଛ କାହିଁକି ? ଆଉ ଯଦି ନିଜେ ଖାଇ ଯା' ।

—ମୁଁ ଖାଇଥିଲେ କାଲିଠୁ ଉପାସରେ ବସିଥାନ୍ତ କାହିଁକି ?

—ତମ ପାପ କର୍ମର ଫଳ ତୁମେ ଭୁଞ୍ଜିବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କିଏ ଭୁଞ୍ଜିବ ?

—କ'ଣ କହୁଛ ତୁମେ ? କି ପାପ କରିଛି ମୁଁ ? ମୋତେ ଜଳାଇ ପୋଡ଼ାଇ ମାରୁଛ କାହିଁକି ?

ଧରି ପକାଇଲା ତୁଳସୀ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପାଦ ଯୋଡ଼ିକୁ । ଠେଲିଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ତୁମେ ଭ୍ରଷ୍ଟା, ପତିତା, ମୋତେ ଛୁଇଁ ପବିତ୍ର ଶରୀରକୁ ମୋର କଳଙ୍କିତ କରନା । ବିଶ୍ୱାସରେ ତୁମେ ବିଷ ଭରିଛ । ମୋ ମୁହଁକୁ ଟିକେ ତ ଚାହିଁଲ ନାହିଁ— ସୁକାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ପାପ ପ୍ରଣୟରେ ଲିପ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ।

ତୁଳସୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ସେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଲା । କହିଲା —କ'ଣ କହୁଛ ତୁମେ ? ପାପ କଥାଗୁଡ଼ା ମୁହଁରେ ଧରୁଛ କିପରି ? କିଏ ତୁମକୁ ଏ ମିଥ୍ୟା ବାରତା ଦେଲା ? ସୁକାନ୍ତ ଯେ ମୋର ଦେବର ନୁହେଁ, ଠିକ୍ ପୁତ୍ର ପରି ।

"ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଗିରି ମହାନ୍ତି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଭୁଲାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ତୁମେ ମୋତେ ।"

"ହେ ଭଗବାନ ! କ'ଣ ଶୁଣାଉଛ ତୁମେ ।"

ବାଡ଼େଇ ଦେଲା ତୁଳସୀ ତାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଚଟାଣ ଉପରେ । ମଥା ଫାଟି ଧାର ଧାର ରକ୍ତ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତୁଳସୀ ଅଚେତ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାହିଁଛି ତୁଳସୀକୁ । ବାହାରୁ ଡାକବାଲା ଡାକିଲା-- ବାବୁ ଚିଠି । ଚିଠିଟି ଆଣି ପଢ଼ିଲା ସେ । ବାପା ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ଘୂରିଗଲା ତାର । ମନସ୍ଥ କଲା ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଗାଁକୁ ଯାଇ ତା ବାପାଙ୍କୁ ଦେଖିବ । କଳଙ୍କିନୀ ତୁଳସୀଟା ମଲେ କାଲି ପରି ଆଉ ଗୋଟେ ବିଭା ହେବ; କିନ୍ତୁ ବାପା ମରିଗଲେ ଆଉ ତ ବାପ ମିଳିବ ନାହିଁ । କୁଳଟା ରାକ୍ଷସୀଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯିବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଭଲ । ନଇଲେ ପାପର ଜ୍ୱାଳାରେ ନର୍କ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତୁଳସୀ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଛୁଟି ଦରଖାସ୍ତ ଖଣ୍ଡେ ଲେଖି ଲେଟର ବାକ୍ସରେ ପକାଇ ଦେଲା । କେତେ ଖଣ୍ଡ ପୋଷାକ ଓ ବନ୍ଧପତ୍ର ବ୍ୟାଗରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ସେ ଛୁଟିଲା ଷ୍ଟେସନକୁ । ଘରଦ୍ୱାର ସବୁ ମେଲା ପଡ଼ିଛି । ଦାଣ୍ଡଦ୍ୱାରେ କୁକୁର ଛୁଆଟି ଶୋକରେ କାଉଁ କାଉଁ ହେଉଛି ତା' କଥା ଶୁଣୁଛି କିଏ ।

—o—

(୩୦)

କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷର ଅଷ୍ଟମୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଇଁ ଆସିଲାଣି । ଅସରାଏ ବର୍ଷା ହୋଇ ଗୁଡ଼ିଗଲା ପରେ ଗବାକ୍ଷ ଦେଇ ଶୀତୁଆ ବାଆ ପଶି ଆସୁଛି ଘର ଭିତରକୁ । ତୁଳସୀ ଚେତନା ପାଇ ଉଠି ବସିଲା । ମଥାରେ ତାର ରକ୍ତ ଧାର ଜମାଟ ବାନ୍ଧି ଯାଇଥାଏ ।

ଘରଟି ସାରା କଟିମିଟିଆ ଅନ୍ଧାର । ବଡ଼ ଭୟ ଲାଗିଲା ତାକୁ । ଲାଇଟ ସୁଇଚ୍ ଟିପି ଆଲୋକିତ କଲା କୋଠରୀଟିକୁ । ଦେଖିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନାହିଁ । ଲୁଗାପଟା, ବନ୍ଧପତ୍ର ଅଣକଣ ହୋଇ-ପଡ଼ିଛି । ମୂହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ କୋଠରୀରେ ଆଲୋକ ଜାଳି ଖୋଜି ପକାଇଲା; କିନ୍ତୁ କେଉଁଠି ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ ।

ଭୟରେ ଥରି ତାର ପଡ଼ିଲା ଉଠିଲା । କ'ଣ କରିବ କୁଆଡ଼କୁ ଯାଇ ଆଉ ଏତେ ରାତିରେ ଖୋଜିବ ? ହତାଶ ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲା ତୁଳସୀ । କେତେ କ'ଣ କଥା ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିଲା । ଭାବିଲା— କାହାପାଇଁ ଆଜି ଏ ଜୀବନ ରଖିବ ? ଯାହାର ସେବାରେ ମନପ୍ରାଣ ଢାଳି ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ମଣି ଦିନ ବଞ୍ଚୁଥିଲା,

ସେ ତ ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦକୁ ସତ୍ୟମଣି ପାଦରେ ଠେଲି ଦେଲେ । କେଉଁଠିକି ଆଉ ଏ ପୋଡ଼ା କରମକୁ ନେଇଯିବ ? କିଏ ଆଉ ମୋର ଅଛି ? ଆଶ୍ରମରୁ ଥରେ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ଆସିଛି—ପୁଣି କେଉଁ ମୁହଁରେ ଫେରିଯିବ । କ'ଣ ଭାବିବେ ସେମାନେ ? ଭଗବାନ ! କି ଦୋଷ କରିଥିଲି ମୁଁ ତୁମର ? ଜୀବନସାରା ମୋତେ ଦୁଃଖ ଦେଇ ତଥାପି ତୁମର ମନ ଶାନ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ ?

ଗର୍ଭକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ତୁଳସୀ । ପାଞ୍ଚ ମାସର ଶିଶୁ ହଲଚଲ ହେଉଛି । ପୁଅ କି ଝିଅ ଜଣା ନାହିଁ । ତାର ପାଇଁ କ'ଣ ସେ ବଞ୍ଚି ରହିବ ? କିଏ ତାକୁ ଆଶ୍ରା ଦେବ । ନା—ଶେଷ ଉପାୟ ତାର ମୃତ୍ୟୁ । ସ୍ୱାମୀ ଯଦି ତ୍ୟାଗ କଲେ—ଜଗତରେ ବଞ୍ଚିରହି ଲାଭ କ'ଣ ?

ଉଠିଗଲା ତୁଳସୀ କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଫଟୋଟି ପାଖକୁ । ହାତଯୋଡ଼ି ପଚାରିଲା—ସ୍ୱାମୀ ! ତୁମେ ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ ଶୁଣି ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କଲ ? ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମର ଦାସୀକୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲ ନାହିଁ । ହଉ ତୁମେ ସୁଖରେ ସଂସାର କର ମୁଁ ଯାଉଛି । ଚିରଦିନ ପାଇଁ ତୁମଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଉଛି । ତୁମେ ଶାନ୍ତିରେ ରୁହ—ଏତିକି ମୋର କାମନା ।

ତୁଳସୀର ଅନ୍ତର ତଳୁ ଘନ ଘନ କୋହ ଉଠିଲା । ଶରୀରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ତାର ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାରେ ବରଡ଼ା ପତ୍ର ପରି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମସ୍ତକରେ ଅନୁଭବ କଲା ସେ ଶତବୃଶ୍ଚିକର ଦଂଶନ । କଣ ସେ ଭାବୁଛି ? ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଯେ ମହାପାପ; କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ନିରୁପାୟ ।

ପାଗଳୀଙ୍କ ପରି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ତୁଳସୀ ଗେଟ୍ ପାଖକୁ । ଷ୍ଟେସନରୁ ଦିଶୁଛି ଯାତ୍ରୀଗାଡ଼ିର ସାମନା ଆଲୁଅଟି ଏଇକ୍ଷଣି ଷ୍ଟେସନରୁ ବାହାରି ଆସିବ ଶତ ଶତ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କରି । ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁଲା ସେ । ପାଖ ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ନିଘୋଡ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଲେଣି । କୁଆ କୋଇଲି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ବରଷା ରାତି । କୁକୁର କୁଆଡ଼ି ତାକୁ ଦେଖି ଖାଲି କାଉଁ କାଉଁ ହେଉଛି ଶୋକରେ । ଠିକ୍ ସମୟ ।

ତୁଳସୀ ଛୁଟିଲା ଆଗକୁ । ଶୋକ ଉପାସରେ ଗୋଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ତାରି ବାଡ଼େଇ ହେଉଥାଏ । ଡାକେ ବାଟ ଗଲେ ରେଲ୍ ଲାଇନ । —ଘୋଷ ପାର୍କ ସେ ପଟେ । ଯାତ୍ରୀ ବାହି ଗାଡ଼ିଟି ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନ କରି ମାଡ଼ି ଆସୁଛି । ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ସେ ଠିଆ ହୋଇଗଲା ରେଲ ଲାଇନ୍ ଉପରେ । ଗାଡ଼ିଟି ତା' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ଗଜ ବାକି । ଲୌହ ବର୍ତ୍ମ ଗୁଡ଼ିକ କମ୍ପି ଉଠିଲାଣି । ଏହିକ୍ଷଣି ତୁଳସୀର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ମିଶି ଯିବ ଅନନ୍ତ ଗଗନ ସାଥିରେ । ଲୌହବର୍ତ୍ମ ଉପରେ ପଡ଼ି ରହିବ ଖାଲି ତାରି କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ମାଟି ପିଣ୍ଡ ।

ହଠାତ୍ କାନ ପାଖରେ ତାରି କିଏ କହିଲା—"ଦୁର୍ଲଭ ମାନବ ଜନ୍ମ ।" ଠିକ୍ ଯେପରି କାଠଯୋଡ଼ି କୂଳରେ କହିଥିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସେ ନଘା ଗର୍ଭରେ ଝାସ ଦେଉଥିଲା ବେଳେ । ଫେରି ପଡ଼ି ଚାହିଁଲା ପଛକୁ । କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ । କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ୀ ପାଛିଆଟିଏ ଧରି ସେ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖାଯାଉଛି । ମୁହଁ ଫେରାଇ ତୁଳସୀ ସ୍ୱାମୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶେଷ ପ୍ରଣତି ଜଣାଇଲା । ଗର୍ଜି ଉଠିଲା ଯାତ୍ରୀ ବାହି ଗାଡ଼ିଟା ଆଉ ପ୍ରାୟ ମିନିଟିଏ ।

ବିଜୁଳି ବେଗରେ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ବୁଢ଼ୀଟି, ଶତ ସିଂହର ବଳ ତାର କମରକୁ ଆସିଲା । ପାଛୁଆଟିକୁ ଥୋଇ ଦେଇ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ତୁଳସୀକୁ ଟେକି ଆଣିଲା ଲାଇନ୍ ଉପରୁ । ଗାଡ଼ିଟି ବାହାରି ଗଲା ।

ବୁଢ଼ୀ କାଉଁ ଳେଇ ପଚାରିଲା— କାହିଁକି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରୁଥିଲୁ ଝିଅ ? ଆତ୍ମହତ୍ୟା ମହାପାପ—ଏତିକି ତୁ ଜାଣି ନାହୁଁ । ତୁଳସୀ ଥରି ଥରି କହିଲା—ମା’ ସ୍ୱାମୀ ଯଦି ତେଜ୍ୟା କଲେ—ଏ ସଂସାରରେ ବଞ୍ଚି ରହି ଲାଭ କ’ଣ ?

କ’ଣ କହୁଛୁ ତୁ ଝିଅ ? ମୁଁ ତ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।

ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତୁଳସୀ ବୁଢ଼ୀକୁ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇଲା । ବୁଢ଼ୀ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ମାରି କହିଲା—ହଉ, ଚାଲ ମା’ ମୋ ଘରେ ରହିବୁ । ମୋର କେହି ନାହିଁ, ମୁଁ ରାଣ୍ଡି ଆଣ୍ଡୁ କୁଡ ମଣିଷ । କାଠ ବିକି ଚଳୁଛି ମା’, ତୁ ମୋର ଝିଅ । ମୁଁ ଦୁଃଖ କରିବି, ତୁ ଫୁଟାଇ ମୋତେ ମନ୍ଦେ ଦେବୁ । ଏଇ ସହର ତଳକୁ କୋଶେ ବାଟରେ ମୋ ଘର । ତୁ ତ କହୁଛୁ, ତୁ ଗରିବ ଘର ଝିଅ । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିଛୁ । ଭୋକଉପାସ ଭୋଗିଛୁ । ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲା ଅଡ଼େଇ ଦିନକୁ ବଡ଼ ଘର ବୋହୂ ହୋଇଥିଲୁ । ପୁଣି କର୍ମ ଅଦୃଷ୍ଟରୁ ଯୋଉ କୂଳରୁ ଯାଇଥିଲୁ ସେଇ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଦୁଃଖ ତ ଆମର ନିତି ଦିନିଆ ସାଥି । ଆଉ ଭୟ କ’ଣ ? ଯେ କଷ୍ଟ ସହି ନ ଥିବ ସେ ଦୁଃଖରେ ଝୁରି ମିବ । ଆମର କ’ଣ ? ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା ଖାଇବା । ଚୋରି, ଡକାୟତି କଲେ ସିନା ଲାଜ ମାଡ଼ିବ । ଚାଲ୍ ମା’ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲ୍ । ସେ ଯୋଗିମାଙ୍ଖିଆ ଅନ୍ୟ ଭାରିଯା କରୁ । ତୁଳସୀ ଚମକି ପଡ଼ି

କହିଲା— ମାଉସୀ ଗାଳିଦିଅ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ହସିଲା ତୁଳସୀର ସ୍ୱାମୀ ଭକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ।

ଦୁହେଁ ଖସିଲେ ବସ୍ତାଚଳକୁ । ଦୂରରୁ ଶୁଭୁଥାଏ ରେକର୍ଡ଼ ସଙ୍ଗୀତ—କିତନେ ବଦଲ ଗୟେ ଇନ୍‌ସାନ······

—*—

(୩୧)

ଆଜ ଚଉଠି ରାତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମାତ୍ରେ ଗିରି-ମହାନ୍ତି ଓ ନରହରିବାବୁ ତାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବିବାହ କରିବାକୁ ରାଜି କରାଇ ଦେଲେ । ମହାନ୍ତି ଗୋଟାଏ ଗୁଣିଆ ପାଖରୁ ବ୍ରହ୍ମ କବଚ ଆଣି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ହାତରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ତୁଳସୀ କଥା ଆଜି ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ଯେ ତାକୁ ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଚଳାଇଲା ସେ ସିଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ବଡ଼ଘରଟା ହୋଇଛି ଏହିପରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପଦ୍ମାସାଥିରେ ।

ରାତି ଗୋଟାଏ । ନୀଳ ଆକାଶ ତଳେ ଅଗଣିତ ଶୁଭ୍ର ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘମାଳା ସଙ୍ଗେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଛି । ନୀରବ ବନ୍ଦୀନି ରାତିର ଘନଛି ଭଙ୍ଗି ଦେଉଛି ସାଥିହରା ପ୍ରାଣେ ଅସୀମ ବ୍ୟାକୁଳତା । ଥରି ଉଠୁଛି ବିରହିଣୀର ବେଦନା ଭରା ଗୀତ । କାହିଁ ଏକ ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନପୁରରେ ଜୀବନର ଶତ ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟକୁ ଦୂରକୁ ଠେଲି ଦେଇ ଆଜି କିଏ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ମଧୁରତା । କୁ ମନ୍ତ୍ର, କିଏବା ଲୁଚି ବୁଲୁଛି ଗଳି କି ଗଳି ନିଜର ଅଭିଷ୍ଟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ଧନ୍ୟରେ ସ୍ରଷ୍ଟା, ଧନ୍ୟ ତୋର ବିଶ୍ୱ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ।

କୁଳଦ୍ୱାପଟି ଜଳୁଛି ଚଉଠି ଘରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇଯାଇଛି ପଲଙ୍କ ଉପରେ । ଆଖିରୁ ତାର ଲୁହ ଝରି ଭେଦି ଯାଇଛି ତକିଆରୁ ମଲେ । ଦେହରୁ ତାର ସରମ ଝାଳ ବହି ଯାଉଛି । ନାନା ଜାତି ଫୁଲ, ସୁବାସିତ ଅତର ବାସନାରେ କୋଠରୀଟି ମହକି ଉଠୁଛି ।

ଗିରି ମା' ପଦ୍ମାକୁ ଟାଣି ଟାଣି ନେଇ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପେଲି ଦେଲା । ବାହାର ପଟୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି କହିଲା ମୁଁ ଯାଉଛି ବାବୁ'ଣି । ରାତି ପାହିଲେ ପୁରସ୍କାର ପାଇଁ ଆସିବି ।

ପ୍ରଣାମ କଲା ପଦ୍ମା କୁଳଦ୍ୱୀପକୁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପଦଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରିଲା । ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୃଦୟରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା— କି ସୌମ୍ୟ କାନ୍ତି । ବଳିଲା ବଳିଲା ବାହୁ—ସତେ ଅବା କନ୍ଦର୍ପ ପୁରୁଷ । ଆଖି ଫେରାଇ ଚାହିଁଲା ପୁଣି ନିଜକୁ । ଜହ୍ନି ମଞ୍ଜି ଠାରୁ ଚୋପା ଦେହଟା ସାରା ବସନ୍ତ ଚିହ୍ନ—ଆଖିରେ ବସନ୍ତ ଫୁଲ— କେଡ଼େ କୁତ୍ସିତା । ସେଥିପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ଆଜିଯାଏ ବାଡ଼ୁଅ ହୋଇଥିଲି ଯାଜପୁର ଜମିଦାର ଘରେ । ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଆଣିଲେ କ'ଣ ହେବ, ଏପରି ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ ପୁଣି ବଡ଼ ହାକିମ—କ'ଣ ସତେ ମୋତେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ? ହସି ପଦେ କଥା କହିବେ ? ସେ କ'ଣ ଜାଣିବେ ଅନ୍ତର ମୋର ପରିବେ । ହଇ ଭଗବାନ୍ ଅଛନ୍ତି !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କଡ଼ ଲେଉଟାଇଲା । ପଦ୍ମାର ଆଖି ପଡ଼ିଲା ତାର ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ତେନ୍ଦୁଅଟି ଉପରେ । ବାହୁରେ ତେନ୍ଦୁଅର ପିତାଟି ଚିପିହୋଇ ଦାଗ କରି ସାରିଲାଣି । ପଦ୍ମା ଭାବିଲା— ବଂଶ ଚଳାଇବାର ନିଶ୍ଚିତ ଯୁବକ ପୁରୁଣା ଚୁଥାକୁ

ଘୁଡ଼ ନାହାଁନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତୁଳବାହୁରେ ଓଡ଼ଁରିଆଟି ପିନ୍ଧ କେତେ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛନ୍ତି । ଫିଟାଇ ଦେଲା ଓଡ଼ଁରିଆଟିକୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାହୁରୁ ଅତି ସତର୍କରେ—କାଳେ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେବ ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅସୁନ୍ଦର କରି ଦେଇଥିବା ଓଡ଼ଁରିଆଟି ଉପରେ ତାର ଘୋର ରାଗ ହେଲା । ସେ ତାକୁ ପଲଙ୍କ ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ପଲଙ୍କ ବାଡ଼କୁ ଆଉଜି ବସିଲା । ଆଖିକୁ ତାର ତନ୍ଦ୍ରା ଆସିଗଲା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନିଦ୍ରିତ । ଅଜ୍ଞାତରେ ଦରଭୁଲା ସ୍ମୃତି ତାର ମାନସ ପଟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଛି । ସଞ୍ଜବେଳ । ସେ ସାଇକେଲ ଚଢ଼ି ଆସୁଛି—ମନ ଉଲ୍ଲାସରେ ଶାଳଆନଘାଇ କୂଳର ବନ୍ଧ ଉପରେ ସମ୍ମୁଖକୁ ତାର ନଜର ନାହିଁ । ଉପରକୁ ଚାହିଁ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଭାଦର୍ଶନରେ ସେ ବିଭୋର । ତୁଳସୀ ପାଣି ମାଠିଆଟି ଧରି ମନଦୁଃଖରେ ବନ୍ଧ କଡ଼େ କଡ଼େ ଫେରୁଛି ଘରକୁ । ହଠାତ୍ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସାଇକେଲଟି ଧକ୍କା ହେଲା ତୁଳସୀ ଉପରେ । ପାଣି କଳସୀଟି ପଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ତୁଳସୀ ଚମକି ପଡ଼ି ଚାହିଁଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଠିଆହେଲା ସେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉଠି ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ହୋଇ କହିଲା—ତୁଳସୀ ତୁମର ଭୁଲ ନୁହେଁ—ମୋର । ମାଠିଆଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା, ଏଇ ପଇସା ନିଅ କିଣିବ, 'ନା' ବୋଉ ଗାଳିଦେବ' କହି ତୁଳସୀ ଚାଲିଛି ଆଗକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚିତ୍କାର କରୁଛି—ତୁଳସୀ ତୁଳସୀ···ତୁଳସୀ··· ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଚାଉଳା ଶୁଣି ପଦ୍ମାର ତନ୍ଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ହାତ ମାରିଦେଲା—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଉପରେ । ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ତାର ।

—କ'ଣ କରୁଛ ତୁଳସୀ ?

ପଦ୍ମା ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଠିଆ ହେଲା ।

ତୁଳସୀ, ଆଜ ଏ'କ ଢଙ୍ଗ ତୁମର ?

"ମୁଁ ପଦ୍ମା ।"

"ପଦ୍ମା"

"ହଁ ଆପଣଙ୍କ ପଦସେବିକା ପଦ୍ମା ! ଆଜ ପର୍ବ ଚଉଠି ରାତ୍ର ।"

"ଚଉଠି ରାତ୍ର ? ତୁଳସୀ କାହିଁ ?"

ଉଠି ବସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ପଦ୍ମା ତାର ବାହୁଦ୍ୱୟ ଧରି କହିଲା—ଛୁଆପିଲାଙ୍କ ପରି ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବାଉଳା ହୁଅନ୍ତି ? ଶୋଇପଡ଼ ଉଠ ନାହିଁ । ଦେହ କପରି ଲାଗୁଛି ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିଲା—ଶରୀରଟା ତାର ରୁକ୍ଷ ଶ୍ରୀହୀନ ଦେଖାଯାଉଛି । କ୍ଳାନ୍ତ ଆଉ ଦୁର୍ବଳ ସତେ ଯେପରି ତାର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ବସା ବାନ୍ଧି ରହିଛନ୍ତି । ଭାବିଲା -ଏକ ମାୟା ? ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ କରିଥିଲା ଯେ —ଦ୍ୱିତୀୟ ଦାର ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ତାହା ପୁଣି ସମ୍ଭବ ହେଲା କପରି ? ସବୁ ଚକ୍ରୀର ଚକ୍ରାନ୍ତ·········ତେବେ ମୋର ତୁଳସୀ ସତ୍ୟ ସାବିତ୍ରୀ·····ମୁଁ ଭୁଲ ବୁଝିଲି ତାକୁ । ମୁଁ ଭୁଲ ବୁଝିଲି । ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ ଗିରି ମହାନ୍ତିର କୁଟୀଳ ଚକ୍ରାନ୍ତ, ତୁଳସୀ ଆଉ କ'ଣ ଜୀବନରେ ଥିବ ? ତୁଳସୀ···ତୁଳସୀ······

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାହାରି ଆସିଲା ସେ ଘରୁ । ପଦ୍ମା "ସ୍ୱାମୀ···ସ୍ୱାମୀ·····" ଚିତ୍କାର କରି ବିଚଳିତ ହୋଇ କଚାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ଚଟାଣ ଉପରେ । ବାହାରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା ପୈତୃକ ପାଇଥିବା ଆମ୍ବାସଡ଼ାର୍ କାର୍, ଉଠିଗଲା କାର୍ ଭିତରକୁ ।

କାର୍ ଛୁଟିଲା ଉଲ୍କା ଗତିରେ ।

—*—

ପୂର୍ବ ଦିଗବଳୟ ତଳେ ସିନ୍ଦୂର ଫାଟିଲାଣି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଲା ବାଲେଶ୍ୱରରେ । କାର୍‌ଟି ବୈଠକଖାନା ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ କରାଇ ଦେଇ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । କବାଟ ଖୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଠରୀରେ ସବୁ ବଲ୍‌ବ ଜଳାଇ ଦେଖିଲା, ଜିନିଷ ପତ୍ର ସବୁ ଅନାବନା ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଘରେ ଘରଚଟିଆ, ଘର ପାରା ବସା କଲେଣି । ନାଲି କାଠି କୁଟା, ଗୁଣ୍ଡିକନା, ପର ଆଦି ପକାଇ କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋବରା କରି ମାରିଲେଣି । ର୍‌ୟାକେଟ ଓ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍‌ରେ ରଖାଯାଇଥିବା ମେଣ୍ଟ୍, କାମିଜ ଶାଢ଼ି ଉପରେ ପାରା ହଗି ମଇଳା କରି ସାରିଲେଣି । କେତେ କେତେ ଦାମିକା ପୋଷାକ ଗୁଡ଼ାକୁ ମୂଷା କାଟି ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ହାଣ୍ଡିରେ ଘିଅ ଗୁଡ଼ାକ ନେସି ପରି ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଡାଲି ଡେକ୍‌ଚିଟା ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି, ଚଉକାଂଶ କଡ଼େଇରେ ଛତୁ ମାରି ଫେଣ ଉଠିଲାଣି ।

ମର୍ମନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ମୁହଁ ଭିତରେ ତା'ର ଘନ ଘନ କୋହ ଉଠିଲା । ଦୌଡ଼ି ଆସି ସେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା— ଅଫୁଡ଼ା ମଇଳା ପଲଙ୍କ ଉପରେ । ଛୁଆମିଙ୍କ ପରି କେତେ କହିଁ କହିଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା । ଭୁଲିମୀ ନାହିଁ, ଅଛି ତା'ର ସ୍ମୃତି । ମନେପଡ଼ୁଛି ତା'ର ପବିତ୍ର ଭକ୍ତି । ଦିଶିଯାଉଛି ତା'ର ଚମ୍ପା ବଦନ—ବାଜିଯାଉଛି କାନରେ ତାର ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ କଥା— କୁଆଡ଼େ ଆଜି ଗଲା ?

ଉଠିଗଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍‌ରୁ ଶାଢ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ ଆଣି ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଦେଖିଲା । ନୟନରୁ ତାର ପୁଣି ଝରିଲା ଲୋତକ ।

ଗୁଡ଼ି ଧରିଲା ଶାଢ଼ି ଖଣ୍ଡିକ ନିଜର ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ବକ୍ଷ ଉପରେ । କ୍ଷଣକୁ କ୍ଷଣ ବ୍ୟାକୁଳତା ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସେ ଢଳି ପଡ଼ିଲା ଅସନା ପଲଙ୍କ ଉପରେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେଲେ ନୀରବ ନିଶବ୍ଦ ବାଲେଶ୍ୱର ସହର ପୁଣି ଜନକୋଳାହଳରେ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନିଜର ଅସ୍ଥିରତା ଭଗ୍ନକରି ପାଖ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ ତୁଳସୀ ଖବର ପଚାରିଲା; କିନ୍ତୁ କେହି ସଠିକ୍ ଖବର ଦେଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ମଟର ଛୁଟାଇ ଦେଲା ସେ ବ୍ରଜ ବାବୁ ଇଂଜିନିୟରଙ୍କ ବସାଭିମୁଖରେ ।

କାର୍‌ଟିକୁ ଦୁଆରେ ଠିଆ କରାଇ ଦେଇ ପଶିଗଲା ଘର ଭିତରକୁ । ଚା' ପାନ କରୁଥିଲେ ବ୍ରଜ ବାବୁ । କପ୍ ଥୋଇ ଦେଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ତାର ଆନନ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିଷାଦର ରେଖା ଖେଳିଗଲା । ଅବାକ୍ ହେଲେ ଇଂଜିନିୟର ବ୍ରଜବାବୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପଚାରିଲେ— କ'ଣ ହୋଇଛି ତୋର ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ? ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା—ତୁଳସୀ ଆଉ ନାହିଁ—

—ଆରେ ତୁଳସୀ ଆଉ ନାହିଁ—ମାନେ କ'ଣ ? ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ ବ୍ରଜବାବୁ ।

ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସେ ଶୁଣିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଠାରୁ । ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ— ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମାକୁ ତ କଲବଲ କରି ମାରିଲୁ— ଏବେ ଫଟୋ ପୂଜା କର । ଆଠ ଦିନ ହେଲା ଯଦି ସେ କୁଆଡ଼େ ଗଲାଣି ଆଉ କ'ଣ ସେ ବଞ୍ଚିଥିବ ତୁ ଭାବୁଛୁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ

ନିଗଣ ହୋଇ ସେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ଥିବ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଖାଲି ନିର୍ବୋଧ ପରି ଚାହିଁଥାଏ ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ । ଆଠ ଦିନ ତଳର ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା କାଗଜ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ଟାଣି ଆଣି ଦେଖାଇଲେ ବ୍ରଜବାବୁ । ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଅଛି—"ଟ୍ରେନ ତଳେ ଯୁବତୀର ଆତ୍ମହତ୍ୟା । ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ଶରୀର । ମୁଣ୍ଡଟି କଟି ଯାଇ ରେଳ ଚକ ତଳେ ଧୂଳି ହୋଇଯାଇଛି । ଯୁବତୀଟିକୁ ଚିହ୍ନିବା କଷ୍ଟକର । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମନକୁ ପାପ ଛୁଇଁଲା । ଏ ନିଶ୍ଚୟ ତୁଳସୀ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମକୁ ଯିବାର ଠିକ୍ ଗୋଟାଏ ଦିନ ପରେ ଏ ଦୁର୍ଘଟଣା । ଚିରଦିନ ପାଇଁ ତୁଳସୀର ନାମ ଲୁଚିଗଲା । ବାଷ୍ପୀୟ ଶକଟ ଚକ ତଳେ ଚିତ୍କାର କଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ତୁଳସୀ ଆଉ ନାହିଁ । ବ୍ରଜ ଭାଙ୍ଗିଲା ମୋର ସୁନାର ସଂସାର । କ'ଣ କରିବି ମୁଁ ବ୍ରଜ ?

ବିଚଳିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାହାରି ଆସିଲା ଘରୁ । ବ୍ରଜବାବୁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଠା' ପଛରେ ଡାକ ଛାଡ଼ୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି କାର୍‌ରେ ଷ୍ଟାର୍ଟ୍ ଦେଲା । କାର୍ ଛୁଟିଲା ପବନ ବେଗରେ । ବ୍ରଜବାବୁ ରିକ୍ସାଟେ ଡାକ[illegible]ଇଁ ଯାଉଁ କାର୍‌ଟି ରାସ୍ତାର ମୋଡ଼ ବୁଲି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତଥାପି ସେ ଚାଲିଲେ କାର୍ ପଛେ ପଛେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ବସାଆଡ଼କୁ । ବିଚରାକୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ନ ଆସିଲେ ଯେପରି ହେଉଛି ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କାର୍ ଛୁଟାଇ ଦେଲା ବସା ଆଡ଼କୁ । ବାଟରେ କାର୍‌ଟି ଧକ୍କା କରି ଦେଲା ଗୋଟିଏ ଟ୍ରକ ସାଥିରେ । ନିଜେ କାର୍‌ରୁ ଖସି ପଡି ଅଚେତ ହୋଇପଡ଼ିଲା ରାସ୍ତା ଉପରେ । ଦୁର୍ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଅନେକ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାନ୍ତି । ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କର ରିକ୍ସା ଆସି ଲାଗିଲା ସେଇଠି ।

ଏତିକବେଳେ ଗାଁରୁ ଲେଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ନରହରିବାବୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଅଚେତ ଦେଖି ନରହରିବାବୁ ଜଡ଼ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ରାସ୍ତା ଉପରେ । ବ୍ରଜବାବୁ ବୁଢ଼ାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଶାନ୍ତ କରାଇଲେ । କାର୍‌ଟିର କିଛି ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାସ୍ତା ଉପରୁ ଉଠାଇ କାର୍‌ରେ ନରହରିବାବୁ କୋଳରେ ଧରି ବସିଲେ । କାର୍ ଚଳାଇଲେ ବ୍ରଜବାବୁ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଡ଼କୁ ।

ବାଲେଶ୍ୱର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ କିଛି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଚିକିତ୍ସା କରାଇ ସମସ୍ତେ ଫେରିଲେ କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ । ମାସକ ପରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଦେହ ମୁଣ୍ଡର କଟା ଘା', ଶୁଖିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ମାନସିକ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଡାକ୍ତରମାନେ ପରୀକ୍ଷା କରି କହିଲେ କାର୍‌ରୁ ପଡ଼ିଗଲା ପରେ ତାର ମସ୍ତିଷ୍କର କିଛି ଅଂଶ ଓଲଟି ପଡ଼ିଛି । ଅପରେସନ୍ ଏ ସ୍ଥାନରେ ଭଲ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତୁମେ ରୋଗୀକୁ ରାଞ୍ଚିକୁ ନେଇ ଯାଅ ।

ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ନରହରିବାବୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ରାଞ୍ଚି ପାଗଳଖାନାକୁ ନେଇଗଲେ । ଏଣେ ହାକିମ ହୁକୁମ ଚଳେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନିଜର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ମାନ ସମ୍ମାନ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜ୍ଞାନ ହରାଇ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଅବହେଳିତ ପାଗଳ ଜୀବନକୁ ନେଇ ରହିଲା ରାଞ୍ଚି ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଚାନ୍ଦରେ ଧାରା ଦେଖି ବୟସ ଆଉରି ୬୦ ବର୍ଷ ତଳକୁ ଚାଲିଗଲାଣି—ଦିନ କେଇଟା ଭିତରେ । ସ୍ୱାମୀର ଅଧୋଗତିରେ ସରଳା ଶୁଖିଲା ପଦ୍ମାର ଆଖିରୁ ଅନବରତ ଲୁହ ଝରୁଛି । ପେଟରେ ଭୋକ ନାହିଁ କି ? ଆଖିକୁ ନିଦ ନାହିଁ ।

ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ଦେଇ ସେ ଖାଲି ଗୁଣ୍ଡି ଖାଇ ମଦ ପିଇ ଦିନ କାଟୁଛି । ଗିରି ମହାନ୍ତିର ପେଟମରା ରୋଗ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଦୁନିଆଁ ଯାକ ଔଷଧ ଖାଇଲାଣି— ବେମାର ଅଧଲାଟିକର ବ କମୁ ନାହିଁ । ନିଜର ପାପ କର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ଭାବି ଭାବି ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛି । ଯାହାକୁ ଦେଖୁଛି- ସେ କହୁଛି କପର ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ତୁଳସୀକୁ ଅଲଗା କଲା । ମା' ବୁଢ଼ୀଟା ତା'ର ଅନବରତ ତା'ପାଖରେ ବସି କାନ୍ଦୁଛି । ମହାନ୍ତି ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି—ତାର ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ—ମୃତ୍ୟୁ—କେବେ ଆସିବ ।

(୩୩)

ବାଲେଶ୍ୱର ଠାରୁ ତିନିମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ହରିପୁର ଗ୍ରାମ । ପଥରବକା ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀର ଘର ସେଇ ଗ୍ରାମରେ । କାଠ ପଥର ବିକ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ଚଳେ । କାହାର ଲୁଣ ଚିମୁଟାଏ ସେ ଧାରେ ନାହିଁ ? ପୁଅ ଗୋପିଆଁ ମଲା ଦିନରୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଭିଡ଼ି ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗୁଛି । ଝୁଙ୍କ୍ ପକାନ୍ତୁ ବଳେ ଯାଏ ଯେ ବେଳ ଲେଉଟିଲୁ ଫେରେ । ହେତେଲି ଦି'ଟା କରି ଗଣ୍ଡିଏ ଖାଇଦେଇ କାଠ ଗୋଟାଏ ପଥର ବିଡ଼ାଏ ଧରି ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚେ । ନାଗୁଆ ଦେଇସାରି ଫେରିଲାବେଳକୁ ରାତି ଦଶ । ତୁଳସୀ ଆସିଲା ଦିନରୁ ଗୋ-ଷାଇ ଘରକୁ ସେ ଆଉ ଯାଉ ନାହିଁ । ଯୁ'ଆଡ଼ୁ ଯାହା ଆଣୁଛି ତାର ପାଖରେ ପକାଇ ଦେଉଛି । ସେ ରାନ୍ଧି ବାଢ଼ି ବୁଢ଼ୀକୁ ଆଗ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ନିଜେ ପଛେ ଦି'ଟା ଖାଉଛି । ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀ ଭୁଲିଯାଉଛି ଦିନକୁ ଦିନ ନିଃସନ୍ତାନ ଦୁଃଖ ।

ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ତୁଳସୀ ଘର କାମରେ ଲାଗିଯାଏ । ନାଣ୍ତି ବୁଢ଼ୀ ବଣରୁ ଫେରି ନାଗୁଆ ଦେବାକୁ ଗଲେ ବେଳବୁଡ଼କୁ ତା' ହାତରୁ ପାଇଣି ସବୁ । ଭବ ମା' କୋଳରେ ଲୁଚଯା'ନ୍ତି । ପୂର୍ବଦିଗରୁ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ିଆସେ ଦୁଃଖ ପଶରା ନେଇ । ତୁଳସୀ ଚଉଁରା ମୂଳେ ସଳିତା ଜାଳି ସେ ନିଜର ଅଦୃଷ୍ଟ ମନାସେ—"ସେ ଯେତେ ମୋତେ ଅନ୍ତର କରନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମେ ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କର । ମୋ ହାତର ଚୁଡ଼ି ଚିରଦିନ ଲାଗି ଜଳି ଉଠୁଥାଉ ।" ତୁଳସୀର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରେ । ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ମଧ୍ୟ ତାର ଦୁଃଖ ଗଲାନାହିଁ । ମନର ବେଦନା ମନରେ ମାରି ତୁଳସୀ ଫେରେ ଘରକୁ ।

ଶୋଇଲା ବିଛଣାରେ କେତେ ଆଉ କେତେ କଥା ମନେ ପଡ଼େ । ବାପା ମା'ଙ୍କ ସ୍ନେହ; ଜୀବନର କେତେ ଉତ୍ଥାନ ପତନ । ହସ କାନ୍ଦ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ନାଚି ଉଠେ ଆଖି ଆଗରେ ତାର । ଧୂଆଁ ନିଆ ଅତୀତ ଚକ୍ର କେତେ ସ୍ମୃତି ଜାଗି ଉଠେ । ସବୁ କ୍ଷଣିକ ସବୁ ମାୟା ଜୀବନର ମାୟା ତୁଟିଯାଏ । କୋଟି ଦୁଃଖର ଢେଉ ଉଠେ ପ୍ରାଣରେ । ସେତିକିବେଳେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭବ କରି ତୁଳସୀର ପ୍ରାଣ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠେ । ଅନାଗତ ସୁଖର ଆଶାରେ ସେ ସବୁ ଦୁଖ, ଯାତନାକୁ ଦୂରକୁ ପେଲିଦିଏ ।

କାଳ ପରି ବୃରିଟା ମାସ ବିତିଗଲା । ଜନ୍ମ ହେଲା ତୁଳସୀ ଗର୍ଭରୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ପୁଅ । ନାଣ୍ତି ବୁଢ଼ୀର ପାଦ ଆଉ ତଳେ ନ ଲାଗେ । ପୁଅର ଏକୋଇଶାକୁ ଯେଉଁଠି ଯାହା ରଖିଥିଲା; ସବୁ ବିକି ଭାଙ୍ଗି କରି ପୁଅ ପାଇଁ କଲା କଲା । ସାଇପଡ଼ିଶାକୁ

ପେଟ ପୂରାଇ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା, ପାଳି କରାଇଲା । ମା'ତାର ଅତି ଦୁଃଖ ପାଇଥିବାରୁ ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀ ପୁଅଟି ନା ରଖିଲା—"ଦୁଖି"। ତୁଳସୀର ଦୁଃଖର ଅନ୍ତ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏତେ ବଡ଼ ଦିନରେ ସେ ସୁଖି ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମନେ ପଡ଼ିଲା ତା'ର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥା । ପାଖରେ ଥିଲେ ସେ କେତେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତେ ନ ଥାନ୍ତେ ? ମୁହଁ ଫିଟାଇ ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀକୁ କହିଲା—ମା' ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେ' ବୁଢ଼ୀ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା—ମା'ଲୋ ମୋର ଏତେ ଲୋଭ । "ମୁଁ ଝୁରୁଥାଏଁ ତୋର ପାଇଁ ମୋ'ଠାରେ ଦୟା ତୋହର ଟିକଏ ନାହିଁ ।" ଝଟକାଟିଏ ମେଲଦେଇ ବୁଢ଼ୀ ଚାଲିଗଲା ନିଜ କାମରେ । ତୁଳସୀର ମନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ତୁଳସୀ ଭାବିଲା—ସତ କଥା ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ ଶୁଣି ସେ ତ ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କରିଚନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଏ ବାରତା ଶୁଣିଲେ ଅଧିକ ସେ ଘୃଣା କରିବେ । ଦୁଖିକୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ବୋଲି ହଣ ନ କରି ସେ କହିବେ ଜାରଜ, ନା ତାଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇବା ତ ଗୁଣେ ଭଲ ।

ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀ ଓ ତୁଳସୀର ଯତ୍ନରେ ଦୁଖି ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଆଜ ବଢ଼ିଲେ କାଲି ବଢ଼ିଲା । ବୁଢ଼ୀ ନାତି ପାଇଁ କେତେ ରକମର ଭୁଣ୍ଡେଇ ବେଲୁନ୍ ବଜାରରୁ କିଣି ଆଣି ଗଦା କଲା ! ନିକମା ବେଳରେ ବୁଢ଼ୀର କାମ ନାତିକୁ ଧରି ଗେଲ କରିବା—"ମୋ ନାତି ବଡ଼ ହୋଇବ, ପାଠ ପଢ଼ିବ, ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବ, ଦେଶ ଜାତି ପାଇଁ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବ......, ବାପ ଗୋସାଇଁର ନା ରଖିବ । ସେ ପାଖରୁ ନାଣ୍ଡୀ ବୁଢ଼ୀର ବଡ଼ ଜା, ଡାକେ— ଲୋ ହଁ, ଦୁଖିଆ ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବ—ହେଳ ଗୋରୁ ଜଗିବ ଏ ? ବୁଢ଼ୀ କହେ—ଦେଖିବୁ ଲୋ, ରହ । ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ତୋତେ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବସାଇ ତୀରଥ କରାଇ ଆଣିବ । ସେ

ପାଖରୁ ଉତ୍ତର ଆସେ, ମୁଁ ଆଜ ବଞ୍ଚିଥିବ ଲୋ, ସେତେବେଳକୁ । "ତୁ ନ ବଞ୍ଚିବୁ ବୋଲି କଣ ମୋ ନାତି ସେ ପାଇଁ ବାସ୍ଥି ?" ବୁଢ଼ୀ ପ୍ରତିଉତ୍ତର ଦିଏ ।

ଯେଉଁଦିନ ଦୁଖି ମା' ବୋଲି ବୁଢ଼ୀକୁ ଡାକିଲା, ସେ ଦିନ ବୁଢ଼ୀର ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ । କେତେ ତାକୁ ଗେଲକରି ବୁଢ଼ୀ ବଣକୁ ଗଲା କାଠ ପାଇଁ; କାଠ ବିକି ଦୁଖି ପାଇଁ ଅଷ୍ଟମୀକୁ ନୂଆ ଚେଣ୍ଟ୍ ଜାମା କିଣିବ । ବଣରୁ ଫେରୁଛି, କାଠ ପଡ଼ିର ନେଇ—ବାଟରୁ ଜର ଆସିଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଅଚେତା ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଖିଆ ନାହିଁ ପିଆ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀର ଗାଁରେ ହରି ପଧାନ ଗୁଣିଆ ଘର । ପିଚାଶୁଣୀଟେ ଲାଗିଛି ବୋଲି କହି ବହେ ଖଣ୍ଡେ ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କି ଗଲା । ଜର ନ କମିବାରୁ ଗାଁ କବିରାଜ ବଇଜୁ ମିଶ୍ରେ ଉଜା କହାଇ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିକିତ୍ସାରେ ବୁଢ଼ୀ ରହିଲା । ବହୁତ ଦିନ ଯାଇଚି, ପାଞ୍ଚଦିନ ରାତି ପାହିଲା ବେଳକୁ ବୁଢ଼ୀ ବାଉଳା ହେଲା । ଜର ଉତ୍ତାପ କମା କମୁ ନାହିଁ, ଦେହରେ ଖଇ ଫୁଟିପିବ । ଭୁଲମୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ୀ ଅଖି ବୁଜିଲା । ଭୁଲମୀ ମା' ବୋଲି ଏକ ରଡ଼ ଦେଇ ତଳି ପଡ଼ିଲା ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀର ଛାତି ଉପରେ !

ଆଜ ବା ଥାଏ କ'ଣ ?

—*—

(୩୪)

ନାଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀ ମଲାଦିନରୁ ଭୁଲସୀର ଅବସ୍ଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ଘରେ ଖାଇବାକୁ ଦାନା ପିନ୍ଧିବାକୁ କନା ନାହିଁ । ଭାଲ ମହରଗ ତ ପଡ଼ୁଛି ଯେ ବାପ ରହିଁଚି ଚୁଅ ଖାଉଛି । ଶୁଖିଲା-

ଟାରେ ତାକୁ କଏ ବସେଇ ଖୋଇବ । ଆହୁରି ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଅଣ୍ଡୁଆ—କୋଳରେ ଦେଡ଼ ବରଷର ପୁଅ—"ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ" । ବୁଢ଼ୀ ଥିଲାବେଳେ ଉପବାସ କ'ଣ ଜାଣି ନ ଥିଲା । ଭଲ ମନ୍ଦ ଖୋଇ ବୁଢ଼ୀ ତାକୁ ଅତି ଆଦରରେ ନୟନ ପିତୁଳା ପରି ରଖିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାସ ଭୋକ ସହୁଛି କୋଉଠି ? ତା ପାଇଁ ଆଉ କେତେ ତୁଳସୀ ବାରଲୋକଙ୍କୁ ମୁହଁ ହରେଇବ ? ଥରେ ସିନା କଏ ମନ୍ଦେ ଦେବ ? ସବୁ ଦିନେ କ'ଣ ଦେବେ ?

ତୁଳସୀ ଭାବିଲା—ମଜୁରିକୁ ବୁଲିଲେ ପେଟ ଭୋକଲା ରହିବ; କିନ୍ତୁ କୋଉଠି ପିଲାଟିକୁ ବସାଇ ଦେଇ ଦୁଖକୁ ଯିବ ?

—ଦରଜି କାମ, ବୁଣାବୁଣି କାମ ବହୁତ ଜାଣିଲେ କ'ଣ ହେବ, କଞ୍ଚାମାଲ କେଉଁଠୁ ଆସିବ ? ଘରେ ବସି ଦୁଇ ପଇସା ଅର୍ଜନ କରି ହୁଅନ୍ତା । ନା' ସେ ବାବୁଆଣି ଗିରି ଚଳିବ ନାହିଁ । ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମକୁ ବଞ୍ଚାଇ ମଣିଷ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ······ଅନ୍ୟଠାରୁ ଗାଳି ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦୁଖ ଧନ୍ଦା କରିବା ତ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉକାଯୃତ ନୁହେଁ ? ଆଉ ଲାଜ କ'ଣ ? ଖଟି ଖାଇବ—ଆଉ ତ କିଛି ନୁହେଁ ? ଯେ କହିବ ସେ କ'ଣ ଦେବକ ସେରେ ପାଏ ମୋତେ ?

ତୁଳସୀ ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗାଭିଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା ।

ସେଇଦିନଠୁ ସେ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଅପବାଦକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଦୁଃଖିକୁ କାଖରେ ବସାଇ ନିତି ଯାଏ ଦୁଖକୁ । ବଣରୁ କାଠପତର ଆଣି ସେଇ ଗାଁ'ରେ ବିକେ । ମହାଜନ ଘର ଚୂହାଳ ପୋଛେ । ଧାନ କୁଟେ । ପଧାନ ଘର ବେଳାଏ ବାସନ ମାଜେ । ଯୋଉଠୁ ଯାହା ପାଏ, ପେଜ ପଖାଳ କରି ଚଳେ ।

ତୁଳସୀ ନିଜ ହାତରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ି କାନ୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ବୈଠିଣିରେ ରଖି ପୂଜା କରୁଥାଏ । ନିତ୍ୟ ପ୍ରତି କାମରୁ ଫେରି ସେ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଏ । କହେ—ମୋ କଥା ତୁମର କ'ଣ ମନେପଡ଼େ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ? ସାରା ଜୀବନର ସୁଖ ସରାଗ ଅଜାଡ଼ି ଦେଲି ତୁମର ଚରଣ ତଳେ; ତଥାପି ତୁମେ ମୋତେ ଭୁଲି ବୁଝିଲ । ତୁମେ ହାକିମ ଆଜି ମୁଁ··· । ଏଇଟା ତୁମକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ପ୍ରଭୁ ? ତୁଳସୀର ସ୍ମୃତି ଭିତରୁ କୋହ ଉଠେ । ମନେ ମନେ ଭାବେ—ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ତ ମନ ଜାଣିଲେ ନାହିଁ, ମାଟିର ପ୍ରତିମା କ'ଣ ଅନ୍ତର କଥା ବୁଝିବ ? ପରୋକ୍ଷ ଭକ୍ତିରେ ଲାଭ କ'ଣ ? ମନ ଭିତରଟା ତା'ର ଅବ୍ୟକ୍ତ ତିକ୍ତତାରେ ଘୁମୁରି ଉଠେ । ସେ ମାଟିଶ୍ରୀକାନ୍ତର ପାଦୁକା ପାଇ ଚାଲିଯାଏ ନିଜ କାମରେ ।

ଦୁଖ କଷ୍ଟେ ଚାରିଟା ବର୍ଷ ପାଣି ପରି ବହିଗଲା । ସେଦିନ ଘରେ ଭାତ ନ ଥାଏ । ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ତୁଳସୀ କାଖରୁ ଓହ୍ଲାଉ ନାହିଁ । ଗୌରୀ ମା' ଡାକିଲେ—ଝିଅ, ଭାତ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥିଲୁ—କାମକୁ ଯିବୁ ? ତୁଳସୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା—କେଉଁଠିକୁ ମାଉସୀ ?

— ଏଇ ସେ ବଣ । ଗୋଟେ କ'ଣ ଅଫିସକୋଠା ତିଆରି ହେଉଛି । ସେଇଠି ମିସ୍ତ୍ରୀର ପାଖକୁ ଇଟା ସିମେଣ୍ଟ ବୋହିବା । ଦିନକୁ ଟଙ୍କାଏ ମଜୁରି ।

—ଯାଆନ୍ତୁ ମାଉସୀ; କିନ୍ତୁ କାଲିଠୁଁ ପୁଅକୁ ଜର !

ତୁଳସୀ ଜରୁଆ ପିଲାଟାକୁ ନେଇ ଗୌରୀ ମା' ସାଙ୍ଗରେ ଗଲା । ବସାଇଦେଲା ସେ ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମକୁ ଆମ୍ବଗଛ ମୂଳେ । ଜ୍ୱରରେ କାନ୍ଦୁଥାଏ ସେ । ତୁଳସୀ ଯାଇ ସିମେଣ୍ଟ କରେଇ

ମୁଣ୍ଡରେ ବସାଇଲା । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ଆଖି ତା'ଉପରେ ଖାଲି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଏମିତିକା ଝିଅଟେ ମୂଲିଆ କୁଳରେ ଜନ୍ମହେଲା କିପରି ? ଗୌରୀ ମା'କୁ ଡାକି ତୁଳସୀର ପରିଚୟ ପାଇଲାବେଳୁ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ମନଟା କାହିଁକି ଚେଙ୍ଗେଇ ଉଠିଲା । କାମରେ ଆଜି ତାଙ୍କର ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କାମ ବତାଇବା ଛଳରେ ସେ ଖାଲି ତୁଳସୀ ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କାମ ଚାଲିଥାଏ । ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ବ୍ରଜବାବୁ ଜିପ୍‌ରେ ଆସିଲେ କୋଠା ମାପ କରିବାକୁ । ତୁଳସୀ ଉପରେ ତାଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ିଲା । ହୋ ହୋ ଚିହ୍ନା ହେଲେ ସେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ ଟ୍ରେନ୍ ତଳେ ତ ତୁଳସୀ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛି । ଏ ତେବେ ଆଉ କିଏ ଜଣେ । କେତେ ଚିନ୍ତାକରି ସେ ତା' ପାଖକୁ ଯାଇ ତା'ର ଠିକଣା ପଚାରିଲେ । ତୁଳସୀ ମୁହଁ ଉପରକୁ ମୁଣ୍ଡ ଲୁଗାଟି ଟାଣିଦେଇ ତଳକୁ ଅନାଇ କହିଲା, ବାବୁ ! ଏଇ ହରିପୁର ମୋ ଘର । ମୋ ନା' ବାଇଆଣି । ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ବ୍ରଜବାବୁ । ମିଛ ମିଛ ତା ନା'ଟି ମୂଲିଆଣୀମାନଙ୍କ ନାମ ତାଲିକାରେ ଚଢ଼ାଇବା ଛଳରେ ସେ ସେଠାରୁ ଖସିଗଲା । କୋଠା ମାପିସାରି ଜିପ୍‌ରେ ବସିଲେ, ବ୍ରଜବାବୁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା । ଗୁଡ଼ାଏ ବାଲି ସିମେଣ୍ଟ ଗୋଳାହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଛି । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ— ମୁଁ ଘରକୁ ଯାଉଛି । ଗୋଳା ସିମେଣ୍ଟ ବାଲି କାଲିକୁ ରହିଲେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଆଜି ସବୁ ଶେଷ କରି ଘରକୁ ଯାଇ ମଜୁରି ନେଇ ଆସିବ । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଚାଲିଗଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସଜ୍ଞ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ମୂଲିଆ, ମୂଲିଆଣୀମାନଙ୍କୁ କାମରୁ ଛୁଟି ଦେଲେ ନାହିଁ ।

କାମ ସରିଲାବେଳକୁ ରାତି ଆଠ । ସମସ୍ତେ ଧୋଇଧାଇ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ । ମଜୁରି ନ ନେଲେ ଖାଇବେ କ'ଣ । ତୁଳସୀ ଦୁଃଖିକୁ କାଖେଇ ଚାଲିଲା ତାଙ୍କ ପଛରେ ।

କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ସବୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ମୂଲିଆ, ମୂଲିଆଣୀଙ୍କୁ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ମଜୁରି ଦେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଜାଣି ଶୁଣି ତୁଳସୀକୁ ପଛକୁ ରଖାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ମଜୁରି ପାଇ ଚାଲିଗଲେ । ତୁଳସୀ ବେଳକୁ କହିଲେ—ତୁମେ ଟିକେ ବସ; ପଇସା ସରିଗଲା । ଚାକରକୁ ପଠାଇଛି ଟଙ୍କା ଭଙ୍ଗାଇବାକୁ, ସେ ଏଇକ୍ଷଣି ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ତୁମେ ବାହାରେ ଠିଆ ନ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡଘରକୁ ଆସି ବସ । ଏତିକି କହି କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ନିଷ୍କପଟ ମନକୁ କପଟ ବା ସ୍ପର୍ଶ କରିବ କାହିଁକି ? ତୁଳସୀ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ଯାଇ ବସିଲା । ବିଜୁଳିବତି ଜଳୁଛି । ଘରଟି ନାନା ଚିତ୍ରରେ ଚିତ୍ରିତ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି, ପଣ୍ଡିତ ନେହରୁଙ୍କଠୁ ଆଦି ବଡ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କ ବନ୍ଧେଇ ଫଟୋ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଝୁଲୁଥାଇଛି । କୋଠରୀଟି ସାରା ଗାଲିଚା ପଡ଼ିଛି । ଗାଲିଚା ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଚେୟାର ଟେବୁଲ୍ ସଜା ଯାଇଛି । ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଟେବୁଲ୍ କ୍ଲଥ୍, ତା'ପରେ ଫୁଲ୍‌ଦାନି । ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି କୋଠରୀଟି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅମଲାମାନେ ଆସିଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଏ କୋଠରୀ ଭିତରେ ପୂରାଇ ସୁମିଷ୍ଟ ଜଳ ଖାନ ହାରା ଆପାପ୍ୟିତ କରନ୍ତି । ତା'ପରେ ଚାଲେ କଳାବଜାର କଳାପୋତେଇ କାରବାର ।

ତୁଳସୀର ମନକୁ ଏ ସଜାସଜ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ତାର ମନେ ପଡ଼ୁଥାଏ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କର ବୈଠକ-ଖାନାକୁ ସେ କି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସଜାଇଥିଲା । ଏଇ ଘରେ ସେ ଶିଳ୍ପୀର ହାତ ବାଜିଲେ ହସିଉଠନ୍ତା ଯେ କିନ୍ତୁ—କାହିଁକି ସେ ତାହା କରିବ ? ବାବୁଙ୍କ ପିଲାଛୁଆ କ'ଣ ଏଠି କେହି ନାହାନ୍ତି ? କାହିଁ, କାହାରି ତ ପାଟି ଶୁଭୁନାହିଁ ।

ଦୁଃଖିଲୁ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସାଇ ଦେଇ ତୁଳସୀ ଚାହିଁଲା କବାଟ ଫାଙ୍କରେ । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ଲୁଙ୍ଗିଟେ ପିନ୍ଧି ନାଲି ବୋତଲଟାକୁ ମୁହଁରେ ଲଗାଇ ଢକ ଢକ କରି ନାଲି ପାଣିଗୁଡ଼ା ପିଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଡାକିଲା—ବାବୁ ମୋତେ ମଜୁରି ଦିଅ । ବହୁତ ରାତି ହୋଇଗଲାଣି । ମୁଁ ଚାଲିଯିବି ।

ବୋତଲଟାକୁ ଥୋଇଦେଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ । ତୁଳସୀର ହାତ ଦୁଇଟାକୁ ଧରିପକାଇ କହିଲେ—ତୁମେ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଏଇ ରାତିଟା ତୁମକୁ ଏଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାଲି ସକାଳୁ ଦଶଟି ଟଙ୍କା ଧରି ଘରକୁ ଯିବ । ଆସ, ଭିତରକୁ ଆସ । ସକାଳୁ ତୁମକୁ ଦେଖିଲାବେଳୁଁ କୌଣସି କାମରେ ମୋର ମନ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଏ ରୂପଯୌବନ କେବଳ ତୁମର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉପଭୋଗ୍ୟ ପାଇଁ ।

କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ତାକୁ ଭିତର କୋଠରୀକୁ ଟାଣି ନେବା-ପାଇଁ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ତୁଳସୀ ନିରୁପାୟ । ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କଲା—ମୋତେ ଛାଡ଼ ପିଶାଚ । ତୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୁଁ କେଣ୍ ବୁଝିପାରିଲି । ସେଥିପାଇଁ ତୁ ମୋତେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖାଇଥିଲୁ । ମୁଁ ପର ସ୍ତ୍ରୀ, ତୋର ମା' ପରି ଭାବ···ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦେ···ମୁଁ

ଚାଲିଯାଏ । ଟଙ୍କା ମୋର ଦରକାର ନାହିଁ । କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ତୁଳସୀ । ତଥାପି ସେ ମଦ୍ୟପ ତାକୁ ଟାଣିନେବାକୁ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ଉପାୟ ନ ପାଇ ତୁଳସୀ ତା' ହାତକୁ କାମୁଡ଼ି ଦେଇ ଖସି ଆସିଲା । ଦୁଃଖିକୁ କାଖେଇ ପବନ ବେଗରେ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ବାହାରି ଆସିଲା । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁ ରୁମାଲରେ ହାତରୁ ରକ୍ତ ପୋଛୁଥାନ୍ତି ।

ତୁଳସୀ ଦୁଃଖିକୁ କାଖେଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରାଇ ଘରକୁ ଫେରୁଛି । ଏଇଥିପାଇଁ ଛୁଆ ପିଲାଟିକୁ ଶୋଇ ଦେଇ ଧନସାରା ଖଟି ଥିଲା ? କାହା ଆଗରେ ଏ ଲଜ୍ୟାର କଥା କହିବ ? କିଏ ଆପଣାର ବୋଲି ଅଛି ତା' ପାଖରେ, ଗୁହାରି କରିବ ? ନିଃସହାୟର ସାହା ଏକା ସେହି ଭଗବାନ । ମନକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲା ତୁଳସୀ ।

ଚାଲିଛି ସେ । ବାମପଟରେ ରେବଣା ହାଇସ୍କୁଲ ପଡ଼ିଲା । ରାସ୍ତାକୁ ଲାଗି ସ୍କୁଲ ହତା । ହତାଭିତରେ ଏକ ବୃନ୍ଦମା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ଗଢ଼ି ବସାଯାଇଛି ତାରି ଉପରେ । ମୂର୍ତ୍ତିର ଉପରେ ଉଡ଼ୁଛି ଜାତୀୟ ପତାକା । ତୁଳସୀ ଚାହିଁଦେଲା ସେ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ । ହରିଜନ ବନ୍ଧୁ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଜନ୍ମ ଭୂଇଁରେ ପୁଣି କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପରି ପିଶାଚ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲା ତୁଳସୀ । ଭକ୍ତିରେ ମୁଣ୍ଡ ତାର ନଇଁଗଲା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଫାଟକ ଦୁଆରମୁହଁରୁ ଫୁଲଟିଏ ଛିଣ୍ଡାଉଛି, ମାଳି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା—କିଏ ଲୋ ତୁ ? ବାହାର ହତାଭିତରୁ । ହଁ ବାବୁ ଯାଉଛି କହି—ତୁଳସୀ ବାହାରି ଆସିଲା ହତା ଭିତରୁ ।

ବୁଲିଲା ସେ ନିଜ ବାଟରେ । ଭାବିଲା—ଗରିବଙ୍କ ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଚଢ଼ାଉ । ଗରିବଙ୍କ ପାଇଁ ଆଇନ୍ କାନୁନ । ଯେଉଁ ମଲମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ରକ୍ତ ଶୋଷି ଚୌକିଦାରଠାରୁ ବଡ଼ ଅମଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଣ୍ଡି ପରି ପେଟ କାଢ଼ି ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେଇ ମଲମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଆଗରେ ସେମାନେ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତା—ଅଧିକା ମାତ୍ରାରେ । ନିଜର ବଡ଼ିମା ସିନା ସ୍ଥାନ କାଳ ପାତ୍ର ନିର୍ବିଶେଷରେ ଦେଖାଇଲେ ଗାନ୍ଧୀ ଦେଶର ମହାତ୍ମା ରହନ୍ତା । ଆଜି ମାଳ ମୋତେ ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିଏ ଦେଖି ଫୁଲ ଛୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ହାତରୁ ବାହାର କରିଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଜଣେ ହାକିମ କିମ୍ବା ଜମିଦାର ଫୁଲଟିଏ ଛୁଣ୍ଡାଇଥାନ୍ତେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଛୁଣ୍ଡାଇବାରେ ବରଂ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତା । ସେ ବରଂ ଗୁଡ଼ ପକେଟରେ ଗୁଞ୍ଜନ୍ତୁ, ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସହକାରେ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ ଦୁଇଟି ଦେଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ମହାମାନବଙ୍କୁ ଭକ୍ତିର ଅର୍ଘ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଟିକେ ଦେଇଥାନ୍ତି—ସେତକ ତ ସେ ବୁଝିଲା ନାହିଁ । ଏଇ ତ ନ୍ୟାୟ... ଏଇ ତ ଦୁନିଆ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ମସ୍ତିଷ୍କରେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଭାବୁ ଭାବୁ ତୁଳସୀ ପହଞ୍ଚିଗଲା ହରିପୁର ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ।

—*—

(୩୬)

ସାରା ରାତି ଉଜାଗର ବିତିଲା । ଜରୁଆ ଛୁଆଟା କୋଳରେ ଆଉଟିପାଉଟି ହେଉଛି । ହାଣ୍ଡିରେ ଅମ୍ଳିଳା ତୋରାଣି ମଧ୍ୟ ବି ନାହିଁ । ଏତେ ରାତିରେ କାହା ଘରକୁ ଆଉ ଭାତ ମାଗିବାକୁ

ଯିବ ? ଦିନ ସାରା ଖଟିଥିଲା ତ ମୂଲ ପାଇଲାନାହିଁ । ମାଗଣା କିଏ ମୁତେ ଦେବ ?

ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ତୁଳସୀ ଶୁଆଇ ପକାଇଲା ଦୁଃଖିଆକୁ । ଦୁଖରେ ତାର ପେଟ ପୂରିଉଠୁଛି, ତାକୁ ଭୋକ ଶୋଷ ନାହିଁ । ଖାଲି ସେ ଭାବୁଛି—ଏ ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରି ସେ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଯିବ । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରର ହାତକୁ ଆଘାତ କରିଛି—ରାତି ପାହିଲେ ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । କେହି ତ ତା' ଦୋଷ ଧରିବେ ନାହିଁ—ସମସ୍ତେ କହିବେ ଏହାର ଭୁଲ । ଫଳରେ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇ ବି ଦଣ୍ଡ ପାଇବ । ପୁନଶ୍ଚ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନଇଲେ ନିରୁପାୟ...

ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଚୁଙ୍ଗି ଆଲୁଅରେ ତୁଳସୀ ଚାହିଁଲା --ବୈଠିଣୀରେ ବସିଥିବା ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ମାଟି ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ । ପେଟ ଭିତରଟା ତା'ର ମନ୍ଥି ହୋଇଗଲା । ଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଉଠିଲା—କୋହ । ଅଭିମାନଭରା ସଜଳ ନୟନରେ ସେ କହିଲା —ତୁମେ ନଟିଆ ବସି ମୋର ନାଟ ଦେଖୁଛ । ମୋର ଜୀବନକୁ ତିଳ ତିଳ କରି ଶୋଷି ଆଶା ମେଣ୍ଟାଇଲ । ମିଠା ଚାଖି ସାରି ପିଠା ଫିଙ୍ଗି ଦେଲ—ଟିକେ ମୋତେ ଅନାଇଲ ନାହିଁ ? କାହା ପାଇଁ ମୁଁ ଏ ଦୁଃଖ ଯାତନା ସହୁଛି ? ତୁମ ହାକିମଗିରି ପୋଡ଼ି ଯାଉ । ତୁଳସୀ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା— ପ୍ରଭୁ ! ମୋତେ କ୍ଷମା ଦିଅ । ମୋର ମନ କରୁଛି କହୁନାହିଁ ତୁମକୁ —ମୋର ଅବସ୍ଥା କହୁଛି । ହଉ ତୁମେ ହାକିମ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହ—ଶଙ୍ଖା ସିନ୍ଦୂର ନେଇ ଏ ଜୀବନ ଯାଉ ।

ବହୁତ ରାତି ହେଲାଣି । ତୁଳସୀ କାନି ପାରିଦେଇ ଦୁଃଖିଆ ପାଖରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ନିଦ ଆସୁ ନାହିଁ ଆଖିକୁ ଭାବୁଛି—କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବ ସେ ? କଟକ ଯା'ନ୍ତା, ଆଶ୍ରମରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ଆସିଛି । ପୁଣି କେଉଁ ମୁହଁରେ ଯିବ ? ସେମାନେ କ'ଣ ଆଉ ତାକୁ ରଖାଇବେ ? ଜନମ ମାଟିରେ ତ ନିଜର ବୋଲି କେହି ନାହାଁନ୍ତି । ସରପଞ୍ଚ ବାବୁ ଜାଣିଲେ ବାସ ରଖିବେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ସ୍ଥିରକଲା ଆଗ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିବ । ତାକୁ ଯଦି ନ ରଖିବେ—ଦୁଃଖିକୁ ତ ରଖିବେ । ତେତିକି ସେ ଅଚିନ୍ତା ହେବ । କେଉଁଠି ରାହା ନ ମିଳିଲେ ତ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ଅଛି ।

ପୂର୍ବାକାଶରେ ସିନ୍ଦୂରା ଫାଟିଲା । ପ୍ରଭାତ ଡଗରା ରାବିଲେ, ତୁଳସୀ ଚାହିଁଲା କାନ୍ଥ ଉପରକୁ । ଘଣ୍ଟକୁ ଜାଣୁ ପାଇ ନାହିଁ । ସେଇବାଟରେ ବାହାରର ଆଲୋକ ପଶି ଆସୁଛି । ଅନ୍ଧାର ଘର କ୍ରମେ ଫରଚ୍ଛ ଦିଶିଲାଣି । କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ଉଠି ବସିଲା । ପାଲଟା ଲୁଗା ଦି'ଖଣ୍ଡ, ସିଲଭର ବାସନ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଏକାଠି ବାନ୍ଧି ଗଣ୍ଠିଲି କଲା । ସେତିକି ତା'ର ଧନ । ଆଉ ଭାତ ହାଣ୍ଡିଟା ସେଠାକୁ ନେବ କ'ଣ ? କେହି ଉଠି ନ ଥାନ୍ତୁ, ଦୁଃଖିଆକୁ କାଖେଇ ସେ ଚାଲିଲା ଷ୍ଟେସନକୁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁଲେ । ତୁଳସୀ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଦୁଇଟି ଯାତ୍ରୀ ଗାଡ଼ି ଦୁଇ ଲାଇନରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଘଣ୍ଟି ଦେଲାଣି । ତର ତରରେ ସେ ଚଢ଼ିଗଲା ଦୁଃଖିଆକୁ ଧରି—ସେ ଗାଡ଼ିଟିକୁ କଟକ ଗାଡ଼ି ଭାବି ।

ଗାଡ଼ି ଛୁଟିଛି ସର୍ପପରି । ଟି: ଟି: ଆଇ ବାବୁ ଟିକେଟ ଚେକ୍ କରି କରି ତୁଳସୀ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଟିକେଟ୍ ମାଗିଲେ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ମୁହଁ ତଳକୁ ଲୁଗାଟି ଟାଣି ଦେଇ କହିଲା—

—ବାବୁ ! ଟିକେଟ କରି ନାହିଁ । ଗରିବ ଲୋକ, ଟିକେଟ୍ କରିବାକୁ ପଇସା ପାଇବ କେଉଁଠୁ ।

— କେତେ ଦୁର ଯିବ ।

—କଟକ ।

—ଏଟା ତ କଟକ ଗାଡ଼ି ନୁହେଁ । ଏ ଗାଡ଼ିଯିବ କଲିକତା ।

—କଲିକତା···ବଡ଼ ଭୁଲ୍ ହୋଇଗଲା ବାବୁ !

—ହଉ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । ଆଗ ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇ-ଯିବ । ଘୋଡ଼ାଟାବେଳେ କଟକ ଗାଡ଼ି ଆସିବ । ଗାର୍ଡ ସାହେବଙ୍କୁ କହି ଚାଲିଯିବ—ନଇଲେ ଧରିବେ ପରେ ହଇରାଣ କରିବେ । ଆଚ୍ଛା କଟକର କେଉଁ ଜାଗାକୁ ତମେ ଯିବ ?

—ଅନାଥ ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବି ବାବୁ ! ଏଇ ପିଲାଟିକୁ ସେଇଠି ଛାଡ଼ିବି—କାଳ ମହରଗରେ ପିଲାଟାକୁ ଖାଇବାକୁ ଗଣ୍ଡେ ଦେଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଟି: ଟି: ଆଇ ମର୍ମାହତ ହେଲେ ତୁଳସୀର ଦୁଃଖ କଥାଶୁଣି । କିଛି ସମୟ ନିରବ ରହି କହିଲେ—ଗୋଟାଏ କାମ କରି ପାରିବ ଭଉଣୀ ? କଟକ ନ ଯାଇ ତୁମେ ପିଲାଟିକୁ ନେଇ ବମ୍ବେ ଚାଲିଯାଅ । କାଲି ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା - ସେଠାରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଅଶ୍ରମ ଖୋଲିଛି । ସେଠାକୁ ପିଲାଟିଙ୍କୁ ନେଇଗଲେ ସୁଖରେ ରହିବ । ଅନାଥ ପିଲାଙ୍କର ରହିବା, ଖାଇବା, ପାଠ-ପଢ଼ିବା ଆଦି ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ତୁମେ ବି ଅଶ୍ରମ କାମ କରି ରହିପାରିବ ।

ତୁଳସୀ କହିଲା ଯା'ନ୍ତ ବାବୁ; କିନ୍ତୁ ବମ୍ବେଟିକେଟ୍‌ରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାଟଯିବି କପରି ? ହାତରେ ପାହୁଲାଟାଏ ବି ନାହିଁ । ଟି:ଟି:ଆଇ ବାବୁ କହିଲେ—"ଯେ ତୁମକୁ ଧରିବ, ତୁମେ

ତାକୁ ନିଜର ଦୁଖ ଜଣାଇବ । ସେ ଛାଡ଼ି ଦେବ । ଙ୍କଟଶ କଲୁ ବୋଲି କ'ଣ ଆମେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱକୁ ହରାଇ ଦେଇଛୁ ? ଏଇ ଗାଡ଼ି ହାବଡ଼ାରେ ଲାଗିଲେ ତୁମେ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ପଶ୍ଚିମ ଲାଇନ୍ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଯିବ । ସେଇଠୁ ସିଧା ଯିବ ବମ୍ବେ । ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚି ପଗ୍ଭର ପଗ୍ଭର ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଯିବ ।"

ଗାଡ଼ିଆସି ଷ୍ଟେସନରେ ଲାଗିଲା । ଟି: ଟି.ଆଇ ବାବୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗଲେ । ମନଟା ତାଙ୍କର କାହିଁକି ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟି ହେଲା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିର ସ୍ୱର ଠିକ୍ ତୁଳସୀ ନୂଆ'ଙ୍କ ସ୍ୱର ପରି ତ । "ସୁକାନ୍ତ" ବୋଲି ଡାକିଲା ବେଳେ—ତାଙ୍କର ସ୍ୱର ଠିକ୍ ଏହିପରି ଶୁଭେ । ତେବେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କ'ଣ ମୋର ପୂଜ୍ୟା ନୂଆ'ଙ୍କ ? ପୁଣି ଭାବେ ସୁକାନ୍ତ—ନା' ନା' ମୋର ବୁଝିବା ଭ୍ରମ । ସେ ତ ବଡ଼ ଦାଦାମର ସ୍ତ୍ରୀ; ସେ'ବା କାହିଁକି ଧୂଳି ଧୂସରିଆ ହୋଇ ବିନାଟିକଟରେ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିବେ ।

ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ଟି: ଟି: ଆଇ ସୁକାନ୍ତବାବୁ ଭାବନା ରାଜ୍ୟରୁ ଫେରି ଏକ ଡବାକୁ ଉଠିଗଲେ ।

ଟ୍ରେନ୍‌ଟି କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବମ୍ବେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ପଶ୍ଚିମ ଲାଇନ୍ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲେ । ତୁଳସୀ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖିଆକୁ ଧରି ପଗ୍ଭରି ପଗ୍ଭରି ସେ ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠିଲା । ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବାବେଳ ହେଲାଣି —ଜଣେ ଟିକେଟ୍‌ଚେକର୍ ସେ କୋଠରୀକୁ ପଶି ଆସି ଆଗ ତୁଳସୀକୁ ଟିକେଟ୍ ମାଗିଲେ । ଆଖି ଦୁଇଟା ତାଙ୍କର ଲାଲ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ମୁହଁରୁ ବିକଟାଳ ମଦ ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥାଏ । ତୁଳସୀ —ଟିକେଟ କରି ନାହିଁ ବୋଲି କହି ତାର ଦୁଖ ଜଣାଇବାକୁ ଯାଉଛି, ଚେକରଙ୍କ ମୁଆଁ ଘାତରେ ବେଞ୍ଚ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଚେକ୍ ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ନେଇଗଲେ ରେଲୱେ ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ । ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ବେମାରିଆ ଲୋକଟା ବସିଥିଲା ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଦୁଃଖି ରଡ଼ିଛାଡ଼ି କାନ୍ଦୁଥାଏ । ତୁଳସୀ ଓ ଦୁଃଖିକୁ ଆମ୍ବୁଲାନସରେ ବସାଇ ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ ନେଇଗଲେ ।

---

(୩୭)

ନିୟତିର ରଥ ଚକ ଚାଲି ଚାଲିଛି—ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଗତିରେ, କେତେ ଶିଳାବନ୍ଧୁର ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି । ଦିନ ପରେ ଦିନ, ମାସ ପରେ ମାସ, ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ ବିତିଯାଉଛି । ପୃଥିବୀର ଆବର୍ତ୍ତନ ଓ ବିବର୍ତ୍ତନ ଗତି ଦ୍ୱାରା ମାଟିର ପ୍ରକୃତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଛି । ଅନ୍ଧାର ଯାଉଛି—ଆଲୋକ ଆସୁଛି । ଯୁଗ ବଦଳୁଛି । ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ନୂତନ ଆଲୋକଶିଖା ଝଲକି ଉଠୁଛି । ସମାଜର କୁସଂସ୍କାରକୁ ପଦଦଳିତ କରି ସେ ଗଢ଼ୁଛି ନୂତନ ଧର୍ମ । ସେ ହେଉଛି ଜଗତର ଚଷୁଶୀଳ । ମଥାପାତି ସହୁଛି ସେ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର, ଯୁଗବ୍ୟାପି ଏଇ ଲୀଳା ଲାଗିଛି; ଏ ମରତ ଭୂଇଁରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଅବା ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବ କିପରି ? ଫଳରେ ସେ ହୋଇଛି ପାଗଳ । ଦୀର୍ଘ ଷୋହଳବର୍ଷ ହେଲା ପାଗଳଖାନାରେ ରହି ସେ ଭୋଗିଛି ନର୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ରାତି ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହର । ଶାନ୍ତରେ ଟିକେ ଶୋଇଯାଇଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ଆତ୍ମା ତାର କାହିଁ ଏକ ନନ୍ଦନ କାନନରେ ବିଚରଣ କରୁଛି । ସେ ବନ ମଧ୍ୟରେ କୁହୁକୁହୁ ନାଦରେ କହୁଯାଉଛି

ପ୍ରେମ ନଦୀ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ । ତାର ପୂର୍ବ ପଟ କୂଳସ୍ଥ ବନାନୀ ମଧ୍ୟରେ ଗତିଶୀଳ ସର୍ପ ପରି ବାଲୁକା ପଥଟିଏ ଲମ୍ବି ଯାଇଛି ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପି । ସେଇ ପଥରେ ପଥିକ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ବସନ୍ତ ଆସିଛି । ଶିରଶିର ବାଆ ବହି ଆଣୁଛି ବଣମଲ୍ଲୀର ସୌରଭ । ପିକ ଗାଉଛି ପଞ୍ଚମ ତାନରେ—ବସନ୍ତର ଆଗମନ, ହରିଣ-ହରିଣୀ ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଛନ୍ତି ପ୍ରମୋଦରେ ବନବୁଦା ଅନ୍ତରାଳରେ ଦୌଡ଼ି ବୁଲି । ମୟୂର ମୟୂରୀ ଡଙ୍ଗା ଟେକି ବସିଛନ୍ତି ଶିଳାଖଣ୍ଡ ଉପରେ । ଚାହିଁଛନ୍ତି ପୂରବ ଉଠାଣି କଳାମେଘ ଖଣ୍ଡକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ତୁଳସୀର ଚିନ୍ତାରେ ଉପଭୋଗ କରିପାରୁନି ପ୍ରକୃତିକୁ, ଯେଣେ ଚାହୁଁଛି ତେଣେ ଖାଲି ଉତ୍କଟ ପ୍ରେମର ଆଭାଷ ପାଉଛି । ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡୁଛି ସେ । କେଣିକି ନ ଚାହିଁ ଛୁଟିଛି ସେ ଆଗକୁ । ବନଟା କେମିତି ପାର ହେବ, ଏଇ ଚିନ୍ତା ତାର ।

ଅନତି ଦୂରରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା—ଏକ ରମଣୀର କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନି । ସେ ସ୍ୱର ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟତର ଶୁଣାଗଲା । ନିରେଖି ଚାହିଁଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ତୁଳସୀ ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଏ ଗଛ ମୂଳରୁ ସେ ଗଛ ମୂଳ ବୁଲି କାନ୍ଦୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଦୌଡ଼ିଗଲା ଧରିବାକୁ ତାକୁ । କିନ୍ତୁ ଶତଚେଷ୍ଟା କରିସୁଦ୍ଧା ପାରିଲା ନାହିଁ । ତୁଳସୀ ନଦୀ ଜଳକୁ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ବୁଡ଼ିଗଲା । "ତୁଳସୀ, ତୁଳସୀ" —ଚିତ୍କାର କରି ନଦୀ ମଧ୍ୟକୁ ଖସିପଡୁଥିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ, ପଛରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା—ବତ୍ସ।" ଚମକି ପଡ଼ି ଫେରିଚାହିଁଲା— ସ୍ୱୟଂ ଭାରତ ଜନନୀ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି କୂଳରେ, ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ସେ ଜଳରୁ ଉଠି ଆସି ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲା ବାପୁଙ୍କୁ ହାତ ଟେକି । ବାପୁଜୀ ଆଶିର୍ବାଦ କଲେ ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଅ ବତ୍ସ । ବୃଥାରେ ଆଉ ମାୟା ମରୀଚିକାର ପଶ୍ଚାତ୍-ଧାବମାନ କର ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନରକଙ୍କାଳକୁ ଦେଖି ତୁମେ

ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୁଅ, ତାର ଉପରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଏ ମାଂସର ଆକର୍ଷଣ କ୍ଷଣିକ, ଭୂତର ଅନୁସରଣ ମୂର୍ଖତା ମାତ୍ର । ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କର । ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣର ସେବା କର । ଏତିକି ମୋର କହିବାର ଥିଲା ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ଜାତିର ପିତା, ହାତଯୋଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଦେଇଛି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ହଠାତ୍ ବେଡ଼୍ ର ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ି ତାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଚେତନା ଫେରିଆସିଲା ତାର । ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ ପ୍ରତି ବେଡ଼୍ ରେ ଜଣେ ଜଣେ ପାଗଳ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ସେ—ଏ ପୁଣି କେଉଁ ସ୍ଥାନ ? ବାଲେଶ୍ବର ତ ନୁହେଁ ? ବିଛଣାରୁ ଉଠି ବସିଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ? କିଛି ସମୟ ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁଲା—କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ, ବାହାରକୁ ଯାଇ ଚୌକିଦାରକୁ ପଚାରିଲା—ଏଇଟା କେଉଁ ସ୍ଥାନ ? ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା ଏଇଟା ରାଞ୍ଚି ପାଗଲଖାନା ବାବୁ । ଫେରିଆସିଲା ସେ ମୃଦୁକ ହସା ଦେଇ । ବାପୁଜୀ ତେବେ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣଙ୍କ ସେବା ନିମିତ୍ତ ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଲେ ? ଆଉ ଶୋଇଲା ନାହିଁ ସେ । ବସି କେତେ ଚିନ୍ତା କରୁଛି ରାତି ପାହିଲା ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଭଲ୍ଭାବେ ଉପରକୁ ନ ଉଠୁଣୁ ଏ ବାରତା ହସ୍ପିଟାଲର ସୁଦକ୍ଷ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ବେଡ଼୍ ପାଖରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଲା । ସର୍ବଶେଷରେ ସେ ଡିସ୍ଚାର୍ଜ ହେବାକୁ ଚାହିଁବାରୁ—ଚିକିତ୍ସକମାନେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରି କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି ଦିନ ରହିବାକୁ ହେବ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଫେରିଆସିବା ଯାଏଁ ଆପଣ

ଏଇଠି ରହିବେ । ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ପେଶାଲ୍ ବେଡ୍‌ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କ କଥା ମାନିଲା ।

ତାର ଆଉ କାମ କିଛି ନାହିଁ । ପ୍ରଭାତରୁ ସ୍ନାନ କରି ଜଳପାନ ଶେଷ ପରେ ଏଣୁ ସେଣୁ ପଢ଼ି ବସେ । ଠିକ୍ ସମୟରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ଶେଷ କରି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ଚାରି ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲେ ଟେନିସ ଖେଳା ବୁଲା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ରାତି ଭୋଜନ ଶେଷ ହେଲେ ପ୍ରଭାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ । ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରୁ ନ ଥାଏ ।

ପ୍ରାୟ ମାସଟିଏ ବିତିଗଲାଣି । ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାପନ ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା । ବମ୍ବେ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ଆଶ୍ରମ ପାଇଁ ଜଣେ ଆବଶ୍ୟକ ମେନେଜର ଦରକାର । ଜଗତର ମଙ୍ଗଳକାଂକ୍ଷୀ କେହି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ରହୁଁଥିଲେ—ଅତି ଶୀଘ୍ର ଆସି ସଭାପତିଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କର ରହିବା ଓ ଖାଇବା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ।

ଯାହା ସେ ଖୋଜୁଥିଲା ତାହା ପାଇଗଲା । ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ସେ ବାହାରିଗଲା ବମ୍ବେ । କେତେ ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସଭାପତି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରି ସେମାନଙ୍କୁ ମ-ସମ୍ମାନେ ବିଦାକରି ଦେଲେ । ମେନେଜର ହେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ନିଜ ନାମଟିକୁ ଲୁଚାଇ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ । ବାପୁଜୀଙ୍କ ଚରଣ-ତଳେ ପ୍ରଣତି ଜଣାଇ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସ ହେଲା ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ସେବା ଶ୍ରମର ପରିଚାଳକ ଭାର ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କ ଶୋଇବା ଘର । ଭଗବାନ ଯୀଶୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବନ୍ଧେଇ ଫଟୋ ପଲଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଉପରେ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଟଙ୍ଗା ଯାଇଛି । ବୁଦ୍ଧଦେବ, ଅଶୋକ, ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି, ମହମ୍ମଦ ଆଦି ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଫଟୋ ମଧ୍ୟ ପଲଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଝୁଲୁଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଟୋ ଉପରେ ଗଜରାମାଳ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ କୋଠରୀଟି ମନୋହର ଦିଶୁଛି । ନୀରବତା ଭଙ୍ଗକରି ଛାତ ତଳେ ଘୂରୁଛି ବିଦ୍ୟୁତ ବ୍ୟଜନ । କୋଟିପତି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଚିନ୍ତାରେ ଭଗ୍ନ ହୃଦୟରେ ମୁହଁ ମାଡି ଶୋଇଛନ୍ତି ପଲଙ୍କ ଉପରେ । ହେମନ୍ତ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

— ବାପା, ବାପା·········!

—ହଁ

— କାହିଁକି ଡାକିଲେ ମୋତେ ?

—**ହଁ ବସ !**

ହେମନ୍ତ ବସିଲା ଚେୟାରଟିଏ ଟାଣି ଆଣି । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଉଠି ବସିଲେ ।

—ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଦରମା ଦେଲ ?

—ହଁ ବାପା ?

—ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ?

—ସେ କହିଲେ ଆଶ୍ରମ ପିଲାମାନଙ୍କ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଚଳିବେ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦରକାର ନାହିଁ ।

—ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ଲୋକ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସ । ତାଙ୍କ ପରି ଲୋକ ମୋର ଦରକାର ଥିଲା । ଦୀନବନ୍ଧୁ ନାମଟି ତାଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ । ଆଉ ସଞ୍ଜୁ ?

—ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇଛି ।

—ହଉ, ମୁଁ ତୁମକୁ କଥାଏ ପଚାରିବ ବୋଲି ଡାକିଲି ବାପା । ଆଜକୁ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ହେଲା—ତୁମକୁ ପାଇ ମୁଁ ସବୁ କଷ୍ଟ ଭୁଲିଯାଇଛି । ତୁମେ ବି ସଦାସର୍ବଦା ମୋର ଆଦେଶକୁ ହାତପାତି ଆସିଛ, କେବେ ମୁଁ ତୁମର ପିତୃଭକ୍ତିରେ ତ୍ରୁଟି ଦେଖି ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହିଁଥିଲି ତୁମକୁ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ । ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁଙ୍କ ଦୟାରୁ ଆଜି ତାହା ହିଁ କରିପାରିଛି । ତମର ଏ ଶିଳ୍ପସଂସ୍ଥା, ତୁମର ଏ ଘରଦ୍ୱାର, ଏ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ସେବାଶ୍ରମ । ମୋର ଯାହା କିଛି ଅଛି ସବୁ ତୁମର । ମୁଁ ବୃଦ୍ଧ । ତୁମ ପରି ପୁଣ୍ୟବାନ ପୁଅ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଆଉ ଏତେ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଶାନ୍ତି । ତୁମ ମା' ମଧ୍ୟ ତାହା ଚାହୁଁଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ତୁମେ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ମଣିଷ କରିଛ—ସେ ତୁମକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ଦେଖିଲେ ପାଗଳୀ ହୋଇଯାଏ । ତୁମେ ତାକୁ ଚୂଡ଼ି ପିନ୍ଧିବାକୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଛ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମନା କରିଛି । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୋ ମନା ମାନି ଆସିଛି । ସେ ଜାଣି ନାହିଁ ସେ—ସେ ବାଳୁତ ବିଧବା ।

ଜ୍ୟୋତିହୀନ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଆଖିରୁ ଦୁଃଖରେ ଝରି ପଡ଼ିଲା ଦୁଇଟୋପା ତତଲା ଲୁହ । ସେ ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ରୁମାଲରେ ଖାଲି ଲୁହ ପୋଛୁଥାନ୍ତି । ଏତେଦିନ ପରେ ଆଜି ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରେ ଲୁହ ଦେଖି ହେମନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଲା ।

ଘୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ କହିଲେ— ସନ୍ଧ୍ୟା ତେବେ ବିଧବା ? ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ବକ୍ଷଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା—ହଁ, ସେ ବିଧବା । ତୁମେ ପୁଣି ତା' ହାତରେ ଚୁଡ଼ି ପିନ୍ଧାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ହେମନ୍ତ ? ହେଇ ଦେଖ—ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁ, ପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧ, ମହମ୍ମଦ ଆଉ ପୂଜ୍ୟ ବାପୁଜୀ କପରି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ହସି ଉଠୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ତର ଖୋଲି ଥରେ ପଚାରି ତାଙ୍କୁ—ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରାହ୍ୟ କି ନୁହେଁ ? ତୁମର ଅନ୍ତର ଆତ୍ମାକୁ ପଚାରି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ସଙ୍ଗତ କି ନୁହେଁ ? ହେମନ୍ତ କହିଲା—ବାପା ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଯେ ମୁଁ ଭଗ୍ନୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ଆସିଛି —ସବୁ ମୁଁ ଜାଣେ ହେମନ୍ତ, ମୋତେ ଆଉ ବୁଝାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତାରି ଉପଯୁକ୍ତ ତୁମେ, ତୁମରି ପାଇଁ ସେ କେତେ ମାନେଲାରେ ଚିନ୍ତା କରୁଛି । ମୁଁ ସବୁ ଜାଣି ଅଜଣା ହୋଇ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ଆଜି ଆଉ ରହି ପାରୁନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ବୃଦ୍ଧ, ମରଣର ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲିଣି । ମୁଁ ଚାହେଁ ତୁମର ସୁଖ ଦେଖିବାକୁ । ତୁମେ କୁହ—ତା' ସୁନ୍ଥାରେ ସିନ୍ଦୂର ଆଉ ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇପାରିବ କି ନାହିଁ ।

ହେମନ୍ତ ନୀରବ ରହିଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ପୁଣି କହିଲେ —ବିଧବା ବୋଲି ଘୃଣା କରୁଛ ହେମନ୍ତ ସଞ୍ଜୁକୁ । ମା' ମୋର ସ୍ୱାମୀର ମୁଖଦର୍ଶନ କରି ନାହିଁ । କି ଅଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସେ— କହିଲେ ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଛି । ଗତ ଅତୀତକୁ ଫେରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅନ୍ୟାୟ ମନେ କରୁଛ —ପାରି ଯଦି ସଞ୍ଜୁକୁ ତୁମେ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କର, ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବି ନାହିଁ ପୁଅ—

ହେମନ୍ତ ଅଖି ବୁଲାଇ ଆଣିଲା କ୍ଷଣିକ ମଧ୍ୟରେ, ଦୁନିଆଁ ଉପରେ । କାହିଁ, କେହି ତ ଦଶୁ ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାର୍ଥର ଦାସ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦିର ନୂତନ ସଭ୍ୟତା ସୃଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷିତ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଯୁବକ ସଙ୍ଘ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ଆଜି ଶାନ୍ତ ଦୃଢ ନିଷ୍ଠୁର ସମାଜ ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ କରି ଏକ ବିଧବା ବିଧର୍ମୀ କନ୍ୟାର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରିବ ? ଭେଦାଭେଦର ଉଚ୍ଚ ଶିଖର ଲଙ୍ଘି ହେବ ଜଣେ ସଂସ୍କାରକ ? ନା' ନା' ଜାଣି ଶୁଣି ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜେ ଜଗତକୁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ଆଜି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଉପକାରର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରକୃତରେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ ।

—କଣ ଭାବୁଛ ହେମନ୍ତ ।

—ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ହିଁ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ବାପା···।

—ବେଶ୍ ଆଜ ମୋର ଆନନ୍ଦର ଦିନ । ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁ, ବୁଦ୍ଧ, ମହମ୍ମଦ ତୁମେ ହିଁ ସହାୟ ହୁଅ ମୋର ଧନ ଜୀବନ ଦୁଇଟିକୁ ।

ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ବସି ହାତ ଯୋଡ଼ିଲେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ । ମିନିଟିକ ପରେ ଆଖି ଖୋଲିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସି ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇଛି କ'ଣ କହିବ ବୋଲି । କହିଲେ—ମା' ତୁ ଆସିଗଲୁଣି, ତୋତେ ମୋର ଦରକାର ଥିଲା । ସତ ପାହିଲେ ତୋର ବିଭାଘର ହେବ ମୋର ହେମନ୍ତ ସାଥିରେ । ତୋର କିଛି କହିବାର ଅଛି ?

ବିସ୍ମୟାଭିଭୂତ ହୋଇ ରହିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା ଥରେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ ଆଉ ଥରେ ଭାବି ସ୍ୱାମୀ ହେମନ୍ତଙ୍କୁ । ହେମନ୍ତ ନାଁରେ ଆପତ୍ତି

କରବାକୁ ଆସି ଶୁଣିଲା ପୁଣି ଏ'କ କଥା । ପବନ ପରି ବାହାରି ଆସିଲା ସେ କୋଠରୀ ଭିତରୁ । ଉଠିଲା ଯାଇଁ ପାର୍କ ମଧ୍ୟରେ ।

ଆଜ ତା'ର ଗୌରବର ଦିନ । ଏତେ ଦିନର ସେବାର ଫଳ ସେ ପାଇଛି । ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା ତାର ପ୍ରାଣ । ଅନ୍ତର ବୀଣାର ମିଳନ ଝଙ୍କାର ତୋଳି ସେ ନାନାଜାତି ଫୁଲ ସଂଗ୍ରହ କରି ଗୁନ୍ଥି ବସିଲା—ପାର୍କର ଗୋଟିଏ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଜୀବନବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପ୍ରୀତି ଉପହାର ଦେବ ବୋଲି । ମଧୁଯାମିନୀ ହସି ଉଠୁଥାଏ । ସମ୍ମୁଖ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପ୍ରିୟ ହଂସ—ହଂସୁଳୀ ଜଳ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥାନ୍ତି ପଛରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା—"ସଞ୍ଜୁ..." ! ଚମକି ପଡ଼ିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା । ଶଙ୍କାର କଣ—ହେମନ୍ତ ଭାଇ । ଏଇଠି ମୁଁ—ଆସ— ।

ଆକାଶରୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିଲା ମିଳନ ମଧୁର ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ ।

—o—

(୩୮)

ସନ୍ଧ୍ୟାର ବାହାଘର । ଶିଳ୍ପପୁରୀ ଛୁଟି । ଶ୍ରମିକମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ପାଗଳ ଦାସ ସେବା ଶ୍ରମର ଛୁଆଛୁଈମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ପହଞ୍ଚି ଛନ୍ତି । ବମ୍ବେ ସହରର ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରଲୋକମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଗରିବ ଦୁଃଖି ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ନଛତ୍ର ଦିଆ ଯାଉଛି । ନାନାଜାତି ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଗଗନ ପବନ କମ୍ପି ଉଠୁଛି ।

ବିଭା ଘର ସରିଗଲା । ବର କନ୍ୟା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ସଭା ମଧ୍ୟକୁ ଅଣାଗଲେ । ସଭାମଣ୍ଡପ ଉପରୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ସଭାସଦ୍‌ବର୍ଗଙ୍କୁ ।

ତା'ପରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଆଶୀର୍ବାଦ ପୂର୍ବକ ଆଣି ଦେଇଗଲେ ଉପହାର ସାମଗ୍ରୀ । ପ୍ରାୟ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଅଧଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ ମୁହାଁମୁହାଁ ମିଳିଗଲା । ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁ ସଭାମଣ୍ଡପକୁ ଉଠି ଆସିଲେ ହେମନ୍ତକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ କରାଇଦେବା ପାଇଁ । ହେମନ୍ତ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୁହେଁ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସିଲେ—ଆଜି ଏ ଶୁଭଦିନରେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ବୃଦ୍ଧ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ତୋଳିଧରି ଚିତ୍କାର କଲେ - ତୁମେ ସେ ମହାମାନବର ସମାଧିକୁ ପ୍ରଣାମ କରିଛ ପୁତ ? ଦୁହେଁ ନିରୁତ୍ତର । ପୁଣି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ—ସେ ତୁମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁରୁ । ତାଙ୍କର ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଘୂରି ବୁଲୁଥିବ ପବନରେ । ମୋତେ ଅଭିଶାପ ଦେବ । ନା, ନା, ତୁମେ ଚାଲ, ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଭରା ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇ ଆସ । ତା'ପରେ ଯାଇଁ ମୁଁ ..... । ସେ ଆଗ ମୁଁ ପଛ । ସେ ବଡ଼ ମୁଁ ସାନ ।

ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଫୁଲମାଳଟି ଧରି । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ହେମନ୍ତ । ସମାଧି ମନ୍ଦିରରେ ଯେଉଁଠି ନିତି ସଞ୍ଜବତୀ ଜାଳେ ହେମନ୍ତ, ସେଇଠି ଧୂପଟିଏ ଜାଳି ଫୁଲମାଳଟିକୁ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଇଙ୍ଗିତରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ କଲେ ସମାଧିକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ହେମନ୍ତ । ତା'ପରେ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ସେ ହାତଟେକି ନବଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ।

ହେମନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ବାପା କହିଲ ନାହିଁ ଏ ସମାଧି କେଉଁ ମହାମାନବଙ୍କର । ଆମେ ଖାଲି ପ୍ରଣାମ କରୁଛୁ ଅଥଚ- ତାଙ୍କର ନାମଟି ଜାଣି ନାହୁଁ । ବୃଦ୍ଧ ଟିକେ ହସି ଦେଇ କହିଲେ—ହଁ, ଠିକ୍ ମନେ ପକାଇ ଦେଇଛ । ତୁମେ ବହୁତଥର ପଚାରିଛ ମୋତେ; କିନ୍ତୁ

ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ତୁମକୁ ଭୁଲାଇ ଦେଇଥିଲି । ତୁମେ ଚିହ୍ନିପାରିବ ତାଙ୍କୁ ?

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ କବାଟ ଖୋଲି ପଶିଗଲେ ସମାଧି ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ । ଚାବି ଖୋଲି ଷ୍ଟିଲ ବାକ୍‌ସଟି ଭିତରେ ଥିବା କଣ୍ଢେଇ ଫଟୋଟିଏ ବାହାର କରି ଆଣି ଦେଖାଇଲେ ହେମନ୍ତକୁ—ଏହି ସେ ମହାମାନବଙ୍କର ଫଟୋ । ହେମନ୍ତ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲା । ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଶରୀରର ଫଟୋରୁ ଚିହ୍ନିଲା- ସେ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି, ତାର ଜନ୍ମଦାତା—ପିତା ଫକୀର ଦାସ । ଚକ୍ଷୁ ତାର ବିସ୍ଫାରିତ ହୋଇଗଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ତା'ର ଶତ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା । ତଳ ପଡ଼ିଲା ସେ ବୃଦ୍ଧ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନବାବୁଙ୍କ ପାଦତଳେ ବୃଦ୍ଧ ଟେକିନେଇ ଧରିଲେ ତାଙ୍କୁ । କହିଲେ ହେମନ୍ତ ମୁଁ ଋଣ ମୁକ୍ତ ।

ମୁଁ ଆଜ ଋଣ ମୁକ୍ତ ।

ତୁଳସୀ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ମାସକ ପରେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହେଲା । ନିତିପ୍ରତି ଲୁହ ଝରାଇ ଝରାଇ ଆଖିରୁ ତାର ପାଣି ମରି ଯାଇଥିଲା । ପୁଣି ଟିକେଟ୍ ଚେକର୍‌ଙ୍କ ଆଘାତରେ ବେଞ୍ଚରୁ ତଳକୁ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ଯେ—ଆଖିପତାରେ ବିଶେଷ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ଘା' ସିନା ଶୁଖିଲା—ଆଖିକୁ ଆଉ ତାର ଭଲ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ସେଦିନ ରେଲ୍‌ୱେ ହସ୍‌ପିଟାଲରୁ ତାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦିଆଗଲା । ଦୁଃଖିଆକୁ ଆଗରେ ଧରି କାଠ ପକ୍କିରି ପକ୍କିରି ତୁଳସୀ ଗଲା ଷ୍ଟେସନକୁ । ଭାବିଲା—କେତେ ଅନ୍ଧ, ଛୋଟା ତ ବିନାଟିକେଟରେ ଗାଡ଼ିରେ ବୁଲି ଭିକ ମାଗୁଛନ୍ତି । ଅକର୍ମଣ୍ୟ

ଲୋକଙ୍କୁ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ । ତେବେ ଏଥର ମୁଁ ଦୁଃଖିକୁ ବମ୍ବେ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରିବ ।

ବମ୍ବେ ମେଲ୍ ଷ୍ଟେସନରେ ଲାଗିଲା । ତୁଳସୀ ଦୁଃଖିଆକୁ ଉଠାଇଦେଇ, ନିଜେ ଅଣ୍ଟାଳି ଅଣ୍ଟାଳି ଗାଡ଼ି ଉପରକୁ ଉଠିଲା ।

ଦୁଇଟି ଦିନ ପରେ ।

ଫୁଲ ସଞ୍ଜ । ଆଶ୍ରମର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ବସିଛି ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପୂର୍ବରୁ ହେମନ୍ତ ଓ ପାଗଳ ଦାସ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ୟୁନିଫର୍ମ ଡ୍ରେସ୍ କରାଇ ଦେବାକୁ । ତୁଳସୀ ଦୁଃଖିଆକୁ ଧରି ବୁଲି ବୁଲି ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ପ୍ରାର୍ଥନା ସରିଗଲା । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଉଠିଗଲେ ଭୋଜଘରକୁ ଜଳଖିଆ ଖାଇବାକୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବସିଥାଏ—ମାଆ ଓ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଆସି ନମସ୍କାର କଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରତି ନମସ୍କାର ଜଣାଇ କହିଲା— ଭଉଣୀ ବସ । ଆସନ ଖଣ୍ଡିଏ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦେଲା ତୁଳସୀ ପାଖକୁ । ତୁଳସୀ ଅଣ୍ଟାଳି ଅଣ୍ଟାଳି ବସିଲା । କହିଲା—ଦିଦି ! ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ମୁଁ ବହୁତ ଦୂରରୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଛି । ଦୟାକରି ଏ ପିଲାଟିକୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରଖନ୍ତେ ଯଦି··· । ତୁଳସୀର କଥା ନ ସରୁଣୁ ସନ୍ଧ୍ୟା କହିଲା—ତାଙ୍କର ପାଇଁ ତ ଏ ଆଶ୍ରମ । ଯଦିରେ ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ ଭଉଣୀ ! ମେନେଜର ବାବୁ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଆଉ ଟିକକ ପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ତୁମେ ଅପେକ୍ଷା କର । କେଉଁଠୁ ଆସିଲ ଭଉଣୀ । ତୁମ ଘର ?

—ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମର ଜନ୍ମ । କିନ୍ତୁ ଘରଦ୍ୱାର କିଛି ନାହିଁ । ବୁଲି ବୁଲି ଆପଣଙ୍କ ନା' ଶୁଣି ଏଠିକି ଆସିଛୁ ।

—ମେନେଜର ବାବୁ ତ ଆମର ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ । ବେଶ୍ ଭଲ ହୋଇଛି । ଆରେ ବାପା ! ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲୁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଉ ଦେଉ ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ଚାଲିଗଲା ତା' ପାଖକୁ । କୋଳରେ ବସାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ପଚାରିଲା —ବାପ, ତୁମ ନା' କଣ ?

—ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ।

—ବାପାଙ୍କ ନାମ ?

—ହେଇ ପରା ମୋର ମା', ମୋ ମା'କୁ ଆଉ ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ଆଚ୍ଛା ହେଉ । ତୁମେ ମୋର ପୁଅ ହୋଇ ଏଇଠି ରହିବ ।

—ମା' ରହିବ ନାହିଁ ।

—ନା' ସେ ଚାଲିଯିବେ । ତୁମେ ଏକା ରହିବ । ମା' ରହିବାକୁ ପରା ଏଠି ଆମର ଘର ନାହିଁ । ଏଇ ଦେଖୁନ, ତୁମରି ପରି କେତେ ପିଲା ଅଛନ୍ତି—କାହାରି ମା' ଏଠି ନାହାନ୍ତି । ତୁମେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିବ, ଖେଳିବ, ବୁଲିବ, ପାଠପଢ଼ିବ, ନୂଆ ଜାମା ପେଣ୍ଟ କିଣିଆଣି ତୁମକୁ ଦେବ—ପିନ୍ଧିବ ! ଆଉ ମା' ଘରିବ କାହିଁକି ? ଆମେ ପୁଣି ଚିଠି ଦେଲେ ତୁମ ମା' ଆସିବେ । କ'ଣ କହୁଛ ?

ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ଚାହିଁ ରହିଲା ତୁଳସୀ ମୁହଁକୁ । ତୁଳସୀ କହିଲା —ବାପା ! ହଁ କର, ତୁ ଏଇଠି ରହିବୁ । ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଆସି ତୋତେ ଦେଖି ଯାଉଥିବି । ହଁ କଲା ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଅତି ଆଦରରେ ତାକୁ ଭୋଜଘରକୁ ନେଇଗଲା ଜଳଖିଆ ଖୋଇବାକୁ । ତୁଳସୀ ବସିଥାଏ ଆଶ୍ରମ ବାରଣ୍ଡାରେ । ଭୋଷେଇ ଘରେ ତାକୁ ପିଲାଙ୍କ ମେଳରେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ

ଆସିଲା ପୁଣି ତୁଳସୀ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ଟେଲକଷ୍ଟାର ଧରି । କହିଲା —ଭଉଣୀ, ମେନେଜରର ବାବୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଲେ ନାହିଁ—ମୁଁ ତାର ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଉଛି । ତୁମର ଠିକଣା କ'ଣ କହିଦିଅ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଚିଠି ଦିଆଯିବ ।

ହତଭମ୍ବ ହୋଇପଡ଼ିଲା ତୁଳସୀ । କି ଠିକଣା ଦେବ ସେ । କୋଉଠି ତାର ଘର ଅଛି ? ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ, ଗୁମ୍ଫା ଆଦିରେ ରହିବାକୁ ବସା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ଜାଗା କେଉଁଠି ନାହିଁ । ଶ୍ମଶାନ ତାର ଶାନ୍ତ କୁଟୀର । କେତେ ବେଳକରେ କହିଲା ସିଏ ! ମୋର ନିଜର ଘର ନାହିଁ, ମୋର ସ୍ୱାମୀ ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କଲାଦିନରୁ, ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜଣେ ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ କାମଦାମ କରି ରହିଥିଲି । ମାସେ ହେଲା ଆଖିକୁ ଭଲ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ମୋ କାମରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ରଖିଲେ । ମୁଁ ବୁଲି ବୁଲି ମାଗି ଖାଉଛି । ମୋର ଠିକଣା ପଚାରୁଛନ୍ତି କ'ଣ ? ମୋତେ ସବୁଦିନେ ମୁସାଫିର୍‌ଖାନାରେ ପାଇବେ । ପେଟ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ବି ସେଇଟା ମୋର ବାନ୍ଧି ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ । ତୁଳସୀ ଲୁଚାଇଲା ନିଜର ଅନେକ କାହାଣୀ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ।

ଲେଖିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା ।

—ମୁଁ ଯାଉଛି ଦିଦି ଏଥର ! ପୁଅ ଦେଖିଲେ ଆଉ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ, ବେଶି ଅନ୍ଧାର ହେଲେ ମୋତେ ମୋଟେ ଦେଖାଯିବ ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଚଳାଯିବ ।

—ଭଉଣୀ, ଚାଲ—ଆମ ଘରେ ରାତିଟା କଟାଇ ଦେବ । ସକାଳୁ ଉଠି ଚାଲିଯିବ ?

—ଏବେ ସୁଖରେ ଗଣ୍ଡେ ଖାଇ, ଶାନ୍ତିରେ ଟିକିଏ ଶୋଇଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ଯିବ ନାହିଁ ବୋଉ ? —ନିତି ଯାହା; ଆଜି ତାହା । ପିଲାଟି ଆପଣଙ୍କୁ ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ କଥା ବୋଉ । ଯେଉଁ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ଥିଲି ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନକୁ ମୁଦିଟିଏ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଦୟାକରି ରଖନ୍ତୁ, ଦୁଃଖିଣୀମାର କ'ଣ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ – ଏହାକୁ ବିକି ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟାଇବେ ।

ଅଣ୍ଟିରୁ କନା ପୁଡ଼ିଆଟିଏ ବାହାର କରି ତୁଳସୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁଡ଼ିଆଟିକୁ ଖୋଲି, ମୁଦିଟିକୁ ଦେଖି ପୁଣି ବାନ୍ଧି ଦେଇ କହିଲା—ହଉ ଯଦି ନ ରହିବ, ତେବେ ଶୀଘ୍ର ଷ୍ଟେସନକୁ ଚାଲିଯାଅ, ରାତି ବଣି [illegible] ଅସୁବିଧା; ପୁଣି ତୁମକୁ ବସ୍ ନାହିଁ ।

ତୁଳସୀ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଶୁଭ ବିଦାୟ ଜଣାଇ ବାହାରି ଆସିଲା ଆଶ୍ରମ ହତାର ବାହାରକୁ । ବିସ୍ତୃତ ପିଚ୍ ପକା ରାସ୍ତା ପଡ଼ିଛି ଷ୍ଟେସନକୁ । ଯାନବାହନ ଛୁଟିଛନ୍ତି ତା'ରି ଉପରେ—ଶାନ୍ତିରେ ନିଶ୍ବାସ ମାରିଲା ତୁଳସୀ । ଆଉ କାହାପାଇଁ ସେ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବ ? ସୃଷ୍ଟିରେ କେତେ ଜଣ ତା'ପରି ଦୁଃଖିନୀ ଅଛନ୍ତି ? ମୃତ୍ୟୁହିଁ ତାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ତା'ପରେ ଶାନ୍ତି ।

ତୁଳସୀ ବାଟ ଠଉରାଇ କେତେ କ'ଣ ଭାବ ଆବୋରି ଚାଲିଛି ରାଜଦାଣ୍ଡ ଉପରେ; ସନ୍ଧ୍ୟା ତାର ଗତିପଥକୁ ଏକ ଦୟାର୍ଦ୍ର ନୟନରେ ଚାହିଁଛି । ସେ ରାସ୍ତାର ବାଙ୍କ ବୁଲି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ତୁଳସୀର ପ୍ରଦତ୍ତ ମୁଦ୍ରିକାଟି ନେଇ ଜ୍ଞାନବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ରଖିଲା ।

ମଠରେ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲା—ଆଶ୍ରମର ଦୁଆର ମୁହଁରେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ବାହାରକୁ । ଆଗେ ଆଗେ କହି ହକାରିଲା— ଏତେ ଡେରି କଲେ କ'ଣ ମେନେଜର ବାବୁ ?

ହେମନ୍ତ କାର୍ ଭିତରେ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଥାଏ, ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁ ଆସୁ ଘନଶ୍ୟାମ ଦାସ କହିଲେ—ଟିକେ ଆଜ୍ଞା ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ବୁଲି ଚାଲିଗଲୁ ? ଆପଣ ଏଥର ଯା'ନ୍ତୁ ବସାକୁ । ପିଲାଙ୍କ ଖବର ମୁଁ ନେଉଛି—

ସନ୍ଧ୍ୟା କହିଲା ହଁ, ଆପଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଆଜି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ପିଲା ଆସିଛି ।

—କାହିଁ ?

—ହେଇ ପରା ସେଇଠି ଘରେ ।

ମା' ମା' ଡାକି ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା ସେଇଠୁ, ଘନଶ୍ୟାମ ଦାସ ତାକୁ କାଖେଇ ପକାଇ ପଚାରିଲେ—

—"ବାପା ମା'ଙ୍କୁ କାହିଁକି ଖୋଜୁଛ ?

—ମା' ପରା ଉପାସ ଅଛି । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବ ।

—"ସେ ତୁମ ପାଇଁ ଛବି ବହି କିଣିବାକୁ ଗଲେଣି । ଆସନ୍ତୁ !

- ମୁଁ ଯିବି ।

—ହଁ ମୁଁ ତୁମକୁ ତୁମ ମା', ପାଖକୁ ନେଇଯିବି, ତୋତେ ଭୋକ ହେଲାଣି, ଭାତ ମୁଠେ ଖାଇ ଦିଏ—ଯିବା ?

—ମୁଁ ଭାତ ନେଇ ଆସେ ।

—"ହଉ ଯା"

କାଖରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲେ ପାଗଳ ଦାସ । ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ବୋଷଘରକୁ ଯାଉଥିଲା । ପାଗଳ ଦାସ ତାର ଗତି ବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମମତାରେ ଉଲ୍ଲସି ଉଠୁଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଣି କନା ପୁଡ଼ିଆଟି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା—ଏହାକୁ ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମର ମା' ଦେଇଯାଇଛି; ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଦୁଃଖି ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବେ—ରଖନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଚାଲି ଯାଉଥିଲା । ପୁଡ଼ିଆଟି ଖୋଲି ଦେଇ ନିଜର ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରିକାଟି ଦେଖି ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସ ଚିତ୍କାର କଲେ— ବନ୍ଧ ? କୁଆଡ଼େ ଗଲା ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମର ମା' ? ତୁଳସୀ ମୋର କହୁଛି······ତାକୁ କେଉଁଠି ପାଇବି ମୋତେ କହିଦିଅ !"······ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସ ଦୌଡ଼ିଗଲେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଖକୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ କ'ଣ ତୁମେ କହୁଛ ମେନେଜର ବାବୁ ?

—ତୁଳସୀ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ । ଏ ମୋର ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରିକା ।

"ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ନାମ ଯେ ବାସୁଣୀ, ଆଉ ଅନ୍ଧୁଣୀ, ସେ—ମୁଦ୍ରିକାଟି ବାଲେଶ୍ୱରର ଜଣେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ କହିଲା — ସବୁ ଘଟଣା ମୁଁ ପରେ କହିବି ବନ୍ଧ ? ତୁମେ ଆଗ କୁହ ସେ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ସନ୍ଧ୍ୟା ନିର୍ବାକ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହିଲା ସେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ମୁହଁକୁ । କାର୍ ଭିତରୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା—ହେମନ୍ତ । କହିଲା—" ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ଆପଣ ମୋତେ ପରିଚୟ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଯେ ହେମନ୍ତ । ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁ । ତୁଳସୀ କାହିଁ ?"

କୁଣ୍ଠାଇ ପକାଇଲା ଘାନବନ୍ଧୁ ଦାସ—ହେମନ୍ତକୁ କହିଲା—"ମୁଁ ମହାଅପରାଧୀ, ମୋତେ କ୍ଷମା ଦିଅ ।" ହୃଦୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ଘାନବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କର । ସେ ଭେ ଭେ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଶିଳ୍ପପୁରରୁ ବସାକୁ ଫେରୁଥିଲେ । କଏ କାନ୍ଦିଲା ବୋଲି ସେ ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ ପଶିଲେ । ହେମନ୍ତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖି—କହିଲା—ବାପା ! ଆମ ମ୍ୟାନେଜର ବାବୁ ଘାନବନ୍ଧୁ ଦାସ ନୁହଁନ୍ତି—ସେ ଆମ ଜମିଦାର ନରହରି ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କର ପୁଅ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ବୃଦ୍ଧ ବାହୁ ପ୍ରସାରଣ କରି ଚିତ୍କାର କଲେ—ଅରେ ମୋର ପୁତୁରା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ମୁଁ ଯେ—ଗୌରହରି ବଡ଼ ଜେନା—ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ନୁହେଁ । କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛୁ ।

ହେମନ୍ତ କହିଲା ମୋର ଭଗ୍ନୀ ତୁଳସୀକୁ ସେ ବିବାହ କରି ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ସମାଜର ଡରରେ । ପୁଣି ତାକୁ ଖୋଜି ପାଉ ନ ଥିଲେ । ତାର ସନ୍ଧାନ ଆଜି ମିଳିଛି । ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ଚାଲିଯାଇଛି । ତାର ସନ୍ଧାନ ନେବା ଚାଲନ୍ତୁ । ତା'ପରେ ଆଉ ସବୁ କହିବି ।

—*—

(୪୦)

ସନ୍ଧ୍ୟା ଚଳାଉଛି କାର୍ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ହେମନ୍ତ ଦୁହେଁ ଘଡ଼ାର; ଦୁଇ ପାଖକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । କାଳେ କେଉଁଠି ତୁଳସୀ ଯାଉଥିବ । ପଛରେ ବସିଛନ୍ତି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ । ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ

ଷ୍ଟେସନ ବଜାର ଛକ ଉପରେ ଥୋଡ଼ାଏ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ କ'ଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ରାସ୍ତାର କଡ଼କୁ ଲାଇଟ୍ ଖୁଣ୍ଟତଳେ ନାଲ ରଙ୍ଗର କାର୍‌ଟିଏ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଟ୍ରାଫିକ୍ ପୋଲିସ୍ ଦୁଇଜଣ କାର୍‌ର ଦୁଇ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଡ୍ରାଇଭର ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର କାର୍‌ଟା ପହଞ୍ଚିଲା ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ହେମନ୍ତ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ତୁଳସୀ କାର୍ ପାଖରେ ଜୀବନ ହରାଇପଡ଼ିଛି ରାସ୍ତା ମଝିରେ । ତାର ଗୁଣ୍ଡି ଉପରେ କାର୍ ଚକ ଚଢ଼ି ଯାଇଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ 'ତୁଳସୀ' ବୋଲି ଥରଟିଏ ଡାକ ଗଛ କାଟିଲା ପରି ପଡ଼ିଗଲା ଶବଟା ଉପରେ । ହେମନ୍ତର ପଥର ଛାତିରୁ ଉଠୁଥାଏ କୋହ— ତଥାପି ସେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୁ ଭିଡ଼ ଧରିଲା । ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ଉଠିବସି ଚିତ୍କାର କଲା—'କାହିଁ ସେ କାର୍ ଡ୍ରାଇଭର ? ମୁଁ ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ ।

ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ଧରା ଯାଇଥିବା କାର୍‌ଟି ପାଖକୁ । ତା ଭିତରେ ବସିଥାନ୍ତି, ଜଣେ ପୌଢ଼ା, ଆଉ ଜଣେ ଷୋଡ଼ଶବର୍ଷୀୟା ଯୁବତୀ ଆଉ ଷାଠିଏ ବର୍ଷର ବୃଦ୍ଧ ଚାଳକ । ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେ[illegible] ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଚାଳକକୁ ଚାହିଁ ଦେଇ । ଚାଳକ ଯେ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ— ତାର ଜନ୍ମଦାତା—ନରହରି ବଡ଼ଜେନା । ଗାଁରୁ ସେ ଖବ[illegible] ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି ବମ୍ବେକୁ ତାକୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ । ଦରଜାଟା[illegible] ଜୋରକରି ଟାଣି ଦେଇ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପଡ଼ିଗଲା ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ପାଦତଳେ । "ଆରେ ମୋର ଶ୍ରୀକାନ୍ତ" କହି ବୃଦ୍ଧ କୋଳ ଧଇଲେ ତାକୁ ।

ହେମନ୍ତ ପ୍ରଣାମ କଲା—ଶୋକାକୁଳ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ[illegible] ପାଖକୁ ଟାଣିନେଲେ ବୃଦ୍ଧ ହେମନ୍ତକୁ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସ[illegible]

ଦର୍ଶକମାନେ ଅବାକ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ନିଜର ସାନଭାଇ ନରହରି ଜେନାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରି ନିଜ କାର୍‌ରୁ ଛୁଟି ଆସିଲେ । କୋଳ କରି ନେଲେ ନରହରି ବାବୁଙ୍କୁ ।

କୋଟରଗତ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଓ ନରହରି ବାବୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ ତୁଳସୀ—ଶବ ପାଖକୁ । ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ତୁଳସୀ । ମସ୍ତକରେ ତାର ସଧବାର ଚିହ୍ନ—ସିନ୍ଦୁର ଟିପାଟି ମଳିନ ଦିଶୁଛି । ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇ ପଟି ଶଙ୍ଖା ନାଇଲେନ୍ ଚୁଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ଲାଗିଛି । ଦକ୍ଷିଣ ପାଦର ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିତ୍ତଳ ମୁଦିଟି—ଅଧା ଘୋରି ହୋଇ ଗଲାଣି । କିଛି ଦୂରରେ ପଡ଼ିଛି— ଛିଣ୍ଡାଲୁଗା ବୁଜୁଳାଟିଏ । ବୁଜୁଳାଟି ଭିତରେ ସିଲଭର ବାସନ ଖଣ୍ଡେ । ବୃଦ୍ଧ ନରହରି ବଡ଼ଜେନାଙ୍କର ପଥର ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ—'ମା' ମୋର ସଧବାର ଚିହ୍ନ ନେଇ ମରିଛି । ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ବି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ତାର ମନ ପାଞ୍ଚି ନାହିଁ ।' ସେ ଜାଣେ ସ୍ୱାମୀ ତା'ର ହାକିମ; କିନ୍ତୁ ଜାଣି ତ ପାରିଲାନି, ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ତାକୁ ତେଜ୍ୟା କରି ଆଜି ପାଗଳ ହୋଇଛି । ମୋର ଘରକରଣା ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ।

ବୃଦ୍ଧ ନରହରି ବାବୁ ତୁଳସୀର ଲୁଗାପଟା ସଜାଡ଼ି ଦେଇ ତାକୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ - କାର୍ ଉପରକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଓ ହେମନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ଖାଲେଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ତୁଳସୀର କଥା ମନେ ପକାଇ । ସାବିତ୍ରୀଦେଇ, ପଦ୍ମା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ତିନିହେଁ—ଦୁଃଖରେ ଅଧିର ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ ନରହରି ବାବୁ ହେମନ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କୁ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ—ଏ ଶବକୁ ମୁଁ ନେଉଛି ତାର

ଜନ୍ମ ମାଟିକୁ । ମୋର କୂଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ମୁଁ ସେଇଠି ସମାଧି କରିବ । ମୋତେ ଡକାଇ ଗିରି ମହାନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ତୁଳସୀର ଗୁଣ ଗାନ କରି ମଲ । ସେଇ ଦିନଠୁଁ କେତେ ମୁଁ ଖୋଜିଲି; କିନ୍ତୁ ପାଇ ନ ଥିଲି । ଆଜ ପୁଣି ନିଜେ ହତ୍ୟା କଲି । ମୁଁ ମହାପାପୀ । ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ସତୀର ସମାଧି ଦର୍ଶନ କଲେ ମୁଁ ନର୍କକୁଣ୍ଡରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବ । ଯେଉଁ ଦିନଠୁ ତୁଳସୀ ଏ ଘରୁ ଦୁଃଖର ଭାରରେ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ଚାଲିଗଲା—ସେହି ଦିନଠୁଁ ବିପଦ ଘୋଟି ଆସିଲା—ଏ କଉଡ଼ଜେନା ଘର ଉପରକୁ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମହଲ ପାଗଳ, ମୋର ସରପଞ୍ଚଗିରି ଗଲା; ଶୂନ୍ୟରୁ ନିଆଁ ବାହାରି ଘର ପୋଡ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ମୋର ଫାଲେ ଅଙ୍ଗ ଅଚଳ—ହାପ୍ ପାରାଲିସିସ୍ । ଗୋଟେ ଗୋଡ଼ ଗୋଟେ ହାତ ଅଚଳ । ତୁଳସୀ ସତୀ । ସତୀର ନିଶ୍ୱାସରେ ରାବଣର ବଂଶଧ୍ୱଂସ—ଆଉ କୌରବ ବଂଶ ନିପାତ, ଜୀବନରେ ଥା'ନ୍ତା କ ଏକା—। ନା' ନା' ମୁଁ ତାର ଶବକୁ ମୋ-ଗ୍ରାମକୁ ନେଇଯିବ । ମୁଁ ଥିଲି ଅନ୍ଧ, ତୁଳସୀ ମୋତେ ଚକ୍ଷୁ ଦେଇ ଯାଉଛି । ମୋତେ ଶିକ୍ଷାଦେଇଛି—ସାମ୍ୟବାଦ, ଦେଖାଇ ଦେଇଛି ଆଦର୍ଶର ପଥ । ତୁମେ ଯାଅ ସବୁ ଆଶ୍ରମକୁ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲେ—ଭାଇ ! ମୁଁ ଆଜ ଚାଲିଯାଉଛି । ପୁଣି ଆସି ସବୁ ଦେଖି ଯିବ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ କହିଲେ ଆରେ ତୁ ମଧ୍ୟ ପାଗଳ ହେଲୁ । ସେ ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା କରନା, ଆମର ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ ତାର ବାପାଙ୍କ ସମାଧି ପାଖରେ ତୁଳସୀର ସମାଧି କରିବା ।

ବୃଦ୍ଧ ବିଚଳିତ ସ୍ୱରରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ବାପା କିଏ ? ଫକିର ?

—ହଁ ।

—ଅରେ ସେ ବେଗ ଏଇଠି ବ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ମହା ଅପରାଧୀ—ମୋର ପାଇଁ ସେ ଜନ୍ମମାଟି ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ଖାଲି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମାଗିବି । ସେ କବରର ତଳୁ ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେବେ ।

ଦୁଇଟିଯାକ କାର୍ ଛୁଟିଲା ଫକୀର ଦାସର ସମାଧି ମନ୍ଦିର ଅଭିମୁଖେ । ନରହରି ବାବୁ କାର୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଚଢ଼ି ସେ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ଆଗ ନିଜର ମନ୍ଦକର୍ମ ପାଇଁ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କଲେ ! ତା'ପରେ ଆଦେଶ ଦେଲେ ତୁଳସୀର ଘୂଇ ସଜାଡ଼ିବାକୁ ।

ତୁଳସୀର ଘୂଇ ଧୂ-ଧୂ ଜଳୁଛି । ଅଗ୍ନିଶିଖା ତା'ର ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଜିହ୍ୱା ବିସ୍ତାରକରି ତୁଳସୀର ମାଟିପିଣ୍ଡଟାକୁ ଦଗ୍ଧ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ନରହରି ବାବୁ ଓ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବାବୁ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କରି ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତ ଓ କାଷ୍ଠ ସଂଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ହେମନ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଦୁହେଁ ଟିକଏ ଦୂରରେ ଠିଆହୋଇ ପିଲା ଛୁଆଙ୍କପରି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର କାର୍‌ଟି ଫେରୁଛି ପଦ୍ମା ଓ ଧୀରା ଦେଈଙ୍କୁ ନେଇ ଅଭିମୁଖେ ।

କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ବୁଝିନାହିଁ । ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହିଁ । ସେ ଆଶ୍ରମ ବାରଣ୍ଡାରେ ଠିଆହୋଇ ଦେଖିଛି ସେଇ ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରେ ଜଳୁଥିବା ନିଜର ମା' ତୁଳସୀର ଘୂଇ ଅଗ୍ନିକୁ । ଘୂଇ ଯେତିକ ଜୋରରେ ଜଳୁଛି—ସେ ତାଳି ମାରି ନାଚୁଛି—ହେଇ ଜଳଲା ରେ, ଜଳଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର କାର୍ ଅଟକିଲା ଆଶ୍ରମର ଦୁଆରେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଡାକିଦେଲା—ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ତୋର ମା’ ଆସିଛି । ‘କାହିଁ’ ବୋଲି କହି ଦୌଡ଼ି ଆସିଥିଲା ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ; ପଦ୍ମା ତାକୁ ଉଠାଇନେଲା ନିଜର ଦଗ୍ଧ ବକ୍ଷ ଉପରକୁ । ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ପଚାରିଲା ମୋ ମା’ କାହିଁ ?

ପଦ୍ମାର ଚକ୍ଷୁରୁ ଖାଲି ଝରିପଡ଼ୁଥିଲା ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ।

ସମାପ୍ତ

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପକୁମାର ଦାସ, ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ